

ב

המקורות המבוארים

חלק מהמקורות טופלו אינטנסיבית, וחלק אקסטנסיבית בלבד,
ראו לעיל במבואות [החומר למחקר, הטיפול בכתבי היד, עמ' 28].

אינט. = אינטנסיבי, אקסט. = אקסטנסיבי.

א. משנה

1. ברכות א א. כ"י TS AS 85.20 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, העמוד השני דהוי לחלוטין. העמוד הנדון כאן, עמוד א, פגום, קרוע במרכזו, ראשיתו וסופו חסרים.

כתב היד עוסק בתחילתה של מסכת ברכות, בקריאת שמע של ערבית, ודן בשעת תחילתו של הלילה מבחינה הלכתית. אגב הדיון הוא מביא כהשוואה את דברי המשנה באבות ג כ [להלן: משנה 26]: "אם אין קמח אין תורה", אלא שההסבר לקשר בין שני הנושאים - חסר.

זיהוי כתב היד כשל רירה¹ הוא עצמי, והוא מסתמך בעיקר על צורת הכתב. לזיהוי על פי הכתב מצאתי שני תימוכים נוספים; האחד - בשיטת הפירוש, המתבססת ישירות ובלעדית על סוגיית הגמרא, בדומה לשיטתו בהרבה כתבי יד אחרים, ביניהם גם כאלה שנושאים הוא משנת ברכות, וראו על כך לעיל [מבואות, השיטות, השלמות]. השני - ההשוואה למאמר חז"ל שצוטט לעיל, מאמר שמוקדש לו כתב יד מיוחד - TS Ar.47.204, הנדון להלן [משנה 26].

בגלל ריבוי הפגימות יש בהעתקת כתב היד הרבה חסרים והשלמות משוערות. הלשון - ערבית. הזיהוי - עצמי.

¹ אלעלמא כאן

² פי תב [י] חרוד אוקאתהא עלי מן אגלא

³ [ס] אילא מאמתי קורין את שמע הערבים אי מתי אתי אלליל אלש [ריעי]²

⁴ [ז] מן שכיבה לאן אול אלליל אלטביעי הו ענ [ד] אלראצדון מנד' יגיה נצף אלקרץ

⁵ [כמ] א תברהן פי אלשכל אלהנדס' פאלשריע³ מתי אולה. וסהה בדאיתיה התחדיד

⁶ אוקאת קריאת שמע ערבית אול [א מן קריאת שמע]² שחרית אקתפי אתר אלכתאה

⁷ [פי] תקדימה אלשכיבה עלי אלקימ [ה דכתיבה ובעכבך]² תם ובקומך וג' [איצ'א]²

1 קרוע.

2 השלמות שלי, וכן בהמשך בסוגריים המרובעים.

3 סימן התנוון האקוזטיבי במקור.

UNIV.
LIB.
CAMB.

מסכת ברכות

באמת קודם את שמע בערבים מטעם שהנהנים נכנסין
 לאכל בתרומתן עד סוף האטמורת האטונה וצריך לראות
 וחכמים אלו עזרו צדק (גמלא) אולם עדיעלה עמו
 וגם תנא אמי קאי ויקתאני מאמתי תנא אקתא קאי
 ויתבטצין וסקומין: פ"ט משעיה שהנהנים
 נכנסין לאכל בתרומתן וניתב מצאת הטובנים
 כדקתאני בצדית אסמין ויצר צאת הטובנים מילתא אגאוחיה
 קאמלן דכהנים אימתאכלי תחמה מצאת הטובנים: פ"ט
 עד סוף האטמורת האטונה וצריך לראות תנא לאנעזר
 אול שלטמורתהוה הנילו על כל מטמרו ומטמרו וצדק
 ושאגארי ט"ו ממרוס שאג"ו תנא אל לויסי פעם אחת
 היית מהלך בדרך ועברת לחורבה אחת מחורבות יהושע
 להתפלל וצא אניה זכור (טוב) שימרני עלה פתח ער שסייחתי
 את תפילתי (אחר) סייחתי את תפילתי אמרני שלום עליך ראמה
 לו שלום עליך דומר אמרני בע מפני מה נבנסת לחורבה זו
 אמרת לנהתפלל אמרני היה לך להתפלל בצורך אמרת למה תירא
 אני שמא יפיקו עובדי ירדתי אמרני היה לך להתפלל תפלה קצרה
 באותה שעה (אחר) ממנו שלטה וצדיק למדתי שמתפלל בצורך
 ומדבר שמתפלל (תפלה) קצרה ומצתי שאין נבנסת לחורבה
 תעריב מפני שלטה וצדיק אין נבנסת לחורבה מפני חסד מפני

T-S. Misc. 36.120

- 8 אם אין קמח אין תורה ואם אין תורה אין קמח ואלקול וג'דתה משכלא³
- 9 [ענד אלכתיר] מן אלנאס וג'ה אשכא[ל אל]קול ומן אלבין³ אן קולה קמח יריד
- 10 בה מואד אלג'סם וצ'רור'אתה³ [כאלמאכו]ל ומשרוב וכסוה וכן וג'רה....]
- 11 [והתורה יריד בה]ה אלעלם [¹] לויס אלמוצלה [.....]

תרגום:

(1) [.....] החכמים היה [.....] (2) בהבהרת גבולות זמניהם כפי [.....] הזמן הקצוב. (3) כששאל, "מאמתי קורין את שמע בערבים", כלומר, מתי בא [זמן] הלילה ההלכתי, (4) שהוא זמן שכיבה; כי תחילת הלילה הטבעי הוא, לפי האסטרונומים, כאשר שוקע חצי גלגל החמה, (5) כפי שמוכח מבחינה גיאומטרית, ואילו ההלכתי - מתי התחלתו? ונימק את התחלתו בהגדרת (6) זמני קריאת שמע של ערבית לפני [הגדרת] קריאת שמע של שחרית. והלך בעקבות [הכתוב] בתורה (7) שהקדים את השכיבה על הקימה, בכך שכתב "ובשכבך" ואחר כך "ובקומך", כמו (8) "אם אין קמח אין תורה ואם אין תורה אין קמח". אמירה זו מצאתיה בלתי ברורה (9) אצל אנשים רבים, והרבה אופנים [ל]אמירה. ברור, שבאומרו "קמח" כוונתו (10) לצורכי הגוף והדברים החיוניים לו, כגון: מאכל, ומשקה, ולבוש, ומעון, ועוד [.....] (11) וב"תורה" כוונתו ליידיע[=לימוד], [.....] ולא המביאים [.....]

בירורים:

- 3 שורה 3 מאמתי - משנה, ברכות א א.
- 3 שורה 3 אלליל אלשריעי=הלילה ההלכתי, כלומר, מהי ההגדרה ההלכתית למושג הלילה הטבעי שבשורה 4. לא עלה בידי לאתר שימוש קודם של מושג זה.
- 4 שורה 4 זמן שכיבה ראו: משנה, ברכות א ג; בבלי, ברכות י סע"ב; ירושלמי, ג ע"ב.
- 4 שורה 4 אול אלליל אלטביעי... אלקרין=ראשית הלילה הטבעי... חצי גלגל החמה - שלב אסטרונומי זה לפי חז"ל הוא 'בין השמשות', ראו ירושלמי, ברכות פרק א הלכה א, דף ב ע"ב: "רבי אומר התחיל גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל לבנה לעלות זהו בין השמשות". הגדרות נוספות ראו: ירושלמי, שם. לתחילת הלילה נחשבת צאת הכוכבים, ראו: בבלי, ברכות דף ב ועוד. לסיכום הנושא עיינו: אנציקלופדיה לתלמודית ערך 'בין השמשות', כרך ג, עמ' קכב-קכו, וציוני המקורות שם. אלאראצדון - מילולית = הצופים במהלכי הכוכבים.

5 שורה	אלשכל אלהנדסי=מבחינה גיאומטרית - כוונתו להיעלמות חצי גלגל החמה, ראו גם: רמב"ם, קריאת שמע, א ט.
5 שורה	וסבב וכו' = ונימק - ראו בבלי, ברכות ב ע"א: "תנא היכא קאי וכו'".
6 שורה	אלכתאב - מילולית = הספר. בשימוש במילה 'אלכתאב' במקום המילה 'תורה' יש השפעה איסלאמית מהשימוש במילה זו כאחד הכינויים העיקריים לקראן, וראו לעיל: השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
7 שורה	"ובשבכך ובקומך" - דברים ו ז.
8-7 שורה	"אם אין קמח וכו'" - משנה, אבות ג יז, וראו דברינו לעיל במבוא לכתב יד זה. מכיוון שכתב היד איננו שלם, והמשך הסברו של רירה"ס חסר, <u>איננו יודעים למה בדיוק התכוון בהשוותו את התלות ההדדית שבין הקמח לתורה, עם הקדמת הדיון בזמן שכיבה לדיון בזמן קימה, אולי רצה לומר, שגם בין שכיבה לקימה יש זיקה הדדית, כמו בין קמח לתורה, אלא שהקדמת השכיבה לא באה בזכות איכותה אלא רק מפני שזהו סדר כתיבתן בתורה.</u>

2. ברכות א א. כ"י TS F5.160 אקסט.

מבוא

דף זה הוא אחד מפריטי קטלוגי בן שני דפים. העמוד המתואר כאן פגום מאוד, הרבה חלקים קרועים ויש בו גם דהיות לא מעטות. הכתב, בחלקים הלא-פגומים, מרובע וקריא, אבל מחמת הפגימות הרבה של כתב היד לא ניתן לפענחו בצורה רציפה.

בראש העמוד, בשורה הראשונה בצד שמאל - כתובת: ברכות, פרק א, טבת תצ"ו, דהיינו, סוף דצמבר 1184, או תחילת ינואר 1185. מן התאריך מסתבר, שרירה"ס כתב את הדברים עוד בהיותו בבבל לפני ירידתו מצרימה [ראו לעיל: מבואות, הביוגרפיה, מצרים]. בהמשך, בהתאם לכותרת, פירוש סיכומי למשנה הראשונה שבברכות, תוך שילוב הסברי הגמרא לעניינים הנדונים במשנה [ראו לעיל: מבואות, השיטות, פרשנות]. הסיכום כתוב בחלקו בצורת שאלות ותשובות, למשל, שורה 11: "לפיכך החזרנו לו בתשובה", או שורה 25: "שתשאל מהיכן אנחנו חייבים בקריאתה". מדרך זו של פירוש נראה, שהדברים נכתבו אולי לצורכי הוראה. ייתכן, שכתב יד זה, בהתחשב בתאריכו, הוא מחיבורו המוקדמים לפירושו לתושב"ע בכלל, ולמסכת ברכות בפרט.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

3. ברכות פרקים א-ב. כ"י ENA 2642.3 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני דפים פגומים מאוד; הרבה קרעים, הרבה דהיות וחלקים מטושטשים. העימוד בלתי מסודר, הרבה כתיבה בין השורות, במיוחד בעמוד ב, כתיבה בשוליים, וגם במהופך, ולפעמים קטעים בנושאים שונים הנכנסים זה בזה. עמוד א וחלק מעמוד ב, עניינם פירוש למשניות ממסכת ברכות, פרקים א ו-ב, לא בדיוק לפי סדרן. בגלל פגומותו ומקוטעותו של כתב היד, קשה לעמוד על טיבו ועל תכונותיו של הפירוש. בהמשך עמוד ב - דיון בעניינים הקשורים בעריכת סדר ליל הפסח - להלן: הלכה 9.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 437.

4. ברכות ה א-ב. כ"י TS Ar.18(1).162 אינט.

מבוא

כתב היד הנדון כאן הוא העמוד השישי (3r) מתוך פריט קטלוגי שבו כעשרה עמודים. יש בו עמוד מרכזי המחולק לשניים וביניהם רווח של כחצי שורה, ובו פירוש לשתי המשניות הראשונות שבפרק החמישי דברכות. לפירוש עצמו חמש השלמות בשוליים, שתיים בצד ימין ושלוש בצד שמאל. השלמות אלו שולבו בהעתקה בגוף הטקסט. נוסף לאלה יש שתי הוספות: האחת בפינה הימנית העליונה, שסימנתי A, והיא איננה קשורה כלל לנושא העיקרי של כתב היד. השנייה - בפינה השמאלית למטה, ובה שרידים מחוקים למחצה של אותיות בלתי ניתנות לפיענוח סביר, שסימנתי B, ייתכן שהן חלק מהשלמה שישיית. הכתב בדרך כלל קריא ומסודר. ברוב השורות העמוד הוא מרובע, אולם בשורות האחרונות הוא נעשה רהוט במקצת ויותר קטן. על פי צורתו החיצונית, נראה לי שעמוד זה הוא מעין טיוטה: הרבה הוספות בשוליים, הרבה מחיקות, הרבה כתיבה בין השורות, מספר פעמים של כתיבה על כתיבה קודמת, ואי אחידות בצורת הכתב.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

פרק חמישי

1 אין עומדין להתפלל אלא מתוך כוונת ראש חסידים }⁴ הראשונים היו

4 השלמה בצד שמאל למעלה בהמשך שורה 1. השורות קצרות מאוד, כתובות בצורה אלכסונית עולה מימין לשמאל. סוף ההשלמה מול שורה 5. השורות הולכות ומתקצרות. ההשלמה נראית כמו משולש העומד על קדקודו.

- עוהין שעה אחת ומתפללים כדי שיכוננו את לבם למקום אפילו המלך
 שואל השלמו לא ישיבנו ואפילו נחש כרוך על עקיבו ל[א] יפסיק{
- 2 > אפתתח הדא אלפרק באלתפקה פי שראיט אלצלאה פקאל- פקאל
 לא יג'וז אלקיאם ללצלאה אלא מן וסט ג'ד ורזאנה <ווקאר> לא מן
- 3 וסט הזל <<ולעה>>⁶ <וכ'פֿה וצ'חד> לתחצל אלכונה << 7 >> <ואסתדל
 אלתלמוד עלי דלך מן קול אלכתאב עבדו את יי
- 4 ביראה ואלעבודה הי אלצלאה⁸ <? ואליראה הי כובד ראש> תם ב'ין אן
 אלאפאצ'ל לס יקנעהם אלקיאם
- 5 ללצלאה¹⁰ מתוך כובד ראש אלא העד ה'טוהם סאעה לתחצ'ר ניתהם
 {¹¹ אסתנדוא לקול אלכתאב אשרי יושבי היתך עוד יהללוך סלה
 אלהילול והו אלתפלה בעד אלישיבה במקום תפלה}
- 6 תם קאלו לא יג'וז ללמצלי אן יקטע צלאתה ויר'ד אלסלאם למן סלם
 עליה
- 7 ואחרי אן יבתדיה האלסלאם ולו אנה סלטאן ולכן השרט אן יכון
- 8 הדא אלסלטאן מן מלוך ישראל ואמא אן כאן מן מלוך אומות העולם
- 9 פלינט'ר אן אמכנה אלאכתצאר פליכתצר צלאתה ויג'יבה ולא יקטעהא
- 10 ואן לס ימכנה אלאכתצאר פליקטע וירד עליה אלסלאם תם קאלו ולו
 אלתך
- 11 תעבאן עלי כעבה פי חאל קיאמה פי אלצלאה למא ג'אז לה אן יקטע
- 12 לאן אלתעבאן מאמור ולא ינהש אל[א ה]אדן רבה פלדלך אן כאנת
 עקרה
- 13 אלדי תלדג האלטהע פליקטע: ¹² <בה> ¹³ מזכירין
- 14 גבורת¹⁰ << 7 >> <<גשמים בתחית המתים ושאלה בהרכת השנים

5 הוספה בין שורה 1 ל-2. נראה לי, שרירה"ס כתב אותה אחרי שכתב את הפסקה הראשונה.

6 המילה מחוקה בקו עילי, שלא כמנהגו בכתב יד זה.

7 מחיקה בהשחורה, שיטת המחיקה הנפוצה בכתב יד זה.

8 במקור - מעגל אליפטי, סימן להפניה בשוליים [בצד ימין].

9 השלמה בשוליים בצד ימין.

10 מצורת האותיות נראה שלפנינו כתיבה על כתיבה קודמת.

11 השלמה בצד שמאל בהמשך שורה 5. השורות קצרות מאוד, כתובות באלכסון יורד מימין לשמאל. סוף ההשלמה מול שורות 11-12.

12 במקור - רווח של כחצי שורה ובאמצעיתו כתובה האות ב.

13 האות ב כתובה בצורה מוגדלת ועליה נקודה. ממיקומה הסימטרי במרכז הרווח נראה לי, שלא היה כתוב לפניו הל' כמו בשורה 25.

- וההדלה¹⁴ } החונן הדעת ר' עקיבא אומ' אומרה הרכה רביעית הפני
עצמה ר' אליעזר אומ' ההודאה }
15 הַיֵּן פִּי הַדָּה אֱלֹהֵלְכָה אֵן יִגְ'ה עֲלֵי אֲלֻמְצֵלִי אֵן יִדְכַר פִּי <<פִּצְל>>¹⁵ אֲתָה
גְבוּ
16 מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם⁸ } פִּיקוֹל אֲתָה גְבוֹר לְעוֹלָם וְעַד [ד] אֲתָה רַב לְהוֹשִׁיעַ
מְשִׁיב הַרוּחַ מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם מְכַלְכֵּל חַיִּים } { וְסִיבִין } פִּי¹⁰ אֹל תַּעֲנִיּוֹת הַיֵּן
אֲלֹאוּן אֲלֵדִי יִלְזַמָּה פִּיה דְכַר דְלַךְ
17 <<17 חֵית יִקוֹל הַנֶּאֱדָךְ מֵאֲמַתִּי מִזְכִּירִין גְבוֹרַת גְּשָׁמִים>> וְאֲנִמָּא עֵבֵר עַן
מוֹרִיד
18 הַגֶּשֶׁם גְּבוֹרַת גְּשָׁמִים <<שׁוֹרְדִין גְּבוֹרָה>>¹⁸ לֵאן¹⁹ יִרִידַת גְּשָׁמִים גְבוֹרָה
וְ[ל] אֲגַל אֵן אֲלֵאֲמַטָּר חֵיָּה אֲלֵעֲאֵלִם
19 רָסִם דְכִרְהָא פִּי פִצְל אֲלֵתַחֲיָה תַם קֵאל וְכִדְלַךְ יִגְ'ה עֲלֵי אֲלֻמְצֵלִי אֵן יִדְכַר
וְתַן טַל
20 וּמַטָּר פִּי הַרְךָ עֲלֵינוּ >>²⁰ <<...>> דְלַךְ <<קוֹלָה>> מֵתוֹךְ שְׁהִיא פִרְנָסָה
קִבְעוּהָ בְהַר [כֵּת] פִּרְנָסָה
21 וְפִי אֹאִיל תַּעֲנִיּוֹת <<אִיִצ'א>> יִסְתַּבֵּאן אֹוֹן דְכַר אֲלֵטֵאלָה תַם קֵאלוּ וְפִי
[כ] ל לִילָה אַחַד יִגְ'ה
22 עֲלֵי אֲלֻמְצֵלִי אֵן יִדְכַר אֱלֹהֵדְלָה פִּי צֵלֵאֲתָה וְגַא [פִּי] מוֹצַע דְכַר > >>
<< אֱלֹהֵדְלָה תַם >>⁷ <<...>> <<תֵּלַת אֲכֵלָאָךְ
23 תִּנָּא קִמָּא קֵאל יִדְכִרְהָא פִּי פִצְל אֲתָה חֻן [וְנָן וְר'] עֲקִיבָה קֵאל > אֲתָה
חֻן לְאֲדָם דַּעַת וּמִלְמַדֵּל לְאֲנוּשׁ בִּינָה... יִגְ'עֵלָהּ בְּרַכָּה קִאִימָה
בְּדֵאֲתָהָא [א]
24 בִּין אֲתָה קִדוּשׁ <<וְהִיֵּן⁷>> וְאֵ [תָה] חֻן וְר' אֲלֵעִזָּר קֵאל יִקוֹלָהּ פִּי פִצְל

-
- 14 ההשלמה כתובה בצד שמאל בסוף שורה 14, בשורות קצרות מאוד, כתובות באלכסון עולה מימין לשמאל. סופה מול הרווח שבין השורות 16-17.
- 15 המילה מחוקה בהשחרה [ראו לעיל: הערה 7]. לדעתי, אין כאן מחיקה מכוונת אלא טעות סופר או תקלה, ראו השימוש בה להלן בשורות 19 ו-24. מעל המילה יש הוספה מחוקה בשלושה קווים אופקיים. לא עלה בידי לפענח את שהיה כתוב בה.
- 16 השלמה בשוליים בצד ימין, כתובה בשורות אנכיות כלפי מטה. ראשיתן מול הרווח שבין השורות 15-16 וסופן מול שורה 22.
- 17 ההשלמה מחוקה בקו עילי בלבד [ראו לעיל: הערה 6]. נראה לי, שגם כאן [ראו לעיל: הערה 15] היסס רירה"ס אם למחוק אם לאו, ולכן הסתפק בקו עילי בלבד. יש לציין, שהמחיקה בקו עילי היא שיטת המחיקה הרווחת בכתבי רירה"ס [ראו לעיל: החומר למחקר, המאטריה]. הדבר צוין כאן בגלל שבכתב יד זה, רווח השימוש בצורות מחיקה יותר מודגשות. וראו להלן בבירורים.
- 18 מחיקה בשני קווים [ראו להלן בבירורים].
- 19 המשך השורה מתחת למילים המחוקות.
- 20 מחיקה בקווים אופקיים. מעל המחיקה הוספה, וגם היא מחוקה בחלקה.

מודים ואלהלכה כתנא קמא:

25 ה'ג'י²¹

הוספה A

- 1 ינהגי²² [א] אתי האלדלאל מן אלת[מ]ד עלי ט[...]
 - 2 ואמא נקטאתא דתלמודא פאנמא א[ג]מע פי כ[תאמא...]
 - 3 ואמא ספר רפואות וספר מזלות אול פ[...]
 - 4 וספר חלומות וגיר דלך פאני [...].
- [הוספה B שובצה לעיל בגוף הטקסט בשורה 16]

תרגום:

(1) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש {חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללים כדי שיכונו את ליבם למקום. אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק}. (2) הפרק הזה נפתח בעיון בתנאי התפילה, ואמר, אסור לעמוד לתפילה אלא מתוך השתדלות ורצינות וכובד ראש, ולא (3) מתוך זלזול ומשחק וקלות ראש וצחוק, כדי שתושג הכוונה. והתלמוד הביא כראיה לכך את הנאמר בכתוב "עבדו את יי (4) ביראה; והעבודה היא התפילה, והיראה היא כובד הראש. אחר כך הסביר, כי החסידים לא ראו את עצמם מוכנים לעמוד (5) לתפילה מתוך כובד ראש אלא אחרי ששהו שעה אחת כדי שתוכן כוונתם, והסתמכו על הנאמר בכתוב: "אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה". ההילול, שהוא התפילה, [רק] אחרי ישיבה במקום התפילה (6) אחר כך אמרו, כי אסור למתפלל להפסיק את תפילתו ולהשיב שלום למי שברכו לשלום, (7) וקל וחומר שיקדים לו שלום, אפילו הוא המלך. אבל זה בתנאי, (8) שהמלך הוא ממלכי ישראל; אבל אם הוא ממלכי אומות העולם - (9) יראה, אם הוא יכול לקצר [בתפילה] - יקצר את תפילתו ויענה לו, ולא יפסיקנה, (10) ואם אינו יכול לקצר - יפסיק וישיב לו שלום. אחר כך אמרו, שאפילו נכרך (11) נחש על עקבו בעת עומדו בתפילה - אסור לו להפסיק אותה, (12) כי הנחש הוא [כמו] עבד, ואיננו מכיש אלא ברשות רבו; ולכן, אם זה עקרב (13) אשר עוקץ בדרך הטבע - יפסיק. ב מזכירין (14) גבורת [...]. גשמים בתחית המתים ושאלה בברכת השנים והבדלה {בחונן הדעת. ר' עקיבה אומר, אומרה ברכה רביעית בפני עצמה; ר' אליעזר אומר - בהודאה}. (15) במשנה הזאת [הוא] באר, כי חובה על המתפלל להזכיר בברכת 'אתה גבור' (16) 'מוריד הגשם'. ויאמר אתה גבור לעולם ועד אתה רב להושיע משיב הרוח מוריד הגשם מכלכל חיים}, וזה יבואר בפרק הראשון של [מסכת] תעניות, [שב] באר את הזמן אשר בו חייבים להזכיר זאת, (17) באומרו שם 'מאמתי מזכירין גבורת גשמים', והשתמש במקום 'מוריד

21 אותיות מוגדלות.

22 הוספה בפניה הימנית העליונה. אין להוספה כל קשר לנושא כתב היד.

(18) הגשם' ב[ביטוי] 'גבורת גשמים' <<שירודין בגבורה>>, כי ירדת הגשמים היא גבורה, ומכיוון שהגשמים [נותנים] חיים לעולם, (19) נכתבה הזכרתם בברכת התחיה. ואחר כך אמר, שגם חייב המתפלל להזכיר 'ותן טל (20) ומטר' ב[ברכת] 'ברך עלינו' [ונימק] את זאת באומרו, 'מתוך שהיא פרנסה קבועה בברכת פרנסה'. (21) ועוד מבואר בתחילת [מסכת] תעניות זמן הזכרת השאלה. אחר כך אמרו, שבכל ליל יום א' חובה (22) על המתפלל להזכיר הבדלה בתפילתו, והובא מקום הזכרת ההבדלה. אחר כך הביא את שלוש המחלוקות: (23) תנא קמא אמר, שמזכיר אותה בברכת 'אתה חונן'; ור' עקיבא אמר, שקובע אותה ברכה בפני עצמה, (24) בין 'אתה קדוש' ובין 'ואתה חונן'; ור' אליעזר אמר, שיאמר אותה בברכת 'מודים'. והלכה כתנא קמא. (25) משנה ג'

הוספה A

(1) עלי להביא ראיות מן התלמוד על [...] (2) ואילו נקטאתא דתלמודא הרי אקבץ בספר [...] (3) ואילו ספר רפואות וספר מזלות בתחילת [...] (4) וספר חלומות ואחרים הריני [...]

בירורים:

- 1 שורה
משנה, ברכות ה.א. ראו גם הברייתא בירושלמי, ברכות פרק ה, הלכה א, דף ח ע"ד: "תני לא יעמוד אדם להתפלל וכו'". וכן בבבלי, ברכות לא ע"א: "תנו רבנן אין עומדין להתפלל וכו'". וכן, בבלי, סנהדרין כב ע"א: "דאמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידיא המתפלל צריך שיראה וכו'".
- 2 שורה
אפתתח... פקאל=נפתח... ואמר - משפט זה, לדעתי, הוא הוספה מאוחרת, אחרי שלפחות חלק מכתב היד כבר היה כתוב, ומטרתו מעין פתיחה לפירוש. הנוסח הראשוני של כתב היד היה, לדעתי, ציטוט המשנה, כולל ההשלמה הראשונה שבצד שמאל. את פירושו הוא פתח במילה 'פקאל'=אמר, שבתחילת שורה 2. ראה לכך היא המילה 'פקאל' המסיימת את ההוספה, שתפקידה לקשר את ההוספה עם עיקר הטקסט, שיטת קישור מצויה בכתבי רירה"ס.
- 3 שורה
ולעב=ומשחק - על צורת המחיקה ראו לעיל: הערה 3. נראה לי, שרירה"ס התלבט בניסוח מצבי הנפש המחוייבים והאסורים בתפילה. לתרגום המילה 'כובד ראש' השתמש רירה"ס בשלושה מונחים; 'ג'ד', 'רזאנה', ו'וקאר' [הרמב"ם בפיה"מ השתמש בשניים בלבד: 'אלוקאר' ואלאלתאהב'=הרצינות וההתכוונות, כך על פי תרגומו של קאפח], כנגדם העמיד רירה"ס רק שני מצבים אסורים - 'הזל ולעב'. ייתכן, שלשם האיזון החליט להוסיף מונח שלישי, 'כ'פה'=קלות ראש, כמו כן הוסיף מונח רביעי, 'צ'חך'=צחוק, כנראה בהשפעת דברי הבבלי והירושלמי [ראו לעיל בבאוריים לשורה 1]

- ואולי גם בהשראת דברי ר' עקיבא באבות ג יג, על שחוק וקלות ראש.
- שורה 3 לתחצל אלכונה=כדי שתושג הכוונה - ראו בבבלי, ברכות לא ע"א: "תנו רבנן המתפלל וכו'", וכן שם דברי רב המנונא בעניין תפילה חנה - שמואל א, א יג.
- שורה 3 ואסתדל אל תלמוד=הביא כראיה - בבבלי, ברכות, ל ע"ב "מנא הני מילי... אלא אמר רב נחמן בר יצחק מהכא 'עבדו את יי ביראה וכו' [תהלים ב יא]".
- שורה 4 ואלעבו דה הי אלצלאה=התפילה - בבבלי, תענית ב ע"א: "איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה"
- שורה 4 ואליראה הי כובד ראש - זה פירושו של רירה"ס לתהלים ב יא, "עבדו את יי ביראה וגו'" [לא מצאתי פרשן מקודמו שפירש כך].
- שורה 5 בטוהם סאעה=שוהים שעה - בבבלי, ברכות לב ע"ב: "חסידים הראשונים היו שוהין...מנא הני מילי אמר ריב"ל אמר קרא וכו"; וכן שם: "תנו רבנן חסידים הראשונים וכו'". וכן בירושלמי, ברכות, פרק ה הלכה א, דף ח ע"ד: "אמר ריבל זה שהוא מתפלל צריך וכו'". ראו גם אוצה"ג לברכות, חלק הפירושים, עמ' 45: "ופיסקא דמתניתין בתר הכין וכו'". רירה"ס השתמש בשורש 'בטו' על פי פירוש המשניות להרמב"ם למשנתנו, שם גם מסביר הרמב"ם מה על החסידים לעשות באותה השעה, ועיינו שם.
- שורה 6-9 לעניין המלך ואמירת השלום, ראו ירושלמי, ברכות פרק ה, הלכה א, דף ט ע"א: "אמר רבי אחא הדא דאמר במלכי ישראל וכו'"; בבבלי, ברכות לב ע"ב: "אמר רב יוסף לא שנו וכו'". ראו גם אוצה"ג לברכות, חלק הפירושים, עמ' 45: "אפילו מלך ממלכי ישראל וכו'". וכך פירש הרמב"ם בפיה"מ, וכך גם פסק בהלכות תפילה, פרק ו, הלכה ט.
- שורה 9 אן אמכנה אלאכתצאר=אם יכול לקצר - כך על פי הבבלי, ברכות, שם; וכן באוצה"ג שם; וכך גם פסק הרי"ף בסוגייתנו; וכך גם הרמב"ם, תפילה, שם.
- שורה 10-11 אלתף אל תעבאן=נחש כרוך, ראו גם ירושלמי, ברכות פרק ה, הלכה א, ט ע"א: "ר' אילא אמר לא שנו אלא כרוך אבל מרתיע ובא וכו'".
- שורה 12-13 לעניין הנחש והעקרב, ראו ירושלמי, שם: "ר' חונה בשם ר' יוסי לא שנו אלא וכו'"; וכן בבבלי, ברכות לג ע"א: "אמר רב ששת לא שנו אלא וכו'"; ראו גם: רש"י שם, ד"ה "אבל עקרב פוסק"; וכן באוצה"ג לברכות, חלק הפירושים, עמ' 45. הסבר נוסף לנימוקים להפסקת התפילה במקרה הנחש ולאי הפסקתה במקרה העקרב מביא הרמב"ם בפירושו למשנתנו, והוא מנמקם בסבירות של סכנת נפשות. על סכנת המוות כסיבה להפסקת התפילה, ראו גם: רמב"ם,

תפילה, ו ט.

שורה 12

מאמור=מצווה, כלומר - עבד, שאינו פועל מיזמתו ורצונו החפשי, אלא רק בפקודת אדוניו, מה שאין כן העקרב, שטבעו לעקוץ; ולכן הנחש מסוכן פחות, כי בלי פקודתו של אדוניו, הבורא, לא ישוך הנחש את האדם, גם אם הוא כרוך על עקבו. פירוש זה של רירה"ס מיוחד, ולא מצאתי לא בפירושי קודמיו וגם לא בפירושי משנה מאוחרים יותר, שפירשו את ההבדל ההלכתי שבין ההתייחסות לנחש לבין זו של עקרב לא פירוש טבעי - אלא פירוש תיאולוגי. אין להפסיק את התפילה בגלל נחש, מפני שאין בנחש סכנת הכשה אלא אם כן ציווה הבורא, ואת זאת, כמובן, אין המתפלל יודע. לכן אין טעם שיפסיק בתפילתו. כי אם צווה הנחש להכיש - אין תועלת בהפסקה, ואם לא צווה - אין צורך בהפסקה. גישה ייחודית לנחש ולנשיכתו נמצאת כבר במקורות חז"ל. על הפסוק "אם ישך הנחש בלא לחש" [קוהלת י יא] נדרש בויקרא רבה, פרשה כו, ב: "תני רבי שמעון בר יוחאי הנחש פרץ גדרו של עולם... אמרו לו וכי מה הנייה יש לך... ואת נושך וממית אמר להם 'אם ישך הנחש בלא לחש', אפשר דאנא עביד כלום ולא אתאמר לי מן עילותא". דרשה זו נמצאת גם בבבלי, תענית ח ע"א, אך ללא ההנמקה שבמשפט המודגש. הבחנה חדה המבליטה את הייחודיות שביחסי אדם - נחש, לעומת יחסי נחש - שאר החיות, ויחסי שאר חיות - אדם, מביא רס"ג בפירושו לסיפור גן-העדן, בראשית פרק ג, וכה דבריו: "והשלישית, איך שם איבת הנחש לאדם עונש, בעוד אנו רואים שרבים הם אויביו, כגון חיות הפרא והעקרבים, או שזה עונש גם אצלם, או שגם אצל הנחש אין זה מחמת עונש. ואנו אומרים בזה כמו שאמרנו בתשובה הראשונה: כל בעלי החיים שוטמים את האדם לפי טבעם ואין זה עונש. אבל הנחש, שבתחילה לא היה אויבו ונעשה לאויב לו, אצלו עונש הוא. והרביעית: איך הזכיר את נשיכת הנחש לאדם כעונש, והרי הוא נושך את כל בעלי החיים; או שכל בעלי החיים ענושים כאדם, או שגם האדם אינו ענוש. ונאמר, שבכל בעלי החיים הנחש פוגע מטבעו, ואילו מפני האדם היה ירא, וכשסר פחדו ויראתו מפניו, התחיל מכישו כמו שהוא מכיש את שאר בעלי החיים, ובזה העונש" [צוקרמנדל, רס"ג, בראשית, עמ' 293-294]. אין ספק, שבמקורות שצוינו לעיל יש גוון דטרמיניסטי. אמנם, קיימים זרמים בעלי השקפה דטרמיניסטית גם בתיאולוגיה האיסלאמית, אך אין לנו כל ראיות שרירה"ס הכיר ספרות זו. סביר יותר שרירה"ס הושפע ממקורות חז"ל ומכתבי רס"ג שאותם הכיר היטב [ראו לעיל: מבואות, הביוגרפיה, השכלתו]. הגדרת הנחש כ'מאמור' מקורה בהשפעות יהודיות מובהקות.

- שורה 13 מזכירין וכו', ראו גם: אוצה"ג לברכות, חלק הפירושים, עמ' 45.
- שורה 14 גבורת גשמים - רמב"ם, פיה"מ: "היא אמירת מוריד הגשם ונאמרה בלשון גבורה לגודל תועלתו". ראו גם: רמב"ם, תפילה, ב טו.
- שורה 14 ושאלה - רמב"ם פיה"מ: "היא שאלת הגשמים והיא שתאמר בברכת השנים".
- שורה 14 והבדלה בחונן הדעת - ירושלמי, ברכות פרק ה, הלכה ב, ט ע"ב: "אם אין דיעה הבדלה מנין". וכן בבבלי, ברכות לג ע"א: "אמר רב יוסף וכ"ן".
- שורה 15 אלהלכה=כלומר המשנה, וראו גם בשורה 25 הל' ג במקום משנה ג. השימוש במונח הלכה במקום משנה היה מקובל. ראו למשל: אפשטיין, התנאים, בפרק "קובצי משניות קדומים", עמ' 15-20, הוא משתמש פעמים אחדות במושג 'קובצי הלכות' למה שבעצם הוא קובצי משניות, תוך ציטוט מקורות תלמודיים [עמ' 17, ועוד].
- שורה 15 פצל=פרק, הכוונה לברכה, וכן גם בשורות 19, 24.
- שורה 16 פיקול=ויאמר - אתה גבור, ראו: סדר רב עמרם גאון, עמ' כד, סימן לח, שורות 9-10.
- שורה 16-17 פי אול תענית בין אלאואן - בפרק ראשון של תענית הבהיר את הזמנים, ראו: משנת תענית א א, הדעות השונות בעניין.
- שורה 18 שיורדין בגבורה, ראו דברי ר' יוחנן בבבלי, תענית ב ע"א.
- שורה 18-19 ולאגל אן אלאמטאר... פצל אלתחיה=בגלל שהגשמים... בברכת התחיה, ראו ירושלמי, ברכות פרק ה, הלכה ב, ט ע"ב: "כשם שתחית המתים חיים לעולם כך גשמים חיים לעולם". וכמוהו בבבלי, ברכות לג ע"ב: "מזכירין גבורות גשמים בתחית המתים מאי טעמא אמר רב יוסף מתוך ששקולה וכו'".
- שורה 19-20 אן ידכר=שיזכיר - ותן טל ומטר פי ברך עלינו - ראו בבלי, ברכות לג ע"א: "ושאלה בברכת השנים מאי טעמא אמר רב יוסף מתוך שהיא פרנסה וכו'".
- שורה 21 ואואן דכר אלשאלה=זמן הזכרת השאלה, משנת תענית, א ב-ג. וכן, תוספתא, תעניות, א ב. סדר רב עמרם גאון קובע: "ומיום שישים של תקופת תשרי... שואל כך", ובהמשך הוא מביא את נוסח הברכה [עמ' כה, סימן לח]. וראו גם: רמב"ם, תפילה, ב טז.
- שורה 22 אן ידכר=שיזכיר=אלהבדלה, וכן בסדר רב עמרם גאון, חלק ב, עמ' פא, סימן לו; סידור רס"ג, עמ' ככד; וכן פסק הרי"ף; ראו גם: רמב"ם, פיה"מ, וכן, הנ"ל, תפילה, ב יב.
- שורה 23 ור' עקיבה קאל=אמר - וכו', ראו: ירושלמי, ברכות פרק ה, הלכה ב, ט ע"ב, דברי רבי יעקב בר אחא, ר' יודן, ורבי יצחק בר אלעזר.

- שורה 24 ור' אליעזר קאל - ירושלמי, ברכות פרק ה, הלכה ב, ט ע"ב: "רבי יוחנן בשם רבי מטין כר' אליעזר ביום טוב שחל להיות במוצאי שבת". ואילו ר' יצחק רבה בשם רבי קובע: "הלכה כר' אליעזר וכו'". לעומתם קובעים ר' יצחק בר נתן בשם ר' חנינא בן גמליאל ור' אבהו בשם ר' אלעזר: "הלכה כר' אליעזר לעולם". דיון בפסיקת הלכה זו יש גם בבבלי, ברכות לג ע"ב, והמסקנה שם היא: "לא הלכה אתמר אלא מטין".
- שורה 24 ואלהלכה כתנא קמא, ראו רי"ף ורמב"ם לעיל, בבירורים לשורה 22.

5. כלאים א ח. כ"י TS F9.49 אינט.

מבוא

הקטע הנדון כאן הוא חלקו העליון של העמוד הרביעי מכתב יד בן ארבעה עמודים TS F9.48–49 [בסרט הזיכור בפריט קטלוגי זה המספרים מעורבבים], ובו פירוש לפסקה השנייה ממשנה ח שבפרק הראשון במסכת כלאים.

הקטע בנוי משלוש פסקאות. הראשונה: שורות 2-3 היא ציטוט מהמשנה; השנייה: מסוף שורה 3 עד תחילת שורה 7 - השאלה "וקידה מין אילן וכו'" ותשובת רב פפא; השלישית: מתחילת שורה 7 עד סוף הקטע - שאלת רירה"ס והתשובה עליה.

פירוש הפסקה מתבסס על שתי פסקאות מסוגיית הגמרא בבבלי, עירובין לד ע"ב. הסוגיה דנה במשנה שבתחילת אותו עמוד בעניין עירוב שנתנו בראש הקנה וכו', והיא מבחינה בין עוזרדין לשאינן עוזרדין. כדי לדחות קושיא על הבחנה זו ולבסס את ההבחנה, מסתייעת הסוגיה בברייתא, תוספתא, כלאים ג טו; והיא מסכמת, שאכן יש מקום להבחנה זו לגבי העניין הנדון במשנה. בהמשך הסוגיה דנה הגמרא בברייתא שצוטטה לפני כן בעניין הקידה, וזו היא הפסקה השנייה בעמוד שלפנינו. הסדר בכתב היד שונה מסדר הסוגיה בבבלי. הסוגיה הקדימה את הדיון בקנים, כיוון שהקנים נזכרים במשנה, העומדת במרכז הדיון; בעוד שבפירוש משנתנו הקידה היא נושא הדיון, ולכן שינה רירה"ס את הסדר, כמתחייב מפירוש המשנה. הכתב ברור מאוד וקריא, העימוד מסודר.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

1 כלאים פא

2 פיס' אין מרכיבין פיגם על גהי

3 קידה לבנה מפני שהוא ירק האילן וקידה

- 4 מין אילן הוא והתניא הקנים והקידין
 5 והאורבנין מין ירק הן והן כלאים הכרם.
 6 אמ' רב פפא קידה לחוד וקידה לבנה
 7 לחוד. וקנים מין ירק הן והתניא הקנים
 8 והאוזרדין והאטדין וההיגין מין אילן הן
 9 ואין כלאים הכרם לא קשיא כאן האוזרדין
 10 כאן בשאינן אוזרדין:

בירורים:

- שורה 2 פיגם - ראו גם: עוקצין א ה. לזיהויו של הצמח ראו: ריבמ"ן; רמב"ם, פיה"מ, כאן ובעוקצין [זיהויים שונים]; הערוך; פלדמן, צמחי המשנה, עמ' 310-311; פליקס, כלאי זרעים, עמ' 157-161.
- שורה 3 קידה לבנה [וקידה 'סתם', ראו בשורה 6], ראו שמות ל כד; הקידה נמנית עם צמחי הבושם שמהם רקחו את שמן המשחה. על זיהוין של השתיים וההבדלים ביניהן, ראו: אונקלוס, שם; בבלי, עירובין לד ע"ב; פיה"מ למשנתנו; ריבמ"ן; פליקס, עולם הצומח המקראי, עמ' 264-265; פלדמן, צמחי התנ"ך, עמ' 237; הנ"ל, צמחי המשנה, עמ' 86.
- שורה 3-7 וקידה מין... לבנה לחוד, בבלי, שם, השורות האחרונות שלפני המשנה השנייה באותו העמוד.
- שורה 7 וקנים מין ירק הן - קושיית רירה"ס ולא שאלת הגמרא.
- שורה 7 והתניא - תוספתא, כלאים ג טו [ליברמן, עמ' 217]. בבבלי, שם, וכן בירושלמי, כלאים, פרק ה, הלכה ח, ל ע"א, הגרסאות אחרות. וראו בתוספתא כפשוטה, זרעים, עמ' 634, חילופי הגרסאות, הן בשמות הצמחים והן בכתיב שלהם.
- שורה 8 והאוזרדין - ברוב המקומות הכתיב הוא ב-ע; וראו בתוספתא כפשוטה, שם.

6. מעשר שני ב ו-ג א. כ"י TS NS 176.51 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים. מהסתכלות בכתב היד נראה, שביסודו היה זה כתב יד מסודר. בכל עמוד 23 שורות, הכתב מרובע וברור, אלא שחלקים גדולים מאוד מכתב היד דהויים במידה כזו, שבמקרים רבים אפשר רק לנחש את שחזור הכתוב, ובמקרים רבים איננו ניתן כלל לפיענוח.

תוכנו של כתב היד - פירוש למשנה, מסכת מעשר שני, פרק ב, מאמצע משנה ו עד ראשיתה של משנה א בפרק ג. הפירוש ארוך ומקיף ודן בהרחבה באופנים השונים של פדיון מעשר שני וחילולו על המעות, וכן בחילול סוגים שונים של מעות אלו באלו.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - עצמי.

7. מעשר שני פרק ה-חלה פרק א. כ"י ENA 2632.3 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, א ו-ב. שני העמודים קרועים לאורכם משני צידיהם באופן סימטרי, כך שההתחלה והסוף של כל שורה חסרים. גם בחלק הכתוב יש לא מעט חלקים דהויים ומחוקים. מכורח הנתונים הפיזיים, הטיפול בכתב היד איננו שלם. אף על פי כן בחרנו לטפל בו, כי - למעט מסכת ברכות - לא מצאנו הרבה כתבי יד העוסקים בפירושים לסדר זרעים. בהתעלם מכל הפגמים שמנינו לעיל, הכתב בעיקרו הוא קריא, מרובע ומסודר.

תוכנו של כתב היד הוא פירוש למשנת מעשר שני פרק ה, ג-ט [לפי המספור של ריר"ס], ומשניות א ו-ב מהפרק הראשון של מסכת חלה. תחילת הפירוש והמשכו אינם לפנינו. בפירושו מתמקד ריר"ס בפשט. הוא מביא ראשיתו של משפט מן המשנה ומפרש בקצרה את פשט הדברים [ראו לעיל: מבואות, השיטות, מתודיות]. בסוף כל משנה - נקודתיים ורווח של אותיות אחדות. תחילת כל משנה חדשה מצוינת באות גדולה המציינת את מספרה ומעליה עיטור של שלוש נקודות בצורת פירמידה. בסיום פירושו למסכת מעשר שני, רשם באותיות גדולות [סליק] פירקא ומסכתא [מעשר שני] ובשורה מתחתיה - מסכת חלה. התחלת הפירוש לחלה היא בהמשך אותה שורה, אחרי רווח של כשש אותיות.

בכתב היד שלפנינו מחולק הפרק החמישי לתשע משניות, אבל בדפוסים שלפנינו הוא מחולק לחמש עשרה, וכן היא החלוקה בכתב יד פרמה, דה רוססי 138. ואולם במשניות שבירושלמי מחולק הפרק לתשע הלכות, ומכאן, כנראה, חלוקתו של ריר"ס.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - דנציג, קטלוג, עמ' 86.

עמוד א

- 1 [....] לאנה יריד יזיד עליה כמסה יע' יקול[....]
- 2 [....]אלסנה אלז' פאנהם יפדונה במא יסוא ולא [ירכצון] פי [....]
- 3 [ואם היה הכל] מופקר וג' יע' פאן כאן צחראה אלכל קד גע'[ל....]

- 4 [...] אלסנה אלו' פליס לה אן יקדס אלא מקדאר אג'רה [אלתקאט...]
- 5 [...] [ביחק²³] צחה [על] יהם פחכס כרס רבעי חכס אל[סנה...]
- 6 [...] ודא אבאחו ליס לה אן [...]]
- 7 [...] אג'רה אלתקאט פקט: ד' ערה יום [טובה...]
- 8 [...] אלד' ואלז' מן אלתין אלסאבוע קו' נות[ני...]
- 9 [...] דלך יעטוה למסתחקיה ח[סה...]
- 10 [...] הבכל מקום יע' קו' בתרומה [...]]
- 11 [...] אלד הו מן מעער שני ק' בית הלל [...]]
- 12 [...] חכס אלמ[בוער]: ה' מו שהיו לו פירות וג' ק' [...]]
- 13 [...] כ[סך] ב"ש[ע] יקול אן הדה אלפירות היא מחוללת בהדה [...]]
- 14 [...] א[דא] דא ג'ד'לת אלפירות הכסך יחכס ה[דה...]
- 15 [...] : ו' אמ' ר' יהודה קו' היו שולחין יע' הי[ת דין...]
- 16 [...] שש²³] תמארכס קו' עד שלא באו לעונת המעש[רות...]
- 17 [...] נאכלות: ד' מו שהיו פירותיו רחוקים ממנו [...]]
- 18 [...] [תמארה] פי בלד והו פי בלד אכר וקד בלג וקת אלה[יעור...]
- 19 [...] מ[עשורתיה] פהו יחתאג' אן יסמי להם אסם: יע' מ[עשור²³...]
- 20 [...] מעשה הקו מעשה הרב[ן] גמל' וגו' וכאן לרב[ן] גמל' פ[ירות...]
- 21 [...] עדהא קו' עישור שני וג' יע' מעער ראשון: וקו' [...]]
- 22 [...] א[סתאדה] וכאן לוי: פק' אלעער אלאול אלדו להני לוי [...]]
- 23 [...] לה אדא וצלת אלי בתי הו מ'עטא ליהושע ומוצ'ע [...]]

עמוד ב

- 1 [...] [יהו] ש'ע לרב[ן] גמל' אג'רה אלמכאן וקו' עישור אל[...]
- 2 [...] יג'ב אכראג'ה פי אלסנה אלג' עוץ' מעער שני [...]]
- 3 [...] והו מעער עני אלדו אנא פי [אלמסדאיך²³] [...]]
- 4 [...] [היז] א לעקיהה: ט' המנחה היום טוב וגו' ק' [...]]
- 5 [...] תפסיר יערתו קו' אין אדם [...] ליס [...]]
- 6 [...] עוץ' אלאעשאר אלאעשאר [...]]
- 7 [...] סליק פירקא
- 8 [...] מס'ת ח'לה חמשה דברים חי[י] [הין...]

- 9 [...] [ומצ]טרפין זה עם זה יע' אדא עגין אנסאמן חדה [...]]
- 10 [...] דלך אלמקדאר אלדי יג'ב אכראג' אלחלה מנה פאדא [...]]
- 11 [...] נוע אכד מן הדה <אלה'> אנואע [...] מן נועין וצאר [...]]
- 12 [...] אן יכרג' מנה אלחלה פאן דלך ימתזג' ויכרג' מנה [חלה...]]
- 13 [...] אלכתי' ק' ויאכלו מעבור הארץ וגו' [יגלתני²³] מפסח ומ[...]]
- 14 [...] [ומר' קזר²³] מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח [...]]
- 15 [...] מנהם מן אלגלה אלג'דידה מן קהל תקריב אלעומר [...]]
- 16 [...] אלדי פיה תקריב אלעומר ומחט'ור אן יחצד מן [קבל ...]]
- 17 [...] [יוס]ט'ו ועלי קול בני ארץ יע': וקו ואם השרישו וגו' [...]]
- 18 [...] אלג'לה פי אלארץ' מן קהל תקריב אלעומר [ותפסיר] אל[...]]
- 19 [...] [ומן] לם יערקו פי אלארץ' ולא [...] ע וכמה [...]]
- 20 [...] מחט'ור אכלהא אלי אן [...] <<אכלהא>> תקרה [...]]
- 21 [...] אלג'איה: ה האוכל מהם וגו' יע' אלדי יאכל מן [...]]
- 22 [...] [נתערה וגו' יע' ואן אכתלט נוע ואחד מנהם פי [אנואע...]]
- 23 [...] [מתלן] אן אכתלט דקיק חנטה פי עדס קד טבך [...]]

תרגום:

עמוד א

- (1) [...] כי הוא רוצה להוסיף עליו את חומשו, דהיינו, הוא אומר [...] (2) [...]]
- השנה השביעית, הרי הם פודים אותו כפי שוויו ולא [מזילים ? ב] [...] (3) [...] "ואם היה הכל מופקר וגו'", כלומר, שאם הכל הוא הפקר [מילולית=כמדבר], כבר קבע [...]]
- (4) [...] השנה השישית ואין עליו קדושה, אלא [רק] שכר לקיטה. [...] (5) [...]]
- עליהם, ודין כרם רבעי [הוא] דין השנה [הרביעית...] (6) [...] ואם התירו אסור לו [...]]
- (7) [...] [שכר לקיטה בלבד. ד ערב יום טוב [...] (8) [...] השנה הרביעית והשביעית מן השמיטה. ומה שאמרו "נותנין וגו'"] [...] (9) [...] את זאת נותנים לאלה הזכאים לו לפי [...] (10) [...] "ומתבערין בכל מקום", כלומר, מה שאמר בתרומה [...]]
- (11) שהוא ממעשר שני, ומה שאמר "בית הלל" [...] (12) [...] דינו כמבוער. ה "מי שהיו לו פירות וגו'" [...] (13) [...] על הכסף". בית שמאי אומרים, שהפירות האלה מחוללים על אלה [המעוות...] (14) [...] אם מוחלפים הפירות בכסף, ודין אלה [...]]
- (15) [...] ו "אמר רבי יהודה, ומה שאמר "היו שולחין", כלומר, בית דין [אצל בעלי בתים שבמדינות] (16) [...] "מהרו והתקינו" את פירותיכם". ומה שאמר "עד שלא באו לעונת המעש" [...] (17) [...] נאכלות. ז "מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו" [...]]
- (18) [...] בעיר [אחת] והוא בעיר אחרת והגיע זמן הביעור [...] (19) [...] מעשרותיה הרי הוא צריך לקרוא להם שם, כלומר [...] (20) [...] מעשה, באומרו "מעשה ברבן גמליאל וגו'", והיו לרבן גמליאל פירות] [...] (21) [...] ומה שאמר "עישור שאני וגו'",

כלומר מעשר ראשון, ומה שאמר [...] (22) [..] רבו, שהיה לוי. ואמר המעשר הראשון אשר לבני לוי [...] (23) [...] לו כאשר אגיע אל ביתי הריהו נתון ליהושע ומקומו [מושכר לו...]

עמוד ב

(על מסכת חלה) (1) [...]נתן רבי יהו[שע לרבן גמליאל שכר המקום. ומה שאמר עישור [אחר... (2) [...] צריך להפרישו בשנה השלישית במקום מעשר שני [...] (3) [...] והוא מעשר עני אשר אנו [...] (4) [...] היא לעקיבה. ט "במנחה ביום טוב וגו'" [...] (5) [...] פירוש "בערת". ומה שאמר "אין אדם" [כלומר] אסור [...] (6) [...] במקום המעשרות. [...] (7) סוף הפרק ומסכת מעשר שני. (8) מסכת חלה "חמשה דברים חיבים [בחלה...] (9) [...]ומצ[טרפין זה עם זה". כלומר, אם עשה אדם עיסה מאלה [חמשת המינים...] (10) [...] זהו השיעור אשר מחייב הפרשת חלה ממנו. ואם [...] (11) [...]מין אחר מחמשת המינים האלה [...]משני מינים ונהיה [...] (12) [...]להפריש ממנו חלה. "ואם נתערב" והפריש [...] (13) [...] נאמר בפסוק "ויאכלו מעבור הארץ וגו'", [כלומר] מהתבואות מפסח, [...] (14) [...] [?] "מלפני העומר מלקצור מלפני הפסח" [...] (15) [...] מהם, מן התבואה החדשה לפני הקרבת העומר[...] (16) [...] אשר בו הקרבת העומר, ואסור לקצור לפני [...] (17) [...]יום] החמישה עשר כדברי בני ארץ ישראל. ומה שאמר "ואם השרישו וגו'", [...] (18) [...] התבואה בארץ לפני הקרבת העומר, [ופי' השרישו...] (19) [...] אם לא הכו שורשים באדמה[...] (20) [...] אסור לאכול אותה עד הקרבת [העומר? ..] (21) [...]בשנה] הבאה. ב "האוכל מהם וגו'", כלומר, מי שיאכל מן [...] (22) [...] "נתערב וגו'", כלומר, אם נתערב מין אחד מהם ב["כל המינים"] (23) [...]למשל] אם נתערב קמח חיטה בעדשים שנתבשלו[...]

בירורים:

עמוד א

להלן בסוגריים מספור המשניות לפי הדפוסים שלפנינו:
 שורה 1-7 משנת מעשר שני, פרק ה ג [בדפוס המשנה שלפנינו משנה ה].
 שורה 4 אלסנה אלו'=השנה השישית, לא ברור מה עניין השנה השישית לכאן. מחמת מקוטעות הכתוב לא ניתן לעמוד על ההקשר.
 שורה 6 אבאחו=התירו - אולי כוונתו ל"הפקירו" שברישא.
 שורה 7-12 משנה ד [ו].
 שורה 9 למסתחקה=לזכאים לו - הפירוט במשנה, ורירה"ס קיצר ולא פירט.
 שורה 12 כמבוער - מתייחס לתבשיל, ראו בסיפא במשנה.
 שורה 12-15 משנה ה [ז].
 שורה 14 בדלת=הוחלפה - כוונתו לחילול על המעות.
 שורה 15-17 משנה ו [ח].

שורה 17-23	ע"ב שורה 41, משנה ז [ט].
שורה 18	פי בלד=בעיר [כלשהי] - הדגמה של רירה"ס למושג "רחוקים" שבמשנה.
שורה 21	עישור שני, נראה לי, שלפנינו טעות סופר, וצ"ל שאני, כך על פי נוסח המשנה, ולכך גם התכוון רירה"ס, כי פירשו מעשר ראשון.
עמוד ב	
שורה 4-6	משנה ט [י]. לא ברור היכן קבע רירה"ס את משנה ח לפי המספור שלו; לכאורה נראה, כאילו דילג עליה. כמו כן לא טיפל רירה"ס במשניות הבאות המפרשות בהרחבה את פסוקי הווידוי שבדברים כו יב-טו, וכן לא במשניות האחרונות הדנות באלה שאינם אומרים וידוי זה, ובביטולו.
שורה 8-11	חלה א א.
שורה 10	אלמקדאר=השיעור - שיעור העיסה המחייב הפרשת חלה. משנתנו איננה קובעת את השיעור. ראו: רמב"ם, בכורים, ו טו.
שורה 13	מעבור הארץ - יהושע ה יא.
שורה 13	מהתבואות - תרגום חופשי לפי העניין [זיהוי המילה במקור - סתום].
שורה 14	ומר' קזר' - על פניו נראה כראשי תיבות. לא עלה בידי למצוא משמעות לכתוב.
שורה 17	עלי קול=כדברי - בני ארץ ישראל - לא ברור לי למה בדיוק התכוון.
שורה 21-23	משנה ב.

8. חלה א ב-ב ג. כ"י ENA 2639.4 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, א ו-ב [שני צדדים של דף אחד]. כתב היד במצב טוב למדי. העימוד מסודר, הכתב מרובע, ברור וקריא, הפגימות והדהיות מועטות וכמעט שאין מחיקות. בין פסקה לפסקה מפרידות נקודתיים. מספרי המשניות צוינו באותיות מוגדלות מקושטות בתגים מעליהן ורווחים לפנייהן ואחריהן.

תוכנו של כתב היד הוא פירוש קצר ותמציתי למשנת חלה, פרק א, מאמצע משנה ב - עד פרק ב אמצע משנה ג. ראשיתו והמשכו של הפירוש אינם בכתב היד שלפנינו, גם לא מצאנום בין כתבי היד שכתב רירה"ס ואשר עלה בידינו לאתרם. שיטת רירה"ס בפירושו לכתב יד זה היא, להביא ראשיתו של משפט מן המשנה ואחרי כן את תרגומו לערבית או את פירושו, גם הוא בערבית. על השימוש בשיטה זו, ראו לעיל [מבואות, השיטות, פרשנות, משנה]. בשני מקרים פירש רירה"ס

מילים מהמשנה - סופגנין ודובשנין - באמצעות תרגומן למילים שאינן מן הערבית הספרותית, אלא הן כנראה לקוחות מן הפרסית או מדיאלקט עממי מקומי ועל כך להלן בבירורים. פה ושם סטה מן הכללים הקבועים של כתיב הערבית הספרותית; הן נרשמו בהערות ונדונו בבירורים כל אחת ואחת במקומה. יש לציין שסטיות אלה רשומות כולן אצל בלאו.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - עצמי [יותר מאוחר ראיתי שכתב יד זה נרשם גם אצל דנציג, קטלוג, עמ' 88, אבל בסימן שאלה. לי אין ספק בזיהויו של הכותב; ייתכן שלא רירה"ס הוא המחבר, אולם לא מצאתי בסיס לפקפק במקוריותו של כתב היד. בראש עמוד ב רשם מן דהוא, לא רירה"ס, את המילים 'רמבם חלה'. לא ברור מי רשם זאת ומה הסיבה לכך. מכל מקום, אין זו העתקה מהרמב"ם.

עמוד א

- 1 **מא יג'רי דלך: קו' הרי זה עובר בפסח ישיר אלי קו' כל מחמצת לא תאכ'**
- 2 **הנודר וג' אלדי יחלך אנה לא יאכל מן אלכבז ומן אלגלה כמחט'ור עליה**
- 3 **אן יאכל מן הדה אלה' אנואע: וקו' הנודר מן הדגן וג' יעני לוס מחט'ור עליה**
- 4 **אלאכל אלא מנהם יעני מן אל ה' אנואע ויג'ב אן יכרג' מנהם חלה וג' ג' אילו**
- 5 **חייבין וג' והדה אלאשיא אלמדכורה מן בעד קו' הלקט וג' יעני מן הדה אלה'**
- 6 **אנואע וקו' והנֹתֵר יעני אדא אוכיל²⁴ אלעומר ופצ'ל מנה שיא יאכדה**
- 7 **אלכהן יג'ב אן יכרג' מנה חלה: שלא הביאה עליש: יע' מא דא-כלת תלת**
- 8 **גלתהא: ד' ואילו חייבין וג' הפרגין תפס' אלדרה: הסופגנין: תפס' אלפסתנדוד:**
- 9 **והדובשנין ואלפסכנאנג: והאסקריטין הו אסם אלסריאני ותפס' אלקטאיף:**
- 10 **וחלת המסרת: תפס' ואלגראדק אלתי תעמל פי אלטנג'יר תרג' מרחשת: וקיל**
- 11 **תפס' זלאביה: פק' ואמא אלפסתנדוד וג' והמדומעת יע' וחולין קד וקע**

פיה

- 12 תרומה ואכתלט הוא וג' ה' עיסה וג' אלעג'נה אלתי אבתדאיהא עמל
 13 פסתנדוד [אמא] ואסטהא כהז ואכרהא פסתנדוד איצ'אוג' קו' וסופה²⁵
 14 [עיסה יע'] אכרהא עג'נה ללכהז: וכן הגלובקעות: ד' הם קוד[...]
 קובקאות
 15 והנו[קאות] המנוקעות ותפס' כעך: ויק' כהז אלפתית: ו' המעיסא תפס'
 16 גבול אלטחן אלדי יטרח עלי מא הארד: החליטה: אלגבולא אלתי
 תעמל עלי מא
 17 [גליאן]: ו' נחתום שהוא עושה וג' אלכהאז אלדי קד עמל כמיר
 ללתקסים
 18 יע' ליקסמה פי אלעג'נאת מתל מא יעמל פי אלשאם עקיה אלפסח: ק'
 דאך אלפטיר
 19 יג'ה אן יכרג' מנה חלה: וכדאך נסו²⁶ יעטון דקיק ללכהאז ליעמל להם
 20 כמיר הדא איצ'א בעד פסח יעמלונה לאן מא יאכלון אלא מן כמיר
 עמלוה
 21 הם: וקו' אם אין בשל אחת וג' יע' אן לם יכון מן אלדקיק אלתי לוואחד
 מנהם
 22 כאלמקדאר אלמקד'ר אלדי יג'ה אן יכרג' מנה אלחלה: ה' עיסת
 הכלבים וג'
 23 אלעג'נה אלתי יכהזונהא ללכלאה אלתי מן שאנהא אן תכון פי קטעאן
 אלגנס

עמוד ב

- 1 קו' ומערהבין יע' יג'וז יערה בהא פי אלהיות ואן ישתרכון פיהא פי אלאזקה
 2 ויברכון עליהא ברכת מזון ואדא כאנת אתנין הודא יאכלון כהז יג'וז
 3 אן יזמנון אכד מעהם החית יאכל מנהא החית יקולו נהרך וג' קו' בין
 4 כך ובין כך וג' יע' ושא כדו²⁶ יע' שא לם יאכלו פאנה
 5 תתנג'ס וג' ט' החלה והתרומה וג' ק' אלחלה ואלתרומה אלדי
 לאידעוהא
 6 קד וג'ה עליהם אלק[ת]ל ומן תעדא ואכלהא ממן לא יג'וז לה אכלהא
 [פעליה]
 7 אלעוץ' ואלחומש כק' ואשר חטא מן הקדש ישלם וג' וקו' ואסורים

25 האות ה מוארכת.

26 האות י במקום א נחה, וראו: בלאו, דקדוק, עמ' 24-25, סעיף 10.

לזרים

- 8 יע' ישראל וכל זר לא יאכל קדש: והם אמואל אלכהן יתערסון מנהא
ואדא
- 9 אכתלט פי ג'ז ואחד וק' ג'זו ג'עלוה מדומע וליס ענד אכלה [27] אלי²⁶
דין [..]
- 10 ואלטמא יקף אלי אן תגיב אלעמס חתי יאכל מנהא כק' ובא העמש
וטהר וג'
- 11 ומא יג'ז ירפעון מן אלטאהר ען אלנג'ס אל[י] מן אלמחדק וסיבינה מן
[...]
- 12 ומן עשי אליוס ענד תכאמל עמלה וקיל אלדי קד אכרג' מנה אל[תרומה]
13 קו' עד עישיר קצת יע' מן אלחולין לאן אלכת' ק' מראשית [ולא] יקול
[כל]
- 14 ראשית סל'יק פ'ר'ק א' פ'ר'ק ב'
- 15 פירות חוצה לארץ וג' יע' אדא דכלו אלי ארץ ישראל ק' יצאו מכן יע' מן
16 ארץ ישראל אלי חוצה לארץ: ב' עפר וג' קו' ובעשיעית יע' וענד אן
<גאט> <תגוא>
- 17 פי אלעשיעית [גו]שעת תפס' תחר אלארץ: סואבות תפס' ואסכאת
[יאן]
- 18 נאג'סאת תרג' טמאות: ג' האשה וג' יג'ז אן תג'לס ותקטע חלתהא והי
19 עריאנה קו' מפני שהיא יכולה לכסות את עצמה יע' בחית תצ'ם
20 ורכיהא לכן ליס יג'ז אן יפעל דלך אלרג'ל: קו' יעשנה קבים יע' כל
עג'נה
- 21 מן קה לאן מא יכון מקדארהא <מן> קה לא יג'ז אן יכרג' מנהא חלה
22 וקו' קורא לטהורה יע' אסם ללחלה אלתי תכרג' מן אלעג'נה
אלטאהר[ה]
- 23 קו' קורא חלה לשם: יע' לשם כהן וקו' ולזו קורא חלה לשם יע' לשם...

תרגום:

עמוד א

- (1) כנהוג. אומרו "הרי זה עובר בפסח", הכוונה לפסוק "כל מחמצת לא תאכלו". (2) "הנודר וג'", מי שנדר שלא יאכל מן הפת ומן התבואה אסור לו (3) לאכול מחמשת המינים האלה. ואומרו "הנודר מן הדגן וג'", כוונתו שלא אסור לו

(4) לאכול אלא מהם, כלומר מחמשת המינים, וחייב להפריש מהם חלה וג'. ג "אילו (5) חייבין וג", אלה הדברים הנזכרים להלן. אומרו "הלקט וג", כלומר מחמשת המינים (6) האלה. ואומרו "והותר", כוונתו אחרי שנמדד העומר ונותר ממנו עודף - יקח אותו (7) הכהן, וחייב להפריש ממנו חלה. "שלא הביאה שליט", כלומר שלא הביאה שליט (8) מיבולה. ד "ואילו חייבין וג", "הפרגין", פירושו - דורה. "הסופגנין", פירושו פסתנדוד [ראו בירורים] (9) "והדובשנין", פשכנאנג [ראו בירורים]. "האסקריטין", זו מילה סורית [ארמית?] ופירושה עוגות מתוקות. (10) "וחלת המסרת", פירושה חלה אשר נעשתה בסירים, תרגומה של מרחשת; ויש אומרים (11) שפירושה חביתה מתוקה. ואמר "והסופגנין וג". "והמדומעת", כוונתו חולין שנפלה בהם (12) תרומה והתערבה בהם וג'. ה "עיסה וג", שראשיתה כמעשה (13) סופגנין, המשכה כמעשה לחם, וסופה גם הוא סופגנין וג'. אומרו "וסופה" (14) [כלומר] סופה עיסת לחם. "וכן הגלובקעות", והם ארבעה מינים: קוד[...], קובקאות, (15) =ובנו[קאות] המנוקעות, ופירושו כעכים; ויש אומרים - לחם פירורים. ו "המעיסא", פירושה (16) עיסה מקמח המושם לתוך מים קרים. "חליטה" - עיסה הנעשית על מים (17) [רותחים]. ז "נחתום שהוא עושה וג", אופה שעשה שאור לשם חלוקה, (18) כלומר, כדי לחלק אותו בין העיסות כפי שעושים בסוריה [א"י] מיד אחרי הפסח. ואמר, שהעיסה הזאת (19) חייבת בהפרשת חלה. וכן נשים שנתנו קמח לנחתום כדי שיעשה להן (20) שאור. וגם את זה עושים אחרי הפסח, כי אינם אוכלים אלא משאור שעשוהו (21) הם. ואומרו "אם אין בשל אחת וג", כוונתו שאם לא היה בקמח של אחת מהן (22) במידה הדרושה החייבת בהפרשת חלה. ח "עיסת הכלבים וג", (23) עיסה אשר אופים אותה לכלבים אשר אמורים להיות עם עדרי הצאן.

עמוד ב

(1) אומרו "ומערבין", כוונתו שמותר לערב בה בבתים ולהשתתף בה במבואות. (2) "ומברכין עליה", ברכת המזון. ואם הם שניים שאכלו לחם מותר להם (3) להזמין מישהו אחר אליהם, בתנאי שיאכל ממנה [=מן העיסה], כדי שיוכלו לומר "נברך וג". אומרו "בין (4) כך ובין כך וג", כוונתו שעניינו כך; כלומר, שבין אם אכלו הרועים ממנה ובין אם לא אכלו - היא (5) מקבלת תומאה. ט "החלה והתרומה וג", אומרו "החלה והתרומה", אשר עדיין לא קראו עליהן (6) שם חייבין עליהן מיתה, ומי שעבר ואכל מהן מאלה שאסורה עליהם אכילתה - [חייב] (7) קרן וחומש, ככתוב: "ואשר חטא מן הקדש ישלם וג". ואומרו "ואסורים לזרים" (8) כוונתו לישראל, [ככתוב] "וכל זר לא יאכל קדש", והם נכסי כהן ומותר לארס בהם אישה. ואם (9) התערב בו חלק אחד במאה חלקים - נעשה מדומע, ואין באכילתו [...] אלא דין[?] (10) והטמא ימתין עד שתשקע השמש ואז יאכל ממנה, ככתוב: "ובא השמש וטהר וג" (11) ואסור ל[תרומ] מן הטהור על הטמא אלא מן המוקף, ויברר אותו (12) עד ערבו של יום, [שהוא] שעת סיום עבודתו. ויש אומרים שהוא מה שהופרשה ממנו התרומה. (13) אומרו "עד שישיר קצת", כוונתו מן החולין, כי הכתוב אמר "מראשית", [ולא] אמר "כל" (14) ראשית". סוף פרק א' פרק ב' (15) "פירות חוצה לארץ וג", כוונתו אם נכנסו לארץ

ישראל, ואומרו "יצאו מכן", כוונתו (16) מארץ ישראל לחוצה לארץ. ב "עפר וגו'", ואומרו "ובשביעית", כוונתו שאם היא [הספינה] מגיעה (17) בשביעית. "גוששת" פירושה נוגעת בקרקע. "סואבות" פירושה מלוכלכות, ואילו (18) "נג'סאת" היא תרגום ל"טמאות". ג "האשה וגו'", מותר שתשב ותקוץ חלתה כשהיא (19) ערומה. ואומרו "מפני שיכולה לכסות את עצמה", כוונתו לכך שתצמיד את (20) ירכיה; אבל דבר זה אסור שיעשנו גבר. אומרו "יעשנה קביים", כוונתו [שיעשה] כל עיסה (21) מקב אחד, כי מה שמידתו קב פטור מהפרשת חלה. (23) אומרו "קורא חלה לשם", כוונתו לשם כהן; ואומרו "ולזה קורא חלה לשם", כוונתו לשם...

בירורים:

עמוד א

- שורה 1 מא יג'רי דלך=כנהוג - מתוך הקשר העניינים נראה לי שהדברים מכוונים לדברי המשנה "יצא ידי חובתו" - חלה א א.
- שורה 1 הרי זה עובר בפסח - ראו: משנת פסחים ג א.
- שורה 2 הנודר - כוונתו לדברי משנתנו "הנודר מן הפת".
- שורה 3-4 הנודר מן הדגן...אלה' אנואע=חמשת המינים - מחלוקת רבי מאיר וחכמים בסיפא של המשנה.
- שורה 6 אוכיל=נמדד - תרגמתי לפי השורש 'כיל'=מדד. האות ו מיותרת [ראו לעיל בהערה 1]. על השימוש בכתוב מלא, ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 21-23, סעיף 8/ד, וכן שם, עמ' 23, סעיף 8/כ.
- שורה 6-7 יאכדה=יקחנה=אלכהן - על מותר העומר ראו: משנת מנחות י ג.
- שורה 7-8 תלת גלתהא=שליש מיבולה - עיינו: מעשרות א ב-ג, בעיקר סוף משנה ג.
- שורה 8 הפרגין תפס' = פירושו = אلدורה - ראו: פליקס, בנספח 'פרק זרעים' למרגליות, הלכות א"י, עמ' קסה, וכן שם, עמ' קצב, בהערות לשורה 8. דומה לו פלדמן, צמחי המשנה, עמ' 329, המביא גם את דעתו של דלמאן, שהפרגין הן דוחן. לעומתם הרמב"ם בפי'ה"מ מזהה את הפרגין עם 'אלכשכאש', וכן פירשו 'הערוך' והריב"מ"ק.
- שורה 8 הסופגנין - לפי ירושלמי, חלה פרק א, הלכה ה, נז ע"ד, מדובר במיני מאפה, וכן לפי פירוש הגאונים לטהרות, כלים ה א, עמ' 15, וכן רבנו נתן אב הישיבה, הריב"מ"ק, פי'ה"מ, הערוך ויסטרוב [יש הבדלים ביניהם בנוגע לאופן הכנתם, אך הם אינם לענייננו]. לעומתם טוען פליקס, החקלאות, עמ' 46, 150 ו-166, כי הסופגנין הם מגידולי הקיץ [יוער כאן, כי הביטוי "רקיקי מצות", שמות כט, ב, מתורגם באונקלוס 'אספוגין', מילה המזכירה באטימולוגיה שלה את הסופגנין שלפנינו].
- שורה 8 אלפסתנודד - לא עלה בידי למצוא את המשמעות המדויקת של

- מאפה זה. אני משער שמקור המילה הוא פרסי.
 9 שורה אלפשכנאנג - ראו הבירורים לשורה הקודמת.
 9 שורה אסקריטין - ראו אונקלוס לשמות טז לא: "כצפיחית בדבש" =
 אסקריטון, וכן פיה"מ, ודומים להם גם 'הערוך' ויסטרוב. אבל
 בירושלמי, חלה פרק א, הלכה ה, נז ע"ד - 'חליטין דשוק'. על
 החליטה ראו להלן בשורה 16.
 9 שורה אלקטאיף=עוגות מתוקות, וכן כתב רבנו נתן אב הישיבה בפירושו
 השני. ראו גם: האבא, מילון, בהצעתו הראשונה, מיני מאפה
 מתוקים. ראו גם: גויטיין, חברה, כרך רביעי, עמ' 246, וכן שם, עמ'
 441, הערה 151.
 10 שורה וחלת המסרת=המסרת היא המחבת, ראו אונקלוס, ויקרא ב ה:
 מחבת=מסריתא, וכן רמב"ם בפיה"מ.
 10 שורה ואלגראדק - ראו: תפסיר רס"ג לשמות כט ב, "חלות מצות"=גראדק.
 רס"ג, שמות, עמ' שנה, סעיף 340.
 10 שורה אלטנג'יר=סירים - וראו: תפסיר רס"ג, ויקרא ב ז; תרגומו למילה
 'מרחתש' על הכתיב החסר, בלי א אחרי ה-נ, בלאו, דקדוק, 23-24,
 סעיף 9/א, ב.
 10-11 שורה אלזלאביה=חביתה מתוקה. ראו: האבא, מילון.
 12 שורה והמדומעת - על הפטור מהפרשת חלה, ראו להלן: ג ב; תוספתא,
 חלה א ד, רמב"ם, בכורים, ו ד.
 13 שורה ואסטהא כבז=אמצעייתה כמעשה לחם - הדברים מתייחסים
 למשנה ה: "עיסה שתחילתה וכו'", והם השלמת ביאור לדברי
 המשנה, שתיארו רק את ראשית הכנתה ואת סופה, אך לא את מה
 שביניהם.
 14-15 שורה גלובקעות...המנוקעות - ראו: זק"ש, זרעים, למשנתנו, עוד שינויי
 נוסחאות, וכן ספרי זוטא, האראויטין, עמ' 283, שורה 21.
 15 שורה כעך=כעכים, וכן גם ריבמ"ן, רבנו נתן אב הישיבה, והערוך.
 15-16 שורה כבז אלפית=לחם פירורים - השוו פיה"מ והערוך. ראו גם דברי
 ריב"ל בירושלמי: חלה פרק א, הלכה ו, נז סע"ד-נח רע"א.
 15-16 שורה מעיסא... חליטה - לפי ירושלמי, חלה פרק א, הלכה ו, נח רע"א;
 בשני המקרים מדובר בעיסה העשויה מקמח ומים חמים, וכל
 ההבדל ביניהן הוא באופן הכנתן. וכן הוא גם בירושלמי, פסחים פרק
 ב, הלכה ו, כט ע"ג; וכן גם: פיה"מ, ריבמ"ן, רבנו נתן אב הישיבה,
 הערוך, יסטרוב וסוקולוף, וכן פסק הרמב"ם, בכורים, ו יב. רירה"ס
הוא היחיד [ממה שמצאתי] המפרש, שה'מעיסא' נילושה במים
קרים.

- שורה 16 החליטה, ראו: שמואל ב, יג ו; התרגום הארמי ל"לביבה" - חליטתא. זק"ש וריבמ"ן - לעיטתא. לעניין הפטור שלהן מהפרשת חלה, ראו: רמב"ם, בכורים, ו יב.
- שורה 16 אלגבולא=עיסה - על השימוש בשורש 'גבל' בלשון המשנה, ראו: פרה ט ה; תוספתא, מעשר ראשון ג יג.
- שורה 18 עקיב=אחרי=אלפסח - נראה לי שיש כאן השתקפות של מנהג מימי הגאונים, אך לא מצאתי לו [עדיין] מקור קודם.
- שורה 20 לאן מא יאכלון=כי אינם אוכלים - כדי לא לעבור על חמץ שעבר עליו הפסח.
- שורה 22 עיסת הכלבים - ראו גם: תוספתא, חלה א ז; ספרי זוטא ל-טו כא, האראויטץ עמ' 284, וכן רמב"ם, בכורים, ו ח.

עמוד ב

- שורה 1 יערב בהא פי אלביות=מותר לערב בה בביתים - כלומר, עירובי חצרות.
- שורה 1 ישתרכו...אלאזקה=ישתתפו... במבואות - כלומר, שיתופי מבואות. לגופו של עניין, ראו משנת עירובין ג א: "בכל מערבין ומשתתפין".
- שורה 3 אן יזמנון=לזמן - לעניין ברכת הזימון ראו: משנת ברכות ז א. בנושא זה טיפל רירה"ס בכתב יד TS F5.73, ראו גם: גינת, רירה"ס, עמ' 203-213.
- שורה 3 נברך - משנת ברכות ז ג.
- שורה 4-5 פאנה תתנג'ס=הריהו מקבל טומאה - טהרות, ח ו, "כל המיוחד וכו'".
- שורה 5 לא ידעוהא=לא קראו לה שם - לעניין הביטוי קריאת שם, ראו: תרומות, ג ה. על אופן קריאת השם, ראו: דמאי, א א-ב, ועוד.
- שורה 6 אלקתל=מיתה - ויקרא כב ט: "ומתו בו כי יחללוהו", ראו גם: פיה"מ על אתר.
- שורה 6 ומן תעדא ואכלהא=ומי שעבר ואכל מהן - בשוגג, פיה"מ, וכן רמב"ם. תרומות, י ז.
- שורה 7 אלעוין=הקרן=ואלחמש - ויקרא ה טז: "ואת אשר [ולא ואשר כרירה"ס] חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו". ראו גם: תרומות, ו א, רמב"ם, תרומות, י ז.
- שורה 8 וכל זר לא יאכל קדש - ויקרא כב י.
- שורה 8 אמואל אלכהו יתערסון מנהא=נכסי כהן ומותר לארס בהם אשה - בכורים, ג יב, רמב"ם, בכורים, ד יד.
- שורה 9 אכתלט=התערב - תרומות, ד ז, רמב"ם, תרומות, יג א.
- שורה 10 ובא השמש וטהר - ויקרא כב ז; ראו גם: בבלי, ברכות ב סע"א,

- רמב"ם, תרומות, ז ב.
- שורה 11 מן אלטאהר ען אלנג'ס=מן הטהור על הטמא - תרומות, ב א, רמב"ם, תרומות, ה ז.
- שורה 11 אלמחדק=המוקף - רמב"ם, בכורים, ה יד, שם, שם, ז יב [ראו גם: שם, תרומות, ג יז, כ].
- שורה 13 עד שישיר קצת=הסיפא של משנה ט [ראו גם: תרומות, ד ה].
- שורה 13 מראשית - במדבר טו, כא.
- שורה 13-14 מראשית... כל ראשית - ירושלמי, חלה פרק א, הלכה י, נח סע"א, רמב"ם, בכורים, ה א.
- שורה 15 אדא דכלו=כאשר יכנסו - במדבר טו יח: "אשר אני מביא אתכם שמה". ועיינו ספרי, במדבר, קי, עמ' 113; ירושלמי, מעשרות פרק ה, הלכה ב, נא ע"ד.
- שורה 17-18 ואסכאת... נאג'סאת=לא נקיות... טמאות - ידיים מסואבות הן ידיים "סתם" קודם נטילתן, והן פוסלות את התרומה, זבים, ה יב [על טומאת ידיים ראו גם: בבלי, שבת יג ע"ב, ורש"י שם, ד"ה 'והידיים']. רירה"ס מדגיש, שבמשנתנו מדובר בידיים "סתם", ועיינו גם פיה"מ. מאידך היו שפירשו מסואבות - טמאות, ראו: משנת חגיגה ג; בבלי, חגיגה כד ע"ב; הערוך; רמב"ם, אבות הטומאות, ח ח; שם, יב יג, ועוד.
- שורה 19 תצ'ם ורכיהא=תצמיד את ירכיה - ראו פיה"מ.
- שורה 20-21 כל עג'נה=כל עיסה=מן קב - ולכן פטורה מחלה. ראו: חלה, א ד. על השוואת הקב למידות ומשקולות שלנו, ראו: וייס, מידות ומשקולות, עמ' רכ.
- שורה 22-23 על קריאת השם ראו לעיל בבירורים לעמ' ב, שורה 5.

9. חלה א ד. כ"י TS K6.104 אינט.

מבוא

פריט זה בכללותו הוא בן שני עמודים שלמים כתובים בתפזורת, בכתב מרושל במקצת, עם הרבה מחיקות בהשחרה וכתמים שחורים. נראה שלפנינו בעיקר טיוטות.

בעמוד הראשון [א] ארבעה קטעים. הקטע הראשון שסימנתי A-I, דן בפסקה ממשנת חלה, א ד, ובדיון עליה בבבלי, פסחים לז ע"א, ועניינו סוגי המאפה שאדם יוצא בהם ידי חובת מצה בפסח. קטע זה כתוב בצורה מסודרת, יחסית לכמה קטעים אחרים.

שני קטעים נוספים בעמוד זה, A-II ו-A-IV, הם מחיבורו 'הלכות קטנות', לעיל (מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה), כפי שציין רירה"ס עצמו בראשם. הם דנים בבדיקת חמץ ובמועדי קריאת מגילה והם נידונים להלן [הלכה 9, הלכה 11].

הקטע A-III הוא קטע מתודולוגי, שבו מסביר רירה"ס את שיטתו בעריכת החיבור 'הלכות קטנות'. שני הקטעים שצינו לעיל כחלקים מחיבור זה, וכן הקטע B-II, הם הדגמה טובה לעקרונות שיטתו בחיבור זה.

בעמוד השני [ב], שני קטעים. האחד - B-I, כתוב תחת הכותרת 'מסכת פסחים' ובו סיכום קצר של ענייני בדיקת חמץ באור לארבעה עשר. הסיכום כתוב בצורת העתקה - בדילוגים ולסירוגין - מן המשנה, הבבלי והרי"ף [להלן: הלכה 9].

השני - B-II, אף הוא מ'הלכות קטנות, ואף הוא דן במועדי קריאת המגילה [להלן: הלכה 11], וייתכן שהוא המשך או השלמה ל-A-IV. על 'הלכות קטנות' ראו גם: דנציג, הלכות פסוקות, עמ' 404.

הלשון - הקטעים ההלכתיים כתובים בעברית, המתודולוגי - בערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

עמוד א [A-I]

- 1 **תנן התם הדובענין והסופגנין והאסקריטין וחלת המסרית**
- 2 **והמדומע פטורין מן החלה. אמ' ר' יוחנן הללו שעשאן**
- 3 **בחמה אבל מעשה אלפס חייהין לא שנא הרתיח ולהסוך**
- 4 **הדביק ולא שנא הדביק ולהסוך הרתיח נה[מ]א הוא וחייה בחלה**
- 5 **ואדם יוצא בו ידי חובתו הפסח ומברכין עליו המוציא:**
- 6 **תניא יוצאין במצה נא. מאי מצה נא אמ' רב יהודה אמ' שמואל**
- 7 **כל שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה:**

בירורים:

שורה 1 תנן התם - משנת חלה א ד [לעיל: משנה 8]; ראו גם: בבלי, פסחים לז ע"א.

שורה 2 אמ' ר' יוחנן... המוציא - בבלי, פסחים, שם, וראו גם ברי"ף. הניסוח של רירה"ס הוא שילוב של נוסח הבבלי עם נוסח הרי"ף, עם שימוש רב יותר בנוסח הרי"ף, במיוחד בשורות 3-5 ["לא שנא... ידי חובתו בפסח"].

שורה 5 ומברכין עליו המוציא - משפט זה לקוח מן הרי"ף בהמשך דבריו, וראו גם: בבלי, ברכות לח ע"א.

10. שבת א א. כ"י TS 10Fa.3.3 ו- TS 8Fa.3.3 אינט.

מבוא

בסעיף זה יידונו שני כתבי יד שעניינם זהה - תרגום פרשני למשנת שבת פרק א. האחד מקיף את כל הפרק, והשני, בחלק הנמצא בידינו, דן במשנה הראשונה בלבד. כתב היד הראשון הוא בן שני עמודים גדולים, א, ו-ב. בעמוד ב חסר הסיום של תרגום משנה ט: "אלו ואלו שטוענין בקורת בית הברד ובעיגולי הגת". תרגום שתי המשניות האחרונות כתוב כהשלמה בשוליים הימניים של עמוד ב ואצלנו נרשמו כעמוד ג. בשולי העמודים ובתחתיתם רשם רירה"ס הערות נוספות אחדות, אלא שאין להן כל קשר לתרגום או פירוש הפרק.

שיטתו בכתב יד זה - הוא מעתיק את המשניות כולן אחת אחת, ואחרי כל אחת מביא את תרגומה. שלא כבכתבי יד רבים אחרים, אין לפנינו סימון המספר הסידורי של המשניות. חלוקת המשניות היא החלוקה המקובלת, פרט להבדל אחד, שאת משנה ו חילק לשתיים. בין העתקת משנה לתרגומה, ולהפך, רווח של אותיות אחדות. יש ניקוד חלקי של הנוסח העברי, כולל סימני הרפיון באותיות בג"ד כפ"ת, וגם של ה-ה הנחה בסוף המילה. יש גם ניקוד חלקי מאוד של החלק העברי, וכן סימון חלקי של הקאזוס בסוף המילה. יש שימוש רב, יחסית, בניקוד הדיאקריטי. התרגום הוא בעיקרו מילולי, אולם בתוך התרגום שילב רירה"ס גם הוספות פרשניות קצרות. לא ראינו צורך מחקרי לא בהעתקת המשנה ולא בהבאת התרגום המילולי בשלמות, אלא הסתפקנו ברישום ההוספות הפרשניות בלבד, אותן רשמנו בשלושה טורים מקבילים: המקור במשנה, הוספת המתרגם ותרגום ההוספות לעברית. פרט למחיקות מעטות וכתמים בודדים, כתב היד הוא קריא ואין כל קושי לטפל בו.

כתב היד השני הוא בן שני עמודים קרועים חלקית ומחוברים זה לזה.

האחד א - דהוי כולו, ורק בפיתנו השמאלית העליונה נותרו שורות אחדות וכה כתוב בהן:

הש השם יי נעשה ונצליח הרוך יי לעולם ועד אמן ואמן ועלום

נראה לי, שכתובת זו היתה אמורה להיות פתיחה לחיבור, אלא שרק הפתיחה היא שהגיעה לידינו. אין אנו יודעים מה היה בהמשכה ואם בכלל היה לה המשך.

בשני, ב, חסר חלקו התחתון וגם שוליו הימניים קרועים. יש בו, בכתב יפה וברור, תרגום לערבית [ללא העתקה] של משנת שבת א א. התרגום זה לחלוטין לתרגום משנה זו בכתב היד הראשון. בהמשך לתרגומו הוסיף רירה"ס הסבר בלשני לתרגומו את הצורה האינטרנסיטיבית 'יציאות' בצורה הערבית הטרנסיטיבית "אכראג'את" = הוצאות, ואלו דבריו [בתרגום לעברית]:

(11) באמת הנה 'יציאות' פועל עומד, כי מקורו (12) ב'כרג' [= יצא] שהוא פועל עומד שאינו יוצא, ותרגומו הנכון הוא 'כרוג'את', (13) והוא השתמש בו במקום 'הוצאות' שהוא פועל יוצא, (14) [...] ליהודה [...].

כלומר, רירה"ס מפרש את הצורה הדקדוקית העומדת 'עלית' כאילו היא פועל

יוצא בהפעיל - העלית. נראה לי, שאפשר לראות פה השפעת תפסיר רס"ג, המתרגם את המילה 'עלית' - כלצת=הצלת, כלומר, כפועל יוצא. מן הראוי לציין, שבאופן כללי ניכרת בתרגומו/פירושו של רירה"ס השפעת פיה"מ [לרמב"ם].

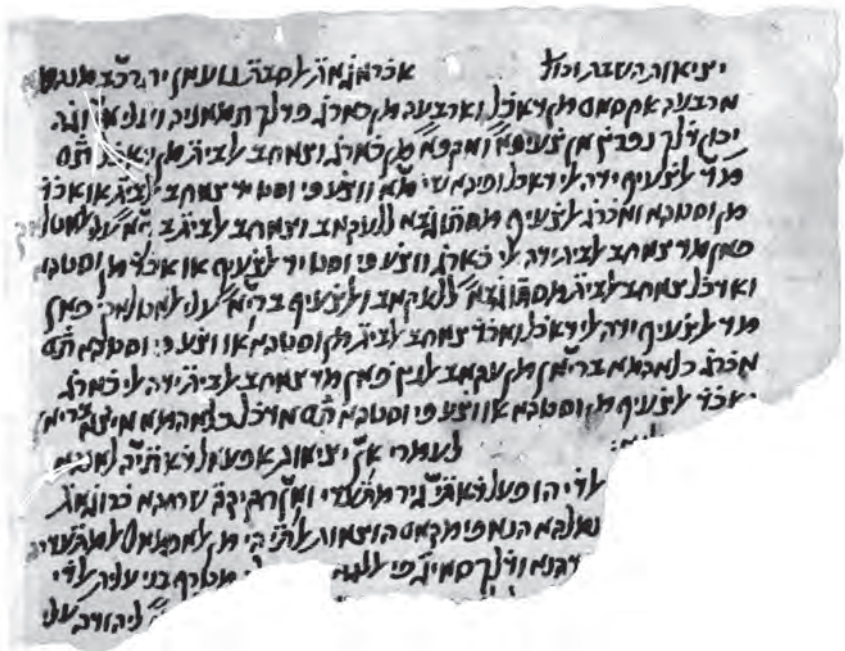
הלשון - ערבית.

הזיהוי - עצמי.

ההוספות הפרשניות לתרגום

עמוד / שורה	נוסח המשנה	תרגום לערבית והוספות פרשניות [של רירה"ס]	תרגום ההוספות לעברית [ע"י ל"ג]
8 / א	יציאות	אכראג'את	הוצאות
8 / א	שתיים	נועאן	שני סוגים
8 / א	שהם	ותרכה מנהא	ומתפתחים מהם
9 / א	ארבע	ארהעה אקסאם	ארבעה חלקים
9 / א	כיצד [כאיזה צד]	ועלי אי וג'ה יכון דלך	באיזה אופן זה יהיה
9 / א	העני עומד	נפרץ' [אן אלצ'עיק..]	נניח [שהעני...]
10 / א	[בפנים פשט]	תם [מד אלצ'עיק]	ואז [הושיט העני]
11 / 10 / א	[לפנים]	[אלי דאכל] ופיהא עי מא	ובה [ביד] דבר מה
12 / 11 / א	העני חייב	[מסתוג'ה] ללעקאה	חייב בעונש [וכך תרגם חייב בכל מקום במשנתנו]
12 / א	[ובעל הבית] פטור	[הריא] עלי אלאטלאק	[פטור] לחלוטין, [וכך תרגם בכל מקום במשנתנו]
12 / א	פשט בעל הבית	פאן מד	ואם פשט [וכן בהמשך משנתנו]
15 / א	בתוכה	כי וסטהא	בתוכה, באמצעיתה
15 / א	והוציא	תם אכרג'	ואחר כך הוציא
15 / א	שניהן פטורין	[הריאן] מן עקאה אלנץ	מן העונש שנקבע בכתוב
17 / א	שניהם	כלאהמא איצ'א	שניהם כאחד
20 / א	סמוך למנחה	קרה צלוה מנחה גדולה	קצת לפני תפילת מנחה גדולה

א/ 20	ולא יכנס	וכדלך לא ידכל	וכן לא ייכנס
א/ 21	ולא יאכל	ולא יג'לס ליאכל	ולא ישב לאכול
א/ 21	ואם התחילו אין מפסיקין	ואן אבתדיוא השי מן דלך לא יקטעונה	ואם התחילו באחד מאלה - לא יפסיקוהו
א/ 21 / 22	ומפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפילה	ואלמשתגלין פי עלם אלשריעה מא יקטעון דרסהם אדא חאן וקת קרית שמע ולא יקטעו דלך ללצלוה	והעוסקים בלימוד תורה - לא יפסיקו את לימודם כשקרב זמן קריאת שמע ולא יפסיקו מכך לתפילה
א/ 26	במחטו סמוך לחשכה	האברתה יום אלג'מעה קרה צלוה מנחה גדולה	במחטו ביום שישי סמוך לתפילת מנחה גדולה
א/ 26	ויצא	ויכרג' ההא פי אלסבת	ויצא אתה בשבת
א/ 27	לאור הנר	וחדה פי מצחק לצ'ו אלסראג' לילה אלסבת	לבדו בספר לאור הנר בליל שבת
א/ 28	החזן רואה	יג'וז ללחזאן אן ינט'ר פי אלמצחק לצ'ו אלסראג'	מותר לחזן להסתכל בספר לאור הנר
א/ 28	היכן	פי אי פצל	באיזה פרק
א/ 28	התינוקות	אלצביאן	הנערים
א/ 29	הרגל עבירה	אנדראג' תסהיה מעציה	נכללת בכך גרימת עבירה
ב/ 4 / 5	כשעלו לבקרו	למא צעדיוא לאפתדאדה ענד <אנעזל> לשרח מעכלאת ספר יחזקאל	כשעלו לבקרו בעת שהתבודד כדי לפרש את הבעיות שבספר יחזקאל
ב/ 7	בית שמאי אומרין	ואכתלפוא פי תמאן עשרה שיא ויהד'א שרחהא	ונחלקו השמונה עשר דברים וזה פירושים
ב/ 8 / 9	כדי שישורו	המקדאר מא תסתופי	בשיעור שיסיפיקו
ב/ 12	כדי שיהבילו	המקדאר מא כאן הקא מן אלנהאר מא תרקיו הכרהא	בשיעור הזמן שנותר מהיום כדי שיעלו מהם אדים

כ"י TS 8Fa3.3

מצודות חיה עופות ודגים	מצודות חיה עופות ודגים	ב/ 14 / 15
מזאיד לחיוואן ולא ללאטיאר ולא ללאסמאך	מזאיד לחיוואן ולא ללאטיאר ולא ללאסמאך	ב/ 15
מזודות חיה עופות ולא לדגים	מזודות חיה עופות ולא לדגים	ב/ 17 / 18
מזודות חיה עופות ולא לדגים	מזודות חיה עופות ולא לדגים	ב/ 18
מזודות חיה עופות ולא לדגים	מזודות חיה עופות ולא לדגים	ב/ 21

22 ב/	עם השמש	מע אצפראר אלעמס מע סקוט אלקרץ	התאדמות השמש עם שקיעת גלגל החמה
10 / 9 ג/	בשר ובצל וכ'	לחם ולא בצל ולא ביץ'	בשר ולא בצל ולא ביצה
12 / 10 ג/	כדי שיצולו	הקא מן אלנהאר מקדאר מא יעתו טיא צלחא ללאכל	נשאר מן היום שיעור מספיק לצלות דבר ראוי למאכל
13 ג/	נותנין את הפת	ילצק אלכהז	מדביקין את הפת
17 ג/	כדי שיקרמו פניה	אלא אן הקא מן אלנהאר מקדאר מא יג'מר וג'ההא	אלא אם נותר מן היום שיעור זמן לקרימת פניה
20 ג/	שיקרום התחתון	מא יג'מר ט'הרהא	יקרום גבה
21 ג/	משלשלין	יג'וז אן ידלי	מותר לשלשל
24 ג/	בית המוקד	פי חטיב	בעצי הסקה
25 ג/	כדי שיצת האור	אלי מא יענק אלנאר	עד שתקיף האש את הכל ברובן

בירורים:

עמוד א

- שורה 7 אכראג'את=הוצאות - וכן בפיה"מ. וראו במשנת ל"ט מלאכות המוציא מרשות לרשות, שבת ז ב. לשימוש יציאות=הוצאות ראו למשל: משנה בבא קמא ט ד.
נועאן=שני סוגים - ראו פיה"מ. שורה 8
פדלך תמאניה=והם שמונה - ראו פיה"מ. שורה 9
אלמזין=המשפר - כך בתרגום מילולי. על השימוש במונח זה במקום 'אלחלאק' - ראו בהערותיו של קאפח למשנתנו בפיה"מ. שורה 20
קרב צלוה אלמנחה=לפני תפילת מנחה גדולה - ראו הדיון על כך בבבלי, שבת ט ע"ב; וברש"י שם, ד"ה 'סמוך למנחה'; פיה"מ, וכן רמב"ם, תפילה, ו ה. שורה 20
מא יקטעון=לא היו מפסיקין - ראו: בבלי, ברכות יא סע"א, מגבלה, שהמדובר רק באנשים מיוחדים, "כגון רשב"י וחבריו שתורתן אומנותן". ראו גם: רי"ף, שם, וכן: רמב"ם, תפילה, ו ח. שורה 22
מנחה גדולה=ריירה"ס מפרש כאן לחומרה את דברי המשנה 'סמוך לחשכה', שלא כרי"ף ושלא כרמב"ם. שורה 26

- שורה 26 ללא ינסא=לבל ישכח - ראו בבלי, שבת יב ע"א: "תניא חנניא אומר חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשכה".
- שורה 28 ללחזאן=לחזן - ובפיה"מ 'מעלם אלצביאן'=מלמד התינוקות. תרגום זה נראה לי עדיף על של רירה"ס, כי ה'חזאן' בערבית איננו מלמד תינוקות. ייתכן שבמקומו של רירה"ס השתמשו במילה העברית בצורתה הערבית.
- שורה 28 פי אי פצל יקרון=באיזה פרק הם קוראים - ראו בבלי, שבת יב סע"ב: 'לסדר ראשי פרשיותיו', ודומה לכך גם בירושלמי, מתני' ד, ג סע"ב. לעניין תפקידו של ה'חזן' ראו גם: תוספתא, שבת, פרק א, יא-יב.
- שורה 29 תסביב=גרימה - וראו בפיה"מ: "סבב אנדראג' אלמעציה". המילה 'תסביב' אצל רירה"ס כתובה כהוספה מתחת לשורה, נראה לי שבהשפעת פיה"מ.

עמוד ב

- שורה 4 לשרח ספר יחזקאל=לפרש את ספר יחזקאל - ראו: בבלי, שבת יג ע"ב.
- שורה 5-6 ותמאן עשרה שיא=ושמונה עשר דברים - על פירוט אותם י"ח דבר ראו: ירושלמי, שבת ג ע"ג-ד ע"א; בבלי, שבת יג ע"ב-יז ע"ב; אוצה"ג, שבת, חלק הפירושים, סעיף כח, עמ' 5-6 ועוד. אין זה מעניינו של מחקרנו לדון בפירוט הרשימות השונות ולא בהשוואתן. לדעת רירה"ס המדובר הוא בהלכות המנויות להלן בהמשך הפרק, ובכך הוא מפרש בשיטת הרמב"ם, ראו: פיה"מ למשנה ד.
- שורה 8 מדאד עקאקיר כרסנה - כך על פי פיה"מ.
- שורה 12 תרקי בכרהא - וכן בפיה"מ.
- שורה 12 יכתטף לונא - וכן בפיה"מ.
- שורה 18 מוצ'ע קריב=מקום קרוב - רירה"ס הסתפק בתרגום מילולי בלי לדון בהגדרת המושג. נסיונות הגדרה ראו: תוספתא, שבת א כב; ירושלמי, שבת ד ע"א; בבלי, שבת יח סע"ב; ועוד.

עמוד ג [ב] [בשוליים]

- שורה 13 צלחא ללאכל=ראוי למאכל - ראו: פיה"מ למשנתנו, וכן רמב"ם, שבת, ג טז. אבל בבבלי, שבת כ רע"א, ההגדרה היא 'כמאכל בן דרוסאי', שאיננו בישול מלא.
- שורה 16 גרדקה=ככר - ראו תפסיר רס"ג לשמות כט ב: 'וחלות מצות' - וגראדק פטיר.
- שורה 18-20 מא יג'מר וג'הא... ט'הרהא=עד שיקרמו פניה... גבה - 'פניה' לשיטת פיה"מ הוא חלק הפת החיצוני הפונה אל חלל התנור והוא המכונה במשנה פניה; ואילו גבה הוא אותו חלק של הככר המודבק ['ילצק']

לדפנות התנור [פיה"מ], וזה תרגומו של רירה"ס לדברי ר' אלעזר 'התחתון שלה'. נראה לי, שיש הבדל בתפישת הצורה המעשית של אפיית הפת והחררה בין דברי ר' אליעזר במשנה ובין הרמב"ם ורירה"ס, שפירשו את המשנה על פי שיטת האפייה בימיהם. וראו בבלי, שבת כ"ע"א: "פניה המודבקים בתנור".

שורה 20 ואין הלכה כר' אליעזר - וכן בפיה"מ. אבל בהלכות שבת, ג יח, פוסק

הרמב"ם כר' אליעזר(!). וראו מה שנכתב על כך ב'כסף משנה' [ר' יוסף קארן], וב'רמב"ם לעם', חלק ד, עמ' כה, הערה עה.

שורה 29 בית אלוקיד=בית המוקד - על בית המוקד ראו: משנת תמיד א א.

11. שבת פרק ב. כ"י TS Misc.29.60.a אינט.

מבוא

כתב היד הנדון הוא העמוד הראשון משניים.

בעמוד זה, ברובו, שורות 1-25, פירוש לפרק 'במה מדליקין'. בהמשכו, משורה 26, פירוש/תרגום לקטע מתפילת ערבית לליל שבת הפותח במילים "אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", ואחריו פירוש לקידוש ליל שבת. בעמוד השני - פירוש/תרגום והערות לתפילת שחרית של שבת. לדעתי, כתב יד זה הוא חלק מ'תפסיר אלסידור' [לעיל: מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה; גינת, 48-49].

כתב היד הוא פגום מאוד. בעמוד הנדון נראות 32 שורות. חלקו העליון קרוע וחסרה בו התחלת הפירוש. כמו כן קרוע חלקו התחתון וחסרה בו ההשלמה לפירוש הקידוש. גם החלק הכתוב אינו שלם; מהשורה הראשונה נותרו רק סימנים אחדים, בלתי ניתנים לזיהוי, של תחתיות האותיות. משורות 2 ו-3 נותרו רק מילים בודדות. שורות 4-19 תחילתן שלמה ומסודרת, אבל סיומן פגום. הצד השמאלי של כתב היד קרוע וצורתו כקשת קמורה כלפי חוץ. רק השורות 11-19 שלמות. משורה 20 ואילך הצד הימני של כתב היד קרוע בצורה אלכסונית יורדת מימין לשמאל ותחילת השורה חסרה; גם סיומן, כאמור, חסר מחמת הקרע הקשתי, וכתוצאה מכך השורות הולכות ומתקצרות ובשורה 31 ניתן לראות רק 6 מילים. בשורה 32 נותרו רק סימנים ספורים בלתי ניתנים לזיהוי של ראשי אותיות. נוסף לכך, גם במרכז העמוד יש אי אלו כתמים שחורים וקרועים.

למרות כל הפגמים שמנינו, כתב היד הוא עבודה יפה ומסודרת. הכתב אמנם קטן, אך הוא קריא ומסודר. אין מחיקות ואין הוספות בין השורות, ונראה שלפנינו עבודה מוגמרת.

הלשון ערבית. יש הקפדה על סימון הנקודות הדיאקריטיות על האותיות ג', צ' ו-ט'. במקרים לא מעטים רשם רירה"ס גם את סימני התנועות, גם בעברית וגם

בערבית, וכן את ה'שדה'. בסיום פירוש כל משנה - סימן פיסוק בצורת נקודה עילית. בסעיף זה טופל רק הפירוש למשנת 'במה מדליקין'. פירושו פותח בציטוט קצר מתחילת המשנה ואחריו הוא מתרגם את המשנה כולה ומשלב בתרגום את הערותיו הפרשניות. על שיטת פירוש זו ראו לעיל [מבואות, השיטות, פרשנות, משנה].

מכתב היד עולה שבסיום תפילת ערבית בליל שבת, נהגו לומר את הפרק 'במה מדליקין' ואחריו את הקטע 'אמר ר' אלעזר וכו'. כך מובאים הדברים ב'סדר רב עמרם גאון', עמ' סה; אולם לא בסידור רס"ג וכן לא ב'סדר תפילות כל השנה' שבסוף ספר אהבה במשנה תורה. לדעתי, יש חידוש בכך, כי בהקדמה לפירוש הסידור [לעיל: מבואות, השיטות, המקורות, אישים], משבח רירה"ס את סידורו של רס"ג ואיננו מזכיר כלל את 'סדר רב עמרם גאון'. דיון מפורט על מנהג אמירת פרק זה והשתלשלותו יש בספרו של אונא, 'עיתים למשנה', עמ' 19-22, וראו גם: שולחן ערוך אורח חיים, סימן רע, סעיף א. פליישר, תפילה, מזכיר את אמירת ה'פרק' [כך כונה פרק 'במה מדליקין'] בתפילת ליל שבת, עמ' 149, הערה 209, ושם נרשמו מקורות נוספים; וכן גם בליל יום הכיפורים [שם], בליל שמחת תורה [עמ' 311], וכן גם באירופה [עמ' 210]. המנהג מובא גם בסידורו של רבנו שלמה ברבי נתן מסג'ילמסה, וכן אצל טולידאנו, ספר התמיד, עמ' 2, בתוספת הערה, כי לאמירת הפרק יש מטרה הלכתית-מעשית, והיא "אזהרה לשבת האחרה, ואם לא הדליקו כהלכה אנו רוצים להזהירו מיד כדי שיזהר בה לשבת האחרת". וידר, נוסח התפילה, עמ' 323-347, משער, שמקורו של מנהג זה קשור בפולמוס בין הרבניים והקראים בעניין היקף תחולתו של איסור "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" [שמות לה ג]. על מקום אמירתו של פרק זה, ראו גם: דבליצקי, במה מדליקין, והערותיו של גילת למאמרו במה מדליקין, וכן: גילת, השתלשלות ההלכה, עמ' 344-346.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

1 [.....]

2 [....] ואלחנט'ל ואל[.....]

3 [....]הן אלזיתון פקט [....] ואן תעמל מנה פתילה ל[....]

4 [כת]אן וכדלך כל מא כרג' מן אל[שג'ר לא] פיה אן יכ[וק...א] לא [....]ה והו אוהל אלא אלכתאן איצ'א ואלפת[ילה]

5 מן תנה [....] אמא דרג'הא לוי[קד] בהא ולס ז'ט'ט האל[....]ה פכאן ר' אליעזר יוג'ה פיהא קבול אלנג'אסה וימנע אל[וקיד בהא]

6 ואמא ר' עקיבה פבעד ז[ואל] אלנג'אסה מנהא ויגיז אלוקיד בהא ללסבת. לא יקה ולא יג'וז ללאנסאן יאכד ק[שרה אלהי'צה ויתקבהא]

7 האספלהא וימלאהא זית ויז'[עהא] עלי פס אלסראג' ליקטר מנהא אלזית אלי אלסראג' ולו כאנת תלך אלאלה מן כזף ו[מע]דלך [....]

- 8 [ור' יהוד]ה יטלק דלך. הַמְכָּהּ [כל]מן ²⁸טפי²⁸ אלסראג' פי אלסבת
 9 הסבה כופה מן בעץ' קבאיל אלֵאָמָם לאן פיהם [ק]ביל יעתק[ד אן]
 9 טפי אלסראג' פי לילה מעלומה ענדהם מן ליאלי אלסנה וקיל אנהא
 עבדה זרה להם פהם יטופון אלבויות אלי מן וג'דו ענד[ה]
 10 רבמא אהלכוה וקד תתפק תלך אללילה לילה אלסבת פאדא טפאהא
 אליהודי כיוך מן הדה אלקז'יה או מן קבל אלליסטין והם אלק[טאע]
 11 ומן עבההם אדא ראו פי מכאן צ'ו קצדוה האלאצ'ראר או מן קבל מן
 פיה אלצרע ואלג'נון והו קולה מפני רוח רעה או מן קבל אל[מרץ']
 12 אלדי לא יסתטע נט'ר אלצ'ו לכונה יצ'ר ההא צ'ררא עטימא כפי הדה
 אלאקסאם כלהא אדא הו טפי אלסראג' הסבההא כאן פטור.
 13 ואמא מן קצד טפיה עפקה עלי דאת [אלסראג' או עלי אלדהן] אלבקיה
 ליקתאדר יקד בה או עפקה עלי אלפתילה חתי יקד ההא
 14 [וקת אכר] פהו חוייה וכאן ר' יוסי יברי [שעל] ד[לך ג'מיעא אלא מן ק]
 צד טפי [אלפ]תילה לתנצלח ללוקיד אלי מרה אכרי. על פלוש
 15 וקאל [אל]עלמא עליהם אלסלאם אן הסבה הדה אלתלת מ[עאני מן
 מעאני אלנ]סא תס[תח]ק עליהא אלמות ענד אלולאדה והי הסבה
 16 [כנ]נהו יסתהזין פי מא ילזמ'הן פי מעני אלטמת ופי [מעני²⁹ אל]עג'ין
 ו[פי] וקיד אלסראג' תם קאלו איצ'א אן יחתאג' כל
 17 אנסאן מן בני אשראיל יד'אכר אהל ביתה בג' אשיא פי [עשיה אלס]בת
 [קבל גרוב אלשמש והו³⁰ אן יקול להם ויסאלהם אן כאנו אכרג'ו
 18 אלעשר מן אלגלה אלתי ירידון אסתעמאלהא פי אלסבת לאן דכול
 אלסבת עלי [..² יוג'ה ת[...]] אלעשר מנהא תם יסאלהם אן כאנו
 19 עמלו עירוה לי[...]. פו פי אלסבת תם יקול להם יקד אלסראג' ואדא
 כלמ'ה[ם ואנדר]הם ען הדה אלאשיא אלמקדם דכרהא יכון
 20 [...]ה חתי יבאדרון לפעל מא אמרהם בה ולא יתכאסלו פיה ולא יחצל
 בניהם שי מן אלקנט ואלזעל ולא
 21 [...]עליהם חאלהם. ואדא חצל אלשך'הל דכלת אלסבת אם לא [לא
 יחל] בעד דלך אכראג' אלעשר מן אלגלה
 22 מא ילזם פיהא מן אלעשר ולא יג'וז איצ'א בעד דלך אן תטבל אלתיאא
 ולא גיראה מן אלאל[את...]

28 כתם שחור קטן. נראה לי, שהיה צריך להיות כאן סימן תנועה וקרתה לרירה"ס תקלה.

29 במקור - כתם שחור.

30 במקור מסומן כאן עיגול אליפטי המסמן הפניה להערה בשוליים. מכיוון שהשוליים קרועים, אין לדעת למה התכוון רירה"ס בסימון זה.

- 23 [...] קהא מן אלנג'אסה ולא יג'וז איצ'א בעד דלך אלוקת אלמדכור וקיד אלסראג' לכן יג'וז פיה ת[...]
- 24 [...] מא] ילזם מן אלעשר ויג'וז בה עמל עירוב חצירות והו אלעירוב אלדי עמל פי אל[...]
- 25 [...] אלט]עאם לתבקי חרארתה פיה ולא יברד קבל אלחאג'ה אלי אסתעמאלה (אמ' ר'.....)

תרגום:

(1) [...] (2) [...] ופקועות [...] (3) [...] בשמן זית בלבד [...] לעשות ממנו פתילה [...] (4) פשתן וכן כל היוצא מן העץ אין בו שיהיה [...] אלא [...] והוא אוהל אלא פשתן גם כן. ופתילה (5) [עשויה] מבגד שקיפל אותה כדי להדליק בה ולא חרך אותה - ר' אליעזר מחייב בה קבלת טומאה ואוסר להדליק בה (6) ואילו ר' עקיבה [אומר], כי אחרי הסתלקות הטומאה ממנה מותר להדליק בה לכבוד שבת. "לא יקב" - אסור לאדם לקחת קליפה של ביצה ולנקוב אותה (7) בתחתיתה ולמלא אותה שמן ולהניח אותה על פי הנר כדי שינטוף ממנה השמן אל הנר, ואפילו אם הכלי ההוא [עשוי] מחרס; אבל (8) ר' יהודה מתיר זאת. "המכבה" - כל מי שמכבה את הנר בשבת מפני שהוא פוחד מאחד משבטי האומות, כי יש ביניהם שבט המאמין כי (9) כיבוי הנר בלילה מסויים מלילות השנה - יש אומרים שהוא עבודה זרה אצלם, והם משוטטים בין הבתים, וכשהם מוצאים אותו [מואר?] (10) לפעמים הם הורסים אותו. והלילה הזה עשוי לחול בליל שבת. ואם יהודי מכבה אותו מחמת פחד מהעניין הזה, או מפני הליסטטים - הם שודדי הדרכים - (11) - והדומים להם, שבראותם במקום כל שהוא אור הם באים ופוגעים בו; [וכן] אם [כיבה] בגלל חולה במחלת הנפילה או בטירוף - וזו כוונת מה שאמר "מפני רוח רעה"; [וכן] אם כיבה בגלל חולה (12) אשר אינו יכול לשאת את מראה האור בהיותו גורם לו נזק עצום. ובכל המקרים האלה, אם כיבוי הנר הוא בגללם - הריהו פטור. (13) אולם, מי שמתכוון לכבותו מפני שהוא חס על הנר, או על השמן הנותר כדי שיוכל להדליק בו [פעם נוספת], או שהוא חס על הפתילה כדי שיוכל להצית בה (14) פעם נוספת - הריהו חייב. ור' יוסי פוטר בהדלקת כל אלה חוץ ממי שמתכוון בכיבוי הפתילה שתהיה ראויה להדלקה פעם נוספת. "על שלוש" - (15) ואמרו החכמים עליהם השלום, כי בגלל שלושת העניינים האלה [מענייני הנשים] הן מתחייבות מיתה בשעת הלידה, וזאת בגלל (16) שהן מזלזלות במה שהן חייבות בעניין נידה, ובעניין הפרשת חלה מן הבצק, ובהדלקת הנר. ואחר כך גם אמרו, כי צריך כל (17) אדם מבני ישראל להזכיר לפניו ביתו שלושה דברים בערב שבת לפני שקיעת השמש; וזאת, שיאמר להם ישאלם, אם הפרישו את (18) המעשר מהתבואה שהם רוצים להשתמש בה בשבת, כי כניסת השבת על [...] מתחייבת [הפרשת?] המעשר ממנה. אחר כך ישאל אותם אם (19) עשו עירוב כדי ש[...] בשבת. ואחר כך יאמר להם, שידליקו את הנר. וכאשר ידבר עימם ויזהירם על שלושת הדברים שנזכרו לעיל, יהיה (20) [...] כדי שיזדרזו לעשות את מה שציווה אותו עליהם, ושלא יתעצלו, ושלא יהיה ביניהם שמץ כעס או רוגז, ושלא (21) [...]

עליהם מצבם. ואם יש ספק אם נכנסה השבת או לאו - אסור אחרי כן להפריש מעשר מן התבואה [...] (22) [...] מה שמתחייב בה מן המעשר, וכמו כן אסור אחרי המועד הזה לטבול בגדים או כלי כלשהו [...] (23) [...] טיהורם מן הטומאה. כמו כן אסור אחרי המועד הנ"ל להדליק את הנר, אבל מותר בו [...] (24) [...] מה שחייבים בו מן המעשר, ומותר לעשות בו עירוב חצרות, והוא העירוב אשר נעשה ב[...] (25) [...] האוכל כדי שיישמר חומו בו ולא יתקרר לפני הצורך להשתמש בו.

בירורים:

- שורה 2 ואלחנט'ל - כך תרגם רירה"ס 'פקועות', וכך גם רבנו נתן אב הישיבה. אבל הרמב"ם בפיה"מ תרגם 'אלעלקם', וראו שם דברי קאפח בהערה 13: "ונקרא גם חנט'ל", כרירה"ס [ראו גם: פליקס, עולם הצומח, עמ' 202; פלדמן, צמחי המשנה, עמ' 37].
- שורה 3 דהן אלזיתון פקט=שמן זית בלבד - ר' טרפון בסיפא של משנה ב. וראו על כך דברי ר' יוחנן בן נורי, תוספתא, שבת ב ג: "מה יעשו אנשי בבל וכ", וכן ליברמן, תוספתא כפשוטה, מועד, עמ' 26. ראו גם: רמב"ם, שבת, ה ח-יא.
- שורה 4 כתאן=פשתן - בעניין החומרים שמותר לעשות מהם פתילות להדלקת נרות שבת, ראו: אוצה"ג, שבת, חלק התשובות, עמ' 31; רמב"ם, שבת, ה ה.
- שורה 4 והו אוהל אלא אלכתאן=זה אוהל חוץ מפשתן - על החומרים המיטמאים טומאת אוהל, ראו: משנת כלים, כז א, וכן בפיה"מ למשנתנו. המקור בתורה לטומאת אוהל הוא בפרשת פרה אדומה, במדבר יט יד.
- שורה 4 מן אלשג'ר=ממין העץ - הפשתן נחשב לעץ על סמך יהושע ב ו, "בפשתי העץ". על ההסבר לייחודו של הפשתן כמקבל טומאה, ראו: בבלי, שבת כז ע"ב-כח ע"א.
- שורה 4-5 דרג'הא=קיפאל אותה. ובפיה"מ - פתלהא=שזר אותה. ורבנו נתן אב הישיבה פירש - גלגלה=עשאה פתילה.
- שורה 5 ולם ישיט=ולא חרך - ראו תוספתא, שבת ב א: "מדליקין בפתילה מחורכת, ולא בסמרטוטין ואע"פ מחורכין"; תוספתא כפשוטה, מועד עמ' 23. ראו גם הרי"ף ורבנו נתן אב הישיבה.
- שורה 5-6 על מחלוקת ר' אליעזר ור' עקיבא ראו: בבלי, שבת כח ע"ב-כט ע"א. באספלהא=בתחתיתה - ובפיה"מ: "הקליפה העליונה הקשה"
- שורה 7 [נראה לי שההבדל ביניהם הוא בהסבר ה"טכני" לאופן העמדת הביצה]. נימוק אחר לאיסור, ראו: ירושלמי, שבת פרק ב ד, ה ע"א.
- שורה 8 ור' יהודה יטלק=מתיר - ראו סיפורו של ר' יהודה על השבת שעשו בבית נתזה בלוד: תוספתא, שבת ב ה, בבלי, שבת כט ע"א.

- שורה 8 אין כל התייחסות של רירה"ס לשתי הבבות האחרות שבמשנה. על האבחנות ביניהן, ראו: בבלי, שבת כט ע"ב.
- שורה 8 כל מן יטפי אלסראג' = המכבה את הנר - על דיני כיבוי אש בשבת ראו: רמב"ם, שבת, א ז, וכן: שם, שם, יב ב.
- שורה 8-10 בסבב כופה...מן הדה אלקצ'יה = בגלל פחדו.... מהעניין הזה - ראו ירושלמי, שבת פרק ב, ה [ב], ה ע"א: "מפני גויים של סכנה", וראו גם 'קרבן העדה' שם. על פי רש"י למשנתנו, בבלי, שבת כט ע"ב, ד"ה "מפני נכרים" - "כגון פרסיים שהיה להם יום חג שאין מניחין אור אלא בבית עבודת אלילים שלהם"; וכן פירש ראובן בן חיים בספר התמיד, מהדורת טולידאנו, עמ' 3. המקור לפירוש זה הוא, כנראה, בבבלי, שבת מה ע"א, כאשר "בעו מיניה דרב מהו לטלטולי שרגא דחנוכתא מקמי חברי [=עובדי האש הפרסים] בשבתא וכ"ו". ראו גם: בבלי, גיטין טז סע"ב-יז רע"א - סיפור מחלתו של רבה בר בר חנה.
- שורה 10 אלקטאע = שודדי דרכים - לפירושו של רירה"ס ראו: ירושלמי, שבת, פרק ב, הלכה ה [ב], ה ע"א, בשם רבי שמואל בר יצחק, שמדובר ב"ליסטים של סכנה"; וראו שם גם דברי ר' יוסי ורבנן דקיסרין בשם רבי יוסי בר חנינה.
- שורה 11 בלאצ'ראר = נזקים - ראו רש"י למשנתנו: בבלי, שבת כט ע"ב, ד"ה "ומפני הליסטיין".
- שורה 11 אלצדע ואלג'נון = מחלת הנפילה והטירוף - זוהי לפי רירה"ס הרוח הרעה המוזכרת במשנה. לפי פיה"מ מדובר במרה שחורה וברצונו של אדם, אשר לקה באחת ה'מלאנכ'וליות', לברוח מחברת בני אדם ולהתבודד במקומות שוממים ובודדים. לפי רבנו נתן אב הישיבה, הרוח הרעה היא שדים [=ג'נון?]. פירוש פסיכולוגי מעניין מביא ראובן בן חיים בספר התמיד, עמ' 3: "כשירבה הכוח המדמה, ידמה דברים כוזבים הרבה, ולפעמים יראה בדמיונו איזו צורות נוראות עומדות לפניו. וזאת הצורה היא רוח רעה באמת, שהיא נראית בסיבת רוע וחולי נמצא ברוח הנפשי".
- שורה 11-12 אלמריין'... עטי'מא = החולה... עצום - לפי פיה"מ מדובר בחולה שיש בו סכנה ובתנאי שאי אפשר להעבירו למקום אחר או להסתיר את האור ממנו.
- שורה 12 פטור - ראו: רי"ף; פיה"מ על אתר; רמב"ם, שבת, ב ב.
- שורה 13-14 ואמא מן קצד... פהו חייב = ואילו מי שהתכוון... הריהו חייב - ראו: רמב"ם, שבת, א ז; שם, שם, יב ב.
- שורה 14 וכאן [=והיה] ר' יוסי... מרה אכרי = פעם אחרת - בהתאם לשיטתו ש"מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה"; ראו הדיון על כך בבבלי: שבת לא ע"א.

- שורה 15 אן בסבב... ענד אלולאדה=בגלל... בלידה - ראו: תוספתא, שבת ב י, דברי ר' יוסי על "שלושה דבקי מיתה וכ", וכן ירושלמי, שבת פרק ב ו, ה ע"ב, ובבבלי, ברכות לא ע"ב - בשינויי ניסוח קלים מאוד. על סיבת המיתה בשעת הלידה דווקא, ראו: בבלי, שבת, שם. על הסיבה להטלת חובת [כהגדרת הרמב"ם, שבת, ה א] הדלקת הנר על האישה דווקא ולא על האיש - ראו: תנחומא, פרשת נח, סוף סימן א.
- שורה 17 בג' אשיא=בשלושה דברים - בתוספתא שבת ב י, הסדר שונה, וראו דיון על כך בתוספתא כפשוטה, מועד, עמ' 36.
- שורה 17 קבל גרוב אלשמס=לפני שקיעת השמש - על מועד התזכורת ראו רש"י למשנתנו: בבלי, שבת, לד ע"א, ד"ה 'עם חשכה'. דיון בהגדרה האסטרונומית למושג 'בין השמשות', ראו: בבלי, שבת לד רע"א - לה ע"ב.
- שורה 19 יקול=יאמר להם - לגבי שני העניינים הראשונים, מעשר ועירוב, נוקט רירה"ס לשון 'יסאלהם=ישאלם [שורות 17, 18], ואילו לגבי הדלקת הנר הוא כותב 'יקול'=יאמר, כלשון המשנה. ואולי שינוי זה הוא בהשפעת רש"י, בבלי, שם, ד"ה "ערבתם".
- שורה 20 על טון הדיבור באמירת שלושת הדברים, ראו דברי רבה בר רב הונא, בבבלי, שם: "צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה". ראו גם שו"ע, אורח חיים, סימן רס, סעיף ב: "בלשון רכה".
- שורה 22 תטבל אלתיאב=תטבול בגדים - המשנה מציינת טבילת כלים באופן כללי ואינה מזכירה בגדים באופן מיוחד; לפנינו אפוא תוספת פרשנית של רירה"ס.
- שורה 24 עירוב חצרות=ראו: ירושלמי, שבת פרק ב ז, ה ע"ג; בבלי, שבת לד ע"א, וכן בפיה"מ, וכן רמב"ם, עירובין, א כא.
- שורה 25 לתבקי חררתה=שישמר חומו - ראו: בבלי, שבת לד ע"א, וכן בפיה"מ.

12. שבת ז ב. כ"י TS K25.200 [עמוד א A-IV] אינט.

מבוא

כתב יד זה הוא בן שני דפים גדולים ובם תשעה קטעי פירוש למשנה, שונים זה מזה בתוכנם ובאורכם. בעמוד א חמישה קטעים, כולם נושאים ממסכת שבת; בעמוד ב ארבעה קטעים, שלושה מהם ממסכת שבת ואחד B-IV - ממסכת כלים. כאן יידון הקטע A-IV, שעניינו פרט אחד ממשנת שבת ז ב. שאר הקטעים יידונו כל אחד במקומו בהמשך. כתב היד מסודר מאוד והכתב ברור וקריא. צורתו המסודרת של כתב היד, מרחיקה את האפשרות שלפנינו אוסף של טיוטות; מאידך גיסא, אין לנו הסבר משכנע למגוון העניינים המרוכזים בפריט אחד, גם אין לנו הסבר

לכך שבחלק מהקטעים חסר סיום המשנה.
 הלשון אינה אחידה. יש קטעים שלשונם עברית, אחרים - ערבית.
 הזיהוי הלשוני צוין בכל קטע וקטע.
 הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

קטע A-IV

בקטע הנדון כאן מביא רירה³¹ הסבר לקדימותו, הבלתי הגיונית לכאורה, של אב מלאכה 'הזורע' לפני 'החורש', במשנת שבת ז ב, המונה את ל"ט אבות המלאכות לפי סדרן. ההסבר נסמך על הגמרא בבבלי, שבת עג רע"ב.
 הלשון - ערבית.

- 1 אבות³¹ מלאכות [ארה] עים חסר [אחת] הזורע והחורש. אעלם אן אלמשנה
- 2 קדמת אלזראעה עלי [אלחרא] תה פקאלת הזורע והחורש וק[ד] כאן אלאלוי אן תקול
- 3 החורש והזורע לאן מן שאן אלאנסאן אן יח[רת] וא אולא וחיניד' יזרעוא ואלד'י אוג'ה
- 4 אלסנה³² ד'לך הו אן מדונהא והו רבינו הקדוש <כאן> שאמי ומן רסם אלשאמיין אן יזרעוא
- 5 אולא אעני יבד'רוא אלחה עלי וג'ה אלארץ' וחיניד' יחרת'נא אעני יקלבווא אלארץ'
- 6 וית'רוא תראבהא פתכלם עלי מעת'אד בלדה וע'רפהם ואלא פאלחראת'ה
- 7 קבל אלזראעה פי כל מכאן והכד'א תביין פי אלתלמוד:

תרגום:

(1) אבות מלאכות....והחורש. דע, כי המשנה (2) הקדימה את הזריעה לפני החרישה, ואמרה 'הזורע והחורש'. והיה מן הראוי שתאמר: (3) 'החורש והזורע', כי דרך האנשים לחרוש תחילה ואחר כך לזרוע. ומה שאילץ (4) את המשנה [לסדרן] הזה הוא, כי עורכה, הוא רבנו הקדוש, היה ארץ-ישראלי, וממנה בני ארץ ישראל לזרוע (5) תחילה, כלומר, לפזר את הזרעים על פני הקרקע ואחר כך לחרוש, כלומר, להפוך את הקרקע (6) ולעבד את אדמתה. [רבי] אמר [את דבריו] לפי מנהג ארצו והמקובל בה, שאם לא כן, הרי החרישה היא לפני הזריעה בכל מקום. וכך הוסבר [הדבר] בתלמוד.

31 בתחילת השורה רווח של אותיות אחדות.

32 הזיהוי לא ודאי.

בירורים:

- 1 שורה אבות מלאכות - ראו גם: בבלי, שבת עג ע"ב.
- 2 שורה כאן מן אלאולי=היה מן הראוי - בבלי, שם, רע"ב.
- 3 שורה אלאנסאן אן יחרתוא=האנשים שיחרשו - צורת היחיד 'אלאנסאן' נתפסת כשם קיבוצי, ולכן הפעלים המתייחסים אליה באים בריבוי.
- 4 שורה מדונהא=עורכה - המושג שאול מתחום השירה והספרות של הערבים. על השפעת התרבות הערבית האיסלאמית על התרבות היהודית בימי הבינים, ראו: לצרוס, עולמות שזורים, וראו גם לעיל [מבואות, השפעות ערביות איסלאמיות].
- 4 שורה שאמי=ארץ ישראל=אלשאם - כינוי גיאוגרפי כולל לסוריה וא"י וגם לכל אחת מהן.
- 4 שורה רסם אלשאמי=מנהג בני א"י - ראו: בבלי, שבת עג רע"ב; ראו גם: פליקס, החקלאות, עמ' 41-42.

13. שבת ח ג-ד. כ"י Bodl. MS Heb. e. 108/55 אינט.**מבוא**

כתב היד הנדון הוא בן עמוד אחד, פגום במקצת וקרוע במקומות אחדים, חלקו התחתון נראה שחסר. העימוד מסודר, הכתב ברור וקריא. תוכנו פירוש למשניות השלישית והרביעית שבפרק השמיני במסכת שבת. מהפירוש למשנה ג חסרה ההתחלה, וממשנה ד - ההמשך. הפירוש מבוסס על סוגיית הגמרא בבבלי, שבת פ ע"א-ע"ב, וכן על פירושו של רבנו חננאל. יש הרבה ציטוטים מפירושו של ר"ח, אך אין כאן העתקה מדויקת [השוו ר"ח, שבת, מהדורת מצגר, עמ' קכא-קכב], אלא לפעמים יתר ולפעמים חסר. אין ספק שרירה"ס השתמש בפירושו של ר"ח כמצע לפירושו; ואולי לפנינו נוסח שונה, אולי קדום יותר, מפירושו של ר"ח.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 352 [לא מצאתי סיבה סבירה לפקפק בזיהוי].

- 1 ארבע אמות על ארבע אמי ותפלג ליה רעותא לנפשיה ואיל[ו כרמלית לא] היא וקא סבר רבא ה[...]
- 2 [א]תא השבת מיפלגא הפיסלא כי היכי דמיפלגא לעינין גיטין [...]א כגון זיז שאמרנו או כ[גון]
- 3 [ע]מוד גבוה ה' ורחב ד': כוחל כדי לכחול עין אחת אוקמא ת[אנא] מתניתין בצנועות ע[בהן]
- 4 מגלה עין אחת ומכסה עינה האחרת ויוצאות לשוק כדכתיב ל[בה]תיני

- באחת מעיניך: והא ד[דרש ר']
- 5 שמעון בן אלעזר כל רפואה לעין אחת ול[קי]צוט שתי עינים תרגמה בערניות שאין רגילות הצניעות:
- 6 דבק פיר' שפשפת פיר' כגון זמורות כדמתרגמין עה[ט]תא שנותנין בהן דבק ונועצים אות[ן]
- 7 בקרקע או האילנות והאין העופות ונחין עליהן ונתפסין וצדין בהן העופות: חרסית כדי לעשות
- 8 פי כור ר' יהודה [אומר] לעשות פיטפוט: ואקשינן מיכדי פיטפוט נפיש מכדי פי בור שלצורפי
- 9 זהה הא ש[מעין ד]לגבי ש[יע]ורי דשבת שיעורא דרהנן נפיש ואוקימנא להא דר' יהודה כדי לסוד
- 10 מזה החרסית [פי]טפוט[ט על] כירה קטנה ולא לעשות פיטפוט ונימצא שיעורא דרהנן [נפיש] פיר'
- 11 פיטפוט [...] לקטן ו[ג...]ות וגדולין לעשות שלשה פיטפוטין ולשפות על גבן קדרה: ויש
- 12 עסומכין פטפוט³³ סמוך לכ[תל ושופתי] עליו קדרה: אמ' רב הנות ישראל שהיגיעו לפרקן פיר'
- 13 קרוב להגרות ולא גידלה שומן ע[ניו]ת טופלין אותה הסיד פיר' טחין אותן כדי שישתתמו
- 14 הגומות שבעור ויכנס ה[הבל] הפנים בקרבה ותגדל הער והנות עשירין טופלין אותן הסולת והנות
- 15 מלכים בשמן המור ופרשי שמן המור רב הונא בר חייה אמ' סטכת ופירשו רבותינו סטקט
- 16 והוא בלשון ארמי שומנא דמורא ובלשון ערבי לְגַנִּי אלרמאן וריחו נודף ולא מן הרמונים אלא נקרא
- 17 ב[דן] וממיני ערף הוא והוא מר דרור ומתרג' מירא דכיא ותטפל הבת כל בערה כאחת גבות לח[ייה]

בירורים:

- 2 שורה פיסלא - לפי הערוך: "עמוד שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה"; ואילו לפי רש"י, בבלי, שבת פ ע"א, ד"ה פיסלא: "עץ שוכב לרחבו של רשות הרבים וממלא כל רחבו".
- 2 שורה לעינין גיטין - בבלי, שבת פ ע"א: "אמר רבא רשות שבת כרשות גיטין דמיא". עיינו גם: בבלי, גיטין עז ע"ב, בעניין ההוא גברא שזרק

- שורה 2 זיז - ראו: משנת עירובין י ד, בבלי, עירובין צח ע"ב, ורש"י שם, ד"ה 'זיז שלפני החלון', שמידותיו עשרה על ארבעה. ראו גם: רמב"ם, שבת, טו ד, ז, ו, ו; ראו גם בתרגום הארמי [יונתן], מלכים א, ו ה: 'יציע' = זיזא.
- שורה 3 גבוה ל' ורחב ד' - ראו רמב"ם, שבת, יד א: "ואיזו היא רשות היחיד תל וכ"י".
- שורה 3-4 כדי לכחול... עין אחת - ראו: רמב"ם, שבת, יח י; ואילו בפיה"מ למשנתנו הוא כותב: "ואן כאנת עאדה אהל מוצ'ע אן לא יתזין אלא אלעינין ג'מיעא ואכרג' כחל לתכשיט פמקדארה כדי לכחול שתי עינים" = ואם נוהג אנשי מקום [כלשהו] שכוחלים את שתי העיניים, אם הוציא כוחל לשם קישוט - שיעורו כדי לכחול את שתי העיניים; כמו שפרש רש"י כאן, ד"ה 'צנועות'. וראו גם: פרידמן, ההלכה כעדות, עמ' 91-92, ובהערות שם.
- שורה 4 לבבתיני באחת מעיניך - שיר השירים ד ט.
- שורה 5 בעירניות וכ' - ראו: ר"ח ורש"י.
- שורה 6 כדמתרגמינן - יחזקאל טו ב: "הזמורה = שבשתא, וראו גם נוסח המשנה שלנו בפיה"מ: שבשבת, ולא שפשפת.
- שורה 6-7 שנותנים... העופות - כך לפי אוצה"ג, שבת, חלק התשובות, עמ' 79, וכן רש"י, הערוך, ועוד. אולם, לפי פיה"מ מדובר במוט שתוחבים אותו לתוך קיני העופות כדי לצוד את האפרוחים.
- שורה 7 חרסית - ראו: רמב"ם, שבת, יח יא.
- שורה 8 פיטפוט - "כמין גבשוש העולה מן הכירה שהוא עשוי לסמיכת הקדרה", אפשטין, טהרות, עמ' 16; ושם בהערה 6: "גבשוש או בנין בארץ ששופתין עליו את הקדרה". למקור הפירוש השני ראו כלים, ו א: "העושה שלשה פטופטין בארץ וכ"י". הרמב"ם בפיה"מ לכלים, ה א; וכן הערוך בפירושו הראשון פירשו כפירוש הגאונים הראשון. הערוך מביא פירוש נוסף, על פי הר"ח: "ויש שסומכין פטפוט לכתל ומניחין עליו את הקדרה סומכין אותה לכתל". וכן פירש רירה"ס להלן בשורה 12.
- שורה 8 ואקשינן - בבלי, שבת פ ע"ב למטה.
- שורה 9 ואוקימנא - שם בהמשך הסוגיה.
- שורה 9-10 השפעה ניכרת של ר"ח על פירושו של רירה"ס.
- שורה 12 שסומכין - ראו מה שנכתב לעיל בבירורים לשורה 8 'פטפוט'.
- שורה 12 בנות ישראל... בשמן המור - בבלי, שבת פ ע"ב ועוד [שם במסורת הש"ס].

שורה 13	בסיד - על השפעתה של פעולת הטיחה בסיד, ראו: אוצה"ג, שבת, חלק הפירושים, עמ' 39, סעיף קנד וכן בפיה"מ למשנתנו.
שורה 14	הבל - ההשלמה על פי אוצה"ג שם.
שורה 15	מלכים בשמן המור - ראו: אסתר ב יב.
שורה 15	רב הונא - בבלי, מנחות פו ע"א: "מאי שמן המור... סתכתא", וכן בתרגום ל"שמן המור" באסתר שם; וכן רש"י במנחות שם, בלשמ"א בלע"ז, שהוא, לדעת גוקאוויצקי, תרגום הלע"ז 'בושם', או 'אפרסמון, ולדעת קטן, הלעזים, משחה לרפואה. והערוך פירש - צרי הנוטר מעצי המור.
שורה 16	שומנא דמורא - ראו: אוצה"ג, שבת, חלק הפירושים, עמ' 39.
שורה 16	לבני אלרמאן - מנגד, מילון = עץ שיש לו נוזל חלבלי כדבש ומשתמשים בו כבושם. וראו באוצה"ג שם.
שורה 16	ולא מן הרמונים - הערת רירה"ס בגלל המילה 'אלרמאן'.
שורה 17	וממיני - באוצה"ג="וממיני".
שורה 17	ממיני השרף - ראו: אוצה"ג, שם, ואלמנגד - מילון.

14. שבת קטעים שונים. כ"י ENA 1267.5 אקסט.

כתב היד הזה הוא עמוד אחד מתוך פריט קטלוגי בן למעלה מעשרים עמודים. הדף הנדון כתוב בתפזורת מקוטעת בלי רצף. יש בו תשעה קטעים קצרצרים, נראים כאוסף של רישום טיטות או ראשי פרקים. קטעי המשנה סומנו בספרות רומיות. שמונה מהם הם התחלות לפירושי משניות שונות ממסכת שבת. שיטת הפירוש - תרגום לערבית, מילולי בלבד, ללא כל הוספות. לא מצאנו קשר פנימי בין קטעי המשנה.

הקטעים הם: I פרק טו, משנה א. II פרק טו, משנה ג. III פרק טז, משנה א. IV כותרת בלבד - פירוש [...] דמסכת נזיקין גמרא. V פרק יא, משנה א. VI פרק יט, משנה ה - פרק כ, משנה א. VII פרק כ, משנה א. VIII פרק ה, משניות א, ב. IX פרק יט, משנה א.

פה ושם נראים שרידים של רישומים וכתמי כתב. הלשון - כאמור, ערבית. הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

15. שבת כג ה. כ"י TS K25.200 [עמוד א A-V] אינט.

מבוא

תיאור כללי של כתב היד - לעיל: משנה 12.
 הקטע שלפנינו דן בהיתר לסוך את המת בשבת, בבלי, שבת קנא ע"א. רירה"ס מביא את קושיית הגמרא, שם, שם, רע"ב, וממשיך - "ופירקנו", אך פירוקה של הקושיה איננו בכתב היד שלפנינו.
 הלשון - עברית.

קטע A-V

- 1 הקשינו היאך התירה משנתנו לס[וך] את המת ולהדיחו בעבת דקאמרא סכי[ן] ומדיחין אותנו
- 2 והנה תלמידו של ר' מאיר כענכנס אחרי ר' מאיר לבית המרחץ ביק[ע] להדיחו לו
- 3 קרקע המרחץ לסוך [ולא] הניחו לו דאלמא אסור. ופירקנו

בירורים:

- 1 שורה 1 הקשינו - בבלי, שבת קנא רע"ב: "והאמר רב יהודה אמר שמואל וכ"י".
- 1 שורה 1 משנתנו - שבת כג ה; בבלי, שבת קנא רע"ב.
- 2 שורה 2 והנה תלמידו וכ"י - בבלי, שבת קנא רע"ב.
- 3 שורה 3 ופירקנו - התשובה איננה בכתב יד זה.

16. פסחים א א. כ"י TS K6.104 [עמוד ב-I] אקסט.

מבוא

תיאור כללי של כתב היד, לעיל: משנה 9.
 הקטע שלפנינו דן במשנה הראשונה של מסכת פסחים. הטיפול בקטע זה של כתב היד להלן, משנה 17, הודן בנושאים אלה ביתר הרחבה.

17. פסחים א א-ג. כ"י TS NS 329.221 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, א ו-ב. שני העמודים פגומים, אמנם, הכתב יפה, מרובע וקריא, אבל חלקים לא קטנים מכתב היד חסרים, בעיקר שני קרעי אורך בשני

צידי העמודים. יש סימנים לקרעים גם בחלקים העליונים בראשי העמודים, אולי גם בתחתיתם. בעמוד ב, בפינה הימנית למעלה, יש הוספה קטנה, מקוטעת, כתובה בכתב מרושל ופגום. מהמעט שניתן לזהות ממנה, נראה שאין כל קשר בינה ובין הנושאים הנדונים בכתב היד.

עמוד א דן במשנה הראשונה, סוגיית בדיקת חמץ אור לארבעה עשר דווקא, ולא בשעות אחרות. רירה"ס מסכם את הנושא באמצעות העתקות סלקטיביות, בדילוגים ולסירוגין, מן המשנה הראשונה שבמסכת, מן הבבלי ומן הרי"ף. ההמשך הענייני של עמוד זה הוא בעמוד ב, שורות 1-9. קטע זה עניינו המשנה השלישית שבפרק הראשון, הדנה במועדי בדיקת חמץ למי שלא בדקו אור לארבעה עשר. החלק הראשון של המשנה הכולל ר' יהודה, חסר, וזה מחזק את השערתנו, שגם חלקו העליון של כתב היד נקרע. גם בקטע זה שיטת הפירוש היא העתקות סלקטיביות. שני הקטעים טופלו כל אחד בנפרד. ההמשך בעמוד ב, משורה 10 ואילך, יש בו העתקות גרידא של קטעים שאין להם כל קשר לבדיקת חמץ, ולכן לא טופלו כאן (ההשלמות בסוגריים המרובעים - על פי הבבלי והרי"ף).

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

עמוד א

- 1 [34]
- 2 [לארבע]ה עשר יום לחדש [בודקין]
- 3 את החמץ לאור הנר כל מקום [שמכניסין] חמץ [צריך]
- 4 בדיקה ולמה אמרו עתי שורות במ [רתך מקום] שמכניסין [בו חמץ]
- 5 הית שמאי אומרין עתי שורות על פני כל המרתך והית [הלל אומ']
- 6 עתי שורות החיצונות שהן העליונים ³⁵ גמ' ³⁶ מאי אור [רבה הונא]
- 7 אמ' נגהי ורה יהודה אמ' לילי. דכולי עלמא בין לרבה הונא ובין [לרבה יהודה]
- 8 אור אורתא הוא [ולא פליגי] מר כי אתריה ומר כי את[ריה האתריה דרבה]
- 9 [הונא קרו אור האתר]יה דרבה יהודה קארו לילי. ותנא [דידין]
- 10 תאני אור ולא תאני לילי. לישאנא מעליא נקט. ³⁵
- 11 [והשתא דקימא לן דכולין] עלמא אור אורתא הוא מיכדי בין לר' מאיר

34 נראים רק שרידי רגליים של אותיות.

35 הרווח במקור.

36 המילה כתובה באותיות גדולות.

- 12 [ובין לר' יהודה חמץ אינו אסור] ר אלא משש שעות ולמעלה אמאי
- 13 [בודקין אור לארבעה עשר] נשהי עד למחר ונבדוק בעית וכי תימא
- 14 [זריזין מקדימין ל] מצוות ניהדוק מצפרא. אמ' רב נחמן בר יצחק
- 15 [בשעה עבתי אדם] מצויין בהתיהם ואור הנר יפה לבדיקה. אמ' אביי
- 16 הולכך האי צורבא מר] בנן לא ליפתח המסכתא בעידיניה דאורתא
- 17 [דתליסר נגהי ארביסר דילמא מ] שכא ליה שמעתא ואתי לאימנועי
- 18 [ממצוה.... ר' יהודה און] מ' בודקין אור ארבעה עשר
- 19 [והארבעה עשר שחרית ובעת ה] היעור וחכמים אומרין אם לא
- 20 [בדק....³⁷...] לא שנא בדק הארבעה
- 21 [עשר אם לא בדק בתוך] המועד יבדק אחר

בירורים:

- שורה 1-6 לארבעה העליונים - משנה, פסחים א א.
- שורה 6-10 מאי אור... נקט - רי"ף, בתחילת דבריו על הגמרא.
- שורה 11-14 והשתא... מצפרא - רי"ף, בהמשך דבריו, לאחר דילוג על שורות אחדות. ראו גם: בבלי, פסחים ד ע"א.
- שורה 14-18 אמר רב נחמן... לאימנועי ממצוה - בבלי, שם, וכן רי"ף.
- שורה 18-21 בודקין... אחר - משנה, פסחים א ג. ההמשך חסר.

עמוד ב

- 1 [....³¹.....]
- 2 [כל שלא בדק בשלושה פרקים הללו עוה אינו בודק. [אלמא]
- 3 מיכאן ו] אילך פליגי מר] זוטרא מתני הכי כל שלא ב]דק בג']
- 4 פרקים הל]לו עוה אינ]ו בודק אלמא בשוה אינו בודק [....]
- 5 יהודה: אלא [לעונ]לם ר' יהודה אם לא בדק קאמ' וה]כא...]
- 6 מדסבר מ]יקמי] איסוריה אין בתר איסוריה לא גזר]ה] [....]
- 7 [....ורבנן] קסברי לא גזרינן: <והילכתא כרבנן: > תנן התם ארבעה
- 8 [עשר] שחל להיות בשבת מבערין [את הכל מ]לפני השבת ו]שורפין]
- 9 תרומות תלויות וטהורות ומ]שמרין מן הטהורות מזון עתי סעודות]

בירורים:

- שורה 2-7 כל שלא... לא גזרינן - משנה פסחים א א; בבלי, פסחים י סע"ב.

37 מעיון בבלי נראה, שרירה"ס לא העתיק כאן את כל דברי הגמרא, ולא כל כך ברור, לפי אילו כללים קיצר ודילג.

- העתקה בדילוגים קטנים.
- שורה 7 והילכתא כרבנן - הוספה עילית, לאחר סיום הקטע [ראו הנקודתיים אחרי המילה גזרינן]. לגופה של הפסיקה ראו: רמב"ם, חמץ ומצה, ג ה.
- שורה 7 תנן וכ' - המקור המצוטט כאן אינו משנה אלא ברייתא, שם, יג ע"א. השימוש ב'תנן' במקום ב'תניא' קיים אצל רבנינו הראשונים.

18. ביצה א. כ"י TS Ar.18(1).111 אינט.

מבוא

כתב היד הוא גיליון לא גדול בן שני דפים ובכל דף שני עמודים, א ו-ב. בעמוד א, העמודה הימנית היא העתקה ממדרש תהלים ותוכנה ההבדל בין האדם לבהמה לעניין מיתה ותחיית המתים. בעמודה השמאלית יש שתי פסקאות קצרות כתובות באותיות ערביות. רובן מכוסות כתמים שחורים, רק מילים מעטות ניתנות לפיענוח, וקשה ללמוד מהן על תוכן הדברים. לא ראיתי עניין מחקרי בעמוד זה ולכן לא טופל.

בעמוד ב שלושה קטעים מסודרים ועוד רישומים בודדים. בחלק העליון של העמודה הימנית הקטע B-I, ובו פירוש למשנה הראשונה במסכת ביצה. הקטע הוא בן 12 שורות, כתוב בערבית, בכתב ברור למדי, אולם בחלקו הימני קרע גדול בצורת משולש, יורד משליש השורה הראשונה עד תחילתה של השורה התשיעית, דבר המקשה על פיענוח מלא וודאי של כל הקטע. בתחילת הפירוש מזכיר רירה"ס את 'אלאסתאד', וכוונתו כנראה לרבי ישראל בן שמואל [ראו עליו להלן ב'בירורים']. בהמשך הקטע, בשורה שש, מוזכר, כנראה, פירוש מאת פרשן נוסף, אולם בגלל פגימות בכתב היד לא ניתן לזהות בוודאות את שמו. כמו כן מסתמך רירה"ס בפירושו על סוגיית הגמרא בבבלי ז ע"ב.

בחלקה התחתון של עמודה זו תרגילי כתיבה של אותיות עבריות, במיוחד של האות ה, בכתב מרובע ויפה.

מתחתן - התחלה של מכתב בערבית, באותיות ערביות. המכתב פותח ב'בסמלה' האיסלאמית המסורתית, ובשורה שאחריה - 'וצל כתאבך יא אחי [אחותי?] אדאם אללה ערפה וכ"=הגיע מכתבך, אחי [אחותי?], יתמיד אללה את חסדו וכ'. במכתב זה כמעט שאין שימוש בניקוד הדיאקריטי. בראש העמודה השמאלית כתובת באותיות ערביות. בשורה הראשונה - 'קאל אלשיך מסעוד בן אלשיך יעקוב'=אמר החכם מסעוד בן החכם יעקב; בשנייה - 'אן אלקול פי האדין=הנה הדיבור בשני אלה, ההמשך חסר. אלשיך מסעוד בן אלשיך יעקוב הוא יוסף ראש הסדר, ראו לעיל [מבואות, הביוגרפיה, שינוי השם]. השורה השנייה רומזת, כנראה, לתחילתו של פירוש שמשום מה לא נכתב כאן.

מתחת לכתובת הערבית קטע בן חמש שורות ובו העתקה של קטע מבבלי, הוריות ב ע"א [B-II].

קטע B-III שמתחתיו, הוא פירוש בערבית יהודית לדברי רבה, בבבלי, ביצה ח סע"ב-ט רע"א, "שחט צפור מערב יום טוב וכ". בפירושו מביא רירה"ס גם פרשנות בלשנית למונחים הנזכרים בדברי רבה.

במסגרת עבודה זו טופלו רק הקטעים B-I ו-B-III, כל אחד בפני עצמו.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

עמוד B-I

- 1 [ישראל בן שמואל] אלמערוף האלאסתאד אל[די] פסר
- 2 [זה וזה] בכזית וכולי וקאל <הכדי> אדא אכל אנסאן פי ימי
- 3 [מצה שאור במ] קדאר זיתונה או [חמץ ב] מקדאר תמרה יג'ה
- 4 [...הלל <אומ> קאלו אדא אכל [אלאנסאן חמ] הודא מקדאר
- 5 [ילזם ע] ליה כרת הדא נץ כלאמה פוג'דת תפ[סיר]
- 6 [...ס] הא <הי> פי תפסירה ׀הדא <ודאך לאן אלמשנה קאלת בית שמי
- 7 אומ' שאור כזית וחמץ ככותבת ובית הלל אומרין זה וזה כזית
- 8 [...מ'רסל מטאלק דון תכצ'ץ ויתג'ה אן יכון אלעינין <אכתלאפהם <אכילה ויתג'ה
- 9 אן יכון אלעינין היעור תהיינו פי אלתלמוד אן אכתלאפהם לעינין היעור
- 10 ואן לא כלאך הינהם לעינין אכילה הל אלג'מיע מתפקין אלי מן אכל
- 11 כזית חמץ או שאור בימי מצה אנה חייב כרת בידי שמים ומלקות בידי
- 12 אדם כמא הי'נת:

תרגום:

- (1) [ישראל בן שמואל] הידוע [בתואר] המורה אשר פירש (2) [שזה וזה] בכזית וכ', ואמר כך, אם יאכל אדם בימי (3) [מצה, שאור] בשיעור כזית או [חמץ] בשיעור כותבת - חייב. (4) בית הלל אומרים, אם אכל אדם חמץ בשיעור כזה (5) חייב כרת, זהו נוסח דבריהם. [...] ומצאתי [פירוש] (6) [...] זאת בפירושו, וזאת, כי המשנה אמרה, בית שמי (7) אומרים, שאור כזית וחמץ ככותבת, ובית הלל אומרים, זה וזה כזית. (8) [...] בניסוח מוחלט, ללא אבחנה [ביניהם]. וייתכן שהעניין <מחלוקתם <באכילה, וייתכן (9) שהעניין הוא הביעור. ובררו בתלמוד, שמחלוקתם בעניין ביעור, (10) וכי אין מחלוקת ביניהם בעניין אכילה; אלא הכל מסכימים, שמי שאכל (11) כזית חמץ או שאור בימי מצה, שהוא חייב כרת בידי שמים ומלקות בידי (12) אדם, כמו שפירשתי.

בירורים:

- שורה 1 אלאסתאד=המורה - בגלל הקרע בכתב היד, חסר שמו של המורה וגם קריאת שם האב מסופקת. כקריאה אפשרית, נראה לי, שהשם החסר הוא 'ישראל', ואולי כוונתו לרב ישראל בנו של רב שמואל בן חפני גאון, אשר היה ראש ישיבת סורא בשנים תשע"ז-תשצ"ד, 1017-1034.
- שורה 2 בכזית וכ' - משנה ביצה א א.
- שורה 2-3 פי ימי מצה - בימי הפסח [ההשלמה על פי שורה 11].
- שורה 5-6 פי תפסירה=בפירושו - לא עלה בידי לזהות את מקור הפירוש.
- שורה 8 מרסל מטאלק=בניסוח מוחלט - התרגום הוא על פי הרשום במילונים אלמנג'ד והאבא - שימוש לא שכיח של הפועל 'ארסל' [=שלח] במשמעות של אמירת דבר בצורה כוללנית.
- שורה 8-9 ניתוח שתי האפשרויות - רירה"ס.
- שורה 11 לעניין חיוב מלקות ראו: רמב"ם, חמץ ומצה, א א.

עמוד B-III

- 1 אמי רבה עחט צפור מערה יום טוב אין מכסין את <וכול' >>דמו היום טוב<< יעני [אן דהח
- 2 אנסאן <<עצפור קה>>טאיר <נחו עצפור וג'ה> קבל דכול יום טוב ולם יגטי דמה אמא אנה לם י [...] אן
- 3 דכל יום טוב מע כמאל דהאחתה ולם יכון קד בקי וקת יגטי דמה לא יג'וז לה אן
- 4 יגטיה היום טוב עלי אן תגטיה דם אלעצפור <פריצ'ה> ואג'בה <עליה> [ק]ד חתי יום אלעיד פ[....] {..³⁸..} יום טוב {
- 5 ואלעלה פי דלך ל[א]נא לא נכלפה תגטיה דם טאיר קד דהח קבל <דכול> יום טוב פי יום טוב
- 6 וכן הילכתא לכן אן כאן קד עג'ן מן קבל דכול יום טוב יג'וז לה אן יפצל מנהא
- 7 אלחלה היום טוב [תפ]סיר גלגל עיסה עג'ן עג'נה ודאך אן כל עג'נה יכמל עג'נהא
- 8 תתסמי מגולגלת [ודאך] כמה ורד פי מסכת פסחים תלמוד שהיה יושא
- 9 לפני רבו ונזכר עיש לו עיסה מגולגלת התוך היתו <תפסיר> מגולגלת

38 הוספה אנכית בשוליים בצד שמאל. רק שתי המילים האחרונות, 'יום טוב', ניתנות לזיהוי ודאי. מכל היתר נראים רק ראשי נקודות.

מדחרג'ה ותתסמי

- 10 כדאך לתדויהא או ³⁹ כמאל עינהא וכדאך <<קאלו>> היצה מגולגלת
 <ה'י לכוניהא מדורה
- 11 <<תסמת>> טְמִיִת כדאך לכוניהא תתדחרג' ולא תתבת וראית מן פסר
 <<מגולגלת>>
- 12 מגולגלת מְגֵרְהָגָה גלגל עיסה גרהג עג'נה.

תרגום:

(1) אמר רבה: "שחט את וכ" כלומר, אם שחט (2) אדם עוף, כגון צפור או תרנגולת לפני כניסת יום טוב ולא כיסה את דמו, או שהוא לא [...] כי (3) נכנס יום טוב עם סיום שחיטתו, ולא נשאר זמן לכסות את דמו, אסור לו (4) לכסותו ביום טוב, למרות שכיסוי דם הצפור [הוא] מצווה המוטלת עליו עד יום החג [...] {יום טוב}. (5) והסיבה לכך, כי אנו לא נחייב אותו לכסות דם עוף שנשחט לפני כניסת יום טוב - ביום טוב, (6) וכן ההלכה. אבל אם גלגל עיסה לפני כניסת יום טוב, מותר לו להפריש ממנה (7) חלה ביום טוב. פירוש "גלגל עיסה" - לש בצק, וזאת, כי כל עיסה שנשלמה לישתה (8) נקראת 'מגולגלת', וכמו שנאמר במסכת פסחים: "תלמיד שהיה יושב (9) לפני רבו ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו". פירוש 'מגולגלת' - עגולה, והיא נקראת (10) כך בגלל היותה עגולה, או [בגלל] שלמות צורתה. וכן 'ביתה מגולגלת', וזאת, בגלל היותה עגולה (11) נקראת כך, בהיותה מתגלגלת ולא יציבה. וראיתי מישהו שפירש (12) 'מגולגלת' - נילושה, [ו] 'גלגל עיסה' - לש בצק.

ביורורים:

- שורה 1 אמר רבה - בבלי, ביצה ח סע"ב.
- שורה 2 עצפור=צפור, מחק 'עצפור' וכתב 'טאיר' =עוף, כי המילה 'טאיר' מציינת את כל בעלי הכנף, ואילו 'עצפור' - מינים מסויימים בלבד.
- שורה 3 לם יכון - בלי השמטת ה-'ו' כנדרש לפי כללי הערבית הספרותית. ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 87 סעיף 102 /א.
- שורה 4 פריצה=מצווה - ויקרא יז יג. ראו גם: משנת חולין ו א; רמב"ם, ספר המצוות, עשה קמז, קאפח, עמ' קלב, הערה 10.
- שורה 5 לא נכלפה=לא נחייב אותו - בבלי, שם, וכן רש"י שם, ד"ה 'אין מכסין'.
- שורה 6 וכן הילכתא - רמב"ם, יום טוב, ג ב.
- שורה 6 עג'ן עג'נה=לש עיסה - בבלי, חולין ט רע"א.
- שורה 6 אן יפצל מנהא=להפריש ממנה - בבלי, שם, המשך דברי רבה [אמנם ההלכה איננה כרבה, רמב"ם, יום טוב, ג ח; אולם נראה שרירה"ס

7	שורה	תפסיר גלגל=פירוש גלגל - וכן להלן, שורות 9 ו-12. רירה"ס מפרש את המילה מבחינה לשונית. על דרכו זו - לעיל: מבואות, השיטות, לשוניות.
8	שורה	תלמיד שהיה יושב וכ' - בבלי, פסחים ז ע"א.
10	שורה	ביצה מגולגלת - ראו: עוקצין ב ו.
11	שורה	תסמת=נקראת - לא ברור מדוע ביטל 'תסמת' והעדיף עליה 'סמית', כשאינן כל הבדל במשמעות.
11	שורה	מגולגלת - לא ברור מדוע מחק את המילה בשורה זו וכתב אותה אחר כך שנית.
12	שורה	מגרהגה=נילושה - לא מצאתי שורש 'גרהג' במילונים ערביים קלאסיים, והיא תורגמה לפי ההקשר. ייתכן שמקור המילה פרסי, או דיאלקט מקומי.

19. יומא ב ז. כ"י Bodl. MS Heb. d. 74/34.b (74/33) אינט.

מבוא

פריט זה הוא פרגמנט קטן, קרוע, ובו שני קטעים. בקטע הראשון שלוש שורות בכתב מרובע, גדול. התוכן נראה ככוותרת, ממנה עשוי להשתמע שלפנינו רשימות אישיות שרשם רירה"ס לעצמו "כשהיה למד תורה", וייתכן שמהן צמח פירושו למשנה. הקטע השני הוא התחלת פירוש למשנת יומא ב ז. ממה שנותר מהכתוב נראה, שהקטע היה בן שבע שורות, אבל מהן נותרה בשלמותה רק הראשונה. השנייה חסרה תחילתה, השלישית קרועה ברובה ומן האחרות נותרו רק סיומי השורות.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

עמוד 2

- 1 יומא פרק ב
- 2 החזה והגרה חזה אלזור ומן אלנאס מן יסמיה אלקץ ואלג'מיע עבארה
ען אלצדר קאלו
- 3 [...איזה ה]וא חזה הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר למ[טה] עד
כרס[ה]
- 4 [...מבין] הוא חזה הרואה
- 5 [...עה לית[...]]ס

6 [...] קהאילה

תרגום:

(1) יומא פרק ב. (2) "החזה והגרה". חזה= 'אלזור' ויש אנשים הקוראים אותו 'אלקין', וכולם כוונתם ל'אלצדר'. ואמרו (3) "איזהו חזה הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר למטה עד כרסה", (4) [...]. וברור, הוא חזה הרואה (5) [?] (9) [...] לפניו

בירורים:

שורה 2 - אלזור - יש חילוקי דעות בין המילונים האבא ואלמנג'ד בדבר הזיהוי האנטומי המדויק של חלקי החזה המוזכרים כאן. נראה לי, שלפנינו הבדלים גיאוגרפיים או כרונולוגיים בשימוש מונחים אלה, ולא היתה אחידות בשימושם, כפי שעולה גם מדברי רירה"ס.

שורה 3 איזהו חזה - ראו תוספתא, חולין ט יג: "איזה הוא חזה כל שרואה את הארץ למעלה ועד שמגיע לצואר מלמטה עד שמגיע לכרס"; וכן הוא ניסוח הרמב"ם, מעשה הקרבנות, ט י. אולם בבבלי, חולין, מה ע"א, מצוטטת הברייתא בניסוח הפוך: "למטה עד הצואר למעלה עד הכרס". לפי רש"י שם, ד"ה 'למעלה עד הכרס' מדובר "כשהבהמה תלויה להפשיט", והיא תלויה במהופך, כשראשה וצוארה כלפי מטה, ואילו התוספתא דנה בשור, שאותו לא היו תולים כדי להפשיטו ולנתחו, רמב"ם, שם, ו ה. ראו גם מה שהעיר הרב זק"ש ברמב"ם לעם, מעשה הקרבנות, ט י.

20. יומא פרק ו. כ"י TS NS 329.828 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים פגומים מאוד, חלק גדול קרוע וחסר, חלקים רבים מושחרים, ורק חלק קטן ניתן לקריאה. החלק הקריא כתוב בכתב מרובע ומסודר ונראה שהיה כתב יד מוגמר. התוכן הוא פירוש/תרגום [בלבד] לערבית, של יומא ו א-ו, משניות הדנות בטקס שילוח השעיר לעזאזל. שיטתו - הבאת המשנה כולה בעברית ואחריה תרגומה לערבית, כל משנה כיחידה עצמאית עם רווחים בין משנה לתרגומה. המובאות מן המשנה מנוקדות, אם כי לא ניקוד מלא; יש גם סימון האותיות הרפות, לרבות האות ה שבסוף המילה. יש גם חילופי קמין/פתח או סגול/צירי. חילופין כאלה אופייניים לנקדנים ספרדיים דווקא, ראו: ילון, מבוא לניקוד המשנה, עמ' 31 סעיף 23, אך הדיון בניקוד אינו מעניין מחקרנו. בתרגום לערבית יש שימוש רב בניקוד הדיאקריטי.

הלשון - עברית וערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

21. יומא ח ו-ט. כ"י TS NS 308.87 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים פגומים, כתובים בתפזורת עם דהיות וכתמים. עמוד א דן במסכת בכורות והוא יטופל להלן - משנה 27. עמוד ב - ברובו יש קטע מרכזי בן 21 שורות, כתוב בכתב ברור למדי, אם כי יש בו לא מעט דהיות. תוכנו תרגום מילולי לערבית של משניות ז-ח-ו-ט [כך לפי הסדר במשניות שבידינו] מהפרק השמיני של מסכת יומא. אין כל הוספות פרשניות לתרגום. בסופו של העמוד יש שלוש פסקאות קצרצרות ללא כל קשר ביניהן, וללא כל קשר עם הקטע המרכזי. האחת בעניין גט פשוט, בבא בתרא, פרק י; השנייה - בעניין סוכה, השלישית - משנה יומא ה ז, מי שנפלה עליו מפולת.

הלשון - ברוב הקטעים ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

22. סוטה א ב. כ"י TS K6.170 אקסט.

מבוא

העמוד שלפנינו הוא הרביעי מפריט קטלוגי בן ארבעה עמודים. הוא כתוב בתפזורת ובארבעת צדדי השוליים - בזוויות כתיבה שונות ומגוונות. לענייננו מדובר בשני קטעים קצרים. האחד בראש העמוד, ובו שלוש שורות כתובות בכתב מרובע, מסודר וברור מאוד; בהמשכו שורה רביעית כתובה בכתב מרושל. תוכן הקטע - פירוש לסיפא של משנת סוטה א ב. בהמשך העמוד קטע קצר שני בן שלוש שורות, כתובות בכתב ברור ומסודר, ועניינו הסבר הסמיכות של מסכת סוטה לקודמתה, מסכת נזיר, על פי בבלי, סוטה ב ע"א.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

23. סוטה ז א-ב. כ"י TS Ar.18(1).162 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, הרביעי והשביעי, מתוך פריט קטלוגי בן כ-10 עמודים העוסקים בעניינים שונים, חלק מהם נדונים במקומות אחרים במסגרת מחקר זה. הכתב ברובו מרובע ומסודר, אך יש בו גם לא מעט קרעים ופגמים אחרים. בראש עמוד ב, בפניה הימנית, חתימת שמו של רירה"ס בכתב מרובע וברור מאוד. נראה שיש חתימה נוספת גם בפניה השמאלית העליונה, אך היא דהויה ומטושטשת, ורק

שתי מילים, 'אב הישיבה', שהן כינויו של יעקב האב [לעיל: מבואות, הביוגרפיה, האב], ניתנות לזיהוי ודאי. כתב היד הוא פירוש לשתי המשניות הראשונות שבפרק השביעי של מסכת סוטה. שתי המשניות דנות באמירות שונות הנאמרות בטקסים שונים, אם על ידי הכהנים ואם על ידי בני אדם כפרטים. משנה א מונה שבעה דברים הנאמרים בכל לשון, ומשנה ב - שמונה אמירות שיש לאומרן בלשון הקודש בלבד. בדבריו מפרט רירה"ס את הנימוקים לקביעות שבמשנה ואת האסמכתאות להן על פי המובא בגמרא בהמשך הפרק.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

24. גיטין סוף פרק ד-תחילת פרק ה. כ"י TS AS 82.208 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים. עמוד ב דהוי לחלוטין, גם העמוד הנדון כאן, א, פגום ויש בו לא מעט כתמים שחורים, שלפעמים מונעים כל אפשרות של קריאת הטקסט.

התוכן - פירוש קצר בערבית למשנה גיטין, סוף פרק ד' ותחילת פרק ה'.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - עצמי, בהסתמך על צורת הכתב, וכן על שיטת הפירוש המוכרת מכתבי יד אחרים.

25. בבא מציעא ד א. כ"י TS NS 308.38 אינט.

מבוא

הקטע הנדון כאן הוא חלק מהעמוד השני של כתב יד בן שני עמודים, הוא פגום למדי. חלקו הראשון חסר, משתי השורות הראשונות נותרו רק כתמים, מעין זכר לדברים שהיו כתובים. כמו כן, חסרות ההתחלות של שורות אחדות, ופה ושם יש גם דהיות וכתמים. בצד הימני של הדף, מימין לקטע הנדון כאן, כתוב סיכום של עניין אחר, ששורותיו פולשות פה ושם אל בין השורות של הקטע הנדון.

תוכנו של הקטע הנדון כאן הוא פירוש למשנה הראשונה בפרק הרביעי, פרק הזהב, של מסכת בבא מציעא. המשנה דנה בצורת הקניין של מטבעות היצוקות ממתכת פלוגית תמורת מטבעות יצוקות ממתכת אחרת. כידוע, במכירת מטלטלין לא ניתנת הכסף מהווה את גמר הפעולה החוקית של מעשה הקניין, אלא משיכת החפץ הנקנה, במקרה דנן - המטבעות הנקנות, המכונות בגמרא 'פירא' = פירות. בעסקה של מכירת מטבעות הבעיה היא, איזה סוג של מטבעות נחשב לממון, כלומר הכסף הקונה, ואיזה פירא, שרק משיכתו על ידי הקונה מהווה את מעשה הקניין

ותחייב אותו בתשלום הכסף. נתינת המעות גרידא, שהן בגדר 'ממון', אינה נחשבת למעשה קניין מבחינה משפטית, וכל צד יוכל לחזור בו [וראו: רמב"ם, מכירה, ו ד-ה]. פירוש המשנה הוא על פי סוגיית הגמרא, בבלי, בבא מציעא, מד.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

- 1 [.....]
- 2 [.....]
- 3 [.....] אבל [.....] מהר [.....] שמעון[...]
- 4 [.....] ולא מסר לו ראובן העיסקא [.....] שמעון לעיסקא לפי שאין
- 5 [.....] את המיטלטלין והאוי הזהב ל[גבי] הכסף פירא משום דכסף חריף
- 6 [.....]מחי[בין] אותו המכירתן והקנייתן [.....] הזהב. והנחשת נמי פירא לו
- 7 [.....]והמע[ות] הרעות פירא לגבי המעות היפות ואסימון פירא לגביהןמי
- 8 כללא דהא מתני' כל פירא קתני ליה למפרע א[.....] ליה לר' שמעון [..] הזהב
- 9 קונה את הכסף כולה פשוטה היא וכיון דהאוי ר[...]. דשני הא מתני' רב [.....]
- 10 אשי נראים הדברים בילדותו דהכסף לגבי הזהב פירא ואזלין בתר החשוב כד[שנין]
- 11 דבילדותו ממאי מדקתני במתני' הנחשת קונה את הכסף אי אמרת בשלמי [.....]
- 12 לגבי דהבא פירא האוי והאי דאיצטריך למיתני הנחשת קונה את הכסף ל[.....]
- 13 [.....] דהבא פירא הוא ל[גביה ונ]חשת טיבעא האוי. אילא און[.....]

בירורים:

שורה 5	האוי הזהב... פירא - בבלי, בבא מציעא מד ע"א. דברי הגמרא מתייחסים למשנה הראשונה שבפרק.
שורה 5	חריף=המושג - בבלי, שם, רע"ב.
שורה 7	מעות הרעות... ואסימון - משנה, שם, ע"א.
שורה 8	קתני לה למפרע - הסבר מתודי של רירה"ס לסדר הדיון במשנה; בכל צמד מטבעות הנזכר במשנה - הראשון הוא 'פירא' של השני.
שורה 10	בילדותו - שם, סע"א, הדו שיח בין רבי ור' שמעון בנו.
שורה 13	טיבעא=השימוש במושג - שם, רע"ב.

26. אבות ג כ. כ"י TS Ar.47.204 [עמוד ב] אינט.

מבוא

כתב היד הנדון הוא בן עמוד אחד ובו 24 שורות, כתובות בכתב מרובע וקריא בקלות. פרט לקרע בצורת משולש בפינה הימנית העליונה - כתב היד הוא במצב מצוין.

כתב היד הוא פירוש לביטוי אחד ממשנה כ [יז] בפרק ג דאבות. המשנה היא משנת ר' אלעזר בן עזריה, והיא מונה ארבעה צמדים התלויים הדדית זה בזה, כך שקיומו של כל אחד ממרכיבי הצמד מותנה לחלוטין בקיומו של המרכיב האחר, ואין אחד מהם יכול להתקיים בלי חברו. בעמוד שלפניו נדון הצמד הרביעי שבמשנתנו, והוא הקמח והתורה. הקמח מסמל את צרכיו הגשמיים של האדם, והתורה - את הרוחניים. על פי פרשנות זו ברורה הרישא של ההתניה - 'אם אין קמח אין תורה', כי בלשונו של רירה"ס, אם אין לאדם צורכי הגוף, אין לו אפשרות לעסוק בלימוד תורה. אולם הסיפא של ההתניה אינה ברורה, שהרי, כניסוחו של רירה"ס, "אנו מוצאים אנשים רבים שאינם עוסקים בתורה כלל וכלל, והם בעלי רכוש רב, משופעים במותרות ופרנסתם ברווח".

שאלה זו עתיקה היא, והיא חלק מהבעיה התיאולוגית של 'צדיק ורע לו'. כבר חז"ל טיפלו בבעיה זו, ובמאמרם: "כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין והקב"ה עושה לו חפצו" - בבלי, עבודה זרה יט ע"ב - יש ניסיון להשיב על תמיהתו של רירה"ס, אלא שאין בו תשובה של ממש. פרשני משנה רבים, בין כאלה שקדמו לרירה"ס ובין אלה שחיו אחריו, הלכו בעקבות הרעיון שהובע במאמר הנ"ל. אופייניים לשיטה זו הם דברי ר' יוסף בן יהודה תלמיד הרמב"ם, בספרו "ספר מוסר", פירוש משנת אבות, מהדורת ב"ז בכר, ברלין תרע"א, עמ' 105: "אדם שאין בו תורה אע"פ שיש בידו קניינים הרבה ורכוש רב אינו עומד בידו לפי שאינו מכלכל דבריו במשפט". בפירוש זה אין תשובה משכנעת לשאלה שהעלה רירה"ס [ואף לא ר' יוסף בן יהודה עצמו, כפי שנראה להלן]. פרשנים רבים, למשל ר' נתן אב הישיבה, ואף הרמב"ם עצמו בפיה"מ, לא דנו כלל בשאלה זו. ההכרה, שלא ניתן לפרש את חלקו השני של הצמד כפשוטו, היא שהניעה, לדעתי, את רירה"ס לסטות משיטותיו המקובלות בפירוש המשנה ולפרש את החלק השני פירוש אלגורי (ראו לעיל: מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות). יתר על כן, לפי העיקרון של 'פלאגין דיבורא' הוא מפרש את הקמח והתורה בכל חלק מן הצמד באופן ייחודי: על דרך הפשט ברישא ועל דרך המשל בסיפא. עד כמה שעלה בידי לבדוק, לא מצאתי בין הפרשנים שקדמו לרירה"ס אחד, שיכול לשמש מקור לפירוש האלגורי. אולם, בניסוח התמיהה ודרך הצגתה, יש דמיון בין דברי רירה"ס בשורות 13-15 ובין דברי יוסף בן יהודה, עמ' 105. ר' יוסף בן יהודה היה בן דורו של הרמב"ם [שילת, כרך א, עמ' רמו, רס, תיט, ועוד; א"ש הלקין, 'התגלות הסודות והופעת המאורות' עמ' יא], כלומר, גם בן דורו של רירה"ס, וייתכן שיש כאן השפעת אחד מהם על חברו באופן הצגת השאלה, אולם כל אחד מהם ענה עליה בדרכו שלו. לא מצאתי מקור קודם לרירה"ס המשיב על השאלה בדרך דומה, וייתכן שלפנינו

פירוש מקורי ומעניין במיוחד לשאלה זו, דיון נוסף, חלקי, בצמד זה, יש בכתב יד TS AS 85.20 בהקשר לקריאת שמע של שחרית וערבית.
ההשלמה בסוגריים בשורה 4 בכתב היד שלפנינו היא על פי שורה 10 בכתב היד הנ"ל.
הלשון - ערבית.
הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

- 1 [אם אין קמח אין תורה אם אין תורה א]ין קמח. הדא אלקול וג'דתה
- 2 [.....] אשכאלה הו אנהם יקולון מן
- 3 אלה[מו]אד אלג'סם וצ'רור'אתה מן מאכול
- 4 ומטרוה [וכסוה וכן וגירה ו]אן קולה תורה יריד בה אלעלם אלטריע'ו
- 5 וגירה מן אלע[לום...] אלמעניה עליה פהו יקול אם אין
- 6 קמח אן לס יכן [ללאנסאן מוא]ד אלג'סם אין תורה לא יתמכ'ן מן
- 7 אלאשתגאל האלעלם [אד לא ו]תם הד'א אלא בהד'א אד' כלהמא
- 8 מרתהטאן ההעצ'המ[א בע]צ'א פיג'ה עלי אלמומן אלחרץ פי
- 9 תחציל אלצ'רור' מן הד'א אעני אלקמח ליתם לה אכתסאה
- 10 הדא אעני עלם אלתורה ותואעה תם יק'לון אלי אלקסם
- 11 אלת'אני אלד'י הו ואם אין תורה אין קמח פלא יעקלון לה מעני
- 12 הל יג'דוה מסת'חילא פיקולון וכיף דלך ונחן נג'ד כתירא מן
- 13 אלנאס לא ישגלון העלם א[צל]א והם כתירין אלמאל ואסעין
- 14 אלנעמה מתסעין אלארזאק הל לא תג'ד עלי אלאכת'ר אצחאה
- 15 אלמאל אלא עואמא ואצחאה [אל]עלם אלא פקרי⁴⁰ פיג'נח[ון ענד
- 16 ד'אך פאמא אנא למא תאמלת'הד'א אלקול ואטלת אלנט'ר
- 17 פיה האן לי מענאה בעון אלרחמאן. פאקול והאללה תופיקי
- 18 קולה קמח פי אלקסם אלת'אני ליס יריד בה מאדה אלג'סם
- 19 ומוו'נתה⁴¹ כמא פי אלקסם אלאול ואנמא יריד בה נתיג'ה אלעלם
- 20 ותמרת'ה והו אלעמל כמא אן אלקמח והו אלדקי'ק נתיג'ה אלחנטה
- 21 ול'ה'א פהו יקול איצ'א ואן לס יכ'ן פי אלנאנסאן עלמא לא יתמכן
- 22 האלעמל האלטריעה עלי קואנינהא אד' לא עמל צחיח אלא ען עלם
- 23 צריח פיג'ה עלי אלנאנסאן אן יג'ת'הד פי אכתסאה עלם אלתורה

40 האות י של אליף מקצורה ערבית במקום האות א.

41 על האות ו הראשונה סימן ההמזה בצורתו הערבית, ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 30-34, ראו גם לעיל: החומר למחקר, כתבי היד, העימוד.

24 ליתמכן מן אלעמל ההא עלא קואנינהא אלד'י הו אלג'איה⁴² אלקצוי.

תרגום:

(1) אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח. מצאתי את האמירה הזאת (2) [...] והדומים לה, והוא אומרם מן (3) [...] הדברים הצריכים והכרחיים לגוף, כגון מאכל (4) ומשקה ומלבוש ומעון וזולתם. ואילו באומרו 'תורה' כוונתו מדע ההלכה (5) ומדעים אחרים [...] המסייעים לו. והוא אומר, "אם אין (6) קמח", אם אין לאדם צורכי הגוף, "אין תורה", אין אפשרות (7) לעסוק בלימוד, כי לא יושג דבר אלא באמצעות זה, כי שניהם (8) קשורים זה בזה, ולכן חובה על היהודי להשתדל (9) להשיג את ההכרחי מזה, כלומר הקמח, כדי שיצליח לרכוש (10) את זה, כלומר לימוד התורה והנובע ממנה. ואחר כך הם פונים אל החלק (11) השני, שהוא "ואם אין תורה אין קמח", ואינם מוצאים לו משמעות הגיונית, (12) אלא מוצאים אותו אבסורדי, ואומרים, הכיצד זה כך, והרי אנו מוצאים הרבה (13) אנשים שאינם עוסקים בתורה כלל וכלל והם בעלי רכוש רב, משופעים (14) במותרות, ופרנסתם ברווח. יתר על כן, אתה מוצא, על פי רוב, את בעלי (15) הרכוש, והנה הם בורים, ואת בעלי הידע - והם עניים ומושפלים בשל (16) כך. ואני, כאשר עיינתי במאמר הזה, והתבוננתי ארוכות (17) בו, התבררה לי משמעותו בעזרת אללה. ואני אומר, ויהיה האל בעזרי: (18) באומרו 'קמח' בחלק השני, אין כוונתו בכך לצורכי הגוף (19) ומזונו, כמו בחלק הראשון, אלא כוונתו בו לתוצאות הלימוד (20) ופריו, שהוא המעשה, כמו שהקמח הטחון הוא תוצאת החיטה (21) ועיקרה. והרי הוא אומר גם כן, שאם אין לאדם ידע, לא יוכל (22) לקיים את ההלכה לפי כל חוקיה, כי אין מעשה נכון אלא כתוצאה מלימוד (23) נכון. לכן, חובה על האדם להשתדל להשיג את הידע בתורה, (24) כדי שיוכל לקיים אותה לפי כל משפטיה, שהוא התכלית הסופית.

הבירורים לכתב יד זה שולבו לעיל במבוא [מבואות, השיטות, השלמות לשוניות].

27. בכורות ט ז. כ"י TS NS 308.87 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים. עמוד ב דן במשניות מהפרק השמיני במסכת יומא וכבר נדון לעיל [משנה 21]. בעמוד שלפנינו שני חלקים. הראשון הוא בן תשע שורות, כתוב בצורה ברורה למדי. תוכנו - תרגום לערבית של משנה, בכורות ט ז; הדנה בהפרשת מעשר בהמה. התרגום מילולי בלבד, ללא כל תוספות פרשניות. בחלקו השני מספר קטעים קצרים מאוד, מקוטעים ופגומים, ואינם ניתנים לפיענוח סביר, ואף לא לזיהוי ודאי.

42 הסימון הדיקריטי על האות ג' בא לציון האות הערבית 'גין'. הסימון הדיאקריטי לציון אות זו נדיר אצל רירה"ס.

הלשון - ערבית.
הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

28. ערכין א א. כ"י TS NS 308.32 אקסט.

מבוא

כתב היד הנדון כאן הוא העמוד השני מפריט קטלוגי בן שני עמודים [העמוד הראשון הוזכר לעיל: מבואות, ביוגרפיה, השכלתו]. העמוד פגום מאוד, יש בו קרעים גדולים ולא מעט דהיות ומחיקות, כתוב ברישול ושורותיו אינן מסודרות. יש בו שתי פסקאות. הראשונה הנדונה כאן עוסקת במעמד של טומטום ואנדרוגינוס לעניין ערכין. נראה לי, שרירה"ס מתייחס למשנה הראשונה הקובעת, כי "טומטום ואנדרוגינוס נודרין ונידרין ומעריכין אבל לא נערכין". בגלל פגימותו הרבה של הכתוב לא ניתן לעמוד על תוכנו במידה סבירה. הפסקה השנייה היא בת ארבע שורות מקוטעות ובה העתקות חלקיות, ללא כל קשר ביניהן, ממשנת שבת.

הלשון - ערבית.
הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

29. קינים ג ו. כ"י TS C2.146 אקסט.

מבוא

כתב יד זה הוא העמוד הרביעי מפריט קטלוגי בן ארבעה עמודים. העמוד נחלק לשניים. חלקו האחד, המרכזי, בן 23 שורות כתובות בכתב מסודר, אך עם הרבה דהיות המקשות על פיענוח רציף. בחלק זה פירוש למשנת קינים ג ו. המשנה דנה בקרבנה של יולדת, "קן", על סמך הכתוב בויקרא יב א-ח. המקרה שבו עוסקת משנתנו הוא באשה, שנוסף על קן חובה שחייבת בו מדאורייתא, נדרה להביא מרצונה, אם תלד זכר, קן נוסף בתורת נדבה. רירה"ס מפרש בהרחבה את פשוטה של המשנה על מגוון הנסיבות המפורטות בה. הפירוש כתוב בעברית. לא עלה בידי לקבוע אם הוא מקורי או העתקה מפרשן אחר, ואולי הוא מתורתו של רבנו ברוך בן רבי יצחק, הפרשן המועדף על רירה"ס לסדר קדשים [אסף, הסידור, עמ' 64]. חלק אחר בכתב יד זה כתוב בשוליים - למעלה, מימין ומשמאל - בתפזרות רבת כיוונים וזוויות, עם הרבה פגמים. התוכן - טיוטות של ראשי פרקים.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

30. כלים א ד-ג א. כ"י TS F3.143 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן ארבעה עמודים: א [הראשון], ב [הרביעי], ג [השלישי], ד [השני]. העמודים גדולים יחסית, כ-28 שורות בכל עמוד. העמודים פגומים מאוד, קרועים בראשיהם, חמש או שש השורות הראשונות קרועות כמעט לחלוטין, ועוד שלוש או ארבע שורות קרועות חלקית: בעמודים ב ו-ג בתחילתן, ובעמודים א ו-ג בסופן. כמו כן קרועות כמעט לחלוטין שלוש או ארבע השורות התחתונות, ושרדו מהן רק ההתחלות בעמודים א ו-ג, או סופן בעמודים ב ו-ד, כך שמכל עמוד נותרו רק 15-20 שורות מלאות, כתובות בכתב צפוף, אבל גם קריא למדי, אלא שגם בחלקים אלה יש דהיות וכתמים המפריעים לפיענוח מלא של כל הטקסט הנותר. אמנם, חלק מן החסר ניתן להשלים על פי המקורות או בסיוע קטעים מקבילים מכתב היד.

כתב היד הוא פירוש לתחילתה של מסכת כלים על פי הסדר הבא:

עמוד א [הראשון] - פרק א, סוף ד, ותחילת משנה ה.

עמוד ב [הרביעי] - פרק א, ו-תחילת ח.

עמוד ג [השלישי] - פרק ב, ו-ז.

עמוד ד [השני] - פרק ב סוף ה-תחילת ג א.

המשניות הראשונות והאחרונות שבכל עמוד מפורשות רק בחלקן. המצורה החיצונית הפגומה של העמודים, מניתוח היקף הפירוש לכל משנה או פסקה ממנה, ניתן אולי לשחזר במשוער את מבנהו המקורי האפשרי של כתב היד:

1. עמוד א איננו העמוד הראשון של כתב היד המקורי. אין להניח כי בקטע הקרוע שבראש עמוד א היה כתוב הפירוש לכמעט ארבע משניות. להערכתנו חסר לפחות עמוד אחד, או שניים בתחילתו.

2. בין עמוד ב לעמוד ג חסרים לפחות שני עמודים ובם הפירוש למשניות החסרות.

3. שאר הקטעים הקצרים החסרים היו כתובים, לפי השערתנו, בחלקים הקרועים. המשך הפירוש לא הגיע לידינו. עוד יוער כאן, כי כ"י זה הוא מן הגדולים מכתבי היד של רירה"ס שאותרו ואשר מטופלים במחקר זה.

שיטת הפירוש בכתב יד זה בנויה על ליקוט קטעים ממקורות חז"ל, בעיקר מהתוספתא - כלים ועדויות, ומספרא לפרשות שמיני ומצורע, שיבוצם, והתאמתם לפסקאות המתאימות מן המשנה, אם כפירוש ואם כהשלמה [על שיטה זו ושימושה בפרשנות רירה"ס - לעיל: מבואות, השיטות, פרשנות].

בשני מקומות נראים דברי רירה"ס כסותרים את דברי המשנה:

האחד - ע"א שורות 12-13, כותב רירה"ס: "חומר בבוועל נידה מזובו שלזב וכ", והם בניגוד לדברי המשנה: "למעלה מהן [כלומר מבוועל נדה הרשום לפני כן] זובו שלזב וכ" [משנה ג].

השני - ע"ג שורות 15-16 בדבריו: "בזמן שאין לה לזבז עודף... כולן טמאות", בניגוד לדברי המשנה, ב ז, הקובעת שמדובר במקרה שיש לה לזבז עודף, ובניגוד

לדבריו שלו עצמו לפני כן בשורות 12-13 באותו העמוד. ניתן אולי לשער, כי במקרה השני, בשורה 15 נפלה טעות סופר וצריך היה להיות כתוב 'יש' במקום 'אין'; אולם אין לי כל הסבר לסתירה הראשונה.
הלשון היא לשון המקורות. הכתיב מושפע מן הכתיב הא".
הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

עמוד א

- 1 קטן [.....]
- 2 ויש מ[.....]
- 3 הפע[ם] [.....]
- 4 [ה]ביובל [.....]
- 5 מיטמין[.....] כולי מאן [.....]
- 6 נטהר ואין מטמין הצירופן גמ' [ר]אשון תני רב [תחליפא בן שאול קידש פחות מכדי
- 7 הזאה הכלי זה ופחות מיכדי הזאה הכלי זה לא קידש פי' ואפי' אם ת[...]
- 8 הרי אין מטמין הצירופן אבל הנבילה אין לה טהרה מטומאתה לעולם. ואין [...]
- 9 כי אסרתה לאו נבילה היא אלא עפרא בעלמא ואינה מטהרת את הטומאה ומטמאת הצירוף חצי
- 10 זית מנבילה זו וחצי זית מנבילה זו מצטרפין זה עם זה לטמא. שכזית פתחו בטפח פי' עבית שיש
- 11 בו כזית מת כיון שנפתח עם הפותח טפח טהרו סביביו ואילו המת עד עיפתח עם ד' טפחין א[...]
- 12 מת חמור מכזית מן המת. תאמר אן נמי מעלות חומר הבעל נדה מזוהו שלזה ורוקין דאיל[ו]
- 13 הועל נדה עביד משכה תחתון כעליון ואילו זוהו שלזה וכל הני לא. ומפורש בד[ין] דם נדה חומר[...]
- 14 [ז]ב[ה] עחיבורי משכה טמאין וחיהורי הזה טהורין ועיקרו הסיפרא. תנא בתוספת זבין ח[ומר]
- 15 [זה מה] זהה וזהה מהזה שאין הזה כול' כבר פירשנוה המקומה האר היטה. [חונ]מר המצורע
- 16 [מהזה]ה עמטמה בהי[אה] חונ[מר] הזה מהמת כול' כבר פירשנום המקומם. ותנא הכא תנא ושייר

- 17 [...] המגילת סתרים התוספתא כלים כול' עד והנזירות. 43 מתני' 44 עשר
טומאות פורעות
- 18 מן האדם פי' מאדם חי מ[חוס]ר כפורים כגון שהיה זה או מצורע שטבל
והעריב שמשו ולא ה[קריה]
- 19 כפרתו אסור בקדש ומות[ר בתרומה] וה[מ]עשר ומפורע היבמות
הפרק הערל וההרבה מק[ומות חזר]
- 20 להיות טבול יום פי' ואכתי לא העריב שמשו אסור בקודש ובתרומה
ומותר המעשר כדתנן ומותר
- 21 המעשר חזר להיות העל קרי אסור השלשתן חזר להיות הועל נדה כול'
אנן תנינן הועל נדה [...]
- 22 התוספתא חזר להיות טמא מטמא ענים ופוסל אחד פי' אוכלין ומשקין
ופוסל את הידים להי[ות]
- 23 שניות וקשיא דהא טמא מת הנגעו אדם מטמא אותו ויש לפרש בת[...]
- 24 דבתר פס[...]. מת נמי מפ[...]. מאדם הטומאה [...]
- 25 פוסל אחד [...].
- 26 וקימ' לן העל [קרי'.....]
- 27 להיות טמ[א.....].
- 28 מטב[ול יום.....].

עמוד ב

- 1 [...] 45 ..]
- 2 [...]מ]טמא
- 3 [...]מ' רואין
- 4 [...] ואם לאו
- 5 [...]שני' אף עצם
- 6 [...]קטן] מכשעורה א[.....]גע והמטא
- 7 [...]עצ]ם מן החי טהור. ומחלוקת דבר זה המשנת עדיות ובתוספתא
- 8 [...] ביכורין ו]עומר ושתי הלחם. ביכורין דכתי' ראשית הכורי אדמתך.
עומר ושתי
- 9 [הלחם דתנן] כל קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ
מן החדש ומן

43 במקור - רווח קצר בן אותיות אחדות.

44 אותיות מוגדלות במקור.

45 כתם בסוף השורה - נראה כשרידי אותיות.

- 10 היטן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן הארץ ומן החדש ושם מפורש מנא הני מילי
- 11 עירות כול' פי' עיירות שלארץ ישראל המוקפות חומה מימות יהושע בן נון מקודשות משאר ארץ
- 12 ישראל דאילו העירות המוקפות חומה משלחין מתוכן המצורעין מנ' לן דתנו רבנן בספרא [והשליכו]
- 13 אתהן מחוץ לעיר אתהן חוץ לכל עיר ואין אדם חוץ לכל עיר אלא חוץ לעיירות המוקפות חומה
- 14 בלבד. ואילו הכל ארץ כנען המצורעין מהלכין ובעיירות המוקפות חומה מסהבין בתוכן המ[ת] עד
- 15 שירצו פי' בין יום בין יומים יצא אין מחזירין אותו ואילו בשאר ארץ כנען יצא מחזירין אותו
- 16 ובמוקפות חומה מימות יהושע בן נון מנלן דתניא ר' מנחם בר' יוס[י] אומ' עיירות המוקפות חומה
- 17 מימות ⁴⁶מקודשות מארץ ישראל שמשלחין מתוכן המצורעין וה[בית צ] מת בתוכן לאחר [שנתו]
- 18 ומסהבין בתוכן המת יצא אין מחזירין אותו וכן הוא אומ' וישכב עוזיהו עם אבותי[ו] ויק' או[י]
- 19 ע[ם א] ה' השדה אשר למלכים כי אמרו מצור ⁴⁷ הוא וינתם בנו על בית [ה] מלך שו ⁴⁸ את עם הארץ קתני
- 20 המצורעין משתלחין מתוכן והבית צמת בתוכן ואיכן הבית צמת בעיירות המוקפות חומה
- 21 מימות יהושע דת'ר' הסיפרא עיר חומה יכול אפילו הקיפה חומה מיכן ולהבא ת'ל' בית מושב עיר
- 22 חומה המוקפת חומה מימות יהושע בן נון אף המצורעין מהנך עיירות משתלחין ויש לו' דמצורע
- 23 [ע] מושבו ממושב דבתי ערי חומה מה להלן מימות יהושע בן נון אף מושבו דמצורע מחוץ לעיר
- 24 [מוקפת חומה מימות] יהושע בן נון פיס ⁴¹ ⁴⁰ לפניו מן החומה היינו ירושלים דכת' והאת שמה
- 25 [והבאתם שמה.....] הר הבית

46 הושטבו המילים "יהושע בן נון"; ראו בכמה מקומות בעמוד זה.

47 קיצור של מצורע. במקור - סימן הקיצור מעל האות ו.

48 יש לקרוא את המילה 'שופט'. סימן הקיצור כנראה נמחק.

- 26 [.....יהיה און] ההר
- 27 [.....] נידות ויולד[ות]
- 20 [.....] שלא בידי
- 29 [.....] כאילו הם
- עמוד ג
- 1 ארונו וה[.....]
- 2 תוכו [.....]
- 3 ראינוה [.....]
- 4 כנקה [מ]חט וה[.....] אויר [.....]
- 5 מלמעלה כ[די עיהא] שולט ה[נ] הר[.....]
- 6 ויורדין המים בתוך פרוטות ע[.....]
- 7 כמו שעושין אותו מתכת כ[.....]
- 8 טהור ור' יוסה מטמא שאינו מ[.....מטמא][.....]
- 9 עשוי ונמצא כי מקבל ורואה בק[.....מ]תני הטמאין כול' [.....]
- 10 אל תוכו את שיע לו תוך טמא והני טמאין הן דא[ית לה]ו תוך. טבלא היא כול' ק[ערות...]
- 11 ונטמת אחת מן הקערות בערץ היא [ט]מאה וכולן טהורות מאי טעמי תוכו ולא תוך תוכו
- 12 ודומ[ה] לחבית ענתונה בתוך התנור ופיה למעלה מן התנור ערץ בחבית אוכלין ומשקין עבת[וכה]
- 13 טהורין. ואם יש לטבלה לזהז עודף על הקערה והערץ באחת מן הקערות [כו]לן טמאות דתוכ[ו]
- 14 [קרני]א ביה [ול' מ' הר'] דקיימ' לן דאין מיטמא באויר כלי חרס אלא אכלין ומשקין והפירוש [...]
- 15 בטבלא קבועין הקערות מינה ובה הזמן שאין לה לזהז עודף על הקע[רות] ⁴⁹ חשיבא טבלא ע[ם]
- 16 קערותיה כחד כלי אם נטמאת אחת מהן כולן טמאות ודין פירושא סלקא לן במהדורה בתרא
- 17 וכן בית תהלין על[חר]ס שעשויו מגירות מגירות ניטמא אחד מהן בערץ [ה]וא טמא וכול[ן]
- 18 [ט]הורין ואם יש לכלי שהמגיר [ות] בו לזהז עודף על המגירות וערץ

49 במקור - מעגל אליפטי, סימן להפניה להוספה בשוליים. מן ההוספה בצד ימין נראים רק שרידי אותיות שאינם מאפשרים קריאה ודאית.

- באחד מן המגירות הכל טמא
 19 [ד]תוכו קרינא היה. וכן קל[מרין עלח]רס עיש בה התיס התיס מתאימות. בית תבלין שלעץ פי[...]
 20 העשויו מגירות מגירות א[ם נ]טמא אחד מהן המשקה טמא לא ניטמא חהירו בשאין עם ל[זהז]
 21 עודף ולכי חולקין אותנו ומשימין כל מגירה ומגירה כלי הפני עצמו מאי טעמ' כיון דמאורת[א]⁵⁰
 22 אין משקה מטמא כלי ורבנן הוא דגזרו עבדו היה רבנן הכירא. ר' יוחנן בן נורי כול' פי' מגירה
 23 הסמוכה לטמאה חולקין דופנה המשמע לטמאה טמא והמשמע לטהורה טהור ואם יש לה
 24 לזהז עודף נטמא אחד מהן המשקה הכל טמא מאי טעמ' ככלי אחד דמי. תניא תבלין של[חרס]
 25 העשויו [מגירות] מגירות ואין לו הליזהז נטמא אחד המשקה הוא טמא [וכולן טהורין יש לו לזהז]
 26 כולו טמא וכלי משקין על [.....רבי יוסי...]
 27 [.....נראים רק ערידי אותיות]

עמוד ד

- 1 [.....] פי' הלמד
 2 [.....עד] שלא
 3 [.....] הכל הזה
 4 [.....] עם שאינו [.....] ויוצא
 5 [.....] כלו [.....] אינו חיבור לא[.....]
 6 [.....]ש כלי שיהא [.....] משוקע בתוכו
 7 [.....] דדינו [.....] מסרק שלצרצור פי' עכשו
 8 [.....] כיון [.....] דאין לשני המסרק וגם הרימון כדי שנ[ים]
 9 מסרק שלרימון ר' אליעזר מטה[ר] וחכמים מטמאין אה[ל] אם נפל השרץ [למ]טה מן אויר המסרק
 10 ההוא ניטמא הכלי ואם למעלה מן המס[רק] לא ניטמא הכלי [ו]
 חכמים מטמין ובכ[ו]...כך פירש ראש
 11 הלגין הדומה כראש הרימון. תניא מסרק שלצרצור ר' אליעזר אומ' [אי] מטמא[א] האויר [וחכמ' אומ']

- 12 מטמא באויר ואיתה נמי התוספת עדיות. 1 פרק ג'2 שעור [כלי חרס וכול']
- 13 מנ' הני מילי דכת' מאשר התוכו פירושא והדין כלי חרס העשוי למשקין כיון דמכני[ס] מש[קה]...
- 14 אין אני קורא בו כל אשר התוכו יטמא וכיון שאיני קורא בו כל אשר התוכו יטמא אין אני קור[א] בו[א]
- 15 כל אשר יפל מהם אל תוכו היל' טהור וכלי חרס העשוי לאוכלין אם ניקה הכונס משקין מטמא [הוא]
- 16 דהא קרינא היה כל אשר התוכו יטמ' דהא מקבל האוכלין ואם ניקה המוציא זיתים טהור ע[איני קורא]
- 17 בו כל ב[תוכו] טמא העשוי למשקין ולאוכלין מט[ילין] אותנו לחומר הילכך אם ניקה [הכונס]
- 18 משקה אכתי מיטמא דהא מקבל אוכלין ואני קורא בו כל אשר בת[וכו] יטמא וגם קול[?]. אני קורא בו
- 19 וכל אשר יפל. תניא העשוי לכך ולכך כגון הכבכה והאילפס [והקדר]ה מטילין אותו לחומר להכ[ניס]
- 20 ולהוציא טומ[אה] לאחרים הכונס משקה אבל הוא עצמו אינו טה[ור] אלא [המוציא זיתים בלבד. ת[ני]א
- 21 לקמן הפרק מ[חט א]ו טבעת. כיצד בודקין כלי חרס לידע אם אינו כמא שעשנו הכונס משקה וכו' המ[...]
- 22 נותן הקדירה התוכה אם לא כנסה בידוע שאינו הכונס משקה ר' יהודה או' התחלה היה [נותן]
- 23 הקדירה לתוך עריבה ונותן לתוכה מים אם לא כנסה בידוע שאינו הכונס משקה אין האור מע[מידו]
- 24 בידוע שהוא הכונס משקה ר' יוסי אומ' אם נותנו על גבי הרמץ והרמץ מעמידו בידוע שאינו הכונס
- 25 משקה אין [הרמץ מעמידו] בידוע ע[הוא] הכונס משקה והמוריד טפה אחר טפה בידו עשה [.....]
- 26 חמש[.....]
- 27 [.....]⁵¹

בירורים:**עמוד א**

- שורה 6 ואין מטמין בצירופו - בגלל היעדר השורות הראשונות קשה לקבוע בדיוק במה המדובר. נראה לי, שדברי רירה"ס מתייחסים לנאמר בכלים פרק א משנה ד בעניין עצם כשעורה. ראו: רמב"ם, טומאת מת, פרק ד, הלכה ג, וכן שם הל' ח.
- שורה 6-7 תני רב תחליפא וכו' - בבלי, מנחות ז ע"ב.
- שורה 7 כדי הזאה - על שיעור ההזאה - ראו: משנה פרה יב ה; רמב"ם, פרה אדומה, פרק טו הל' א.
- שורה 8 אבל הנבילה... לעולם - כיון שהיא אב טומאה, משנה כלים א א.
- שורה 9 כי אסרתה - בבלי, בכורות כג ע"ב.
- שורה 9-10 בצירוף חצי זית... לטמא - ראו: רמב"ם, אבות הטומאות, פרק א, הל' ג.
- שורה 10 פתחו בפתח - משנה אהלות ג ו-ז; שם, ד א-ג; ראו גם: רמב"ם, טומאת מת, פרק א, הל' ז.
- שורה 11 עד שיפתח שם ד' טפחין - משנה אהלות, שם.
- שורה 12 מעלות=דרגות חומרה, על פי לשון המשנה בכלים פרק א - "למעלה מהן".
- שורה 12 חומר בבוועל נידה מזובו שלזב - ראו: משנה כלים א ג; על פניו נראים דברי רירה"ס מנוגדים לדברי המשנה [ואולי היתה לפניו גרסה שונה, אך לא מצאתי סימוכין לאפשרות כזאת].
- שורה 14 חיבורי משכב... בסיפרא - ראו: ספרא, מצורע, פרשת זבים, פרשתא ב.
- שורה 14-15 בתוספתא זבין חומר וכו' - ראו: תוספתא זבין, פרק ג, הל' א, צוקרמנדל, עמ' 678.
- שורה 15 כבר פירשנוה במקומה - רירה"ס לא ציין היכן, ולא עלה בידי לברר מה כוונתו.
- שורה 15-16 חומר במצורע... בביאה - ראו: תוספתא זבין, פרק ג, הל' ד, צוקרמנדל שם.
- שורה 16 חומר בזב מבמת - ראו: תוספתא שם, הל' ג, צוקרמנדל שם.
- שורה 16 כבר פירשנום במקומם - ראו מה שכתבתי לעיל, לשורה 15.
- שורה 17 מתני' - כלים א ה.
- שורה 18 זב או מצורע - ראו גם: משנה כריתות ב א.
- שורה 19 ביבמות פרק הערל - בבלי, יבמות עד ע"ב.
- שורה 20 כדתנן וכו' - משנה כלים א ה.

- שורה 22 מטמא שנים ופוסל אחד - ראו: תוספתא טהרות, פרק א, הל' ג-ד, צוקרמנדל עמ' 661; ראו גם: שם, זבין, פרק ה, הל' ה, צוקרמנדל עמ' 680.
- שורה 22-23 להיות שניות וכו' - משנה, ידים ג ב; בבלי, חגיגה כד ע"ב.
- שורה 23 דהא טמא מת בנגעו וכו' - בבלי, עבודה זרה לז ע"ב; רמב"ם, טומאת מת, פרק ה, הל' ב, ה.
- עמוד ב**
- שורה 7 ומחלוקת דבר זה וכו' - נראה לי, שכוונתו לדיון במשנתנו בעניין היקף התפשטות הטומאה במקרה של 'פרש ממנו אבר' שיש, או שאין, עליו בשר כראוי. במשנה עדיות ו ג, יש דיון ארוך בעניין זה בין ר' אליעזר, ר' יהושע ור' נחוניא. דיון מקביל יש בתוספתא עדיות, פרק ג, הל' י, צוקרמנדל עמ' 458, ושם, אהלות, פרק ב, הל' ז, צוקרמנדל עמ' 599.
- שורה 8 ראשית בכורי אדמתך - שמות כג יט; שם, לד כו.
- שורה 9-10 כל קרבנות... ושם מפורש - משנה מנחות ח א.
- שורה 11 מימות יהושע בן נון - להגדרתה של עיר מוקפת חומה, ראו: משנה ערכין, טו; בבלי, ערכין, לב ע"א.
- שורה 12 משלחין וכו' - ראו: רמב"ם, בית הבחירה, פרק ז', הל' יג.
- שורה 12-14 דתנו רבנן בספרא וכו' - ראו: ספרא, מצורע, פרשתא ו, פרק ז ד.
- שורה 14-15 מסבבין בתוכן... שירצו - ראו: משנה כלים א ז.
- שורה 15 בין יום בין יומים - דבריו של רירה"ס.
- שורה 15 יצא... אותו - משנה כלים, שם.
- שורה 15 ואילו בשאר ארץ כנען - מסקנת רירה"ס.
- שורה 16-19 ר' מנחם בר' יוסי... עם הארץ - ראו: תוספתא כלים קמא פרק א הל' יד, צוקרמנדל עמ' 570. הפסוקים המצוטטים הם מדברי הימים כו כג ו-כא, שלא לפי סדרם במקרא.
- שורה 18-19 וישכב... בשדה אשר למלכים וגו' - שם, פסוק כג. בספרים שלנו כתוב "בשדה הקבורה אשר למלכים". המשך הציטוט אצל רירה"ס "ויותם... את עם הארץ", הוא סוף פסוק כא.
- שורה 19 משתלחין - משנה כלים, שם.
- שורה 20 והבית צמת בתוכן - ראו: תוספתא ערכין, פרק ה, הל' י, צוקרמנדל עמ' 550.
- שורה 21-22 בספרא... יהושע בן נון - ראו: ספרא, בהר, פרשתא ד א.
- שורה 24 ובאת שמה - דברים יב ה.
- שורה 24 פיס' - משנה כלים א; ראש השנה ח.

שורה 27	נידות ויולדות - ראו: משנה, כלים א ח.
עמוד ג	
שורה 4	כנקב מחט - הכוונה לטיטרוס, משנה, כלים ב ו.
שורה 8	כלים, שם, שם, בסיפא.
שורה 10	דאית להו תוך - על פי פיה"מ לרמב"ם.
שורה 10	טבלא וכו' - כלים, שם, משנה ז.
שורה 11-13	תוכו ולא תוך ותוכו... טהורין - ספרא, שמיני, פרשתא ז; שם, ז ח.
שורה 13	לזבז עודף - משנה, כלים ב ז.
שורה 14	אלא אוכלין ומשקין - ספרא, שמיני, פרשתא ז, פרק ט.
שורה 15	בזמן שאין לה לזבז עודף - משנה, כלים ב ז. במשניות שלפנינו מדובר בזמן שיש לה לזבז עודף. לכאורה נראים דברי רירה"ס מנוגדים למשנה [ראו לעיל: עמ' א שורות 12-13 בבירורים], וכן לדבריו שלו בשורה 13 לעיל. ואולי ניתן ליישב את הניגוד כאן ב'טעות סופר', כי בשורה זו (15) הוא מסכם את הדברים שכתב לעיל [תירוץ שלדעתי לא ניתן להשתמש בו לגבי הניגוד בעמ' א שורה 12 לעיל].
שורה 16	במהדורה בתרא - לא הבהיר לנו רירה"ס מהי מהדורה בתרא ואף לא מהי מהדורה קמא. אולי ניתן ללמוד מכאן שאת פירושו למשנה כלים [ואולי לטהרות] כתב בחלקים. ראו גם לעיל: עמוד א, שורה 15 - 'פירשונה במקומה', וכן שם בשורה 16 - 'פירשונם במקומם'. וכבר מצאנו במקרים אחדים יותר מכתב יד אחד הדנים בנושא זה, למשל כ"י TS AS 85.20, וכ"י TS F5.20 שעניינם משנה ברכות א א; או - כ"י ENA 2943.5, וכ"י TS F15.3, הדנים במשנה אהלות א ח.
שורה 17	בית תבלין שלחרס - כלים, שם, שם.
שורה 17	מגירות מגירות - ראו: פיה"מ לרמב"ם.
שורה 19	קלמרין - כלים, שם, שם.
שורה 20	בית תבלין שלעץ - כלים, שם, שם.
שורה 22	ר' יוחנן בן נורי - שם, בסיפא.
עמוד ד	
שורה 7	מסרק שלצרצור - משנה כלים ב ח.
שורה 9	מסרק שלרימון - משנה עוקצין ב ג.
שורה 11	תניא מסרק וכו' - תוספתא עדיות, פרק ב, הל' א, צוקרמנדל עמ' 457; תוספתא כלים קמא, פרק ב, הל' ח, צוקרמנדל עמ' 571.
שורה 12	שיעור כלי חרס - משנה כלים ג א.
שורה 13-19	פירושא והדין... וכל אשר יפל - ה'פירושא' בנוי משיבוץ מובאות

מספרא ומתוספתא כלים. הפירוט המדויק להלן בהמשך הבריורים.	
שורה 13	אשר בתוכו - ויקרא יא לג.
שורה 15	בכונס משקין - ספרא שמיני, פרשתא ז ט; תוספתא כלים קמא, פרק ב, הל' ח, צוקרמנדל, עמ' 571.
שורה 16	במוציא זיתים - ספרא, שם, שם.
שורה 17	העשוי לאוכלין ולמשקין - על פי תוספתא שם ['העשוי לכך ולכך'].
שורה 19	וכל אשר יפל - ויקרא יא לג.
שורה 19-20	הכבכ והאילפס - תוספתא, שם.
שורה 20-21	מחט או טבעת - תוספתא כלים, פרק ז הל' א, צוקרמנדל עמ' 576.
שורה 21-25	כיצד בודקין - שם, שם, הל' ג, צוקרמנדל עמ' 572.

31. כלים ה.ו. כ"י TS K25.200 אינט.

מבוא

הקטע שלפנינו הוא חציו השני של העמוד השני מכתב יד בן שני עמודים גדולים. בעמוד הראשון, א, ובחציו הראשון של עמוד ב, יש פירושים לקטעי גמרא אחדים מבבלי, שבת, והם נדונים בהמשך עבודה זו [גמרא 12]. הקטע הנדון כאן כתוב עברית, בכתב מרובע ומסודר מאוד, כמעט ללא פגמים, ובו פירוש למשנה השישית בפרק החמישי של מסכת כלים. המשנה דנה בדרכי היטמאות תנור חרש. כתב היד מסתיים באמצע המשפט.

הלשון - עברית.

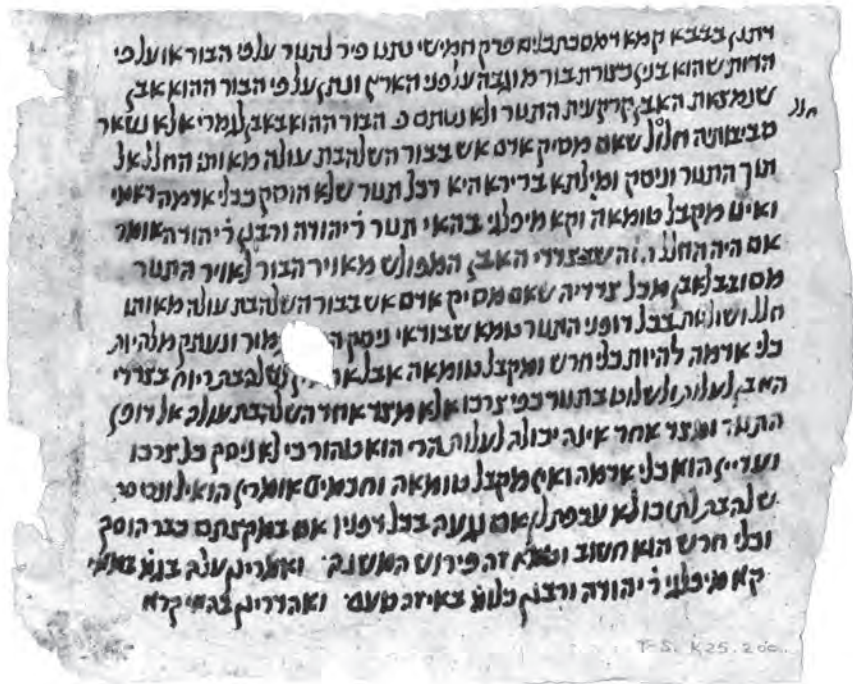
הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

- 1 דתנן בהבא קמא דמסכת כלים פרק חמישי נתנו פיר' לתנור על פי הבור או על פי
- 2 הדות שהוא הנין כצורת הור מוגבה על פני הארץ ונתן על פי הבור ההוא אבן
- 3 שנמצאת האבן על קרקעית התנור ולא נסתם פי הבור ההוא האבן לגמרי אלא נשאר
- 4 סביבותיה חלול⁵² {חלל} שאם מסיק אדם אש הבור השלהבת עולה מאותו החלל אל
- 5 תוך התנור וניסק ומילתא ברירא היא דכל תנור שלא הוסק ככלי אדמה דאמי

- 6 ואינו מקבל טומאה וקא מיפלגי בהאי תנור ר' יהודה ורבהן ר' יהודה אומר
- 7 אם היה החלל שבצדדי האבן המפולש מאויר הבור לאויר התנור
- 8 מסובה לאבן מכל צדדיה שאם מסיק אדם אש בבור השלהבת עולה מאותו
- 9 חלל ושולטת בכל דופני התנור ממה/טמא? עבודאי ניסק ה[וא ג⁵³] מור ונעתק מלהיות
- 10 כלי אדמה להיות כלי חרש ומקבל טומאה אבל אם [אין] לשלהבת ריוח בצדדי
- 11 האבן לעלות ולשלוט בתנור כפי צרכו אלא מצד אחד השלהבת עולה אל דופן
- 12 התנור ומצד אחר אינה יכולה לעלות הרי הוא טהור כי לא ניסק כל צרכו
- 13 ועדיין הוא כלי אדמה ואין מקבל טומאה וחכמים אומרין הואיל ונכנסה
- 14 שלהבת לתוכו לא עכפת לן אם נגעה בכל דפניו אם המקצתם כהר הוסק
- 15 וכלי חרש הוא חשוב וטמא זה פירוש המשנה. ואמרינן עלה בגמ' במאי
- 16 קא מיפלגי ר' יהודה ורבהן כלומ' האיזה טעם ואהדרינן בהאי קרא

בירורים:

- 1 שורה 1 בבבא קמא דמסכת כלים - כלומר, בעשירייה הראשונה של שלושים פרקי המסכת. על חלוקת מסכת כלים לשלוש בבות, ראו: אפשטיין, טהרות, עמ' 20 תחילת שורה 3 'בבא מציעא' וכן מה שכתב שם בהערה 4; הנ"ל, הלכות ספר תורה, עמ' 469 [וכן בתוספתא מהדורת צוקרמנדל].
- 2 שורה 2 דות - פירושו של רירה"ס למילה זו הוא על פי הרמב"ם. המילה 'דות' נזכרת במשנה בשלושה מקומות נוספים: כלים ז א; ראש השנה ג ז; בבא בתרא, ד, ב. בצורה המקבילה 'חדות' היא נזכרת חמש פעמים: פעמיים באהלות יא ח, ושלוש פעמים שם, שם, משנה ט. מן הראוי לציין, שבנוסח המשנה שבפירוש המשניות לרמב"ם מהדורת קאפח, הגרסה היא 'חדות' גם בכלים, בראש השנה ובבבא בתרא, וראו מה שכתב על כך הופקינס: 'דות-חדות', לשוננו, נג, עמ' 124. בעל 'הערוך' פירש כמו הרמב"ם, שה'דות' היא "בנין על שטח הארץ", והוסיף "כמו שפירש לנכון הרמב"ם". אין לו פירוש אחר

כ"י TS K25.200

למילה 'חדות'. לעומתם קאסאווסקי בלשון המשנה, בשני הערכים, הן 'דות' והן 'חדות'; אלבק, משנה, בפירושו לשתי המילים - כלים ה' ו; ראש השנה ג ז; בבא בתרא ד ב, ואהלות יא ח; וכן יסטרוב, מילון, בערך 'דות' [בערך 'חדות' הוא מפנה לערך 'דות' ללא כל הערה נוספת], מפרשים את שתיהן בהוראת 'מרתף' [לעניין 'דות-חדות' ראו גם: אליצור, חדות-דות; פרידמן, חדות-דות; אליצור, תגובה I; הופקינס, הנ"ל; אליצור, תגובה II; טל-שיר, חדות-דות].

שורה 5 תנור שלא הוסק - ראו לעיל בפרקנו: משנה א, וכן להלן: ז א.
שורה 5-6 ככלי אדמה... טומאה - ראו להלן: י א; אהלות ה ה; שם, ו א; וכן בבלי, שבת נח ע"א: "כלי אבנים וכלי גללים וכלי אדמה אינם מקבלים טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". וראו גם במקבילה: בבלי, מנחות כט ע"ב.

שורה 6 וקא מיפלגי=בהמשך המשנה. לשיטת ר' יהודה ראו גם להלן: ז א.

- שורה 14 עכפת - ב'ע' במקום ב'א', חילוף מצוי בספרות הגאונים, למשל: אוצה"ג, ברכות, חלק התשובות, עמ' 65, סעיף קעד; שם, עמ' 139, סעיף שעה; שם, עמ' 30, סעיף נד, ועוד. על חילופי א-ע בנוסח המשנה ראו: אפשטיין, המשנה, עמ' 1227, והדוגמאות הרשומות שם; תוספתא, נדה, פרק ה, הל"ג, צוקרמנדל עמ' 645 "אנו בקיעין בצדוקיות".
- שורה 15 זה פירוש המשנה - פירושו של רירה"ס שונה מפיה"מ לרמב"ם וגם משיטת הגמרא בבבלי, שבת ככה ע"א: א. רירה"ס בלבד מבחין בין שני מצבים, האחד - שבו האש "שולטת בכל דופני התנור", והשני - שבו האש "מצד אחד... עולה אל דופן התנור ומצד אחר אינה יכולה לעלות". ב. שלא כשיטת הגמרא בבבלי, שם, אין רירה"ס מבחין בין 'היסק ראשון' ובין 'היסק שני'.
- שורה 16 ואמרינן עלה בגמרא - בבלי, שבת, שם.
- שורה 16 באיזה טעם - כלומר, כיצד מנמק כל אחד מן החולקים, ר' יהודה ורבנן, את שיטתו ועל מה הוא מבסס אותה.
- שורה 16 בהאי קרא - ויקרא יא לה: "תנור וכירים יתן טמאים הם וטמאים יהיו לכם". וראו בבבלי, שבת, שם, המחלוקת בפירוש הפסוק. ראו גם: רבנו חננאל לבבלי, שם, באוצה"ג לשבת, שם, עמ' רמז.

32. אהלות א ח. כתבי יד ENA 2943.5 ו-TS F15.3 אינט.

בסעיף זה יידונו שני כתבי היד שמספריהם רשומים לעיל.

כתב יד ראשון - ENA 2943.5

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, א ו-ב. הוא במצב טוב יחסית, כמעט ללא פגימות, וניתן לקריאה ללא מאמץ מיוחד. בעמוד א שני חלקים. החלק הראשון, אורכו כ-15 שורות, והוא דן בסדרי הקריאה ביום ראשון של ראש השנה. קטע זה יידון להלן [הלכה 3]. בחלקו השני של העמוד ובעמוד ב - פירוש למשנה אהלות א ח.

המשנה דנה בטומאת איברים של המת, ויש בה שני חלקים. הראשון מונה ומפרט את רמ"ח האיברים שבגוף האדם, השני קובע את הכללים שלפיהם הם מטמאים במגע, במשא ובאוהל.

תחילה מעתיק רירה"ס את המשנה כולה - שורות 1-8 בחלק השני של עמוד א, ואחרי כן מתחיל בפירושה. הפירוש ערוך בשני שלבים: בשלב הראשון, שורות 8-11 בעמוד א ושורות 1-8 בעמוד ב, מתרגם רירה"ס את המשנה לערבית עם הוספות פרשניות משלו בגוף התרגום. בעיקר מאריך רירה"ס בפירוט מדוקדק של מניין

האיברים, כדי להסביר ללומדים כיצד מסתכם המניין הכולל של האיברים ברמ"ח. בשלב השני, עמוד ב משורה 8 ועד סופו, כעשרים שורות, מביא רירה"ס קטעי גמרא מבבלי, בכורות מה ע"א, העוסקים בנושאים הקשורים למשנתנו. המבאות מהגמרא מתחלקות לשני סוגים: הראשון - דברי אגדתא, שורות 9-19, מעשה ודרשות על פסוקים שנושאים מספר האיברים שבגוף האדם, עם התייחסות להבדל שבמניין האיברים בין אלה שבגוף הגבר לבין אלה שבגוף האשה. השני, שורות 20-27, מימרות הלכתיות שעניינן טומאת מגע ומשא ואוהל. לפי סדר המימרות בגמרות שלנו, הרי המימרות ההלכתיות באות לפני דברי האגדתא, שלא כסדר שהביאן רירה"ס. שינוי הסדר בכתב היד שלפנינו נובע, לדעתי, מהיצמדותו של רירה"ס לסדר הדין במשנתנו, המונה תחילה את פירוט האיברים ורק אחרי כן דנה בנושא ההלכתי, וכך נהג רירה"ס. מן הראוי לציין, כי במקרים לא מעטים השתמש רירה"ס בשיטה זו של הבאת מקורות לא לפי סדרם בגמרא, אלא לפי צורכי הפרשנות.

הלשון - בחלקה ערבית ובחלקה עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

עמוד א

- 1 **מאתים וארבעים ועמונה אברים האדם שלשים בפ** [54] **נ"א הפסת**
הרגל
- 2 **עשה הכל אצבע עשרה בקורסל ענים בע** [וק] **חמשה הארכובה אחד**
הירך
- 3 **שלשה בקוטלית ואחת עשרה צלעות ע** [לטים ב] **פיסת היד עשה הכל**
אצבע
- 4 **ענים בקנה ענים המרפק אחד הזרוע** << 55 >> **וארבעה** **בכתף מ** [אה]
ואחד מזה ומאה ואחד
- 5 **מזה עמנה עשרה חליות בעדרה תעעה בראש עמונה בצואר עשה**
המפתח עללה
- 6 **וחמשה הנקוביו כל אחד ואחד מטמא במגע ובמשא ובאהל אימתי**
הזמן שיש
- 7 **עליהן בער כראוי אהל אם אין עליהן בער כראוי מטמאין במגע ובמשא**
ואין מטמאין
- 8 **באהל:** ⁵⁶ **קולה ען אצבעות הרגל ואצבעות היד עשה הכל אצבע שר׳א**
- 9 **ללשלשים אלמקדם דכרהא פקאל אנמא צאר משט אלרגל שלשים**

54 קרע, קשה לזהות מה היה כתוב.

55 מחיקה בהשחרה.

56 במקור - רווח של אותיות אחדות.

אבר לאנה

- 10 כמס אצאבע פי כל אצבע עשה אברים וכדלך מטט אליד ואנמא קלת
לך דלך
11 לאלא תט'ן אן עשה הכל אצבע אלמקול פי אלרגל ואלמקול פי אליד
גיר אל[שלטים]

עמוד ב

- 1 אלמקדמה פיזדאד עליך אלעדד פאעלמתך אנהא עלי ג'הה אלשרח
2 ללשלטים אלמקדם דכרהא ועדד הדה אלרמ"ח אברים שלטים הפסת
3 הרגל ועשרה הקורסל ארבעין שנים בשוק מ"ב וחמשה בארכובה מ"ז
4 אחד בירך מ"ח שלטה הקוטלית נ"א אחת עשרה צלעות ס"ב שלטים
הפסת
5 היד צ"ב שנים הקנה צ"ד שנים המרפק צ"ו אחד הזרוע צ"ז ארבעה
הכתף ק"א
6 הדה פי אלג'אנה אלואחד ופי אלג'אנה אלכר מתלהא צאר אלג'מיע
ר"ב ושמונה
7 עשרה חליות בעזרה הרי ר"כ תעשה הראש רכ"ט שמונה הצואר רל"ז
עשה
8 המפתח שללה רמ"ג חמשה הנקוביו רמ"ח: ⁵⁷
9 אמר רב יהודה אמר שמואל מעשה התלמידיו ר' ישמעאל שעלקו זונה
אחת שנתחייבה
10 עריפה למלכות והדיקו ומצאו בה רנ"ב והאו ושאלו את ר' ישמעאל
ואמרו לו והלא הדיקנו
11 ומצאו רנ"ב אמר להן שמא באשה הדיקתם שיש בה שני צירים ופתי
דלתות: ⁵⁸
12 תניא ר' אליעזר אומ' כשם שצירים לבית כך צירים ⁵⁹ לאשה שני
13 ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה ר' יהושע אומ' כשם שדלתות לבית
כך דלתות
14 לאשה שני כי לא סגר דלתי הטני ר' עקיבה אומ' כשם שמתח לבית
כך מפתח לאשה
15 שני ויפתח את רחמה. ולר' עקיבה קשיא תלמידיו ר' ישמעאל אלא אידי

57 במקור - רווח עד סוף השורה.

58 על-ה-ת הראשונה סימן החולם של הניקוד הבבלי.

59 האות ם מעובה ומוארכת, נראה כתיבה על כתיבה.

דזוטר

- 16 אימור איתמוחי איתמח: ⁵⁶ אמר רבה וכולן אין מטמאין באהל שנ' זאת התורה
- 17 אדם כי ימות באהל דבר השווה בכל אדם. אמ' ליה אהיי ובאיש ליכא והכת' צירים
- 18 אח[זוני כ]צירי יולדה צירי בער. אדוני המראה נהפכו צירי עלי צירי בער הכי נמי מסתברא דאי [לא תימ]א הכי רמ"ח המן לא באיש ולא באשה.
- 20 ⁵³ אמ' רב חסדא דבר [זה רב]ינו הגדול אמרו המקום יהא בעזרו יתרת עיש בה עצם [וא]ין בה ציפורן מטמאה במגע ובמשא ואין מטמאה באהל אמ' רבה בר רב [ח]נה אמ' ר' יוחנן ובשאינה ניספרת על גב היד אמ' ר' חנינא עשו דבריהם כדברי נביאות מה נפסך אי אבר היא באהל נמי תטמא אי לאו אבר היא במגע ובמשא נמי לא תטמא. אמ' רב הונא בר מנוח משמא דרבה אחא בר רבא איקא משום עצם כשעורה [נגעו]
- 26 בה רב פפא אמ' גזירה שאינה נספרת אטו נספרת. אי הכי במגע ובמשא נמי לא תטמא. עבדו רבנן היכרא כי היכי דלא לישרפו עלה תרומה וקד[שים]

תרגום:

עמוד א

(8) מה שאמר בעניין אצבעות הרגל ואצבעות היד ששה בכל אצבע הוא פירוש (9) למספר שלושים שנזכר לפני כן. ואמר, שאכן בכף הרגל יש שלושים אבר, כי יש בה (10) חמש אצבעות, ובכל אצבע ששה איברים, וכן בכף היד. ואמרת לך את זאת, (11) לבל תחשוב כי הששה שבכל אצבע שנאמרו ברגל ושנאמרו ביד הם לא השלושים

עמוד ב

(1) שנאמרו לפני כן. ועל ידי כך יגדל אצלך המספר; לכן הודעתך שהם על דרך פירוש (2) לשלושים שהוזכרו לפני כן. ופירוט רמ"ח האברים האלה: שלושים בפסת (3) הרגל ועשרה בקורסל=ארבעים, ושניים בשוק=ארבעים ושתיים, וחמישה בארכובה=ארבעים ושבע (4) אחד בירך=ארבעים ושמונה, שלושה בקוטלית=חמישים ואחד, אחת עשרה צלעות=ששים ושניים, שלושים בפסת (5) היד=תשעים ושניים, שניים בקנה=תשעים וארבעה, שניים במרפק=תשעים וששה, אחד בזרוע=תשעים ושבעה, ארבעה בכתף=מאה ואחד (6) כל אלה בצד אחד. בצד השני - כמספר הזה, הרי הם בסך הכל מאתיים ושניים. שמונה (7) עשרה חוליות בשדרה הרי הם מאתיים ועשרים. תשעה בראש=מאתיים עשרים ותשעה, שמונה בצואר=מאתיים

שלושים ושבעה, ששה (8) במפתח הלב=מאתיים ארבעים ושלושה, וחמישה בנקוביו=מאתיים ארבעים ושמונה.

בירורים:

עמוד א

שורה 1	משנה אהלות א ח.
שורה 1	נ"א [ההוספה העילית] - ראו על כך: אפשטיין, טהרות, עמ' 81, הערה 17.
שורה 5	שזרה=במקום שדרה, ראו: אפשטיין, הנ"ל, עמ' 82, שורה 1; וכן שם, הערה 1.
שורה 8	שרחא=פירוש - סימן התנוין האקוזטיבי - לא לפי כללי הניקוד הסופי של השפה הערבית הקלאסית.
שורה 9	משט=כך [הרגל או היד] - על השימוש במילה זו ראו: אפשטיין, הנ"ל, עמ' 81, שורה 6; ראו גם שם בהערה 17.
שורה 11	לאלא תט'ן=לבל תחשוב - נראה שלחשש זה היה בסיס, אחרת מה טעם ראה להזהיר מפני פירוש מוטעה כזה.

עמוד ב

שורה 9-19	בבלי, בכורות מה ע"א, בשליש התחתון.
שורה 11	דלתות שלא כשכיח בניקוד בבלי עליון.
שורה 13	ותכרע... ציריה - שמואל א, ד יט [הצירי מתחת לאות ר' במילה ציריה - שלא לפי הניקוד המקובל בספרים שלנו].
שורה 14	כי לא... בטני - איוב ד י.
שורה 15	ויפתח את רחמה - בראשית כט לא.
שורה 16-17	זאת... באהל - במדבר יט יד.
שורה 17-18	צירים... יולדה - ישעיה כג ג.
שורה 18	אדוני... עלי - דניאל י טז.
שורה 19-27	בבלי, בכורות, שם, לפני הקטע המובא בשורות 9-19.

כתב יד שני - TS F15.3 עמוד א, קטע - II

מבוא

הקטע הנדון כאן, הוא החלק השני מהעמוד הראשון מכתב יד בן שני עמודים. כתב היד פגום, יש בו כתמים שחורים וחלקים מטושטשים. תוכנו - העתקות לסירוגין של פסקאות מהמשנה, מהתוספתא ומהבבלי, לפי הסדר הבא:

פסקה א שורות 1-3: העתקה מתוספתא אהלות, פרק ג, הל' ו-ז, לפי הסדר הבא:
 1. הל' ו סיפא; 2. הל' ו רישא; 3. הל' ז רישא.
 פסקה ב שורות 4-9: העתקה ממשנה אהלות א ח - רשימת רמ"ח האיברים ללא כל הערות או הוספות פרשניות [ראו: כתב יד א].
 פסקה ג שורות 10-14: העתקה גמרא בבלי, בכורות מה ע"א, שדן ברוב בניינו ורוב מניינו שלמת. קטע זה אינו מובא בכתב יד א והוא יובא להלן.
 פסקה ד שורות 15-23: חלק זה של כתב היד פגום מאוד וקשה לפיענוח מלא וסביר. מן המעט שניתן לזיהוי ודאי נראה לי, שרירה"ס העתיק כאן קטע מבבלי, בכורות מה ע"א. בגמרות שלנו מובא קטע זה לפני פסקה ג שבכתב יד ב, וכן לפני הקטעים המובאים בכתב יד א.
 הלשון - עברית.
 הזיהוי - שייבר, עמ' 437.

- 10 תנן התם >מסכת נזיר רוב בנינו וכו'< רוב בנינו ורוב [מנינו] שלמת
 אע"פ שאין בהן רובע [טמאין הן] איזה הוא [.....] [רוב בנינו]
 11 עני שוקים וירך אחת הואיל ורוב גובהו בגודל ואיזה הוא רוב מנינו [ק]
 כה[.....]
 12 אמ' ליה רב אדא בר אבא לרבא תנא מנינא אתא לאשמועינן [קא]
 משמע לן כדתניא [.....]
 13 חסר שאין בו אלא מאתיים ויתיר עיש בו מאתיים⁶⁰ >רפא< ושמונים כולן
 [עולין] למנין [קכה- ?] זיל התר
 14 רובה דאינשי:

בירורים:

שורה 10 תנן התם - משנה אהלות ב א.
 שורה 10-14 במסכת נזיר - בבלי נזיר נ ע"א.

ב. גמרא

ככלל, פירושי רירה"ס המובאים הם לתלמוד הבבלי.

1. ברכות ב ע"ב. כתב יד א. TS F5.69

2. ברכות ב ע"ב. כתב יד ב. TS Misc.28.7 עמוד ב.

בעמוד זה [ברכות ב ע"ב], דנה הגמרא במועדים לתחילת קריאת שמע של ערבית. הסוגיה בנויה על הרישא של המשנה הראשונה, והיא מציגה מגוון של קביעות זמן. רירה"ס השאיר שני כתבי יד של פירושים ודיונים בסוגיה זו. הם יידונו להלן כל אחד בפני עצמו.

כתב יד א. TS F5.69 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן ארבעה עמודים - א, ב, ג, ו-ד. מעמוד ב, נשארו רק כתמים, נראה שהיה כתוב, אך הכל נמחק. גם שלושת העמודים האחרים אינם שלמים. בעמוד א, חסר חלקו העליון. בהשוואה לכתבי יד אחרים בעלי מבנה דומה, וכן בהסתמך על אלוני, הספר, עמ' 8, נראה לי שחסרות בראשו 4-7 שורות. גם החלק הכתוב פגום: שורות 1-5 קרועות בימין ובשמאלן, ורק באמצעיתן ניתן לזהות בוודאות מילים כתובות. בשורות 6-10 חסרות, במידה זו או אחרת, ההתחלות. מחיקות וכתמים יש גם בתוך השורות, אולם בדרך כלל ניתן להשלים את החסר. בפניה הימנית התחתונה יש השלמה לשורה 14, היא כתובה בתחילתה בצורה אנכית כלפי מטה, משורה 14 ועד למרחק של שלוש שורות מתחת לשורה הכתובה האחרונה, 16; שם ממשיך הכתוב שמאלה בצורה אופקית מקבילה לשורה 16. מן הרווח שבין השורות ניתן לשער, כי שורה 16 לא היתה השורה הכתובה האחרונה, וכי בתחתית העמוד נמחקו 2-3 שורות.

בעמודים ג ו-ד, יש דיונים קצרים בנושאים אחרים מברכות פרק א, והם נדונים להלן בסעיפים גמרא 3 וגמרא 5 בהתאמה.

שלושת העמודים של כתב היד, עוסקים בקריאת שמע של ערבית. עמוד א, הנדון כאן, עניינו הברייתא שבבבלי, ברכות ב, במחצית השנייה של העמוד. הברייתא דנה במועד המדויק שבו מותר להתחיל באמירת קריאת שמע של ערבית. היא מביאה חמש דעות: של ר' אליעזר, ר' יהושע, ר' חנינא [או חנניה], ר' אחאי [או אחא], ור' מאיר. בכתב היד שלפנינו לא הביא רירה"ס את דברי ר' מאיר, התולה את זמן תחילת קריאת שמע של ערבית בטבילת הכהנים, ואת הדיון בקביעה זו, והוא מזכיר אותה רק בעקיפין. גם בכתב היד השני הנדון להלן אין התייחסות ישירה לדברי ר' מאיר. נראה שנגד עיני רירה"ס היה נוסח שונה של הבבלי. ראו גם להלן בבירורים.

שיטתו של ר'ירה"ס היא העתקה סלקטיבית של דברי הגמרא, תוך דילוג על כל קטעי האגדתא וגם על חלקים מן השקלא וטריא התלמודי. ניכרת השפעתו של הרי"ף, אך כתב יד זה איננו העתקה מן הרי"ף; הוא מצומצם וקצר ממנו בהרבה.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

- 1 [ח]כמים []
- 2 [חכ]מים היינו ר' מאיר >¹ודילמא עני []
- 3 [ר'] אליעזר [] ואכתי ע []
- 4 [] מאמתי מתחילין לקרות [שמע הערבין]
- 5 [משעה שקדש היום הער]בי שבתות דברי ר' [אליעזר ר' יהושע אומ']
- 6 [משעה שהכהנים ט]הורין לוכל התרומתן אמר לו ר' יהודה והלא מהעוד
- 7 [יום] הם [טובהלין ר'²] חנניה אומ' משעה שעני נכנס לוכל פתנו המלח
- 8 ר' אח[אי ואמרי לה ר'] אחא אומ' משעה שרוב בני אדם נכנסין
- 9 > [] אחרות³ < ליסה ואי אמרת עני וכהן חד [שיעורא] הוא חנניה⁴ הינו ר' יהושע
- 10 אלא <<לאו>> שמע מי[נה ע]ני >עני שאר [בני] אדם < וכהן לאו חד שיעורא הוא. הי
- 11 מיניהו מאוחר אמ' ר[ב נחמן] בר יצחק מסתברא דעני
- 12 מאוחר דאי סלקא דעתך כהן מאוחר חנניה⁴ הינו ר' אליעזר
- 13 אלא שמע מינה עני מאוחר: ⁵קשיא דר' מאיר אדר'מאיר
- 14 תרי תנאי אליבא דר' מאיר. קשיא דר' אליעזר אדר' אליעזר. ⁶{איפוך אליעזר⁴ אדר' יהושע ודר' יהושע אדר' אליעזר}
- 15 אי בעית אימא סיפה ר' אליעזר היא [ולא קשיא] ואי באעית
- 16 אימי תרי תנאי ואליבא דר' אליעזר: ⁵פיס⁷ [עד סוף] האשמון[רה]

1 הוספה בלתי מזוהה מעל השורה.

2 נראים שרידים של הוספה מעל השורה, לא ניתנים לזיהוי.

3 הוספה מעל השורה. חלק מחוק, חלק - זיהוי מסופק וחסר משמעות.

4 נראה שבטעות השמיט ר'ירה"ס את התואר ר'.

5 רווח קטן במקור.

6 במקור סימן אליפטי - הפניה להוספה בשוליים.

7 אותיות מרובעות מוגדלות.

בירורים:

שורה 4-13	כל הקטע, בבלי, ברכות ב ב.
שורה 8	רירה"ס השמיט את דברי ר' מאיר. ראוי לציין, שדברי ר' מאיר אינם גם ברי"ף ויתכן שרירה"ס השמיטם בהשפעתו. ראו גם להלן, בשורה 14: 'קשיא דר' מאיר אדר' מאיר', בלי להביא לפני כן את דבריו.
שורה 10	ההוספה - ציטוט מסקנת הגמרא לפני כן [לפני הברייתא].
שורה 11	שמו של רב נחמן בר יצחק אינו מוזכר בדפוסים שלנו.
שורה 12	דאי סלקא דעתך <u>כהן מאוחר</u> - בדפוסים שלנו וכן הוא בכ"י מינכן הניסוח הוא 'דאי אמרת <u>דעני מוקדם</u> '. נראה שלפני רירה"ס היתה גרסה שונה.
שורה 13	עני מאוחר - רירה"ס דילג על קטע קצר בסוף עמוד ב שעניינו בין השמשות.
שורה 13-16	בבלי, ברכות ג רע"א.
שורה 14	ההוספה בשוליים היא ציטוט מסקנת הגמרא מלפני כן.
שורה 15	<u>סדר התשובות</u> לסתירה הפנימית שבדברי ר' אליעזר, כמו שהביא רירה"ס, שונה מסדרן בדפוסים שלנו.

כתב יד ב. TS Misc.28.7 עמוד ב. אינט.**מבוא**

כתב היד הנדון כאן הוא העמוד השני מכתב יד בן שני עמודים, אשר שניהם עוסקים בעניינים שונים הקשורים בקריאת שמע. בעמוד הנדון כאן שלושה קטעים, אותם סימנתי בספרות I, II, ו-III, וכל אחד מהם דן בנושא משנה עצמאי. פה יטופל רק הקטע הראשון; הקטעים השני והשלישי יידונו להלן, גמרא 6, 7.

קטע I, כתוב במחציתו העליונה של העמוד, והוא הגדול מבין השלושה והעיקרי שבהם לפי נושאו. בשורה העליונה, באותיות קטנות, רשומה הכתובת הבאה: 'ברכות פרק א' כסליו תק"ה', היא שנת א'תק"ה = 1505 למניין השטרות, דהיינו, כסלו שנת ד'תתקנ"ד לבריאה, סוף שנת 1193 לספה"נ. הקטע הוא בן 12 שורות כתובות לרוחב העמוד, בצורה מסודרת בכתב ברור וקריא.

תוכנו של הקטע הוא סיכום סוגיה בבבלי, ברכות ב ע"ב, והיא דנה במועד המדויק של התחלת זמן קריאת שמע של ערבית. בסיס הדיון הוא הרישא של המשנה הראשונה במסכת, משנה א א, דף ב, ע"א, אליה מצרפת הסוגיה קושיות, או סיעים, מברייתות נוספות. רירה"ס מסכם בקצרה, בלי להרחיב בדברי פרשנות, את מהלך הסוגיה ומסיים בקביעת ההלכה.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

- 1 הרכות פרק א' כסליו תק"ה
- 2 ורמינהי מאמתי קורין וכולי ג'מלה אלאמר אַנָּא עארצ'נא קול אלמשנה
- 3 משעה⁸ <שהכהנים> נכנסין וכולי הקול אלבריתא משעה שעני נכנס וכולי פוג'דנא
- 4 אכר הדה אלבריתא מכאלף לאכר אלמשנה לכן אולהא לס יתצ'ח לנא מכאלפתה
- 5 לאול אלמשנה פקלנא עלי ג'הה⁸ אלבחת ען דלך אתרי <אולהא> איצ'א יכאלף אול אלמשנה
- 6 ג'א אלג'ואה לא הל יתסע לי אן אקול אן אלעני ואלכהן מתפקאן פי אלחד פקלנא
- 7 לה והל יתסע לך דלך תם עארצ'נאה הבריתא תדל עלי אן אלעני ואלכהן מכתלפאן
- 8 פי אלחד פאנפצל ענהא ולם יצח לנא אן רישא⁹ נמי פליגא עארצ'נאה הבריתא
- 9 תאניה תנטק אן עני לחוד וכהן לחוד ואן לעולם רישא נמי פליגא פתהתת
- 10 ולם ימכנה דפעהא פלמא תבת דלך סאלנא ען אי אלחדאן מתאכר ען אלאכר חד
- 11 אלעני אם חד אלכהן פתלכך אן חד אלעני מתאכר ען חד אלכהן פלמא תהין לנא דלך
- 12 {ואן} אלבריתא מכאלפה ללמשנה הרישא והסיפא כאן מן אזולנא סתם מתניתין ומ[כאלפה]
- 13 דבריתא הלכה כסתם מתניתין [פ] דפעת אלבריתא ותבת חד אלמשנה

תרגום:

(1) הרכות פרק א' כסליו תק"ה (2) ורמינהי מאמתי קורין וכולי, סיכומו של עניין, הקשינו על דברי המשנה (3) 'משעה שהכהנים נכנסין וכו' מדברי הבריתא 'משעה שעני נכנס וכו', ומצאנו, (4) שהסיפא של הבריתא הזאת חולקת על הסיפא של המשנה, אבל הרישא שלה, לא התברר לנו אם היא חולקת (5) על הרישא של המשנה. ואמרנו על דרך הדיון בכך, הלוא תראה שגם הרישא שלה חולקת על הרישא של המשנה. (6) [על כך] באה התשובה, לא, אדרבה, יכול אני לומר שהעני והכהן זהים בשיעורם. ושאלנו (7) אותו כלום יכול אתה [=לשיטתך], אחר כך הקשינו עליו

8 האות ה מוארכת, נראה ככתיבה על כתיבה.

9 שילוב של מונח ארמי בתוך הערבית. לעומת זאת ראו בשורה 4 השימוש במילה 'אול' לציון הרישא.

מברייתא המוכיחה, כי העני והכהן שונים זה מזה (8) בשיעורם, והסתלק מזה. ועדיין לא היה ברור לנו, האם רישא נמי פליגא. והקשינו עליו מברייתא (9) שנייה האומרת בפירוש שעני לחוד וכהן לחוד, וכי לעולם רישא נמי פליגא. והוכח הדבר, (10) ולא היה יכול לדחותו. ומשהוכח [דבר] זה שאלנו, איזה משני השיעורים מאוחר מן השני, שיעור (11) העני או שיעור הכהן. והוסקה המסקנה, כי שיעור העני מאוחר משיעור הכהן. וכאשר התברר לנו [דבר] זה, (12) וכן שהברייתא חולקת על המשנה ברישא ובסיפא; ומן הכללים הקבועים אצלנו, כי סתם משנה ומחלוקת (13) בברייתא - הלכה כסתם משנה. אי לכך, נדחית הברייתא ונקבע להלכה שיעור המשנה.

בירורים:

- שורה 2 רמיניה מאמתי - בבלי, ברכות ב ע"ב. ורמיניה - ב', וכן בכ"י מינכן.
- שורה 2 מאמתי - בכתוב חסר, וכן בכ"י פארמה 138; כ"י קופמן; אלוני, קטעי גניזה ומדרש; תוספתא, ליברמן, עמ' 1, ועוד.
- שורה 4 אכר הדה אלבריתא=הסיפא של הברייתא הזאת - וכוונתו לדברי הברייתא שם, 'עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו', כי ברור שמועד זה אינו יכול להיות זהה ל-'עד סוף האשמורה הראשונה', שהוא המועד הנזכר במשנה.
- שורה 4 מכאלף=חולק - הכוונה לדברי הגמרא שם 'סיפא ודאי פליגא'.
- שורה 5 פקלנא עלי ג'הה אלבחת=ואמרנו על דרך הדיון - שם, 'רישא מי לימא פליגי'.
- שורה 6 ג'א אלג'ואב=באה התשובה - בגמרא, שם, 'לא עני וכהן חד שיעורא הוא'.
- שורה 7 עארצ'נאה בברייתא=הקשינו עליו מברייתא - שם, 'ואי אמרת עני וכהן חד שיעורא... עני שיעורא לחוד וכהן שיעורא לחוד'. על השימוש ב'עארצ'נא' במובן 'הקשינו', ראו למשל: הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות, שילת, הקדמות, עמ' שלח שורה 2.
- שורה 8 ולם יצח לנא=ולא התברר לנו - מדברי רירה"ס לא משתמע בוודאות האם כוונתו ל'עני וכהן' או ל'עני ושאר בני אדם'.
- שורה 7-8 בריתא תאניה=בריתא שנייה - היא הברייתא המביאה את חמש הדעות למועד התחלת זמן קריאת שמע: ר' אליעזר, ר' יהושע, ר' מאיר, ר' חנינא ור' אחאי.
- שורה 9 פתבתת=והוכח [הדבר] - שם, "שמע מינה שיעורא דעני לחוד ושיעורא דכהן לחוד".
- שורה 10 סאלנא=שאלנו - שם, "הי מיניהו מאוחר".
- שורה 11 פתלכץ=והוסקה המסקנה - שם, "שמע מינה דעני מאוחר".
- שורה 12-13 כאן מן אצולנא=מן הכללים הקבועים אצלנו - בבלי, יבמות מב ע"ב: "סתמא דמתניתין ומחלוקת בברייתא מאי אמר ליה הלכה כסתם".

3. ברכות ד סע"א-רע"ב. כ"י TS F5.69 עמוד ג. אינט.

מבוא

[התיאור הכללי של כתב היד - לעיל: גמרא 1, הדברים דלהלן הם המשך מהנאמר שם.]

בעמוד זה 23 שורות. בהשוואה לכתבי יד לא מעטים בעלי מבנה דומה, לא חסרות בו שורות. ארבע השורות הראשונות קרועות הן בימינו והן בשמאלו, והכתוב שנותר הוא פחות מחצי רוחב השורה. בשורה 5 ניכרים שרידים של התחלת השורה, אבל סופה חסר. משורה 6 ואילך, החלק הימני של השורות שלם, אבל שורות 6 ו-7 קרועות בסופן. משורה 8 ואילך, כתובות השורות למלוא רוחב העמוד. אמנם, פה ושם יש כתמים כהים, אך הכתוב ניתן לקריאה. קרע דמוי בוחן קוטע את רצף הכתיבה משורה 17 כלפי מטה. ראשיתו כאורך אותיות בודדות והוא הולך ומתרחב כלפי מטה, עד שבשורה האחרונה אורכו כמעט שליש השורה.

עמוד ג דן בשני נושאים. חלקו הראשון דן במועד הסיום של זמן קריאת שמע של ערבית, בבלי, שם, ד סע"א-רע"ב, במהותה של מחלוקת חכמים ורבן גמליאל, ובמסקנה, שדברי חכמים "עד חצות" מטרתם רק "להרחיק את האדם מן העבירה". רירה"ס מביא מן הגמרא הסברים לעגינתה במציאות של גישה זו.

בחלק השני, משורה 13 ואילך, מביא רירה"ס את דברי ר' שמעון בר יוחאי, בבלי, שם, ח ע"ב: "פעמים אדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה אחד", ואגב כך נדון מעמדה של עלות השחר.

- 1 [] [וחכמים אומרין עד חצות חכמ]ים כמאן סבירא
- 2 [להו אי כר' אלי]עזר לימ[רנ] הלכה כר' אליעזר אי [כרב] גמליאל סבירא להו]
- 3 [לימרו כרב] גמליאל [לעולם כרב] ¹⁰ גמליאל [סבירא להו והא דקאמרין]
- 4 [עד חצות ל]הר[חיק] את האדם מן העבירה כד [תניא חכמים עשו סיג]
- 5 [לדבריהם] כדי שלא יהא אדם הא מן השעה <ממל[אכתנ]> [בערה ואומר אלך]
- 6 לביתי ואוכל קימעה ואעתי קימעה ואישן קין [מעה ואחר כך]
- 7 אקרא קרית שמע ואתפלל ואם הטיבה ¹¹ []
- 8 אלא אדם הא מן השעה <ממלאכת> בערה ילך לבית [הכנסת] אם

10 האות ן נראית ככתיבה על כתיבה, כאילו כתב תחילה 'רבנן' ואחר איחד את שתי הנונין לאות אחת.

11 הזיהוי אינו בטוח והמשמעות לא ברורה [פרופ' פרידמן הציע אפשרות קריאה 'והסיבה', אולם האות ס אצלו תמיד סגורה].

היה רגיל

- 9 לקרות קורא לשנות שונה וקורא קרית שמע ומתפלל ואוכל פתו המלח
 10 ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. מאי שנא בהא דקא
 11 [ק] ארינו בה מיתה. משום דאיכא אונס שינה דילמא פשע: 12 פיס¹³
 12 רבן גמליאל אומ' עד שיעלה עמוד השחר. אמ' רב יהודה אמ' שמואל
 13 הלכה כרבן גמליאל: תנה ר' שמעון בר יוחאי אומ' פעמים שאדם
 14 קורא קרית שמע שתי פעמים הלילה אחת קודם שיעלה עמוד השחר
 15 ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר ויוצא בה ידי חובתו שליום
 16 ואחת שללילה. הא גופא קשיא אמרת פעמים שאדם קורא
 17 קרית שמע שתי פע[מים הלילה אח]ת קודם שיעלה עמוד השחר
 18 [ואחת לאחר] שיעלה עמוד [הש]חר אלמא לאחר שיעלה עמוד
 השחר
 19 ליליא הוא והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת שליום ואחת שללילה
 20 אלמא יממא הוא. לא לעון[לם ליליא הוא ו]האי דקארו ליה יממא משום
 21 [דאיכא] אינאשי דקימי בה[אי שעתא א]מ' ר' אחא בר ר' חנינא אמ'
 22 ר' יהושע בן לוי הלכה כר' שמעון בר יוחאי איכא דמתני לה להא דר'
 23 אחא בר ר' חנינא דתניא [ר']ש[מעון בן יוחאי אומ'] פעמים שאדם

בירורים:

- שורה 1-11 כל הקטע מבבלי, ברכות ד סע"א-רע"ב.
 שורה 4 עשו סיג לדבריהם - ראו גם: משנה, אבות א א.
 שורה 5 ממלאכתו - המילה איננה בדפוסים שלנו, אולם ברמב"ם, תפילה,
 פרק ו, הלכה ז, היא כתובה במקום המילים 'מן השדה'. נראה
 שרירה"ס הוסיפה בהשפעת הרמב"ם.
 שורה 11 דילמא פשע - ראו ברי"ף: "... במזיד או בפשיעה". וכן ברמב"ם,
 קריאת שמע, פרק א, הל' ט: 'כדי להרחיק אדם מן הפשיעה'. אין
 ספק שלפנינו השפעת ניסוחי הרי"ף והרמב"ם על רירה"ס.
 שורה 11-23 כל הקטע בבבלי, שם, ח ע"ב.
 שורה 17-18 אחת קודם... עמוד השחר - משפט זה הוא חזרה על דברי רשב"י
 שלפני כן; הוא איננו בדפוסים שלנו, אבל נמצא בכתב יד מינכן.

12 במקור - רווח קצר משני צידי המילה.

13 אותיות מרובעות גדולות.

4. ברכות ו ע"ב-ח ע"א. כ"י TS F4.70 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים במצב סביר, אם כי יש בם הרבה דהיות. תוכנו - פירוש מילונאי לקטעים מבבלי, ברכות ו ע"ב-ח ע"א. ההגדרה 'פירוש מילונאי' משמעה שאין לפנינו פירוש רציף ולא הסברים ענייניים, אלא בעיקר תרגום לערבית של מילים בודדות, של ביטויים או של קטעים קצרצרים, לפי בחירתו של ריה"ס. אין שיטה בבחירת התרגומים; כמו כן אין הדברים מובאים לפי סדרם בבבלי, אלא בדילוגים. הלשון - ערבית. הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

5. ברכות ט ע"ב. כ"י TS F5.69 עמוד ד. אינט.

[התיאור הכללי של כתב היד - לעיל: גמרא 1, הדברים דלהלן הם המשך לנאמר שם.]

מבוא

בעמוד הרביעי הנדון כאן, חסרה התחלתו, להערכתי - שבע שורות [ראו מה שנכתב לעיל בעניין זה: גמרא 1 ו-3]. גם השורה שסומנה כמספר 1 אינה כתובה ממש, ורק שרידים קטועים של רגלי אותיות נראים בה. בצידו השמאלי של העמוד חסר חלק מסופי השורות. פה ושם יש גם מחיקות ודהיות, אבל בסך הכל הכתוב ניתן לקריאה סבירה.

בתוכנו, עמוד זה נראה לי המשכו הענייני של עמוד ג מכתב יד זה - לעיל: גמרא 3. בחלק החסר מראש העמוד היתה כתובה, כך אני משער, השיטה השנייה של דברי רשב"י - בבלי, ברכות ד ע"ב.

בעמוד שלפנינו, עד שורה 13, סוף הדיון במועד זמן הסיום של קריאת שמע של ערבית, ט ע"ב, ובהמשך תחילת הדיון בזמן קריאת שמע של שחרית. ריה"ס מביא את המשנה השנייה שבפרק, בבלי, שם. כתב היד מסתיים עם המשנה. ההמשך איננו בידינו.

[¹⁴] 1

2 עקובה אמ' ר' זירא ובלבד שלא [י]אמר השכיב[נו] כי א[תא רב יצחק]

3 בר יוסף אמ' הא דר' אחא בר ר' חנינה לא בפירוש אית[מר] אלא מכללא

- 4 איתמר דההוא זוגא מרהבן דאישתכור בהילולא דמר [בריה דר' יהושע]
- 5 בן לוי ולא קארו קרית שמע אתו לקמיה דר' יהושע בן לוי אמ', כדאי
- 6 הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק: ¹⁵ מתני' ¹⁶ מעשה [שבאנ]
- 7 בניו מבית המטתה אמרו לו לא קרינו את שמע אמר ל[הם אם לא]
- 8 עלה עמוד השחר חייהם אתם לקרות: ¹⁵ גמ' ¹⁶ ובניו דרבה
- 9 גמליאל עד השתא לא שמיע להו מרהבן גמליאל. הכי קאמרי
- 10 ליה רבהן פליגי עלך ויחיד ורהים הלכה כרהים או דילמא רבהן כותך
- 11 סהירא להו והאי דקאמרי עד חצות להרחיק את האדם מן העבירה
- אמ'
- 12 להו רבהן כותי [סהיר]א להו והא דקאמרי עד חצות להרחיק את
- 13 האדם מן העבירה: ¹⁵ מתני' ¹⁶ מאמתי קורין את שמע ב[שחרית]
- 14 משכיור בין תכלת ללבן ר' אליעזר אומ' בין תכלת לכרתן עד הנץ
- [החמה]
- 15 ר' יהושע אומ' עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמד בשלש
- 16 שעות הקורא מכאן ואילך [לא הפ]סיד כאדם ע[הוא] קורא ב[תורה]:
- ¹⁵ גמ' ¹⁶ ^[14]

בירורים:

- שורה 2-13 בבלי, ברכות ט ע"א.
- שורה 4 דאישתכור - ראו רש"י שם, ד"ה 'דאישתכור'.
- שורה 6 מתני' - בבלי, שם. במשניות שבירושלמי המעשה בבניו של רבן גמליאל הוא משנה בפני עצמה; אולי משום כך השתמש כאן רירה"ס במונח 'מתני', המציין משנה עצמאית, ולא ב'פיסקא' המונח המקובל לציטוט קטעים ממשנה.
- שורה 6 כדאי הוא ר' שמעון - ראו גם: רמב"ם, קריאת שמע, פרק א, הל' י.
- שורה 8 גמ' - פתיחה לציון דברי הגמרא על המעשה בבניו של רבן גמליאל.
- שורה 13-16 משנה, ברכות א ב [על פי הסדר במשניות שבידינו].

15 במקור - רווח קצר משני צידי המילה.
16 אותיות מרובעות גדולות.

6. ברכות י רע"ב. כ"י TS Misc.28.7 עמוד ב. אינט.

[תיאור כללי של כתב היד - לעיל: גמרא 2. הדברים דלהלן הם המשך לנאמר שם.]

מבוא

הקטע השני II, כתוב במחצית התחתונה של העמוד, בפנינתו השמאלית, בשורות אנכיות, המתחילות במרחק מה מן השורה התחתונה של קטע I. הקטע הוא בן שבע שורות קצרות מאוד, כ-35 מילים, ובו דיון בחשיבות קריאת שמע בעונתה, בהסתמך על דברי הגמרא בבבלי, ברכות, י ע"ב; ובמשנה שבת א ב. בצורתו הכללית ובכתבו הוא דומה מאוד לקטע הראשון, I. לאורכו יש קרע המקשה קצת על הקריאה והשחזור.

- 1 [פא]יזה קולה גדול הקורא קרית
- 2 שמע בעונתה יתר מן העוסק
- 3 בתורה אן אדא כאן אנסאן
- 4 הודא דקרי¹⁷ פי אלתורה וחאן
- 5 וקת [דזמן]¹⁸ <<ד>> קרית שמע <אנה> יקטע
- 6 ויקראהא וקד נצת אלמשנה
- 7 פי שבת בדלך ומספיקין¹⁹ לקרית שמע

תרגום:

(1) העולה מדבריו 'גדול הקורא קרית (2) שמע בעונתה יתר מן העוסק (3) בתורה' הוא, שאם היה אדם (4) קורא בתורה, והגיע (5) זמן קריאת שמע הריהו פוסק (6) וקורא אותה. וכבר קבעה המשנה (7) במסכת שבת בעניין זה: 'ומפסיקין לקרית שמע'.

בירורים:

- 1 שורה גדול הקורא וכו' - ראו דברי ר' מני: בבלי, ברכות י סע"ב.
- 6 שורה נצת אלמשנה - משנה, שבת א ב; בבלי, שבת יא ע"א, "דתניא חברים שהיו עוסקין בתורה וכו'". ראו גם: רמב"ם, קריאת שמע, פרק ב, הל' ה. בדבריו "נצת אלמשנה" = קבעה המשנה - מתכוון רירה"ס בעצם לדברי הברייתא, היא הקרויה אצלו משנה, כי דברי המשנה "ומפסיקין לקרית שמע" מתייחסים לאנשים העוסקים בדברי חולין.

17 במקום 'קרא', י במקום א. על מעתק א' י ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 84, סעיף 98.

18 זיהו משוער על פי העניין.

19 במשניות שלנו 'ומפסיקין', ויתכן שלפנינו טעות סופר.

7. ברכות י סע"ב. כ"י TS Misc.28.7 עמוד ב. אינט.

[תיאור כללי של כתב היד - לעיל: גמרא 2. הדברים דלהלן הם המשך לנאמר שם.]

מבוא

הקטע הנדון להלן הוא קטע מספר III מכתב היד הנ"ל. הוא כתוב בפינה הימנית התחתונה בשורות אנכיות כלפי מעלה, בכיוון הפוך לקטע מספר II שבאותו עמוד [לעיל: גמרא 6]. בקטע עשרים שורות. עשר הראשונות כתובות ברווח שבין סוף הדף לבין השורה האחרונה של קטע מספר I; עשר האחרונות דחוקות ברווח הצר שבין השורה האחרונה של קטע מספר I, ובין קו ההתחלה הימני של קטע מספר II. הכתב בקטע זה פחות מסודר מזה של הקטעים האחרים בעמוד זה.

תוכן הקטע - פירוש לדברי אגדתא, בבלי, ברכות י ע"ב, שעניינם עליית הקיר שבנתה השונמית לאלישע הנביא, מלכים ב, פרק ד.

- 1 ולמא אנג'לה ד'כר עליות קיר פי קולה
- 2 ומה שונמית שלא עשתה לפניך
- 3 אלא עליות קיר קטנה וכולי ג' [להנ] א
- 4 אלפסוק וסאלוא ען תפסיר [ה וק] אלו
- 5 מאי עליות קיר פוג'ה [רה ו] שמואל
- 6 כל ואחד מנהמ [א פי] דלך וג'הא
- 7 וכרג' פיה תכ'ריג'א פקאל אחדהמא
- 8 יתג'ה אן יכון קד כאן הדא אלמכאן
- 9 גרפה מכשופה דין סקף ואסקף
- 10 פלמוצ'ע אלאסקאף תסמי עליות קיר
- 11 אי עליה מקורה
- 12 ואלאכר <<וקול'>>
- 13 <<מכ>> אן יכון
- 14 אלאקר [אלטיה²⁰] < קד כאן הדי'א
- 15 אלמוצ'ע ז'פ'ה
- 16 כבירה ובהנא
- 17 פי וסטהא חאיטא
- 18 פאנקסמת צפתין
- 19 פאעדוא אלג'זא אלואחד
- 20 אל [מליחה] ללנהי ואלג'זא [אלתאני...]

תרגום:

(1) וכאשר הוזכר 'עליות קיר' באומרו (2) 'ומה שונמית שלא עשתה לפניך (3) אלא עלית קיר קטנה וכו', הביאו את (4) הפסוק ושאלו לפירושו, ואמרו: (5) 'מאי עלית קיר'; וביארורבו ושמואל (6) כל אחד משניהם בעניין זה הביאור, (7) ופרשו בו פירוש. ואמר אחד מהם (8) בבארו, כי אולי היה המקום הזה (9) חדר פרוץ ללא תקרה וקרוהו, (10) ובגלל הקירוי היא נקראת 'עלית קיר', (11) כלומר, עליה מקורה. (12) והשני (13) שיהיה [פירוש] (14) הקירוי, שהיה (15) המקום אכסדרה (16) גדולה ובנו (17) באמצעיתה קיר (18) כך שנחלקה לשתי אכסדראות. (19) ונתנו את החלק האחד (20) [הטוב] לנביא ואת החלק השני...

בירורים:

שורה 2 ומה שונמית וכו' - בבלי, ברכות י רע"ב, מדברי המלך חזקיהו בתפילתו במחלתו, על פי ישעיהו לח. הקשר לעליית הקיר של השונמית הוא בפסוק ב שם: "ויסב פניו אל הקיר". הקשר הוא עקיף, אֶסּוּצִיאֲטִיבִי-לְשׁוֹנִי, ואולי משום כך השתמש רירה"ס בפועל 'אנג'לב' שמשמעותו הבסיסית היא משיכה או גרירה.
שורה 3-4 ג'לבוא אלפסוק=הביאו את הפסוק, בבלי, שם.
שורה 5-6 רב ושמואל וכו' - בבלי שם, "רב ושמואל חד אמר... וחד אמר..."
שורה 9 גרפה מכשופה דון סקף ואסקף=חדר פרוץ ללא תקרה וקרוהו - בבלי, שם: "עליה פרועה היתה וקרוה".
שורה 15 צפה=לפי מילונו של אלבטאני, מחיט אלמחיט=ספסל אבן, מרפסת בעלת שלושה קירות, וכד'. תרגמתי אכסדרה על פי הבבלי, שם.
שורה 19-20 אלג'זא אלמליחה=החלק הטוב, ראו בבלי שם: "מאי עליה - מעולה שבבתים".

8. ברכות יא ע"א. כ"י TS Misc.28.7 עמוד א. אינט.

מבוא

עמוד זה הוא הראשון מכתב יד בן שני עמודים. שלושת הקטעים שבעמוד ב נדונו לעיל בגמרא 2, 6 ו-7. העמוד שלפנינו כתוב רק בחלקו, 12 שורות בלבד, בשורה התחתונה - מילה אחת בלבד. לא ניתן לקבוע, האם היו קטעים כתובים נוספים בעמוד ודהו, או שמא נשארה יתרת העמוד פנויה במתכוון. העמוד נאה ומסודר; הכתב מרובע ויפה, אין הוספות או השלמות בשוליים או בין השורות. בשורות 9-10-11 יש קרע אלכסוני המקשה על הפיענוח. תוכנו של הקטע פירוש לברייתא בבבלי, ברכות יא ע"א, הדנה במצבי גופו של הקורא קריאת שמע, לפי שיטת בית

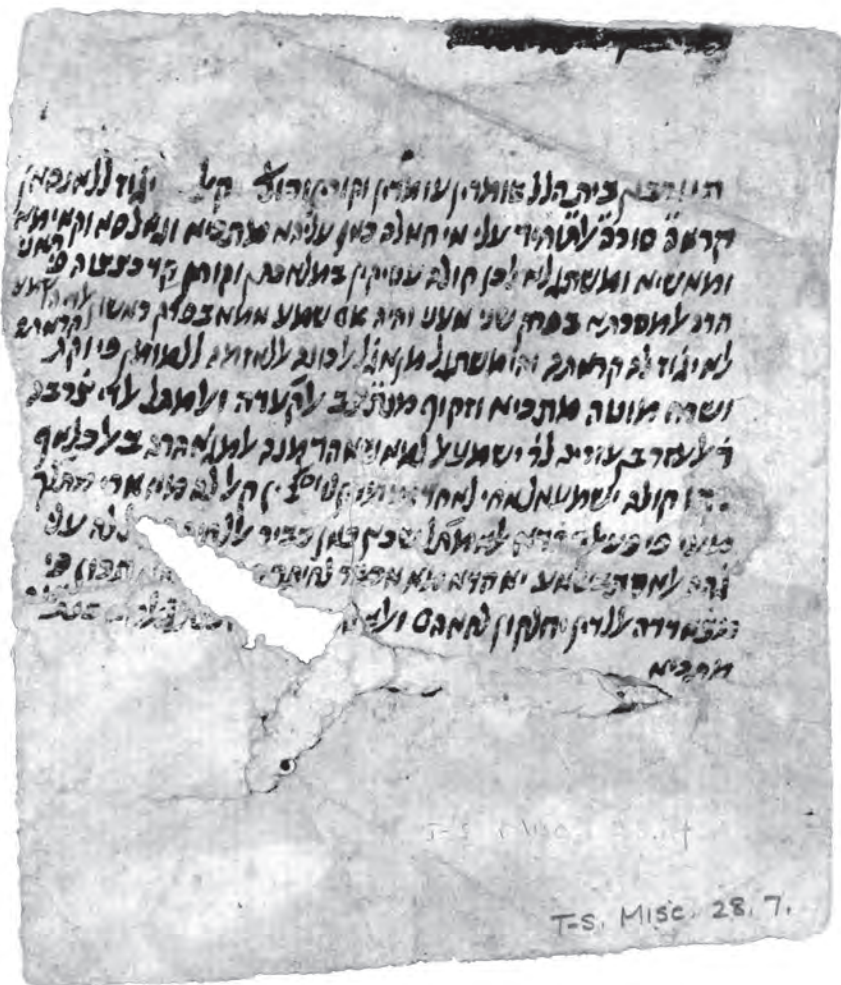
הלל. הבריייתא מובאת שם כהשלמה למשנה, ברכות א ג, בבלי, שם, י סע"ב, והיא דנה במחלוקת שבין בית שמאי ובית הלל באותו עניין. בהמשך כתב היד, יש דיון במעשה בר' אלעזר ור' יהושע המובא בגמרא שם, בהמשך הקטע. הלשון - ערבית. הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

- 1 תנו רבנן בית הלל אומרין עומדין וקורין וכולי קאל יג'וז ללאנסאן
- 2 קראה סורה אלתוחד עלי אי חאלה כאן עליהא מתכיא וגאלסא וקאימא
- 3 ומאשיא ומסתגלא לכן קולה עסיקין במלאכתן וקורין קד כצווה פי תאני
- 4 הדה אלמסכתא הפרק שני אעני והיה אם שמע אמא הפרק ראשון אלדי הו שמע
- 5 לא יג'וז לה קראתה וה משתגל מן אג'ל אלכונה אללאזמה ללמומן פי וקת קראתה
- 6 ושרח מוטה מתכיא²¹ וזקוף מנתצה אלקעדה ואלמתל אלדי צ'רה
- 7 ר' אלעזר בן עזריה לר' ישמעאל למא שאהד מנה אלמגאהדה האלכלאך
- 8 הו קולה ישמעאל אחי לאחד אומרין לו 'וכו' בין קאל לה מא ארי מתלך
- 9 מעי פי פעלך הדא אלא מתל שכך כאן כהיר אללח[יה פקי]ל לה עלי
- 10 ג'יה אלמסתהשעע יא הדא מא אכבר לחיתך [וקתמא] תכון פי
- 11 מצ'אודדה אלדין יחלקון לחאהם ואל[...כנת]ג'אל[סא] כנת אנת
- 12 מתכיא

תרגום:

(1) תנו רבנן, 'בית הלל אומרין עומדין וקורין וכו', אמר: מותר לאדם (2) לקרות את פרשת הייחוד בכל מצב שהוא נמצא בו: מוטה או יושב או עומד (3) או מהלך או עוסק במלאכתו, אבל דבריו 'עסיקין במלאכתן וקורין' כבר קבעוהו ב[פרק] השני (4) של המסכת הזאת לפרק השני, כלומר 'והיה אם שמע'. אבל הפרק הראשון, שהוא 'שמע', (5) אסור לו לקרוא אותו כשהוא עוסק במלאכתו, בגלל הכוונה הדרושה למאמין [=ליהודי] בעת קריאתו. (6) פירוש [המילה] מוטה - כפוף; וזקוף - יושב זקוף. והמשל אשר המשיל אותו (7) ר' אלעזר בן עזריה לר' ישמעאל, כאשר

21 מבחינה תחבירית ה-א האקוזטיבית אסורה כאן. נראה, שרירה"ס נגרר כאן אחרי כתיב המילה בשורה 2, ולא שם לב לשוני במעמדה התחבירי כאן.

כ"י TS Misc. 28.7

ראה אותו משתדל לעשות את ההפך, (8) הוא דבריו: 'שמעאל אחי לאחד אומרין לו', פירושו: אמר לי, איני רואה התנהגותך (9) אתי במעשה זה אלא כמו זו של אדם בעל זקן גדול, שאומרים לו (10) על דרך גינוי, הי אתה, מה גדול זקנך, בעוד שאתה (11) מתנגד לאלה אשר מגלחים את זקנם. וה[...אני הייתי יושב, אתה היית מוטה (12)

בירורים:

- שורה 1 תנו רבנן - בבלי, ברכות, יא ע"א.
- שורה 2 סורה אלתוחיד=פרשת הייחוד - מונח איסלאמי מובהק. בשם זה מכונה הסורה ה-112 בקראן. ידוע, שחכמי ישראל בימי הביניים האמצעיים לא ראו כל פגם בשימוש במונחים איסלאמיים מובהקים לתרגום מושגים יהודיים או להבהרתם. דיון נרחב על כך ראו לעיל [מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות]. יש לציין, שבהמשך הדיון משתמש רירה"ס במונח 'פרק' ואינו חוזר על השימוש במילה 'סורה'.
- שורה 3-4 פי תאני הדה אלמסכתא=בפרק השני של המסכת הזאת - ברכות טז ע"א: "לא קשיא הא בפרק ראשון הא בפרק שני". ראו גם: הלכות גדולות, עמ' לה; רמב"ם, קריאת שמע, פרק ב, הל' ב.
- שורה 4 בפרק שני=כלומר בפרשה השנייה. רירה"ס משתמש כאן במונח העברי שבמשנה, ברכות ב א-ב [וראו גם בסידור רס"ג, עמ' יג, 'פצל']. במקומות אחרים במשנה השימוש הוא במילה 'פרשה' ולא במילה 'פרק', למשל, שבת, ח ג; מנחות, ג ז, ועוד.
- שורה 5 לא יג'וז... והו משתגל=אסור... כשהוא עוסק במלאכתו - ראו בבלי, ברכות טז ע"א: "שבטלין ממלאכתן וקורין" [ראו גם: הלכות גדולות שם ורמב"ם שם].
- שורה 5 מן אג'ל אלכונה=בגלל הכוונה - ראו תוספתא, ברכות ב ב: "הקורא את שמע צריך שיכון את לבו", וכן בבלי, ברכות יג ע"ב, טז ע"א; וכן בהלכות גדולות, שם, רמב"ם, שם, הל' א.
- שורה 5 ללמומן=למאמין - הכוונה ליהודי המאמין באל אחד [וראו לעיל: השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות].
- שורה 6 ושרח מוטה... אלקעדה=ופירוש מוטה... ישיבה - למרות שכבר תרגם לעיל, שורות 2-3 את כל המונחים שבברייתא, הוא חוזר ומפרש את המונחים 'מוטה' ו'זקוף', כנראה בגלל השימוש בהם במעשה ר' אלעזר בן עזריה ור' ישמעאל.
- שורה 7 אלמגאדהה באלכלאף=משתדל לעשות ההפך - ר' ישמעאל התאמץ לעשות ההפך מהנהגתו של ראב"ע, למרות שלא היה חייב לעשות כך.
- שורה 8 מא ארי וכו'=איני רואה - לפי פירושו של רירה"ס יש בדברי ראב"ע ביקורת על התנהגותו של ר' ישמעאל, ולכן כיוון בדבריו "עלי ג'הה אלאסתבשאע"=על דרך הגיוני. משמעות זו עולה גם מפירושו של רבנו חננאל, אוצה"ג לברכות, פירוש ר"ח, עמ' 10 [ראו גם: רש"י, בבלי, שם, ד"ה "עכשו שאני הטת""].
- שורה 10 יא הדא=הי אתה - פנייה סתמית שיש בה נימה של זלזול.

9. ברכות כא ע"ב. כ"י TS NS 308.35 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, א ו-ב. העמודים קרועים במקומות אחדים, חסרים בתחילתם, ופה ושם יש גם כתמים שחורים. הקרעים והכתמים נמצאים בשני העמודים באופן סימטרי, מה שמוכיח שהעמודים היו מקופלים זה על זה. הכתב ברובו מרובע וקריא, אולם הוא דהה במקומות אחדים. הקרעים, הכתמים והדהיות פוגעים ברצף קריאת הטקסט.

כתב היד דן בעניינים הקשורים בתפילה בציבור, בהשתתפות היחיד בתפילה עם הקהל, בתנאי הצטרפות היחיד, המאחר לבית הכנסת, אל הציבור בתפילתו, בתפקידה ומהותה של תפילת שליח הציבור. הדיון מתבסס על המחלוקת בין רב הונא ורבי יהושע בן לוי, בבבלי, ברכות כא ע"ב, על התנאים שבהם רשאי היחיד המאחר לבית הכנסת להצטרף לציבור בתפילתו; האם עד שיגיע שליח ציבור ל'מודים', כדעת רב הונא, או ל'קדושה' כדעת ריב"ל. ממחלוקת זו מנסה ריר"ס להסיק, איזהו החלק החשוב ביותר בהשתתפות היחיד עם הציבור. לשם כך הוא מסתייע גם במסופר בגמרא על התנהגותו של שמואל בתפילת יום הכיפורים, בבבלי, יומא פז ע"א. זה תוכנו של עמוד א.

עמוד ב, דן בתפקידה של תפילת שליח הציבור. על אופי הדיון ניתן ללמוד מהמילים "אני אומר" שבשורה 3. הוא מעיר על שיבושים וטעויות; אך מחמת החסרונות והקרעים אין המעבר מעמוד א לעמוד ב כל כך ברור, וכן לא אותם שיבושים. בהמשך הוא דן במהות תפקידו של שליח הציבור - את מי בעצם הוא בא להוציא בתפילתו, ואולי לכך התכוון בדבריו על שיבושים. דעתו כדעת חכמים, שתפילת שליח ציבור לא באה אלא רק בשביל מי שאינם בקיאים, וכן שאין בה חשש 'תפילה שאינה צריכה'. ראה וחיזוק לדעתו הוא מביא מהדיון בעניין הזכרת שבת בתפילת יום טוב שחל להיות בשבת. למרות השימוש במילה 'פאקול' = 'אני אומר', עמוד ב שורה 3, לא נראה לי שלפנינו תשובה, אלא סיכום סוגיה, על סמך השוואת סגנונו של כתב יד זה לשל אחרים. גם השימוש בביטוי 'פאקול' איננו מעיד בהכרח על היות כתב היד תשובה, כי ריר"ס משתמש בו גם תוך כדי דיון פרשני, כמענה לשאלה אפשרית.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, 329.

עמוד א

- 1 [22] טמונה עטרה ברכות אהל [22]
- 2 [...][פיה] מן קולה מתפללים דלה[...]

- 3 וצרורה אלאגארה לקד כאנו חייהין בירידה לפ²³ [...]]
 4 חייהין הנשיאת כפיים והדא ט'אהר ה'ין ללמחדק ואמר
 5 [רב] הונא הנכנס לבית הכנסת ומצא צ[יבור] שמתפללים אם יכול
 6 [להשלים] עד שלא יגיע שליח ציבור למודים יתפלל ואם לאו אל
 יתפלל
 7 [ו] אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח ציבור לקדוש[ה] ?
 8 [.....ותם ?] דא[י] עניית היחיד קדוש איכא ביניהו
 9 [...] דוש פחצל מן הדא אלקול אן צ'רורה סמאעה
 10 [קדוש ומ] ודים גיר צ'רורה תפלת עצמו מע סאיר...
 11 [...] ל] כדי לענות אמן וממא ידלך איצ'א עלי מתל
 12 [...] ה] ה יתיה כיון דמטא שליחא דציבורא אאהל חטאנו
 13 [...] גנו] שמע מינה הינו עיקר [תפלה ו] לו כאנת ירידת שליח
 14 [ציבור] מי שאינו בקיא ושמואל קד ק[דם] תפילת לחש מן קהל מא
 15 [...] הין טופסי הוידוי ובהין עיקר הוידוי הא כלו ליה ואנמא מא קאלה
 16 [...] .²²] בסמאעה והדא הו סבה קיאם אלציבור ג'מלה ו[קת]
 17 [...] .²²] קיא לתסאוויהמא פי אלחיוה תם א[.]²²
 18 [...] או רדפהא פנוכרהא אלי חין [...] .²⁴ [...]]
 19 [...] בקיאים עדיין לס ינהו[הא] ב[.]²² [...]]
 20 [...] ואן. קאלו [ז"ל] תנו [...] .²² [...]]

עמוד ב

- 1 [...] .²²] פיהא מא אלתיבס עלי א[.]²²
 2 [...] .²²] מן] אלפסאד ומא פי הדה אלרתבה [...] .²²
 3 [...] .²⁴] אל הכתיר מן אלואג'האת: פאקול אן אלמלתבס [...]]
 4 הו פסאד מקדמתין. אלואחדה אעתקאדה אן ירידת [ש"ץ]
 5 גרצ'הא אלא [הוצ] את מי שאינו בקיא. ואלתאניה אע[תקאד]
 6 אלצלאה [פ] יה משום הרכה שאינה צריכה. ועלי [...]]
 7 קד דכלתא עלי ג'מאעה מן אל[.]²⁴ [...] .²⁴] לכנהא ל[...]
 8 תקנת נביאים וחכמים עזרא וסיעתו ע[ליהם אלסלאם]
 9 אלמקדמתאן. אמא תוהמה אן ירידת [שליח ציבור]

23 כתיבה על גבי כתיבה.

24 לא ניתן לזיהוי ודאי.

- 10 [ל] הוצאת מי שאינו בקיא פיהטל במא נ[ה...]
- 11 חובת ירידת שליח ציבור גיר חובת הלחש תם [...]
- 12 ר' יהושע בן לוי יום הכפ[ור]ים שחל להיות בשבת המ[תפלל]
- 13 צריך להזכיר על [שבת] והו ענתחייב החמש תפי[לות]
- 14 הילכתא אהילכתא אמרת הלכה כר' יהושע בן לוי וקיא בן
- 15 דרבא דאמי' [רבא] היום טוב שחל להיות בשבת שליח ציבור
- 16 אינו צריך להזכיר עליו טוב [.....]
- 17 [...]ט"ר אלי מסאונתהם בין ירידת שליח [ציבור...]
- 18 [...]ומאונתהא בהא פי תג'דד אל[חי...]
- 19 [...]תפ] לת לחש עלי חד לא יקא לה ת[.....]
- 20 [...]הד] ה [..²⁵..] אלאיאם [.....]

תרגום:

עמוד א

(1) [...] שמונה עשרה ברכות, אבל [...] (2) [...] בהן, מזה שאמר 'מתפללים' הוכיח את [...] (3) והצורך לעורר. ואכן, כבר היו חייבים בירידה לפ[ני התבה] (4) [ו]חייבים בנשיאת כפיים. וזה ברור וגלוי למתבונן. ואמר (5) רב הונא, "הנכנס לבית כנסת ומצא ציבור שמתפללים, אם יכול (6) עד שלא יגיע שליח ציבור ל'מודים' - יתפלל, ואם לאו - אל יתפלל, (7) ואם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח ציבור לקדושה" (8) [...]ועוד] דאין עניית היחיד 'קדוש' איכא בינייהו, (9) [...]קדוש]. והסיק מאמירה זו שהצורך לשמוע (10) 'קדושה' ל'מודים' איננו צורך תפילת עצמו עם שאר [...] (11) [הקה]ל כדי לענות 'אמן'. ומה שגם יכול להוכיח לך דבר כגון זה (12) [...] הוה יתיב, כיון דמטא שליחא דציבורא א"אבל חטאנו" (13) [...]קם ואמר] שמע מינה היינו עיקר [וידוי...]היתה ירידת שליח ציבור הוצאת] (14) מי שאינו בקיא. ושמואל אמר, שתפילת הלחש היא מלפני מה (15) [...] שבין טופסי הוידוי ובין עיקר הוידוי, הא כלו ליה, אבל מה שאמר (16) [...] בשמיעה, וזו היא הסיבה שכל הציבור עומד כולו (17) [...] בקיא כדי להשוות את שניהם בחיוב. אחר כך א[...]. (18) [...]או דחייתה, ונאחר את עשייתה לזמן [...] (19) [...]בקיאים עדיין לא סיימוה ב[...]. (20) [...] אמרו ז"ל [...] תנו [...].

עמוד ב

(1) [...] יש בה מה שהשתבש [...] (2) [...]מן] מן הפגום ומה שבמעמד הזה [...] (3) בהרבה מן המצוות. ואני אומר, שהדבר המשובש [...] (4) הוא פגום משתי בחינות: האחת סברתו שירידת [שליח ציבור] (5) מטרתה רק להוציא את מי שאינו בקיא;

והשנייה סברתו (6) שהתפילה [של הש"ן] יש בה משום 'ברכה שאינה צריכה', ובאופן זה (7) הן נכללות בקבוצה של ה[...], אבל הן [...] (8) נביאים וחכמים, עזרא וסיעתו ע[ליהם השלום] (9) שנזכרו לעיל, אבל מה שדימה לעצמו, שירידת שליח ציבור [היא רק] (10) להוציא את מי שאינו בקיא, הרי זה מופרך, בגלל מה ש[...]. (11) חובת ירידת שליח ציבור איננה חובת הלחש. אחר כך [אמר] (12) רבי יהושע בן לוי: "יום הכפורים שחל להיות בשבת, המ[תפלל] (13) צריך להזכיר של [שבת] והוא שנתחייב בחמש תפילות". (14) הילכתא אהילכתא, אמרת הלכה כרבי"ל, וקיימא לן (15) דרבא, דאמר, כי ביום טוב שחל להיות בשבת שליח ציבור (16) אינו צריך להזכיר שליוס טוב, שאלמלא [שבת אין שליח ציבור יורד] (17) [...] יעיין בהשוואתם בין ירידת שליח ציבור [...] (18) [...] והתאמתה לה בהתחדש ה[...]. (19) [...] תפילת לחש שלא נשאר לה [...] (20) [...] זאת [...] הימים [...].

בירורים:

עמוד א

- שורה 1 לעניין התקנת י"ח ברכות, ראו: בבלי, ברכות כח ע"ב-כט ע"א.
 שורה 4 לעניין נשיאת כפיים, ראו: רמב"ם, תפילה, פרקים יד-טו.
 שורה 5 רב הונא וכו' - ראו: בבלי, ברכות כא רע"ב; אוצה"ג לברכות, פירוש ר"ח, עמ' 22, סימן סט.
 שורה 8 עניית היחיד קדוש איכא בינייהו - המחלוקת היא, האם יחיד אומר קדושה, בבלי שם. ראו גם: אוצה"ג לברכות, חלק התשובות, עמ' 52, סימן קל; וכן, שם, חלק הפירושים, עמ' 26, סימן פ.
 שורה 12 כיון דמטא שליחא דציבורא וכו' - בבלי, יומא פז ע"ב: "דאמר בר המדודי הוה קאימנא קמיה דשמואל וכו'".
 שורה 14 מי שאינו בקיא - על המחלוקת בעניין שליח ציבור - את מי הוא מוציא - ראו: משנה, ראש השנה ד ז; בבלי, ראש השנה לד ע"ב.
 שורה 19 בקיאים עדיין לם ינהוהא=טרם סיימוה - נראה לי, שכוונתו לדברי רבן גמליאל, בבלי, שם: "למה ציבור מתפללין... כדי להסדיר שליח ציבור תפילתו".

עמוד ב

- שורה 1 מא אלתבס=נשתבש - לא ברור לי למה בדיוק התכוון רירה"ס.
 שורה 3 פאקול=ואומר - נ"ל, שניסוח זה הוא צורת דיון, ולא תשובה לשאלה ישירה.
 שורה 4 מקדמתין=בחינות - [מילולית = הקדמות] תרגום חפשי לפי העניין.
 שורה 5 הוצאת מי שאינו בקיא - דעת חכמים, בבלי, ראש השנה, שם. לעניין ההלכה - ראו: רמב"ם, תפילה, פרק ח, הל' ט; רמב"ם, תשובות, רנו, עמ' 472.

שורה 6	ברכה שאינה צריכה - בבלי, ברכות לג סע"א; ראו גם: רמב"ם, תשובות, רכא, עמ' 393, בשאלה.
שורה 8	תקנת נביאים וחכמים וכו' - בבלי, ברכות כח ע"ב; מגילה יז ע"א.
שורה 12	ר' יהושע בן לוי וכו' - בבלי, שבת כד רע"ב; ראו גם: סדר רע"ג, עמ' קסז.
שורה 15	דאמר רבא וכו' - בבלי, שבת, שם. ראו גם: בבלי, ביצה יז ע"א, ומה שפסק שם רב יוסף, שלהלכה יש לומר 'מקדש השבת וישראל והזמנים'.

10. שבת קטעים שונים, ה"א-ז ע"א. כ"י TS 12.826 עמוד א. אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, הם יידונו כל אחד בנפרד. עמוד א, הוא עמוד גדול מאוד, כתוב בתפזורת חלקית, בכתב צפוף, רהוט למחצה, עם הרבה מחיקות והוספות בשוליים. מצורתו הכללית של העמוד, נראה לי שאין הוא עבודה מוגמרת. עמוד ב, יידון להלן בסעיף 13, כאן יטופל עמוד א. בעמוד א, ארבעה קטעים הדנים ברשויות שבת. הם מוספרו בספרות רומיות לפי סדרן בכתב היד וטופלו לפי סדרן בבבלי.

קטע I - קצר מאוד, ובו פירוש לדברי רב ששת בבבלי, שבת ז ע"א: 'ותופשת עד עשרה', שעניינו כרמלית. הלשון - ערבית.

קטע II - קצת יותר ארוך מקודמו, ועניינו הברייתא בבבלי, שבת ו ע"א, המגדירה את ארבע הרשויות. הפירוש דן בעיקר בהסבר לשאלה, מדוע אין בברייתא הגדרה לרשות הרביעית 'מקום פטור'. הלשון ערבית.

קטע III - יידון להלן, 13.

קטע IV - הוא הארוך מכולם, יותר מאורך כל השלושה ביחד, ובו פירוש לסוגיית הגמרא בבבלי, שבת ה ע"א, הדנה בדברי ר' אבון בשם ר' אלעא בשם רבי יוחנן: "זרק חפץ ונח בתוך ידו של חבירו חייב". החלק הראשון מפירושו של רירה"ס הוא מעין הקדמה מתודית, ובה הסבר לשיטת הגמרא להביא ברצף מימרות בנושאים שונים, במקרה דנן ארבע, שכולן נמסרו בשמו של אותו אדם. חלק זה של הפירוש כתוב בערבית, והוא כולל קצת פחות ממחצית הקטע. את החלק הזה מסיים רירה"ס בהוספת שוליים, שורה 8: "**זוהו פירוש ארבע המימרות וכו'.**" בהמשך מפרש רירה"ס באריכות את המימרה הראשונה, מימרת 'זרק' ואת הדיון בגמרא עליה. הפירוש כתוב כולו בעברית, למעט הוספה עילית אחת קצרה [מחוקה] בשורה 13 הכתובה בערבית. לאחר שסיים את פירוש המימרה הראשונה, מימרת 'זרק', באה הפתיחה 'אלרואיה אלב', אך פירושה חסר בכתב היד שלפנינו, ובכך מסתיים עמוד א של כתב היד. בשולי העמוד - חתימה של רירה"ס.

- 1 עזרי מעם יי יוסף ראש המדרש
 2 **בן יעקב ראש כלה בן עלי ראש הקהל ז"ל.**
 על חתימותיו ותארויו של רירה"ס ראו לעיל [מבואות, הביוגרפיה, ראש הסדר; וכן, גינת, דוגמאות אחרי עמ' 28]. הקטעים, פרט לקטע III, הובאו כאן לפי סדרם בבבלי. העמוד השני, עמוד ב, יידון להלן, 13.
 הזיהוי - עצמי.

קטע א, IV, כ"י TS 12.826, שבת ה ע"א.

- 1 **אמ' ר' אבון אמ' ר' אלעא אמ' ר' יוחנן זרק ונחה <<בתוך ידו של>> וכולי**
למא תקדם פי אן ידו שלאדם חשובה לו
 2 **כארבעה על ארבעה אג'לה לר' אבון רואיה פי הדא אלמעני נקלהא ען**
ר' אלעא ען ר' יוחנן והי זרק ונחה וכולי ואוד ו[רד]ת²⁶ לה
 3 **הדה אלרואיה דכר להא איצ'א תלת²⁷ רואיות אכרי ינקלהא הם ען ר'**
יוחנן <<קאלהא פי מג'לס ואחד ומקאם ואחד עלי מא ג'רת
 4 **בה עאדה אלתלמוד אן אדא כאן סמע מן שכך רואיות כתירה פי**
מקאם ואחד ודכרת לה <<ואחדת>>|<<מנהא מה שהוא צורך מקומו
 5 **אן יג'לה תמאמהא>> צאר אלג'מיע ארבעה²⁸ וג'על אלסימן פיהא. ז'רק**
ועמד. ה'כניס. וטען²⁹. וליס אן ר אבון לס ינקל ען ר' אלעא
 6 **ען ר' יוחנן סוי הדה אלד' רואיות הל יג'וז אן ינקל גירהא <איצ'א> ואנמא**
דכר לה הדה <כאצה> פי מכאן ואחד לאן סמעת מנה פי מקאם ואחד
 7 **<<מג'ל>>³⁰ אד הכדא עאדה אלתלמוד אדא כאן לשכך רואיות כתירה**
קאלהא פי מג'לס ואחד ולו אנהא פי עלום <|<<פנונא>>|<<כתירה>>
<שתי> ואג'לה מנהא
 8 **רואיה לחאג'ה דלך אלמוצ'ע אן יחצ'רהא ג'מיעהא³¹ }והדא שרח הדה**
אלד' רואיות <אלרואיות> ואצ'יף אלי ג'מיע <כל ואחדה מנהא מא ג'א
עליהא מן תחריר אהל אלתלמוד <<וג'על³²>> { <<אלרואיה>> אלרואיה

26 לא ניתן לזיהוי ודאי.

27 הכתיב חסר, ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 19, סעיף 6/ב.

28 במקור - סימן אליפטי, מכוון כנראה להוספת השוליים שבצד ימין. נראה שרירה"ס חזר בו והחליט שמקומה בשורה 8. ראו להלן בהערה מס' 31.

29 סימן שלוש הנקודות במקור.

30 רירה"ס התכוון כנראה לכתוב את המילה 'מג'לס', ראו לעיל בשורה 4, וכן להלן.

31 סימן האליפסה מכוון להוספת בשוליים בצד ימין. נראה שחזר בו מכוונתו הראשונה - לעיל: הערה 28 - ולכן מחק את המילה וג'על בהוספה.

32 הסימן על האות ע לא ברור. אולי כוונתו לרמז להתחברות למילה 'וג'על' שבשורה 4, וראו לעיל: הערה 28.

- אלא' <<מן הדה אלד'>> זרק ונחה בתוך ידו שלחבירו חייה
- 9 <<³³>> <<והכין פירושה> מי שהיה עומד באחת משתי רשויות <וחבירו עומד ברשות >|>>אחרת>>|> שניה> זרק חפץ <<לרשות אחרת>> ונח בתוך ידו שלחבירו >>העומד ברשות שניה חייה>>
- 10 חייה פיר' הזורק שהרי עקר והניח ואמרינן מאי קא משמע לן ר' יוחנן <<בשמועה זו> ידו שלאדם חשובה לו כארבעה על ארבעה כהר
- 11 אמר זה הדבר <<פעם אחת למעלה>> פעם אחת <<כדאמרינן לעיל וכן כי אתא רבון אמ' ר' יוחנן ידו שלאדם חשובה לו כארבעה על
- 12 ארבעה ומה צורך >|>>ולמה הוצרך>>|> לאמרו הנה פעם שניה. ואהדרינן <<מהו דתימא וכול' כלומ'>> הוצרך ר' יוחנן להשמיענו <<שמועה זו מפני>> <>ענין זה>>|>>³³>>|>
- 13 >|>>שיש בה חידוש>>|> שהוא ידו שלאדם חשובה לו כארבעה על ארבעה >|>>פעם אחרת בשמועה זו>>|> פעם אחרת בשמועה זו >|>>לאנה לו אקתצר³⁴>>|> שאילו סמך על השמועה הראשונה שאמרה למעלה ע[ה]יא
- 14 <<ידו שלאדם>> וכן כי אתא ר' אבון אמ' ר' יוחנן ידו שלאדם וכול' היינו אומרינן <הני מילי> שידו שלאדם חשובה לו כארבעה על ארבעה בזמן
- 15 שחושבה בה³⁵ {המוציא או הזורק} וּפֶסֶם דעתו עליה קודם שינוח בה החפץ <שיהיה החפץ נח בתוכה> שהרי על המשנה שהיא פשט העני את ידו לפניו ונתן לתוך ידו שלבעל הבית
- 16 נאמרה >> ³³שהעני שנתן>> ע[ש] העני היתה כונתו <<לשום >> משעה שפשט את ידו ובה החפץ <<לשום>> על ידו שלבעל
- 17 הבית לשומו בתוכה וכאילו חושבה הליבו ודעתו עליה אבל היכא דלא איכון לא חשובה לידיה <דחבריה> אימא לא אין ידו שלאדם חשובה
- 18 כארבעה על ארבעה ולא יה חייה קא משמע לן בזו השמועה השנייה שהעתיק אותה ר' אבון ממנו שהיא חשובה ואע"פ שלא
- 19 חיטה עליה קודם שינוח זה החפץ בתוכה שהרי זה זרק <מרשות זו> ולא חיטה על יד חבירו שברשות שנייה שלא ידע בודאי שתיפול
- 20 לתוכה <ולא> ידע שנפלה לתוכה וקאמ' שהוא חייה הולכך ידו שלאדם חשובה כארבע[ה] <ה> <<אמות>> <על ארבעה>> על כל צד ופינה בין איכון
- 21 לאחשובה בין לא איכון לאחשובה:³⁶ אלרואיה אלה'

33 מחיקה מושרת.

34 הוספה עילית בערבית. נראה לי, שרשם אותה כתזכורת לעצמו ואחרי כן מחק אותה.

35 סימן האליפסה מכוון להוספה בשוליים בצד ימין.

36 במקור - רווח בן אותיות אחדות.

תרגום:

שוורת 1-8: (1) "אמר ר' אבון... ונחה בתוך ידו וכו'", אחרי שקדם הדיון בעניין, שידו שלאדם חשובה לו (2) כארבעה על ארבעה, הובאה בעניין זה מימרה של ר' אבון, שאותה מסר בשם ר' אלעא בשם ר' יוחנן, והיא: "זרק ונחה וכו'". ומכיון שהובאה בשמו (3) המימרה הזאת, הביא משמו עוד שלוש מימרות נוספות שמסר, שגם הן בשם ר' אלעא בשם ר' יוחנן [שאמר אותן במושב אחד ובמעמד אחד, כפי שנוהגת (4) בו שיטת התלמוד; שאם נשמעו מאדם [אחד] מימרות רבות במעמד אחד, ונמסר מהן מה שהוא צורך עניינו, (5) מביאים את כולן] והן בסך הכל ארבע. ונתן בהן סימן: 'זרק', 'ועמד', 'הכניס' 'וטען'. ואין זה שר' אבון לא מסר בשם ר' אלעא (6) בשם ר' יוחנן אלא את ארבע המימרות האלה; אדרבה, ייתכן שמסר גם אחרות, ואולם, הובאו משלו אלה במיוחד במקום אחד, כי הן נשמעו ממנו במעמד אחד, (7) כי כך הוא נוהג התלמוד, שאם יש משל אדם [אחד] מימרות רבות, שאמר אותן במושב אחד, גם אם הן במדעים <<במקצועות רבים>> שונים [זה מזה], והובאה מהן (8) מימרה [אחת] לצורך הנושא [הנדון], יביא את כולן, {וזה פירוש ארבע המימרות האלה, ואוסף לכל אחת מהן מדברי בעלי התלמוד} שנאמרו עליהן. המימרה הראשונה <<מאלה הארבע>> - "זרק ונחה בתוך ידו שלחבירו חייב".

בירורים:

1	שוורה	אמ' ר' אבון... זרק ונחה - בבלי, שבת ה ע"א.
2-1	שוורה	ידו שלאדם... על ארבעה - בבלי, שם, לפני מימרת 'זרק'.
3	שוורה	תלת רואיאת אכרי=שלוש מימרות אחרות - בבלי, שם, בהמשך הסוגיה, והן: השנייה - "עמד במקומו וכו'"; השלישית - "הכניס ידו וכו'"; הרביעית - "היה טעון וכו'". וראו להלן בשורה 5, הסימנים שנתן בהן ריריה"ס.
5	שוורה	וליס=ואין זה - הסבר מתודי של ריריה"ס; ראו לעיל [מבואות, השיטות, מתודיות].
6	שוורה	ינקל גירהא=מסר גם אחרות - ראו למשל בבלי, בבא קמא קז ע"ב: "הטוען טענת אבידה בפקדון", ועוד.
7	שוורה	פי מג'לס ואחד=במושב אחד - ומכיוון שהמימרות האחרות לא נאמרו, לפי הבנתו של ריריה"ס, באותו 'מושב ומעמד', לא הובאו כאן.
8	שוורה	והדא שרח=זה פירוש - ראו הנאמר לעיל בהערות 3 ו-6.
9	שוורה	מי שהיה עומד - ראו: המשנה הראשונה במסכת, א א.
10	שוורה	עקר והניח - בבלי, שבת ה ע"א.
10	שוורה	ואמרינן - שם, אחרי מימרת 'זרק'.
12	שוורה	הנה=כלומר, כאן, בהשפעת המילה הערבית 'הנא' הדומה לה בצלילה, וראו לעיל [השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות].
18	שוורה	השמועה השנייה - הכוונה למימרתנו "זרק ונחה וכו'".

- שורה 18 שהעתיק אותה=פירושו - שמסר אותה, תרגום לעברית של הפועל הערבי 'נקל' שהשתמש בו רירה"ס בחלק הערבי של כתב היד [למשל, שורות 2, 3, ועוד]. העתיק במשמעות זו רגיל ומקובל בעברית של ימי הביניים.
- שורה 21 אלרואיה אלב'המימרה השנייה - כוונתו למימרת "עמד במקומו וכי", אך לא כתב כאן את פירושה.

קטע ב, II, כ"י TS 12.826, שבת ו ע"א.

- 1 פאן סאל סאיל וקאל <<לם קאלת>> | <<נג'ד>> | <נריז אלהריתא >>אן רשויות אלסבת <|> <<למעני>> | <ארהעה > | <<הוה קולהא>> | <<וקאלת>> נצ'ת ארהע רשויות
- 2 לשבת תם עדדתהא <<פי אלענאן>> רשות היחיד רשות הרבים כרמלית ומקום פטור ולמא ארדת
- 3 << ³⁷ >> [³⁸] <בהא> דכרת מנהא תלתה פקאלת איזו היא רשות היחיד חרוץ וכול' ואיזו היא רשות
- 4 הרבים סרטיא וכול' אהל ים והקעה והאסטונית והכרמלית וכול'. ולם תדכר אלראהעה אלתי הי מקום
- 5 פטור << ³⁸ >> אלג'ואה אנהא למא היינת צפה רשות היחיד וצפה רשות הרבים וצפה אלכרמלית
- 6 לם תחתאג' אן תהין צפה מקום פטור לאן מא כרג' ען הדה אלג' אוצאך אלתי דכרת פהו
- 7 מקום פטור לאנה אנמא דכרת צפה רשות היחיד לתפצלה ען רשות הרבים ודכרת רשות
- 8 הרבים לתפצל הינה והין אלכרמלית ודכרת אלכרמלית לתפצל הינהא והין מקום פטור ואמא
- 9 מקום פטור מא וראה דרג'ה אכרי פחתאג' אן יפצל מקום פטור והינהא ולדלך
- 10 לם תחתאג' אן תדכרה לאנה כךאך ג'מיע מא דכרת:

תרגום:

(1) ואם ישאל השואל ויאמר [למה אמרה] [אנו מוצאים] אנו רואים, שהבריתא [שרשויות השבת ארבע והוא מה שאמרה] קבעה ארבע רשויות (2) לשבת, אחר כך מנתה אותן [לפי הכותרות]: רשות היחיד, רשות הרבים, כרמלית ומקום פטור.

37 הכתב דהוי לחלוטין.

38 לא ניתן לזיהוי ודאי.

וכאשר חזרו עליהן (3) הזכירה מהן רק שלוש, ואמרה: "איזו היא רשות היחיד - חריץ וכו'; ואיזו היא רשות (4) הרבים - סרטיא וכו'; אבל ים ובקעה והסטונית והכרמלית וכו'", ולא הזכירה את הרביעית שהיא מקום (5) פטור. התשובה [היא], כי אחרי שהיא הגדירה את רשות היחיד ואת רשות הרבים ואת הכרמלית - (6) לא הוצרכה לבאר את הגדרת 'מקום פטור'; כי כל מה שחורג משלוש ההגדרות האלה שהזכירה, הריהו (7) מקום פטור שהרי היא ציינה את הגדרת רשות היחיד, בגלל היותה נבדלת מרשות הרבים; וציינה את רשות (8) הרבים כדי להבדיל בינה ובין הכרמלית; וציינה את הכרמלית כדי להבדיל בינה ובין מקום פטור. אבל (9) מקום פטור - אין אחריו דרגה אחרת כך שצריך להבדיל בין מקום פטור ובינה; ולכן (10) לא הוצרכה להזכירו, כי הוא שונה מכל מה שהזכירה.

בירורים:

- שורה 1 אלבריתא - בבלי, שבת ו ע"א. ראו גם: תוספתא, שבת א א-ב, ליברמן, עמ' 1, הוזכרו - רשות היחיד, רשות הרבים וכרמלית, ולא הוזכר שם 'מקום פטור'. ראו גם: רמב"ם, שבת, פרק יד, הל' א.
- שורה 2-3 ולמא ארדת... דכרת=וכאשר חזרו עליהן... הזכירה - רירה"ס מציג את השאלה, מדוע לא הגדירה הברייתא את המאפיינים של מקום פטור.
- שורה 6-19 אלג'ואב וכול"=התשובה - נראה לי, שלפנינו פירוש מקורי של רירה"ס לאי הגדרת המאפיינים של מקום פטור.

קטע ג, I, כ"י TS 12.826, שבת ז ע"א.

- 1 אמ' רב שעת ותופשת עד עשרה פיר' ועשרה הכלל ואלדליל עלי דלך קולהם למעלה מעשרה לא
- 2 הויה כרמלית אלדי ינתג' מנה הא <<למטה מעשרה ואפילו במשהו>> <עשרה> הויה כרמלית. פאן אעתרצ'תהא
- 3 וקלת אדא כאן מקום שגבוה עשרה ורחב ארבעה כרמלית ומקום שגבוה עשרה ורחב
- 4 ארבעה רעות היחיד פהמאדא אסתוג'ה הדא אן יכון רעות היחיד ואסתוג'ה [דא אן]
- 5 יכון כרמלית. ג'ואבק אנה אנמא יכון

תרגום:

(1) אמר רב ששת "ותופשת עד עשרה". פירוש, ועשרה בכלל. וההוכחה לכך - מה שאמרו "למעלה מעשרה לא (2) הויה כרמלית", אשר המסקנה ממנה היא, "הא עשרה הויה כרמלית". ואם תקשה על כך (3) תאמר, אם מקום שגבוה עשרה ורחב ארבעה הויה כרמלית, ומקום שגבוה עשרה ורחב (4) ארבעה הויה רשות היחיד, אז

מה מחייב את האחד להיות רשות היחיד, ומחייב את האחר (5) להיות כרמלית. התשובה לכך [היא], כי זה יהיה...

בירורים:

שורה 1	אמ' רב ששת - בבלי, שבת ז ע"א.
שורה 2-1	קולהם=מה שאמרו...כרמלית - שם, שם.
שורה 2	הא עשרה - שם, שם.
שורה 4	רשות היחיד - שם, שם, ו ע"א.
שורה 5	ג'ואברך=התשובה לך - התשובה אינה כתובה לפנינו; ראו: בבלי, שבת ז ע"ב.

11. שבת ח ע"ב-ט ע"א. אסקופה.

כ"י TS F5.32 ו- TS NS 325.6 אינט.

בסעיף זה יידונו שני כתבי יד: TS F5.32 ו- TS NS 325.6. לשניהם נושא משותף - האסקופה. יתר על כן, כתב היד השני הוא בעצם המשכו של הראשון.

כתב יד א. TS F5.32

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים בגודל בינוני. המראה החיצוני נאה, הכתב מסודר, מרובע, יפה וקריא, אלא שהוא דהה במקומות רבים, במיוחד בעמוד ב, ואין אפשרות פיענוח מלא של הכתוב. חלק מהדהיות אמנם ניתנות להשלמה על פי המקור התלמודי.

תוכן כתב היד הוא פירוש בדרך הסיכום לסוגיה בבבלי, ח ע"ב-ט רע"א. רירה"ס מפרש את העניינים השונים הנדונים בסוגיה, כמו השימוש ברקק וזירזא דקני, ואחרי כן דן באריכות במעמדה של האסקופה ובהלכות הקשורות בה. בדיון הוא משלב גם דברים שנאמרו בעניינה בבבלי, שבת ו ע"א. הפירוש נקטע באמצע, לדעתי המשכו בכתב יד אחר TS NS 325.6, הוא יידון להלן בהמשך סעיף זה.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

עמוד א

- 1 [כיון שהה] ריות מהלכין] הו אע"פ שמהלכין על ידי הדחק עמיה
- 2 הלוך ו[הוי] רקק כרעות הר' אהל אם אין מהלכין אלא
- 3 משתמשין כיון שאינם יכולין להשתמש אלא על ידי הדחק

- 4 לא שמויה תשמיש ולא הוי כרעות הרבים שמ' מינ': אמ' רב
 5 יהודה האי זירזא דקני פיר' אגודת קנים היתה מוטלת
 6 בארץ הגביה הקצה האחד והקצה האחר בארץ העמידה
 7 והעליכה במקום אחר וחזר והגביה הקצה שהיה בארץ
 8 ורמה אותו במקום חוץ מן המקום השני אם עש[ה] על זו
 9 הדרך אפי' כל היום כיון שלא הגביהה כולה אינו חייה: ובאנו
 10 לפיסקא אחרד-א³⁹ מן בריתא אדם עומד על האסקופה וכול'
 11 והעלינו האסקופה שאין רחבה ארבעה שווה [מקום פטור]
 12 ומותר לטלטל ממנה אל רעות הר' מרע' [הר' וכן ברע']
 13 היחיד ובלבד שלא יחליף ויוציא אל רע' הר' מה שלקח מרעות
 14 היח' ולא אל רע' היח' דבר שלקחו מר' הר': ופיסקא אחרינא
 15 וא[ם נש]א מן העני ונתן לבעל הבית או מבעל הבית [ונתן]
 16 לעני פטור ושאלנו לימא תהוי תיובתיה דרבא דאמ' [המעביר]
 17 חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע וכול' פירוש א[חד] שהוא
 18 יושב ברע' הר' בתוך ארבע אמות עשבת בה מותר לו
 19 לטלטל מזה הצד מראש ארבע אמות ויביא אליו ומהצד
 20 האחר מסוף ארבע אמות ויביא אליו והוא חשוב כמקום
 21 פטור שיש לעומד [הו] לטלטל מרעות הר' אליו ומ[ר' היח']
 22 אליו כך זה יש לו להביא מראש ארבע אמות אליו ומסוף

עמוד ב

- 1 ארבע אמות אליו אבל אין לו להעביר מראש הארבע אמות
 2 ועד סופם ואף ע"פ שהעבירו על עצמו והוא חשוב כמק[ום]
 3 פטור העומד על האסקופה אין לו ליקח מרע' היח' ולה[וציא]
 4 לרע' הר' אע"פ שהעבירו דרך האסקופה שהוא מקום פטור
 5 וכיון דאמרי' באסקופה ואם נשא מרע' היח' מן העני והוציא
 6 לרע' הר' ונתן לבעל הבית דרך מקום פטור ואמ' רבא היושב
 7 בתוך ארבע אמות אע"פ שהעבירו דרך עליו חייה אמר
 8 שמ' אותו אסקופה [] תיה השבנו [] אמנא
 9 פטור כע[...] [כ]מקום פטור [וזר] קו לרע' הרבים
 10 ועני העבירו אמה אחת ולא הניחו במקומה [היה] חייה

- 11 [ה] תם דאמי רבא חייה בשלא נח אפילו בתוך
 12 [] ואילו נח אצלו היה פטורכדאמרינן באסקופה
 13 [] אומרים [] נש []
 14 [] הזמן שהפתח פתוח [] א
 15 [] לה לפרש כלחוץ ולומי שלא נתן [] נא
 16 [] כלחוץ שיהי תוך הפתח שהוא מקום האסקופה
 17 כ [] תהיה אלא על כל צד שאם היה חוץ רע' הר' יהיה
 18 [] כרמלית יהיה כמותו שברור וידוע
 19 [] שלא כמו [] לעולם מתוך שאין עוד להשתמש
 20 [] רבים כאשר אמרנו למעלה []
 21 [] שאין רע' הר' ואמרי' [] רוב פרק ראשון
 22 תסתיים משמיה דר' יוחנן תחת הקורה [] תסתיים ט []

בירורים:

עמוד א

- שורה 1 מהלכין על ידי הדחק - בבלי, שבת ח ע"ב.
 שורה 3-4 על ידי הדחק לא שמיה תשמיש - בבלי, שם.
 שורה 5 זירזא דקני - בבלי, שם, בהמשך העמוד.
 שורה 5-9 אגודת קנים... אינו חייב - ניכרת השפעה ברורה של ניסוח פירוש ר"ח כמו שהוא בדפוסים שלפנינו, אך לא העתקה מלאה, אלא אם נניח שלפני רירה"ס היה נוסח קצת שונה של פירוש ר"ח.
 שורה 10 אדם עומד על האסקופה - בבלי, שם, בהמשך. לעניין האסקופה ראו: תוספתא, שבת א ו; וכן בבלי, שבת ו ע"א. לשימושיה של האסקופה ראו: קרויס, קדמוניות, חלק א II עמ' 350-353; וכן שפרבר, תרבות חומרית, עמ' 25-28. ראו גם הערוך, וכן בן יהודה, מילון.
 שורה 16 תיהוי תיובתא דרבא - בבלי, שם, ח סע"ב.

עמוד ב

- שורה 2 שהעבירו על עצמו - שם, ט רע"א.
 שורה 5-6 שם, ו ע"א.
 שורה 6-7 ביושב בתוך ארבע אמות - ראו בכתב היד בעמ' א' שורה 18.
 שורה 7 בבלי, שם, ט רע"א.
 שורה 11 'בשלא נח' - שם.
 שורה 20 כאשר אמרנו למעלה - בגלל הפגמים הרבים, לא ברור לאילו מדבריו לעיל התכוון רירה"ס.

כתב יד ב. TS NS 325.6

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים בגודל בינוני, 19 שורות בכל עמוד. הכתב מרובע ומסודר, אבל הדפים פגומים מאוד. יש בם קרע גדול, סימטרי, ברבע הימני התחתון של עמוד א, ובמקביל לו ברבע השמאלי התחתון של עמוד ב, וזה מראה ששני העמודים היו מקופלים בצורה סימטרית. בשלוש השורות התחתונות שבכל עמוד הקרע מתרחב, והוא תופס כמעט את כל רוחב השורה. נוסף לכך יש גם דהיות וכתמים. בגלל כל אלה פיענוח כתב היד רחוק מהיות שלם.

תוכן כתב היד הוא סיכום סוגיה הדנה במעמדה של האסקופה לגבי רשויות שבת, על פי בבלי, שבת ט ע"א, וכן שם, ו ע"א. לצורך הסיכום משלב רירה"ס יחד דברים משתי הסוגיות. כתב יד זה הוא המשך והשלמה לכתב היד שטופל לעיל בסעיף זה, TS F5.32, ומסיבה זו הוא טופל כאן למרות פגימותיו. עניין האסקופה נדון גם בירושלמי, שבת ועירובין, אך רירה"ס מתייחס בסיכומו רק לסוגיות שבבבלי. הסיכום נקטע באמצעו והמשכו חסר.

הלשון - עברית

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

עמוד א

- 1 **מסוך המבוי עד חצי האסקופה ומשם אינו מקורה חצי האסקופה**
- 2 **החיצונה בלבד כי יקרא האסקופה והמבוי כולה מבוי ויהיה אמרו**
- 3 **חצי האסקופה על כל המבוי וחצי האסקופה אשר עמו וחציו אינו**
- 4 **מקורה על חצי האסקופה החיצונה בלבד ורב אשי פירק פירוק**
- 5 **אחר אמ' לעולם יתכן עיהיה זה [באסקופה מקורה] וכגון עקירה**
- 6 **בו שני קירויין אחד כלפי פנים ואחד כלפי חוץ וכל אחד משני הקירויין**
- 7 **מקום ארבעה שאם הווה המקום שהניח ארבעה טפח' על ארבעה**
- 8 **טפח' נעשה מקום [בפני] עצמו ואסור לטלטל ממנו אל**
- 9 **פנים ומפנים אליו שזה הדבר על דעת אחרים הוא אמור וקימ'**
- 10 **.... לן דאחרים סברי עכל מקום שהווה ארבעה טפחים והוא נבדל**
- 11 **.... [כ]מו בחדר אחד שמבדילו מן הביתנעשה**
- 12 **.... [] לטלטל ממנו אל הבית ומהבית אליו**
- 13 **.... [] רשות אחת הן כגון שני בתים**
- 14 **.... [] דר ופשיט לנו כי אחרים הם ר' מאיר כד [?]**
- 15 **.... [אמ'] רב יצחק בר אבדימי אומ' היה**
- 16 **.... [] רע' אחת כגון**

- 17 [ארבע] עה אסור לכתך
 18 [] אמ' עמוד הרע'
 19 [רשון] ת הרבים

עמוד ב

- 1 אין [עשרה] ור' מאיר [גבון] עשרה אבל אם אין גבוה
 2 עשרה לא הל' [] שתי רשויות וכלל הזה כל שתי
 3 רשויות שבחלון [ארבעה] וכן בין זה מזה או []
 4 נמצא בהן [] עמוד שגבוה עשרה []
 5 בחקיריו [] שאינו זה בעינו הרי נגיד שכל
 6 [עמוד] שרחבו ארבעה וגבהו עשרה או שיש לו מחיצות עשרה
 7 או שיש עליו קורה גבוהה עשרה [שהוא] הפרט בין שיש לו מחיצות
 8 עשרה ובין שגבהו עשרה והוא בתוך [רשון] ת קבוע בפני עצמו
 9 וניכר מהבית אסור לטלטל ממנו אל הבית על דעת אחרים וברור
 10 כי תוך הפתח ניכרים והבית בתוך הפתח וחדר וביית לחוד לפיכך
 11 פירק רב אשי השאין בו ארבעה שאם יש [בו ארבעה]
 12 לפנים והדלת חוצה לו ומהדלת []
 13 ומקורה והוא מקום ניכר מה []
 14 שתי רשויות שהן רשות אחת []
 15 אם יש בו ארבעה והוא חוצה [] דלת ע' []
 16 לפיכך קאמר שאין [] ואם []
 17 לה שלטה ופת [ופחות]
 18 משלטה כלבוד [דמי]
 19 הרי []

בירורים:

עמוד א

- 1 שורה - אסקופה - ראו לעיל בסעיף זה, בבירורים לכתב יד א, שורה 10.
 3-4 שורה - ויהיה אמרו - מתיחס לדברי רב יהודה אמר רב, בבלי, שבת ט ע"א.
 4 שורה - ורב אשי פירק - בבלי, שם, בהמשך הסוגיה אחרי דברי רב יהודה.
 6 שורה - שני קירויין - בבלי, שם, בדברי רב אשי.
 7-8 שורה - ארבעה על ארבעה - בבלי, שם.
 9 שורה - על דעת אחרים - בבלי, שם, ו ע"א.
 15 שורה - רב יצחק בר אבדימי - שם, ט ע"א.

שורה 18	עמוד ברשות הרבים - שם.
	עמוד ב
שורה 1	דברי ר' מאיר - בבלי, שם.
שורה 6	עמוד וכו' - בבלי, שם; וכן: שם, ו ע"א. ראו גם: רמב"ם, שבת, פרק יד, הל' א.
שורה 11	פירק רב אשי - שם, ט ע"א.

12. שבת קטעים שונים. כ"י TS K25.200 אינט.

יג ע"א; יט ע"א; מט ע"א; עג ע"ב; עד ע"ב; עה ע"ב

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים גדולים, ובם תשעה קטעים, שונים זה מזה באורך ובתוכן. חמישה מהם בעמוד א וארבעה בעמוד ב. את קטעי המשנה סימנתי בספרות רומיות. העימוד מסודר, הכתב ברור ונקי, כמעט ללא מחיקות והוספות בין השורות, פה ושם דהיות מעטות. שמונה קטעים, החמישה שבעמוד א, ושלושה מעמוד ב, עוסקים בעניינים שונים מבבלי, שבת. שישה מהם נדונים כאן לפי סדרם בבבלי, שלושה אחרים נדונו לעיל: א IV - נדון במשנה 10; א V - במשנה 11; ב IV, שעניינו במשנה כלים - במשנה 25. צורתה המסודרת של כתב היד, מרחיקה את האפשרות שלפנינו אוסף של טיוטות; מאידך גיסא אין לנו הסבר משכנע למגוון של עניינים המרוכזים בדף אחד. ייתכן שאלו הם קטעים שהוכנו לצורכי הוראה, או הדגמה של עבודות העתקה ועדיין קשה לנו העובדה, שבחלק מקטעי המשנה חסר הסיום. הלשון אינה אחידה. יש קטעים שלשונם עברית, יש שלשונם ערבית, ואחרים הכתובים בתערובת של כל "לשונות הגניזה" [כהגדרתו של פרופ' בלאו]. הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

קטע א, עמוד ב II, כ"י TS K25.200, שבת יג ע"א.

מבוא

הקטע הוא קצר מאוד, בן שורה אחת, דחוק בין הקטעים ב I, ו-III, ובו התחלת פירוש למימרה בבבלי, שבת יג ע"א, ומקורה בתוספתא שבת א יד, בשם רבי שמעון בן אלעזר, והיא מדברת בשבח התפשטות דיני טהרה בישראל. רירה"ס תרגם לערבית את תחילתה של המימרה, ואין לתרגמו המשך.

1 **בא וראה עד היכן פרצה טהרה הישראל יעני אנט'ר אלי אי חד פעת אלטהרה פי ישראל <<ואשתהרת>> ואנתערת וכהר**

תרגום:

"בא וראה... בישראל", כלומר, ראה עד כמה פשתה [או פשטה] הטהרה בישראל [והתפרסמה] והתפשטה, וכבר

בירורים:

הקטע הוא התחלה של מימרה מבבלי, שבת י ע"א, ומקורה בתוספתא, שבת א יד. ראו גם: ירושלמי, שבת פרק א, הל' ג, ג סע"ב, בשינויים. הדברים כפי שהובאו כאן קטועים והמשכם - אם היה - חסר. ראוי לציין, שאת המילה העברית 'פרצה' תרגם בהוראת 'פשתה', 'נפוצה', על פי משמעות הפועל בבראשית ל: "ויפרץ לרב" [הפסוק מצוטט בירושלמי, וזהו כנראה המקור לתרגומו של רירה"ס]; לעומת זאת, רש"י, בבלי, שם, ד ה: 'פרצה' - גברה כמו "ופרצת ימה וקדמה", בראשית כח יד.

קטע ב, עמוד ב III, כ"י TS K25.200, שבת יט ע"א.

מבוא

קטע זה הוא פירוש לדברי הגמרא, שם, בעניין הצורך למדוד את הבגד הנמסר לכובס לפני מסירתו ואחרי קבלתו. הלשון - ערבית.

- 1 האי מאן דיאהיה מאנא לקצארא יעני מן אראד אן ידפע תוה <כאס> ללקצאר יקצרה לה ימסחה <אעני יק[יסה]> ליעלם
- 2 כם <<הו>> <פיה> דראע קהל אן ידפע לה וימסחה העד אן יאכדה מנה <<בצר לא גדם היה יעני>> פאן נקץ אל[תוה]
- 3 <<ולא סרק>> { קטע מנה עי⁴⁰ לאן מן שאן אלתוה אדא קצר ינקץ מן טולה ובשרט אן יכון אלנקצאן יסיר ממא
- 4 ימכן אן יכון מן אלקצארה אמא אן כאן כתיר אכתר מן אלמקדאר אלדי ג'רת אלעאדה אן ינקץ פי אלקצא[רה]
- 5 <<פלא תעך אנה קד סרק מנה>> פהלא עך קד סרק מנה ואן זאד פי טולה פקד חג'הה ואפסדה
- 6 והו קולהם בצר לא גדם היה הותיר אפסודיה אפסודיה. יתצרך גדם מן גידמת אלדי הי אלמקטוע[ת] אליד.

תרגום:

(1) האי מאן... לקצארא, כלומר, מי שרוצה למסור בגד מלוכלך לכובס כדי שיכבסנו בשבילו - ימדוד אותו [כלומר, ישווה את מידותיו], כדי שידע (2) כמה אמות יש

בו לפני שהוא מוסרו לו, וימדוד אותו אחרי שיקח אותו ממנו << >>, ואם פחת הבגד << ולא נגנב ממנו >> (3) [משמע ש] נקרע ממנו משהו; כי דרך הבגדים, כאשר יכובסו, יפחת [משהו] מאורכם. וזאת בתנאי, שהפחת הוא מועט, מה (4) שייטכן שהוא מחמת הכיבוס. אבל אם הוא רב, יותר מהמידה המקובלת שיפחת בכיבוס (5) <<שלא יהיה לך ספק שנגנב ממנו >> הרי ללא ספק [הכובס] גנב ממנו. אבל אם התארר, הרי הוא מונעו [מללבוש אותו] וקלקל אותו. (6) והוא אומרם: "בצר - לא גדם ביה, הותיר - אפסודי אפסדיה". [המילה] 'גדם' נגזרת מהמילה 'גידמת', שפירושה קטועת יד.

בירורים:

שורה 1	האי מאן... לקצארא - בבלי, שבת יט ע"א, דברי אביי, ולא ציין רירה"ס את שמו.
שורה 3-4	מן שאן אלתוב... אלקצארה=כי דרך הבגדים... בכיבוס - <u>תוספת פרשנית של רירה"ס.</u>
שורה 5	חג'בה=גנב ממנו - התרגום על פי אלבסתאני, מילון.
שורה 7	קולהם בצר... אפסדיה=אומרם בצר וכו' - מהקשר העניינים ומהשימוש במילה 'קולהם', מתקבל הרושם שלפנינו ציטוט מדברי הגמרא. אולם המילים "בצר לא גדם ביה" אינן בנוסחי הגמרות שלפנינו, לא ברבינוביץ דק"ס, לא בקאסאווסקי, לא בכ"ץ - גנזי בבלי, ולא בתקליטור. <u>או שהיתה לפני רירה"ס גרסה שונה בבבלי, שלא הגיעה לידינו, או שהציטוט מתייחס לחכמים מאוחרים.</u>

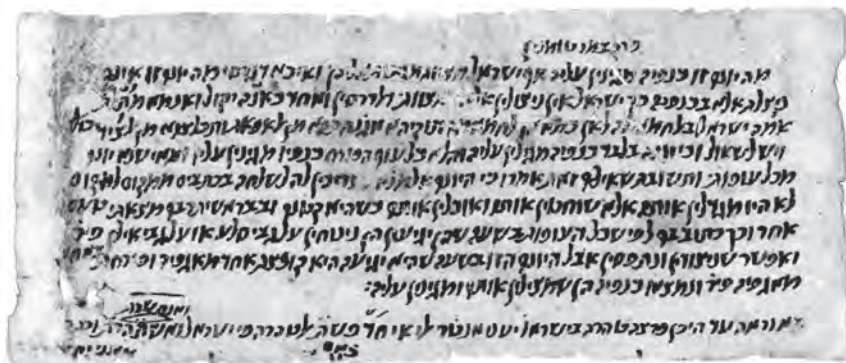
קטע ג, עמוד ב, כ"י TS K25.200, שבת מט ע"א.

מבוא

קטע זה הוא פירוש לדברי אגדתא, על השוואת עם ישראל ליונה, על פי הפסוק בספר תהלים סח יד: "כנפי יונה נחפה בכסף". רירה"ס מפרש תחילה את דרשת חז"ל בבבלי, שבת מט ע"א, ומשלים את פירושו בעזרת שתי דרשות נוספות: האחת מבבלי, ברכות נג ע"ב, והשנייה מבראשית רבה, לט י. אגב כך הוא מסביר את היחס המיוחד של האדם ליונה, בעובדה שהוא משתמש בה כיונת דואר. לא מצאתי מקור להסבר זה, וייתכן שהוא מחידושי של רירה"ס, בהסתמך על שיטות הדואר שהיו נהוגות בתקופתו. על השימוש ביוני דואר, ראו: אנציקלופדיה עברית, כרך יט, עמודות 505-506.

הלשון מעורבת, עברית וערבית.

- 1 פרק כמה טומנין
- 2 מה יונה זו כנפיה מגינין עליה אך ישראל מצוות מגינות עליהן. ואיכא

כ"י TS K25.200

- דאמרי מה יונה זו אינה
- 3 ניצלת אלא הכנפיה כך ישראל אין ניצולין אלא המצוות. ואלדרסין ואחד כאנה יקול ואנמ מרתלת
 - 4 אמה ישראל האלחמאמה לאן כמה אן אלחמאמה תוקיהא אג'נחתהא מן אלאפאת ותכלצהא מן אלציד כול'
 - 5 ויש לשאול וכי יונה הלבד כנפיה מגינין עליה והלא כל עוף הפורח כנפיו מגינין עליו ומאי שנא יונה
 - 6 מכל עופות. ותשובת שאילה זו אמרו כי היונה אלמלא צריכין לה לשלחה הכתבים ממקום למקום
 - 7 לא היו מגדלין אותה אלא שוחטין אותה ואוכלין אותה כשהיא קטנה והבראשית רבה מצאתי טעם
 - 8 אחר וכן כתובה בה לפי שכל העופות שהן יגיעין הן נינוחין על גבי סלע או על גבי אילן פיר'
 - 9 ואפשר שניצודין ונתכסין אבל היונה הזו בשעה שהיא יגיעה היא קופצת אחד מאגפיה ופורחת באחד
 - 10 מאגפיה פיר' ונמצאו כנפיה הן שמצילין אותה ומגינין עליה:

בירורים:

- שורה 1 פרק במה תומנין - שבת, פרק רביעי.
- שורה 2 מה יונה זו וכו' - בבלי, שבת מט ע"א.
- שורה 2 ואיכא דאמרי - בבלי, ברכות נג ע"ב. המילים 'ואיכא דאמרי' הן מילות קישור שהוסיף ריר"ס.

- שורה 3 ואלדרסין ואחד=שתי הדרשות אחת הן - בתשובתו מאחד רירה"ס את הדרשות.
- שורה 4 שתי הדרשות אחת הן, כאילו אמר: אכן, עם ישראל נמשל ליונה, כי כמו שהיונה, כנפיה מגינות עליה מצרות ומצילות אותה מציד וכו'.
- שורה 5 ויש לשאול - מן הניסוח נראה לי, שמקור השאלה הוא רירה"ס עצמו.
- שורה 6 אמרו וכו' - לא עלה בידי למצוא את המקור לתשובה זו. אני משער, כי כשם שהשואל הוא רירה"ס עצמו, כך הוא הוא המשיב, בבחינת איהו מותיב ואיהו מפרק.
- שורה 7 ובבראשית רבה - לך לך פרשה לט י.

קטע ד, עמוד א II, כ"י TS K25.200, שבת עג ע"ב.

- 1 האי⁴¹ מאן דכניף מילחא ממילחא יעני מן
- 2 יג'מע אלמלח מן אלמלאחה והי אלארץ אלסבכה אלמאלחה אלתי יוג'ד עלי וג'הא
- 3 אלמלח אדא כנסה בידה וצ'מה אלי בעצ'ה בעץ' חייב משום מעמר הדא
- 4 ראי רבה ואמא אביי יקול אין עימור אלא בגידולי קרקע ואלהלכה כאביי הולכך
- 5 מאן דכניף מילחא ממילחא אינו חייב אלא כשמעבירו. או ברשות הרבים
- 6 העביר דינו כמעביר ברשות הרבים ואו הכרמלית או ברשות היחיד הכין דיניה:

תרגום:

(1) "האי מאן... ממילחא", כלומר, מי (2) שאוסף מלח ממליחה, והיא אדמת מליחה שיש על פניה (3) מלח, כשהוא אוסף אותו ומכנס אותו קצתו אל קצתו - חייב משום מעמר, זו (4) דעת רבה. ואילו אביי וכו'...

בירורים:

- שורה 1-5 האי מאן וכו' - כל הקטע הוא פירוש לדברי רבא, או רבה - ראו הגרסה בהמשך - בבבלי, שבת עג ע"ב, על אב מלאכה 'המעמר'.
- שורה 4 ראי רבה=על החילופין רבא<רבא ראו: בבלי, שם, הערה בשולי הגיליון.

- שורה 4 ואלהלכה כאביי - רמב"ם, שבת, פרק ח, הל' ה.
 שורה 5 או ברשות הרבים='או' במשמעות 'אי'=אם. כך יש להבין את המילה
 'או' גם בשורה 6: ואו בכרמלית או ברשות היחיד - ואם.
 שורה 6 הכין דיניה - בכל מקרה חייב רק על ההעברה ולא על העימור.

קטע ה, עמוד א ו, כ"י TS K25.200, שבת עד ע"ב.

מבוא

קטע זה הוא פירוש לדברי הגמרא בעניין 'התולש את הכנף', שבת עד ע"ב.
 הלשון - ערבית.

- 1 [42]
 2 **התולש כפי' אלד'ו ינתף את הכנף פיר' קאל מן יקלע רישה מן ג'נא[ח]**
ח < טאיר ויקטעהא אעני יסקדרהא
 3 **ויגרד שעהא חתי תנקי קצהא מלסא ילזמה אד'א כאן סאהיא תלת**
 4 **קראבין קרהאן עלי קלעהא לאן תולש חייב משום גוזז וקרהאן עלי**
תסקדרהא
 5 **לאן קוטם חייב משום מחתך וקרהאן עלי ג'רד שעהא לאן ממרט חייב**
 6 **משום ממחק.**

תרגום:

(1) (2) "התולש [פירושו מי שמורט] את הכנף", פירושו: אמר, מי שתולש נוצה
 מכנף עוף וחותר אותה, כלומר קוטם אותה (3) ומורט את שעה עד שהיא נשארת
 קנה חלק - חייב, אם הוא שוגג, שלושה (4) קרבנות: קרבן על תלישתה, כי תולש
 חייב משום גוזז; קרבן על קטימתה, (5) כי קוטם חייב משום מחתך; וקרבן על
 מריטת שעה, כי ממרט חייב (6) משום ממחק.

בירורים:

- שורה 2 ינתף=תולש - ואחר שינה ותרגם 'יקלע'. לא ברורה לי סיבת השינוי,
 אלא אם כן מדובר, אולי, בהבדלים דיאלקטיים או בשימושים
 מקומיים.
 שורה 2 יסקדרהא=קוטם - לא מצאתי את הפועל 'סקדר' במילונים לערבית
 הקלאסית, ואולי גם הוא שימוש מקומי או דיאלקטי.
 שורה 3 תלת=שלושה - בכתוב חסר, ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 19, סעיף 6/א.
 שורה 3-4 תלת קראבין=שלושה קרבנות - בבלי, שבת, שם.

ה' ע"ב
 התולש את הכסף כד קא מיקל ברישה מקטור ויקטעהא מעי' יקדחה
 ויצד שעה חתי ונשך קצבה מלסא ינמה מואכא סמהא תל' ו
 קראבן קרבאן על קטעהא (מ) וטלש חייב מ' סוס ג' וז קרבאן על יקדחה
 ס' וקוטס חייב מ' סוס מחתק וקרבאן על גרד שעהא למ' מ' חייב
 מ' סוס ממחוק' האו מאן דכסף כאלמא מ' סוסהא ויעי' מ' ו
 ינמע נ' סוס מ' למ' סוסהא והו' לארץ לשבכה למ' סוסהא לתי' ויעי' על ג' סוסהא
 למ' סוסהא כנסה בידה וצמה ליבעעה בעי' חייב מ' סוס מעגל הוא
 כאי רבה ואמ' אביי יקולאין עמוד לא בצדו קרקע ולהכה כאביי הלוקק
 מאן דכסף מילחא מ' סוסהא איש חייב לא כש' ע' סוסהא או צ' סוסהא
 העבר ד' סוסהא ע' סוסהא הרב' ס' או צ' סוסהא או צ' סוסהא הימ' ד' סוסהא
 השפ' בן העמודים פ'ו השפ' בידו על העורה המט' סוסהא בין העמודים
 וילק' מ' ע' סוסהא ל' סוסהא ויפתח ל' סוסהא מ' סוסהא לכל
 ג' סוסהא ויקשרו ע' עמודים ס' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 בין העמודים חייב מ' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 וס' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 העמודים בס' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 ע' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 קרבאן ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 החורט והזרע למ' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 מ' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 ויתרו מ' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 קבל' ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 הקיט' השך העורה מע' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 וה' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 קרקע ד' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא
 ה' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא ל' סוסהא

TS K25.200

- שורה 4 תולש... משום גוזז - בבלי, שם; רמב"ם, שבת, פרק ט, הל' ז.
 שורה 5 קוטם... משום מחתך - בבלי, שם; רמב"ם, שבת, פרק יא, הל' ז.
 שורה 5-6 ממרט משום ממחק - בבלי, שם; רמב"ם, פרק יא הל' ו.

קטע ו, עמוד א III, כ"י TS K25.200, שבת, עה ע"ב.

מבוא

קטע זה הוא פירוש [בעצם שניים] לדברי הגמרא בעניין 'השף בין העמודים', בבלי, שבת, שם. הלשון מעורבת - עברית וערבית.

- 1 [43] השף בין העמודים פיר' השף בידו על העור המתוח בין העמודים
 2 וד'לך אן יעמל לדדקור ארבעה אעמד ויפתח אלרק פיהא מרהוט לכל
 3 ג'הה ויקשר ויעמ[ל] עמודים פמן מסח אלרק יום אלסבת
 4 בין העמודים חייה מש[ום ממחק לא] הבחה אלרק י[44] מא כאן פיה
 מן נחאתה
 5 ווסך' פכאנה ממ[חק מא] כאן פיה [45] השף בין העמודים כשף את
 הקרקע עבין
 6 העמודים הסנד[ל] שלסיידין עמ[חליק] א[ת הקר]קע ואע"פ שאינו
 בונה:⁴⁶

תרגום:

(1) "השף בין העמודים" - פירושו השף... העמודים (2) וזאת, שעושים לצורך תמיכה ארבעה עמודים ומותחים את הקלף [=העור] ביניהם, כשהוא קשור לכל (3) צד, וקושר [ועושה] העמודים, ומי ששף את הקלף ביום השבת, (4) בין העמודים - חייב משום ממחק, כי בשפשו את הקלף [] כפיסי עץ שהיו בו, (5) ולכלוך [שהיה בו], והרי הוא כאילו מוחק מה שהיה בו [השף בין... שאינו בונה].

בירורים:

- שורה 1 השף וכו' - בבלי, שבת עה ע"ב.
 שורה 1 השף... בין העמודים - כלשון הרמב"ם, שבת, פרק יא, הל' ו. ראו גם:

43 רווח בתחילת השורה, כ-7 אותיות.

44 דהוי, לא ניתן לקריאה.

45 זיהוי לא ברור.

46 ההשלמות בשורות 5-6 על פי אוצה"ג לשבת, חלק התשובות, עמ' 70, סעיף רכת.

ירושלמי, שבת פרק ז, הל' ג, י סע"ג. ראו גם: ר"ח לסוגייתנו, אוצה"ג, שבת, חלק הפירושים עמ' 35, סעיף קלג, בשם רב האי גאון.	
לדקור=תרגמתי 'תמיכה' על פי אלבסתאני.	שורה 2
ויפתח=תרגמתי 'מותחים', על פי רירה"ס בשורה 1.	שורה 2
אלרק=תרגמתי קלף לפי השימוש המקובל בערבית. אבל בתשובות הרמב"ם, תשובה קסב, כרך ב, עמ' 310-311, במיוחד עמ' 310 הערה 7, מבחין הרמב"ם בין קלף ובין 'אלרק' שהוא קלף שלא עובד עיבוד שלם.	שורה 2
מרבוט לכל ג'ה=קשור לכל צד - כך לפי פירוש רב האי גאון, אוצה"ג, שם.	שורה 2
חייב משום ממחק - רמב"ם, שבת, שם. ראו גם: 'הערוך', ערך 'שף' [הראשון].	שורה 4
כשף את הקרקע... בונה - ראו: רש"י, בבלי, שם, ד"ה 'השף בין העמודים'; אוצה"ג, שבת, חלק התשובות, עמ' 70, סעיף רכח; 'הערוך', שם; בעל הערוך מביא את שני הפירושים שבכתב היד שלפנינו.	שורה 5-6

13. שבת צט סע"ב; קנא ע"ב. כ"י TS 12.826 אינט.

[בסעיף זה יטופלו שני קטעים. הראשון הוא קטע א III, מכתב היד הנ"ל. תיאורו המלא של כתב היד - לעיל: גמרא 10.]

קטע א, שבת, צט סע"ב.

מבוא

הקטע דן בדברי רבא בעניין 'מים על גבי מים' או 'שמן על גבי מים', בבלי, שבת צט סע"ב.
הלשון - ערבית.

- 1 <|><<ואזדא רבא לטעמיה דאמ'>>|> דאמ' רבא פשיטא לי מים על גבי מים וכול' אצל קול רבא מע מסלתה מע עמן עצף על גבי
- 2 מים <<הפרק>> <<פי הדה אלמסכתא אלי קדאם הפרק הזורק והנאך תג'דהא הנצהא הנא>>:
- 3 הפרק הזורק הו אלפרק אלי"א מן הדה אלמסכתא והנאך תג'ד דלך הנצה הנא:

תרגום:

(1) [ואזדא רבא לטעמיה] דאמר רבא "פשיטא לי מים על גבי מים וכו"; מקור דברי רבא עם שאלתו בעניין שמן שצף על גבי (2) מים [בפרק] [במסכת הזאת לפני כן בפרק הזורק ושם תמצא אותה בלשונה כמו כאן] (3) בפרק 'הזורק', שהוא הפרק האחד עשר במסכת הזאת, ושם תמצא את זאת בניסוחה שכאן.

בירורים:

פשיטא לי - בבלי, שבת צט סע"ב. 1 שורה
 בנצה הנא=בניסוחו שכאן - נראה לי, שכוונת רירה"ס לניסוח דברי רבא במילים "פשיטא לי", שהוא הניסוח בפרק 'הזורק' שלפנינו. עניין 'מים על גבי מים' ו'שמן על גבי מים' כבר נדון במסכתנו בדף ה ע"ב; ואולי לכך התכוון רירה"ס בשורה 2 במילים 'אלי קדאם'=לפני כן, כחלק מדין רחב ולא כמימרה עצמאית; שם גם מופיעות המילים "ואזדא רבא לטעמיה", שאותן מחק רירה"ס בקטע שלפנינו. 3 שורה

קטע ב, שבת, קנא ע"ב. כ"י TS 12.826 עמוד ב.**מבוא**

הקטע שלפנינו הוא העמוד השני, ב, מכתב יד בן שני עמודים [שני ביפוליון]. עמוד א נדון לעיל, העמוד שלפנינו הוא עמוד קטן, פחות ממחצית גודלו של עמוד א, והוא כתוב רק בשלישו העליון. ההמשך - כנראה שנמחק. בקטע - פירוש לדברי הגמרא, בבלי, שבת קנא ע"ב, על שני פסוקים בתהלים פח ה-ו. הלשון - ערבית.

- 1 **שבת פרק עואל אדם מחהירו משנת אין מאמצין את המת**
- 2 **והיא דאמי ר' יוחנן מאי דכתי' המתים חפשי כיון שמת אדם**
- 3 **נעשה חפשי מן המצוות. יע' מא מעני קול אלכתאה המתים חפשי**
- 4 **והדא <<אלנץ>> אלפסיק⁴⁷ תג'דה פי אואכר אלחומש אלתאלת מן אלתהלים**
- 5 **בהדא אלנץ והו אול אלפסיק ואכר אלפסיק אלדי קבלה הייתי כגבר**
- 6 **אין איל תם המתים חפשי כמו חללים שוכבי קבר וג' תפסירה עלי מא אצה⁴⁸**

47 אלפסיק - במקום 'פסוק' או 'פיסוק' השכיחים יותר.

48 אצה - נראה לי שלפניו טעות סופר, וצ"ל 'אנצה'=אנסח אותו [וראו בתרגום].

תרגום:

(1) שבת פרק 'שואל'..... (3) מן המצוות". כלומר, מה פירוש דברי הפסוק "במתים חפשי". (4) את הפסוק הזה תמצא בסוף החומש השלישי של ספר תהלים (5) בניסוח הזה, והוא תחילת הפסוק; וסוף הפסוק אשר לפניו [הוא]: הייתי כגבר (6) "אין איל", וְאַחַר כֵּן "כמו חללים שוכבי קבר וג'". ופירושו כמו שאני מנסח אותו...

בירורים:

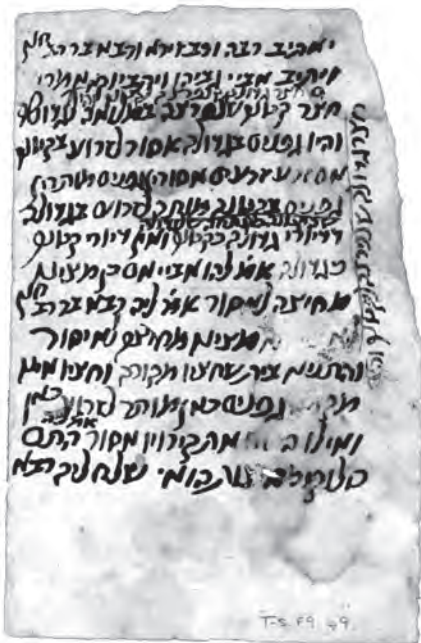
שורה 1	פרק שואל אדם - שבת פרק כג.
שורה 1	משנת אין מאמצי - שם, משנה ה.
שורה 1	מאמצי - ויש גרסאות 'מעמצי'.
שורה 2	"במתים חפשי" - תהלים פח ו.
שורה 2	דאמ' ר' יוחנן - בבלי, שבת קנא ע"ב.
שורה 5-6	"הייתי כגבר אין איל" - תהלים, שם, סוף פסוק ה.

14. עירובין צב סע"א-צג ע"א. כ"י TS F9.49 עמוד א. אינט.

מבוא

עמוד זה הוא הראשון, א, מכתב יד בן שני עמודים [ביפוליו כתוב משני צדדיו]. בעמוד השני שני חלקים, האחד פירוש למשנה, כלאים א ח, לעיל: משנה 3; השני עוסק בקטע מבבלי, חולין לח ע"ב-מ ע"ב, והוא נדון להלן - גמרא 42. כתב היד של עמוד זה הוא במצב תקין; הכתב ברור וקריא, למרות ההוספות בשוליים ובין השורות.

תוכן כתב היד הוא סיכום חלקי של סוגיה בבבלי, עירובין צב סע"א-צג ע"א. הסוגיה דנה בחצר גדולה שנפרצה לחצר קטנה. רייה"ס מעתיק קטעים מדברי הגמרא כלשונם, אך בשינוי הסדר שבו הם מובאים בגמרא; הוא מאחד את מסקנת הגמרא בשורות 7-8: "דיורי גדולה בקטנה וכו'", ומקדים את הראיה

בשורות 4-5: "גפנים בגדולה וכו'", בהיפך מסדר הדברים בתלמוד. כמו כן הוא מדלג על חלק מהמשא והמתן התלמודי שבדף צב ע"ב, ומשמיט הבאות תלמודיות שאינן קשורות במישרין לנושא הסוגיה. ניכרת השפעתו של הרי"ף, וראו לעיל [מבואות, השיטות, אישים]. הסיכום שלפנינו נקטע באמצע המשפט והמשכו לא נמצא.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

- 1 יאתיה רבה ורה זירא ורבא בר רב חנן
- 2 ויתיה אביי גביהו ויתבי וקא אמרי
- 3 חצר גדולה שנפרצה לקטנה והיא⁴⁹ {חצר גדולה שנפרצה לקטנה והיא} חצר קטנה שנפרצה המלואה לגדולה
- 4 והיו גפנים בגדולה אסור לזרוע הקטנה
- 5 ואם זרע זרעים אסורין וגפנים מותרין
- 6 גפנים הקטנה מותר לזרוע הגדולה
- 7 <<שהקטנה כפתחה עלגדולה>>|< דדיורי גדולה כקטנה ואין דיורי קטנה
- 8 כגדולה אמ' להו אביי אם כן מצינו
- 9 מחיצה לאיסור אמ' ליה רבא בר רב חנן
- 10 לא [תימ]א מצינו מחיצה לאיסור
- 11 והתניא בית שחציו מקורה וחציו אינו
- 12 מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן
- 13 ואילו ה[עו]ה את קירויו אסור <אמ' ליה> התם
- 14 סילוק מחיצה הוא. עלח ליה רבא

בירורים:

- שורה 1-2 יאתיב... וקא אמרי - בבלי, עירובין צב סע"א.
- שורה 3 חצר גדולה וכו' - אין אלה מדברי ארבעת האמוראים אלא דברי המשנה, קצת לפני כן. רירה"ס כאילו שם את דברי המשנה בפי האמוראים, אולי מפני שדבריהם המובאים בשורה 7 הם מסקנה ישירה מדברי המשנה. והשוו רמב"ם, כלאים, פרק ז, הל' יט.
- שורה 5-6 בבלי, שם, שם, רע"ב.
- שורה 7 המשפט המחוק - בבלי, שם, בהמשך ע"ב, אחרי שורה 9 בכתב היד שלפנינו.

7	שורה 7	דירוי... כגדולה - בבלי, שם, שם, סע"א. דברי ארבעת האמוראים הם המשך ישיר מהנאמר בשורה 2 בכתב היד שלפנינו.
9	שורה 9	מחיצה לאיסור - בבלי, שם, שם, שם, לפני השורה המחוקה [7].
11	שורה 11	בית שחציו מקורה - בבלי, שם, צג ע"א; ראו גם: רמב"ם, שם, שם, הל' יח.
14	שורה 14	סילוק מחיצות - בבלי, שם, שם, שם.

15. פסחים ב ע"א-ג ע"א . כ"י TS K11.32 עמוד א. אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים גדולים מאוד, א ו-ב, ובם מספר לא קטן של קטעי משנה; אלה סומנו בספרות רומיות. קטעי המשנה כתובים בתפזורת מגוונת, גם הכתב איננו אחיד; יש קטעים שבם הכתב מרובע ומסודר, ויש שהוא מרושל. נוסף לקטעי המשנה יש גם הערות קצרות והוספות בשוליים, אלה כתובות בדרך כלל בצורה מרושלת. רוב הקטעים כתובים בערבית, האחרים - בעברית. הלשון ציונה ליד כל קטע.

הקטע הראשון, א I, הוא קטע קצר, ולפי עדותו של רירה"ס הוא מעין פתיחה לפירושו לבבלי, פסחים. הפתיחה היא דיון מתודי בהבדל בשימוש בין שני מונחים תלמודיים שכיחים מאוד: 'מותיב' ו'תא שמע'. הדיון אינו שלם והמשכו חסר, לשונו - ערבית, והוא נדון לעיל [מבואות, השיטות, המקורות].

הקטע השני, א II, הוא סיכום הסוגיה בבבלי, פסחים ב ע"א-ג ע"א. הסוגיה דנה בביאור המילה 'אור' הפותחת את המשנה הראשונה שבמסכת, "אור לארבעה עשר". הסוגיה מביאה את שתי ההגדרות: האחת - דעת רב הונא, שהמילה 'אור' מתייחסת לשעות האור של יממה, והשנייה - דעת רב יהודה, שהיא מתייחסת לשעות הלילה. במהלך הדיון, מביאה הגמרא את המחלוקת בין רבי יהודה ורבי אליעזר בן יעקב בעניין השעה המדויקת של תחילת איסור מלאכה בארבעה עשר בניסן וגם את שעות היתר האכילה בלילה שלפני תענית, כל זאת כדי ללבן את שאלת פיצולו של היום עצמו לזמנים של איסור והיתר. את סיכומו מסיים רירה"ס בקביעה, שההלכה בעניין זמן איסור מלאכה בערבי פסחים, היא כר' יהודה. כיוון שרירה"ס כתב כאן סיכום סוגיה ולא פירוש רציף לה, הוא מדלג על כל חלק הסוגיה הודן בראיות מפסוקי המקרא וניתוחם, שהם בבחינת אגדתא, ומתמקד רק במובאות ובראיות ההלכתיות. בכך הולך רירה"ס בשיטת הרי"ף. יש בקטע הרבה מחיקות, הוספות בין השורות ובשוליים, מה שמעורר את הרושם שכתב היד שלפנינו הוא כנראה טיוטה.

כל יתר קטעי המשנה הם ממסכת יומא, והם יידונו להלן, גמרא 24.

הלשון בקטע זה - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

- קטע א II, פסחים ב ע"א-ג ע"א.
- 1 קא סלקא דעתין פיר' בראוּתְנו⁵⁰ רה הונא
 - 2 ורה יהודה שניהם באו לפרש אור ששנינו
 - 3 במשנתנו <<וכל אחד>> וזה פירשו נגהי
 - 4 וזה <<⁵¹ פירשו לילי וראינו דברי האומר לילי מפורשים דהוא הלילה בלא ספק
 - 5 ודחין או הכי כלומ' אילו היה <<דברי ר' >> <<הנאמר >> אור דקאמ' ר' אליעזר בן יעקב אורתא {אמרנו ודאי בן חלוקתו האומר נגהי יום כי עקר הוא שאין שניהן שוין}⁵²
 - 6 תם דפענא בהדא אלאעתקאד באן קלנא לו כאן אלאמר עלי דלך ואן מראד⁵³ ר' אליעזר בן יעקב הקולה <<משעת
 - 7 האור >>⁵¹ <<| >>⁵¹ <<| אול אלליל>> אור אורתא כאן מוצ'ע >>⁵¹ << <<מעארצ'תה >>⁵¹ << לר' יהודה הקולה לה היכן מצינו וכול' אן עארץ' נפסה הדלך לאנה >> <<הו' איצ'א קד קסם אליוס >> <<ליזמה פי' הנצפין >> <<פג'על>> <<פג'על>> <<פאטלק אלמלאכה>> <<פאג'אז עמל אלצנאיע >> לילא וחט'רהא נהארא
 - 9 פמן מעארצ'תה לר' יהודה בהיכן מצינו וכול' עלמנא אן קצדה בקולהאור אורתא וננה יחט'ר <<ג'מלה>> אליוס ג'מלתה
 - 10 לילה מע נהארה ובלא עך <>אן <> קול אלמש' אור אורתא >>⁵⁴ רה יהודה>> <<והדא רד >>⁵¹ << עלי רה הונא >>⁵⁵ << אצלחו >> <<הדא>> דלך אלמלאכה
 - 11 וקאלו אן מנאט'רה⁵⁶ ר' אליעזר בן יעקב לר' יהודה הכדא מענאהא ודאך באנה⁵⁷ למא אג'אז [ר'] יהודה
 - 12 עמל אלמלאכה פי ג'ז מן אלנהאר יחט'ר <<באקיה>> <<בקיתה>> אעתרצ'ה ר' אליעזר בן יעקב פקאל לה הבאן [אל...] ראיי
 - 13 אלדי אג'זת עמל אלמלאכה לילא וחט'רתהא נהארא <<נג'ד לסאיר

50 סימן הנראה כמו צ'מה על האות ת. אין לה כל משמעות כאן, ואולי התכוון לכתוב י אחרי ה-ת, אם כי צורתה כאן שונה מצורת ה-י המקובלת אצלו.

51 מחיקה בהשחרה.

52 כל המשפט שבסוגריים הוא הוספת שוליים בצד ימין.

53 האות מ מעובה; נראה כתיבה על כתיבה. אולי התכוון תחילה לכתוב 'אראד' וחזר בו.

54 הרבה מחיקות וכתיבה עילית.

55 סימן הנראה כמו צ'מה מעל המילה המחוקה. המשמעות לא ברורה.

56 הנקודה על האות ה - משמעותה לא ברורה; וכן להלן בשורה 11 במילה 'באנה'.

57 האותיות 'נה' מעובות, נראה כאילו כתב תחילה 'באן' וחזר בו.

- אלחכמים פעל דלך << אג'ד לקולי נצרה
- 14 ואתצ'אד מן אלחכמים קד <<פעלוא המ>> פצלו בין <אלליל ואלנהאר> פחכמוא כל מנהא בחכם
- 15 גיר מא חכמוא פי אלכר מן אן דלך אג'אזתהם <פי תענית צימור> אלככל ואלשרה לילא ותחט'ירהם [איאה] נהארא ואנמא עלי
- 16 רא'ך <אלתי> אלדי ג'זית אלנהאר נפסה פחכמת פי ג'ז מנה האלאטלאק ואלתאלי האלתחט'יראין וג'דנא אלעלמא פעלוא
- 17 מתל דלך ואג'אבה ר' יהודה <|><<קאילא>>|> <<אן אליוס נפסה [יש]הד בדלך⁵⁸>> <<...ל עלי>>|> הוא עצמו יוכיח וכול' פצח <האן> אן קול ר' אליעזר בן יעקב
- 18 משעת האור <מענאה> משיעלה עמוד השחר ולם יתג'ה מן הדה אלבריתא רד עלי רה הונא: ⁵⁹ עדנא אלי תחרים אלעמל
- 19 פקלנא << ⁵¹ >> עפיר <האחתין> קאמ' ליה יעני <<אנה קול>> <ג'ואבה> מסתקים <<והו קול יקאל>> אג'אבה ר' יהודה לר' אליעזר בן יעקב ולא שך
- 20 אן <אלצואה מעה> אלהלכה מתלה

תרגום:

[שורות 1-5 לשונן עברית; התרגום מתחיל אפוא בשורה 6.]

(6) ודחינו את הסברה הזאת באמרנו, כי אילו היה העניין כך, וכי כוונת ר' אליעזר בן יעקב באומרו [משעת (7) האור...תחילת הליל] "אור - אורתא", הרי היה נושא מחלוקתו [] עם רבי יהודה באומרו לו "היכן מצינו וכו'", שהוא סותר (8) את עצמו בכך, שהרי גם הוא חילק את היום לשני חלקים, [והרשה את המלאכה] והתיר עשיית מלאכה בלילה, ואסר אותה ביום. (9) וממחלוקתו על רבי יהודה ב"היכן מצינו וכו'" למדנו, שכוונתו באומרו 'אור' היא אורתא, וכי הוא אוסר את היום כולו, (10) לילו עם יומו. ואין כל ספק כי דברי המשנה 'אור' - אורתא [רב יהודה], וזו קושיה על דברי רב הונא [] התיירו את המלאכה הזאת (11) ואמרו, שהוויכוח של רבי אליעזר בן יעקב עם רבי יהודה זאת משמעותו; וזאת, כי כאשר התייר ר' יהודה (12) לעשות מלאכה בחלק מן היום ואסר בשאריתו [של היום], הקשה עליו ר' אליעזר בן יעקב ואמר לו, נניח ש[?] דעתי, (13) שהתירתי לעשות מלאכה בלילה ואסרתיה ביום [ואנו מוצאים כי שאר החכמים עשו כך], אני מוצא, כי לדברי תמיכה (14) וסיוע מזה, שהחכמים הבדילו בין הלילה ובין היום, ודנו בעניין כל אחד מהם דין (15) שונה מזה שדנו בעניין האחר; למשל, שהתירו בתענית ציבור לאכול ולשתות בלילה אבל אסרו זאת ביום; ואילו לפי (16) דעתך, שחילקת את היום עצמו, ופסקת בחלק ממנו להיתר ובחלק

58 הזיהוי לא ברור. 9 סימני אותיות ומחיקה מעל המילים המחוקות 'ישהד בדלך'.

59 רווח קצר במקור.

השני לאיסור - היכן מצאנו את החכמים עושים (17) דבר מעין זה? והשיבו ר' יהודה באומרו [היום עצמו יעיד על כך], "הוא עצמו יוכיח וכו'". והתברר בוודאות, כי דברי ר' אליעזר בן יעקב (18) "משעת האור" משמעם משיעלה עמוד השחר, וכי מהברייתא הזאת אין כל סתירה על רב הונא. וחזרנו לאיסור מלאכה (19) ואמרנו, "שפיר קאמר ליה", כלומר, תשובה נכוחה השיב ר' יהודה לר' אליעזר בן יעקב, ואין כל ספק שהיא הנכונה ושההלכה כמותו.

בירורים:

1 שורה	קא סלקא דעתין - בבלי, פסחים ב ע"א, בתחילת סוגיית הגמרא.
שורה 1-2	רב יהודה ורב הונא - בבלי, שם.
שורה 2-3	אור ששנינו במשנתנו - משנה, פסחים א א.
שורה 3	וזה פירשו נגהי - רב הונא, בבלי, שם.
שורה 4	וזה פירשו לילי - רב יהודה, שם.
שורה 4	דהוא הלילה בלא ספק - בבלי, שם, ב ע"ב: "אלמא אור אורתא הוא ש"מ"; וכן שם, ג ע"א: "דכולי עלמא אור אורתא הוא".
שורה 6-7	בקולה [=באומרו] משעת האור - בבלי, שם, ה ע"ב, במחלוקת בשאלה "מאימתי ארבעה עשר אסור בעשית מלאכה". ראו גם: תוספתא, פסחים ג י"ח [ליברמן עמ' 155].
שורה 8-9	הסבר הסתירה הפנימית - לכאורה - שבשיטת ר' אליעזר בן יעקב, שם, ב ע"ב.
שורה 14	דחיית טענת הסתירה הפנימית.
שורה 15	פי [=ב]תענית ציבור - בבלי, תענית יב ע"א.
שורה 18	עדנא=חזרנו - בבלי, פסחים ב ע"ב, למטה.
שורה 19	שפיר קאמר ליה - שם: "הוא עצמו יוכיח שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור", לעניין חלוקת היום עצמו לזמני משנה.
שורה 19	באחתיו=תשובה נכוחה=התרגום לפי ההקשר והעניין; מילולית - נקייה, מזוקקת. השימוש בצורת הזוגי - אפשרי [על פי מילון אלמנג'ד].
שורה 20	אן אלהלכה מתלה=שההלכה כמותו - רמב"ם, יום טוב, פרק ח' הל' יח.

16. פסחים יא ע"ב-יג ע"א. כ"י ENA 1267.4 אינט.

מבוא

כתב יד זה הוא עמוד אחד מתוך פריט קטלוגי בן כעשרים עמוד. הוא כתוב בתפוזרת רבת כיוונים ובחוסר סדר. יש בו ארבעה קטעי משנה כתובים בחלקים שונים של העמוד, ולפעמים הם נכנסים האחד בתוך חברו, או ברווח שביניהם.

בפינה הימנית העליונה יש קרע שתחילתו בערך באמצע השורה הראשונה ויורד ימינה באלכסון עד לתחילת השורה השביעית. כמו כן יש גם לא מעט דהיות ופגמים המקשים על פיענוח מלא וודאי של הכתוב. קטעי המשנה סומנו בספרות רומיות.

קטע א, כתוב בחלק העליון של העמוד בשורות אופקיות לכל רוחבו. יש בו 16 שורות והוא תופס כמחצית העמוד. השורה הראשונה חסרה ומחוקה כמעט כולה, ונוסף לתחילתה גם סופה קרוע, כך שמכל הכתוב בה נותר פחות מרבע שורה, וגם היא קריאתה קשה מאוד ואינה ודאית. כמו כן, כמעט בכל השורות חסרות ההתחלות. פה ושם נעשו נסיונות להשלים - חלקית - את החסר.

הקטע דן באיסור אכילת חמץ בערב פסח, ובו סיכום המחלוקת בין ר' מאיר ור' יהודה במשנה, פסחים א ג, בבלי שם, יא ע"ב, והדיון עליה בגמרא, שם, יב ע"ב. רירה"ס מסביר את הנימוקים להקדמת איסור האכילה - כי "טועין העם ואינם יודעים השעות", שורה 8. הוא מסיים בהבאת מסקנת הגמרא שההלכה כר' יהודה.

קטע II, שתי שורות אופקיות כתובות במהופך מתחת לקטע א, ברווח שבינו ובין הקטעים III ו-IV. יש בו כמה פירושי מילים, אך הוא לא ניתן לפיענוח סביר, וגם בגלל מקוטעות הכתוב הוא לא טופל.

קטעים III ו-IV, כתובים בחציו השני של העמוד בשורות אנכיות כלפי מטה. הם כתובים בשני טורי אורך, ושורותיהם נכנסות לפעמים אלו לתוך אלו.

קטע III נושאו בהמה שנלקחה לאנגריא והוא נדון להלן בגמרא 38.

קטע IV פגום. חלקים גדולים ממנו דהויים והאפשרויות לקרוא אותם קריאה ודאית - מפוקפקות. מן המעט שניתן לקריאה עולה, שהנושא העיקרי הוא הפרשת חלה מעיסה ששותפים בה ישראל וגוי. נראה שהקטע הוא סיכום קצר של הנושא, אך מחמת פגימותו לא ניתן לטפל בו בצורה יעילה.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

קטע א, פסחים יא ע"ב-יג ע"א.

- 1 [.....]ה בשעה [.....]
- 2 [.....] דר' מאיר דקא אסר [.....] אטי [.....]
- 3 [.....] הלכה כר' יהודה לקמן <<קא>>שאלין על [.....] ר' יהודה וא [.....]
- 4 [.....] כל חמש. ומהדרין <<גזירה עשו חכמים>> זו [.....] ר' יהודה משום
- 5 [.....] הוא לא [.....] <[.....]מר> בשעה החמישית אלא [מנין?] כיון שראו חכמים [פעמים] רבים
- 6 [.....מתכסים העמ]ים עהים ואין העמש זורחת הם [בשמים?] לפי

- 7 [...] יעין [הש]עות הלא דקדוק אלא כשמגיעה אל מקום פלוני אומרין זה שעה שניה וכן הכל השעות
- 8 [...] אינה זורחת בו טועין <<הסימנין>> העם ואינם יודעין השעות ואפילו הלא דקדוק וכיון שאינם
- 9 [הקיאין] בשעות חושנין שמא יתחלף עליהם שעה חמישית שיתיר להם בה אכילת חמץ בשעה [שית]
- 10 ע[אסורה] עליהם אכילתו והנאתו כלל <<ולא הכי>> ומשום כך גזרו חכמים שלא לאכל בשעה חמישית. וא[ם ?]
- 11 [...] חושנין לעם דטועין ביה- או [...] אפילו <<ארהע>> שעה רביעית נאסור האכילה בה. ופריק רב פפא ואמ' <<|.....|>
- 12 ארהע ע' סעודה לכל היא פיר' וכיון שכל בני אדם שמו דרכם לאכל בעת ידוע וזמן קצוב אינם
- 13 טועים [ולא] יתחלף עליהם אותו זמן הזמן אחר כיון שרגילין הן לאכל בו אינם מניחים אותו לעבר [בלא]
- 14 אכילה שא[....] ל אדם עצמו לעשות דבר הזמן קצוב ולא יניח אותו הזמן לעבור ולא עשה וכל [...]]
- 15 ומשום כך <<|.....|> לא אסרנו שעה רביעית שאין טועין בה <<אמ' רב יהודה אמ' רב הלכה כר' יהודה>>
- 16 והכן[?] נמי [...] מסכת שבת <העיין תיקון (?) השעות> דשעה רביעית מאכל כל אדם אמ' רב יהודה אמ' רב הלכה כר' יהודה

בירורים:

- שורה 3 הלכה כר' יהודה - יג רע"א; רמב"ם, חמץ ומצה, פרק א, הל' י; וראו להלן: שורה 16.
- שורה 6 עבים ואין השמש זורחת - הוא 'יום המעונן' בלשון הגמרא, שם, יב ע"ב.
- שורה 8 טועין העם - ראו הדיון על כך בדף יא סע"ב-יב רע"א.
- שורה 9 יתחלף עליהם - שם, יב ע"ב.
- שורה 11 ופריק רב פפא - שם, יב ע"ב, בשליש התחתון.
- שורה 16 רב יהודה אמר רב - בדפוסים שלנו - רב נחמן אמר רב, שם, יג רע"א.

17. פסחים נה ע"ב. כ"י Bodl. MS Heb. e. 98/6.b אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן עמוד אחד. צידו הימני של העמוד קרוע. רקעו כהה מאוד, וחלקים גדולים מאוד ממנו מושחרים וכמעט שאינם ניתנים לקריאה. רק חלק קטן ניתן לפיענוח סביר, וממנו ניתן להבין שכתב היד דן במלאכות הנעשות בארבעה עשר בניסן אם הן לצורך המועד - או לאו, על פי בבלי, פסחים נה ע"ב. בהמשך כתב היד יש דיון במשנה שבאותו עמוד, בבבלי [ד ז].

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 352.

18. ביצה פרק א. כ"י TS Ar.18(1).75 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, עמוד א ועמוד ב. ראשיתו והמשכו של כתב היד חסרים. בכל עמוד יש 27 שורות כתובות. הכתב בעיקרו מסודר, ברור וקריא. פה ושם יש דהיות או כתמים כהים. בעמוד א, בשוליים בצד שמאל רשומות הערות אחדות, דהיות ברובן, ורק מיעוטן ניתן לפיענוח חלקי מאוד. מן המעט הזה לא נראה שהן תורמות להבנת תוכנו של כתב היד. מתוך סך כולל של 54 שורות כתובות, 41 שורות, משורה 7 בעמוד א ועד שורה 20 בעמוד ב, מחוקות בקו עילי. סיבת המחיקה לא ברורה לי. הקטע ה"מחוק" משתלב באופן טבעי והגיוי ברצף הכתוב; יתר על כן, הדילוג עליו מותיר טקסט קטוע ללא קשר בין שני החלקים, זה שלפני המחיקה וזה שאחריה [ייתכן שסיבת המחיקה מוסברת בהערות שבשוליים, אך אלה, כאמור, אינן ניתנות לפיענוח מלא וסביר].

תוכן כתב היד הוא פירוש סיכומי נרחב לשתי המשניות הראשונות שבמסכת ביצה ולתחילתה של סוגיית הגמרא שם, ב ע"א. הדיון בבבא הראשונה, מחלוקת בית שמאי ובית הלל בעניין 'ביצה שנולדה ביום טוב', איננו בכתב היד שלפנינו, והוא נדון בכתב יד אחר, TS F5.66 עמוד ב, להלן: גמרא 19. ראו גם לעיל: משנה 18.

כתב היד שלפנינו פותח למעשה בדיון בבבא השנייה, מחלוקת בית שמאי ובית הלל בעניין שיעור החמץ שבאכילתו חל האיסור. רירה"ס מסביר תחילה את שלושת המושגים השייכים לענייננו, והם: שאור, חמץ ומחמצת. מכאן הוא עובר לדון בעניינים שבמשנה השנייה - השחיטה וכיסוי הדם [במשניות שבבבלי שתיהן באות ברצף אחד]. אגב כך הוא דן הרבה בעניינים לשוניים; למשל: ניקודה ופירושה של המילה 'דקר' - "יחפר בדקר ויכסה"; הוא דן בהרחבה במשמעותה של האות ו - השוחט חיה ועוף" וקובע, כי משמעותה היא 'או', כלומר הברירה, כמו בפסוק "ומכה אביו ואמו", שמות כא טו. את השימוש באות ו במקום המילה 'או' הוא מנמק בשיטתו של סגנון

התורה להשתמש בלשון קצרה. כסיוע לדבריו הוא מביא דוגמאות ממדרשי חכמים המבקשים משמעויות לשימוש במילה 'את'. עד כאן דבריו ביחס לשתני המשניות. בעמוד ב, שורה 7 הוא מתחיל בפירושו לגמרא. את המעבר הוא מצייץ באותיות גמ', מוגדלות ועם רווח קטן לפנייהן ואחריהן. אחרי ציטוט המשפט הפותח את הסוגיה הוא מקדים הקדמה מתודית כהאי לישראל [בתרגום לעברית]: אפתח בהקדמת כללים שחייבים לעמוד עליהם. אמנם, כולם יתבארו בתלמוד, אלא שטוב יותר וראוי יותר לקבוע אותם על פי ההיגיון. כל זאת, כמבוא להסבר מקיף בעניין מוקצה ונולד, אלא שההסבר נקטע והמשכו אינו לפנינו בכתב יד זה [ראו להלן: גמרא 19].

הלשון - ערבית.
הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

עמוד א

- 1 שמים כמא היִנת: ⁶⁰ ואלפרק בין שאר וחמץ [אן] אלשאר אלחמץ הנפסה אלדי בה תִּכְמַר אלעג'ין
- 2 וחמץ כאלכבז אלמכתמר וכאלעג'ין אלדי קד [עג'ן ?] אן אלל [... עלי [דכר]
- 3 פי אלתורה אלמקדסה ג אסמא ואחדה עלי חלאת [.....] חמץ ומחמצת אמא
- 4 אמא שאר וחמץ פתפסיר חמץ [כ]מא הינת ואמא מחמצת [...]
- 5 כלמא הו על ידי תערהבת נחו אלכאמך ואלבן ואלמרי וג'מיע מא [.....]
- 6 ורד פי אלפרק אלתאלת מן מסכת פסחים הו פרק ואילו עוברין הפסח ו[קאל] פי [אלת]וספתא
- 7 אי זה הוא שאר המחמץ אחרים חמץ >>עניתחמץ מאחרים מאמתי קרוי [שאר] משיפסל
- 8 מלאכל הכלה ושרח כותבת רִטְבָה ומקדארהא אכבר מן מקדאר זיתונה [ותפסיר]
- 9 דָּקָר מג'רס והו מאכוד מן וידקור את שניהם וסמי כדאך על עם עדוקרין אותו
- 10 בארץ כמא ג'א פי אלפרק אלאול מן מסכת עירובין קנים המדוקרנין אעני מגרוסה
- 11 והו דָּקָר התכפין אלקאך <?> ופִּסָר ותד וקיל קאדום ואלאסתאד ז"ל פסר דקר חדידה
- 12 אעני כעבה פי ראסהא חדידה נחו אלרמח אלאצל פי דלך אן לפט'ה

- דקר ואקעה עלי ג'מיע
 13 מא יִגְרֵס פי אלארץ' או פי גירהא ס"א דקל והו משתק מן תרגום תמרים
 דקלין ופִסֵר
 14 עוד ג'רידה אלנכל ולמא כאן אללה עז וג'ל קד אוג'ב עלינא תגטיה דם
 חיה ועוק והו קולה
 15 תעאלי ואיש מהני ישראל ומן הגר הגר התוכם אשר יצוד ציד חיה
 או עוף אשר
 16 יאכל ושפך את דמו וכסהו העפר ולם יוג'ב תגטיה דם בהמה [וצאן ?]
 המוכן
 17 חראם אלתצרף בה קאלו פאדא דבח אנסאן [ביום] טוב חיה או עוף
 אד קולה ועוף
 18 יריד בה או עוף לאן אלואו מקאם או וכתיר ממא יִסְתַעֲמַל דלך נחו
 קולה ומכה
 19 אביו ואמו מות יומת ליס יריד בקולה ומכה אביו ואמו אדא צ'רה אבאה
 ואמה ג'מיעא
 20 חנינד יתחייב מיתה לאן לו כאן מענאה הכדי לכאן אדא צ'רה אביו
 במפרדה או אמו
 21 במפרדהא לא יג'ב עליה אלקתל והדא מחאל ואנמא יריד האלואו או
 ויכון תקדיר
 22 אלפסוק הכדא ומכה אביו או אמו לאן אלתורה לא יג'ז אן יכון פיהא
 חרף <זאיד> או כלמה
 23 זאידה אלא למעני ואנמא תכון פי גאיה אלאכתצאר פלדלך לם יקול
 <או> כי לא יכון אלאלף
 24 זאיד אלא מן חית אן אלואו יקום מקאם או אקתצר עליה אלא תרי
 אלחכמים ז"ל כף
 25 אנהם לא יכלו פי אלתורה את זאיד אלא ג'מיעהא כרג'ו להא מעני כי
 לא תכון פאצ'לה
 26 זאידה <וב> לא וקולה תעאלי ויהי השלח פרעה את העם אראד האַת⁶¹
 ההנא אלעירוה אלצאעד
 27 מעהם מן מצר כ"ק ועירברהין די ביניהון פערפנא אנה אטלק ישראל והו
 קולה העם

61 מעל המילה שתי נקודות המזכירות את הצייר בניקוד הבבלי [בספרים שלנו המילה מנוקדת בסגול].

עמוד ב

- 1 ואלעירוהו קולה את לאן מן [..לא] את [..] ולם ימנעה[ם] פרעה
ללערוה מן אלצעוד
- 2 מע ישראל מן מ[צר אלי....]ה אן יקול האולי מן אהל מצ[ר..] אלכאלק
לם יאמרני אלא
- 3 האטלאק עמו [כ"ק שלח את] עמי האולי לים בעמו פלא אכליהם
יצעדון מעכם פאעלמנא
- 4 [.....] א [.....] אלעירוה האלכרוג' מע ישראל [מן] <מצר> עארצ'ה
האל [....] צא מ[....] הדא פי [מא]
- 5 ירג'ע אלי [תפסיר קולה חיה] ועוק אלא תרי איצ'א <אלי> קולה פי
אלפסוק <ויצוד> ציד חיה או עוק הדא {ממא ירג'ע אלי תפס[יר] קולה
אלאול חיה....} ואמא מא
- 6 ירג'ע אלי ערח [כלאך] בית שמי ובית הלל פי השוחט סיהין תחרירה
פי מא בעד מן כלאם [אלתלמוד]
- 7 והו ערח ערחא שאפיא. וקולה ומודים שאם שחט יעני ומתפקין בית
שמי ובית הלל
- 8 עלי מן תעדי ודבח אן יג'וז לה אן יחפר בדקר ויכסה. ושאפר הכירה
מוכן לים יריד בה
- 9 אנהם מודים שאפר הכירה מוכן לאן לם י[כון] הינהם פיה כלאם ואנמא
הו אבתדי כלאם
- 10 אעלמנא אן אלרמאד מ'עד ויג'וז אלדבח פיה בשרט אן יכון רמאדא
מעד ביום טוב
- 11 אמא אדא כאן קד תולד פי יום טוב לא יג'וז אלדבח פיה לאנה נולד
ואלנולד חראם ביום
- 12 טוב כמא סאב'ין פי מא בעד אללהם אליהון[?] כאן דלך אלרמאד
אלנולד ביום טוב [סכן] ג'דא
- 13 פי חיז תשתוי פיה היצ'ה דג'אג'ה פאנה לדונה יצלח ללטהך יג'וז לה
תחריכה ואלדבח פיה
- 14 וג'מיע <דלך> סיהין ויתחרר פי אלתלמוד שאפיא ושרח כירה מסתוקד
<....> וקיל דגדאן וקאלו פי
- 15 מסכת עבת פי פרק כירה היכי דאמי כופח והיכי דאמי כירה אמ' ר' יוסי
בר חנינה כופח
- 16 [מקום שפיתת קדרה א]חת כירה מקום שפיתת עתי קדירות עלי
הדה אלצורה[?]
- 17 [.....] גמ' במאי עסיקין או לימא התרנגולת העומדת לאכילה

- 18 וכולי⁶² וקהל אבתדאי האלערח אכד פי תקדים אכול לא בד מן אלוקין עליהא
- 19 ולעמרי אן ג'מיעהא סתתבין פי אלתלמוד גיר אן אלאחסן ואלאלין תקררהא פי אלדהן
- 20 קהל אלאטלאע עלי אלאנט'אר כי תכון להא מפתאחא ואצלא<> ותנההה עלי מא הין מנה
- 21 מן אלאעתראצ'את ואלרדוד פמן דלך אן אלאצל ענדנא או אלמוקצה חראם אכלה
- 22 היום טוב ומוקצה הו אלשי אלדי עֶזְל ועֶל עליה אלא יוכל והדא אלכלאם אנמא הו פי
- 23 יום טוב <כאזה> אעני תחרים אלמוקצה ודלך תתקיל פי מעני יום טוב אמא השבת פחלאל
- 24 אהל אלמוקצה כמה תבין המסכת שבת שאין מוקצה לר שמעון אלא גרורות
- 25 וצימוקין בלבד ואלהלכה מתלה הנאך אמא ההנא אעני היום טוב קימי לן כר' יהודה
- 26 דאית ליה מוקצה וסתבין אלעלה אלתי לאג'להא צאר אלמוקצה היום טוב חראם והשבת
- 27 חלאל וכדלך נולד אסור היום טוב ונולד הו אלשי אלדי חדת פי יום טוב ממא למ [.....]

תרגום:

עמוד א

(1) [.....] כמו שביארתי. ההבדל בין חמץ לשאור [הוא], שהשאור הוא החמץ בעצמו אשר בו יחמץ הבצק; (2) וחמץ - כגון הלחם שהחמיץ והבצק אשר [.....] (3) בתורה הקדושה שלושה שמות: הראשון - [.....] חמץ, ומחמצת. (4) [זאת] אשר לשאור; וחמץ - פירוש חמץ הוא כמו שביארתי; ואילו מחמצת - [.....] (5) היא תמיד על ידי תערובת, כגון חומץ ענבים, וקפה ורוטב, וכל מה (6) שהובא בפרק השלישי של מסכת פסחים, והוא פרק 'אילו עוברין בפסח'. ואמר בתוספתא: (7) "אי זה הוא שאור - המחמץ אחרים; חמץ - שנתחמץ מאחרים. מאימתי קרוי [שאור] - משיפסל (8) מלאכל הכלב". פירוש 'כותבת' - תמרה לחה, ושיעורה גדול משיעור זית; [ופירוש] (9) 'דקר' - נעוץ, והוא לקוח מן "וידקר את שניהם", ונקרא כך על שם שדוקרין [=נועצין] אותו (10) בארץ, כמו שנאמר בפרק הראשון של מסכת עירובין - "קנים המדוקרנין", כלומר נעוצים. (11) [ונכתבת] בק' לא דגושה <.....>.

ויש שפירושו 'דקר' - יתד, ויש אומרים גרזן, והמורה ז"ל פירש 'דקר' - מטיל ברזל, (12) כלומר, מקל שבראשו חתיכת ברזל, כמו הרומח. שורש הדבר הוא, שהביטוי 'דקר' חל על כל (13) מה שנועץ באדמה או במשהו אחר. ואחרים סברו [שפירושו] דקל, והוא נגזר מתרגום 'תמרים' - 'דקלין'; ויש שפירושו - (14) ענף של כפת תמרים. ו[כאשר] אלה יתגדל ויתנשא חייב אותנו לכסות דם חיה ועוף, והוא אומר (15) יתעלה: "ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר (16) יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר". ולא ציווה אותנו לכסות דם בהמה [...] במוכן (17) אסור להשתמש בו. [ו]אמרו, אם זובח אדם ביום טוב חיה או עוף, כי מה שאמר ועוף - (18) כוונתו או עוף, כי האות ו היא במקום המילה 'או', והרבה פעמים משתמשים בכך, כגון אומרו "ומכה (19) אביו ואמו מות יומת", אין כוונתו בדבריו "ומכה אביו ואמו" ש[רק] אם יכה את אביו ואמו ביחד (20) אז יהיה חייב מיתה; כי אילו זה היה מובנו - הרי היה [משמע מכך], שאם יכה את אביו לבדו או את אמו לבדה, לא יהיה חייב מיתה, וזה אבסורד, [שהרי] אין כוונתו ב-1 אלא 'או', ויהיה שיעור (22) הפסוק כך: ומכה אביו או אמו, כי התורה אסור שתהיה בה אות נוספת או מילה (23) נוספת אלא לצורך משמעות, והיא [=התורה] בתכלית הקיצור, ולכן לא אמר <או> כדי שלא תהיה האלף (24) נוספת, אלא, שבכך שה-1 באה במקום 'או' הוא קיצר. הלא תראה את החכמים ז"ל כיצד (25) לא השאירו בתורה 'את' מיותרת, אלא שלכולן מצאו משמעויות, לבל תהיה נוספת (26) או מיותרת. וכן באומרו יתעלה: "ויהי בשלח פרעה את העם" התכוון במילה 'את' כאן לערברב שעלה (27) איתם ממצרים, כמו שאמר "ועירברבין די בנייהוין". ולמדנו, שזה שהוא שחרר את ישראל - הוא אומר "העם"

עמוד ב

(1) והערברב הוא אומר "את", כי [...] ולא מנעם פרעה את הערברב מלעלות (2) עם בני ישראל מ[מצרים]... שיאמר, אלה הם מבני מצרים [והבורא] לא ציווני אלא (3) להוציא את עמו, כמו שאמר: "שלח את עמי", ואלה אינם מעמו, ולכן לא אניח להם לעלות אתכם. והודיענו (4) [הכתוב כי הוא הניח] לערברב לצאת עם ישראל ממצרים [...] (5) חוזר אל פירוש מה שאמר "חיה ועוף", הלא תראה גם את מה שאמר בפסוק "ויצוד ציד חיה או עוף", {וזה חוזר אל פירוש דבריו הראשונים...}, ואשר למה (6) שחוזר אל פירוש [מחלוקת] בית שמי ובית הלל עניין 'השוחט' - ההסבר המדויק לכך יבורר בהמשך בדברי התלמוד, (7) והוא פירש אותו בשלימות. ומה שאמר "ומודים שאם שחט" - משמעו, שבית שמי ובית הלל מסכימים ביניהם (8) על מי שעבר ושחט שמותר לו לחפור בדקר ולכסות. "שאפר כירה מוכן" - אין כוונתו בכך, (9) שהם מודים שאפר הכירה מוכן, שהרי לא היה ביניהם ויכוח בעניין הזה, ואין הוא [המשפט הזה] אלא תחילת דיבור, (10) שהודיענו, כי האפר מוכן ומותר לשחוט בו בתנאי שיהיה אפר מוכן ביום טוב. (11) אבל אם הוא נולד ביום טוב - אסור לשחוט בו כי הוא נולד, והנולד אסור ביום (12) טוב, כמו שאבאר להלן. אבל אם היה האפר הזה הנולד ביום טוב חם מאוד (13) במידה שאפשר לצלות בו ביצת תרנגולת,

הרי בגלל זה הוא כשיר לבישול ומותר לטלטלו ולשחוט בו. (14) וכל זה יבורר ויבואר בדיוק בתלמוד בשלימות. פירוש 'כירה' מקום הבערת האש, ויש שפירשו 'דאגדאן', ואמרו (15) במסכת שבת: "היכי דאמי כופח והיכי דאמי כירה, אמר רבי יוסי בר חנינה, כופח- (16) מקום שפיתת קדירה אחת, כירה - מקום שפיתת שתי קדירות" על הצורה הזאת. (17) [.....] גמ' "במאי עסקינן או לימא בתרנגולת העומדת לאכילה - (18) וכול" לפני שאתחיל בפירוש אפתח בהקדמת [כמה] כללים שחייבים לעמוד עליהם, (19) ובאמת [=מילולית: בחי], כולם מתבארים בתלמוד, אלא שיותר טוב ויותר ראוי להבהיר אותם במדויק על פי השכל (20) לפני העיון בהיבטים [השונים], כדי שזה יהיה להם מפתח ויסוד << ויסב את תשומת הלב על מה שברור בו (21) מן הקושיות והסתירות. ומזה, שהכלל אצלנו הוא, שמוקצה אסור באכילה (22) ביום טוב. ומוקצה הוא דבר שהובדל ונקבע עליו שלא ייאכל. והדיבור הזה איננו אלא (23) ביום טוב במיוחד, כלומר איסור מוקצה, וזו החמרה בעניין יום טוב. אבל בשבת הריהו מותר. (24) ולעניין מוקצה, כמו שהתברר במסכת שבת, שאין מוקצה לרבי שמעון אלא גרוגרות (25) וצימוקים בלבד, והלכה כמותו שם; אבל כאן, כלומר ביום טוב, קימא לן כרבי יהודה (26) דאית ליה מוקצה. ועוד תתברר הסיבה אשר בגללה נעשה המוקצה אסור ביום טוב, ובשבת - (27) מותר. וכן נולד אסור ביום טוב. ונולד הוא דבר אשר נוצר ביום טוב ממה שלא

בירורים:

עמוד א

שורה 1	כמא בינת=כמו שביארתי - ההתחלה איננה בידינו, ולא ברור למה כוונתו.
שורה 1-5	אלפרק=ההבדל - בין שאור וחמץ - ראו להלן בשורות 6-7, המובאה מהתוספתא. לדעתי שורות אלה הן מעין הקדמה מתודית לפירוש, ועל השימוש בשיטה זו ראו לעיל [מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות]. דיון נרחב לגופו של הנושא, ראו: בבלי, פסחים כח ע"ב; שם, מג ע"א. להגדרת שאור ראו גם: רמב"ם, פיה"מ למשנה ביצה א א. להגדרת מחמצת ראו גם: רמב"ם, ספר המצוות, לא תעשה קצח, קאפח, עמ' רעה. להגדרות לשאור, חמץ ומחמצת, ראו גם: רס"ג, שמות, עמ' מ סעיף 111 [א].
שורה 5	אלכאמן ואלבן ואלמרי=החומץ והקפה והרוטב - ראו גם: רמב"ם, פיה"מ למשנתנו.
שורה 6	אלפרק אלתאלת=הפרק השלישי - פרק אלו עוברין, משנה א.
שורה 6	פי אלתוספתא=בתוספתא - תוספתא, יום טוב א, ליברמן עמ' 280.
שורה 9	דקר - רירה"ס ניקד בשני קמצים, הערוך - שני סגולים.
שורה 9	"וידקור את שניהם" - במדבר כה ת.
שורה 10	קנין המדוקרנין - בבלי, עירובין יא ע"ב.

- שורה 11 והמורה ז"ל - האם כוונתו לרבי שמואל בן עלי?
 שורה 12 אלאצל פי דלך=שורש הדבר - על נטייתו של רירה"ס לעסוק בעניינים לשוניים - לעיל [השיטות, השלמות, לשוניות].
 שורה 13 ס"א דקל - לא נתברר לי מקורו המדויק של פירוש זה.
 שורה 13 תרגום 'תמרים' 'דקלין' - ראו אונקלוס לשמות טו כז [ועדיין איני רואה באסמכתא זו הסבר לקשר 'דקר' < 'דקל'].
 שורה 13 ופסר=ויש שפירושו - לא נתברר לי מקורו המדויק של פירוש זה.
 שורה 15-16 ואיש איש... בעפר - ויקרא יז ג.
 שורה 16-17 חראם אלתצרף בה=אסור להשתמש בו - מחמת דהייתן של מילים אחדות בסוף שורה 16, קשה להבין את המשמעות המדויקת של דברי רירה"ס. לעניין המוכנות של 'אפר כירה' - ראו: משנה ביצה א א, ובבבלי, שם, דף ח.
 שורה 17 חיה ועוף - משנה, ביצה א ב; בבלי, שם, ב ע"א.
 שורה 18-19 ומכה אביו ואמו - שמות כא טו.
 שורה 22 ומכה אביו או אמו - ראו: מכילתא דר' ישמעאל, משפטים, פרשה ה, האראוויטין עמ' 265. ראו גם: בבלי סנהדרין, פה ע"ב בדיון על "ומקלל אביו ואמו", שמות כא יז, בקביעתו של רבי יונתן: "משמע שניהן כאחד משמע כל אחד ואחד בפני עצמו".
 שורה 25 את אזאיד='את' נוספת - ראו בבלי, פסחים כג ע"ב: "שמעון [או נחמיה] העמסוני שהיה דורש כל אתים שבתורה".
 שורה 26 לדרשה על המילה 'את' כמתכוונת לערברב לא מצאתי מקור.
 שורה 26 אלעירוב=הערברב - שמות יג לח. לשימוש בצורה 'עירוב' ראו התרגום השומרוני לפסוקנו, טל, התרגום השומרוני, א, עמ' 270.

עמוד ב

- שורה 3-4 נראה שרירה"ס מתייחס כאן למדרש בלתי מוכר, המתאר את התלבטויותיו של פרעה בעניין התרת יציאתם של הערברב ממצרים, יחד עם בני ישראל.
 שורה 4 [סוף השורה לא תורגם בגלל מקוטעות הכתוב].
 שורה 6 השוחט - משנה, ביצה א ב; בבלי, שם, ב ע"א.
 שורה 6 סיבין תחיריה פי מא בעד=פירושו יבורר בהמשך - בבלי, שם, ז ע"ב.
 שורה 7 ומודים - משנה, ביצה א ב; בבלי, שם, ב ע"א.
 שורה 9-11 לענין אפר כירה מוכן הוא - בבלי, שם, ח ע"א.
 שורה 13 תשתוי פיה=שאפשר לצלות בו - בבלי, שם, שם.
 שורה 14 דאגדאן=לא מצאתי במילונים פירושה של מילה זו. לפי העניין משמעה סוג של כירה, וייתכן שמקורה בדיאלקט עממי או בלשון

הפרסית.

- שורה 15 היכי דאמי כופח והיכי דאמי כירה - בבלי, שבת לח ע"ב.
- שורה 17 במאי עסיקין - בבלי, ביצה ב ע"א, תחילת הגמרא.
- שורה 21-22 אלמוקצה חראם אכלה ביום טוב=המוקצה אסור באכילה ביום טוב - בבלי, ביצה ו ע"א, ראו גם: רמב"ם, יום טוב, פרק ב, הל' א.
- שורה 26-27 וסתבין אלעלה... ובשבת חלאל=ועוד תתברר הסיבה... ובשבת מותר - בכתבי היד של רירה"ס שבדקנו עד כה לא מצאנו את ההסבר לכך. לגופו של עניין ראו: בבלי, ביצה ב רע"ב, וכן רמב"ם, יום טוב, פרק א, הל' יז.
- שורה 27 נולד אסור ביום טוב - משנה, ביצה א א; רמב"ם, יום טוב, פרק א, הל' יט, כבית הלל.

19. ביצה ב-ד. כ"י TS F5.66 עמוד ב. אינט.

מבוא

כתב היד הנדון הוא העמוד השני מכתב יד בן שני עמודים; העמוד הראשון עניינו הלכות קריאת שמע, והוא נדון להלן, הלכות 1. גם בחלקו התחתון של העמוד הנדון כאן, יש קטע מספר המצוות של הרמב"ם שכותרתו 'הלכות קריאת שמע', וגם הוא נדון להלן.

בעמוד שלפנינו דן רירה"ס ב'ביצה שנולדה ביום טוב', על פי המשנה הראשונה שבמסכת ביצה וסוגיית הגמרא שם, דפים ב-ד. לפנינו לא פירוש רציף של הסוגיה, אלא הסבר מסכם לנושא 'נולד'. ייתכן, שההסבר מקורו בתשובה לשואל, כך נראים הדברים, לכאורה, מפתחת הקטע בהיתר אכילת לחם, עניין שאינו נדון בסוגיה. ראשיתו של הקטע חסרה והכתוב שלפנינו הוא המשכו [כתבי יד נוספים שעניינם פירושי משניות ממסכת ביצה, ראו: גינת, עמ' 214-239]. כתב היד במצב טוב; הכתב מסודר, מרובע וקריא.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

- 1 אלרגיך ג'איז אכלה ולא נקול אנה נולד כדי הדה אלתרנגולת חית האצ'ית אלהיצי'ה צארת
- 2 אלהיצי'ה מתל נצך אלרגיך ואלתרנגולת כנצפה אלתאני והדא מעני אוכלא דאיפרת אד
- 3 אצל איפרת מאכוד מן פירורין והו איפרת התעדיד אלפא פאן א'ע'ת'כ'ץ' וקיל כ'ף

- 4 תעשה אלתרנגולת וביצתה למאכולא תפתת ונקסם אלי אקסאמא
 אד דלך אלמאכול
- 5 אלמנקסם ואלמפתרק לס יתגיר פיה שיא סוי אלכסר פקט אד כאן
 [צאר תכונה] ⁶³ ואמא
- 6 אלתרנגולת לס יך פיהא ביצ'ה קבל דכול יום טוב ופי יום טוב כאן
 תולדהא וחדותהא
- 7 וליסת משאבהה ללאוכל אלדי לים פיה תגירא סוי אלכסר פקד קיל לה
 אן ג'ואב דלך סיבין
- 8 פי מא בעד והו קול רבה כל ביצה דמיתלדא האידיאנא מאתמול גמרא
 מעני דלך אן
- 9 כל ביצ'ה תבאץ' [פי יום] מא פתכונהא וכמאלהא כאן אמס ואדא כאן
 דלך
- 10 כדלך ותכונהא כאן קבל דכול יום טוב פלם יכן תולד פי יום טוב שיא
 בל תעשה אלאוכל
- 11 אלמנקסם אלי אקסאמא וקול רבה כל ביצה דמיתלדא וג' אצל מעמול
 עליה צחיח וליס
- 12 הו קול סאקט פאן קיל הדא אנמא יצח אדא ביצ'ת הדה אלהי'ה היום
 טוב ראשון אמא
- 13 היום טוב שני >|<> ולם <<|> פלם יצח דלך אד קד כאן אמס איצ'א עיד
 קיל לה אעלם אן אחדי יומי
- 14 אלעיד חול פמא יכלו אמרה מן אתני חאלין אמא אן יכון <אליום> אלאול
 חול ואלתאני קדש
- 15 או יכון אלאול קדש ואלתאני חול פאן כאן <אליום> אלאול קדש ואלתאני
 חול כאנת אלהי'ה אלמתולדה
- 16 פי אליום אלאול ג'איזה לאנהא מן אמס תכונת וכמלת ואן כאן אלאול
 חול ואלתאני קדש
- 17 כאנת אלהי'ה אלמתולדה פי אליום אלתאני ג'איזה לאנהא מן אמס
 כאן תכונהא וכמאלהא
- 18 והדא אלכלאם ג'מיעה פי שני ימים טובים שלגליות אמא בשני ימים
 [טובים שלראש]
- 19 השנה לא יצח פיה דלך אד הי קדושה אחת כמא יתבין פי מא בעד אן
 מתולדה
- 20 בזה אסורה בזה

לזנות גמא אכלה ונתקולאנה עליו כתי' הדעה לתרגלת חיות צאצא לציונה צארו
 לציונה מתלצתה לרגל ולתרגלת כנצפה לתאט והדא מעב כוונתו ואיפדת או
 אצל איפדת מאכוד אן פרוזיק והו איפדת בוכסדי לטא פאן א' וקול וקול כוף
 ורשצה לתרגלת ורשצה למאטולא תפדת ואנקסם לי אקסאטא אד על
 למנקסם ולמפוקס יתער פיה שוא סוי לכסר פקט אד נאן צ' ורשצה
 לתרגלת למ יך פיה ציונה קצב דכונום טוב וכיון כ' א' ורשצה יח ורשצה
 ונסת משאצוה ורשצה ל' ורשצה סיה תערא סוי לצסר כ' ורשצה אן ורשצה
 פ' מא צע' והוקול כזה כל ציונה עמיתלצא האו ורשצה אן ורשצה אן
 כל ציונה ורשצה מ' פ' סתבוהא וכמאנהא אנטא כ' א' אמוס נא' ורשצה
 כ' ורשצה א' ורשצה ורשצה ורשצה ורשצה ורשצה ורשצה ורשצה ורשצה
 למנקסם לי אקסאטא וקול רצה כל ציונה עמיתלצא ורשצה א' ורשצה ורשצה
 הוקול ס' ורשצה ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 ורשצה טוב ס' ורשצה ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 לעיד חולפמא יבט אמוה מן א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 או יבול חול קדש ולטאט חולפמא כ' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 פ' ליום חולפמא ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 השעה ל' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 צוה א' ורשצה א'

הילכות קרית שמוע

שט הקצה לקרות קרית שמוע פעמים בכל יום בערב ו
 ובקומך בשעה שרד בעאדם שורבין ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 קרית שמוע א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 שהיה פ' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'
 שמוע ומפס מה קבעוה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א' ורשצה א'

T-S. F5. 66.

תרגום:

(1) הלחם - מותר לאוכלו, ואין אנו אומרים שהוא נולד, וכן התרנגולת, כאשר הטילה ביצה, נעשית (2) הביצה כאילו היא מחצית הככר והתרנגולת כמחציתה השנייה. וזה הפירוש של 'אוכלא דאיפרת'; כי (3) שורש [המילה] 'איפרת' לקוח מפירויו, והוא 'איפרת' בפ' דגושה. ואם יקשו על כך ויאמרו, איך (4) דומות תרנגולת וביצתה לאוכל שהתפורר והתחלק לחלקים, והרי האוכל הזה (5) אשר התחלק ונתפרד, לא נשתנה בו דבר פרט להישברו בלבד, שהרי היווצרותו היתה שלמה, ואילו (6) התרנגולת לא היתה בה ביצה לפני כניסת יום טוב, וביום טוב היו לידתה והיווצרותה, (7) ואין היא דומה לאוכל אשר אין בו שינוי פרט להישברו - הרי נאמר לו, שהתשובה לכך מתבררת (8) בהמשך, והיא דברי רבה: "כל ביצה דמיתלדא האידיאנא מאתמול גמרא". פירוש הדבר, כי (9) כל ביצה שהוטלה ביום כלשהו - היווצרותה והבשלתה כבר היו מאתמול. ומכיוון שזה (10) כך, הרי שהיווצרותה היתה לפני כניסת יום טוב, ולא נולד ביום טוב [עצמו] שום דבר. וזה דומה אפוא לאוכל (11) המתחלק לחלקים. ודברי רבה, "כל ביצה דמיתלדא וגו'" הם עיקרון שפועלים על פיו ונכון, ואין (12) הוא אמירה מופרכת. ואם ישאל [השואל], כל זה נכון, בתנאי שהביצה הזאת הוטלה ביום טוב ראשון, אבל (13) ביום טוב שני אין זה נכון, שהרי גם אתמול היה חג; נאמר לו: דע, שאחד משני ימי (14) החג הוא [בהכרח] חול, כי דבר כזה לא ייתכן שיהיה אלא באחד משני מצבים: או שהיום הראשון יהיה חול והשני קודש, (15) או שהראשון יהיה קודש והשני חול. ואם היום הראשון הוא קודש והשני חול - הרי הביצה שנולדה (16) ביום הראשון מותרת, כי כבר מאתמול היא נוצרה ונשלמה. ואם היום הראשון חול והשני קודש - (17) הרי הביצה שנולדה ביום השני מותרת, כי הרי כבר מאתמול היא נוצרה ונשלמה. (18) כל זה אמור בשני ימים טובים של גלויות, אבל בשני ימים טובים של ראש (19) השנה אין זה נכון, כיוון שהם קדושה אחת כמו שיתברר בהמשך, שנולדה (20) בזה אסורה בזה.

בירורים:

- שורה 1 כדי=כך=ביו"ד [התעתיק המקובל לאלוף מקצורה הערבית] ולא כמתבקש ב-א [כדא]. על שינויים כאלה, ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 25-26.
- שורה 2 מתל נצף אלרגיף=כמו חצי ככר - לא מצאתי מקור לדימוי פרשני זה, והוא כנראה מקורי.
- שורה 2 אוכלא דאיפרת - ראו: בבלי, ביצה ב ע"א בתחילת הגמרא, וכן בהמשך הסוגיה.
- שורה 3 אצל [=שורש] איפרת - ניסיון מעניין להסביר את האטימולוגיה של המונח התלמודי, וראו גם לעיל [השיטות, אטימולוגיה].
- שורה 3 בתשידד אלפא=ב-פ דגושה=קשה. לפי כל כללי הדקדוק העברי והארמי, אין כאן מקום לדגש קל באות פ. יתר על כן, המונח תשידד מציין דגש חזק, אולם לפי כל תצורות הפועל הקיימות, הן בעברית,

- הן בארמית והן בערבית, לא ברור מהי התצורה הדקדוקית המצריכה כאן דגש חזק באות פ.
- שורה 4 למאכולא=לאוכל=קשה. לפי הכתיב לפנינו א אקוזטיבית אחרי מילית יחס, בניגוד לכללי הערבית הקלאסית, וכן להלן 'אלי אקסאמא'=לחלקים, ובשורה 11 [וכן גם 'תגירא' בשורה 7], ראו על כך: בלאו, דקדוק, עמ' 153-154.
- שורה 6 לם יך=לא היתה - במקום 'לם יכן'. השימוש מקובל בניב העממי העירקי. ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 87, סעיף 102 /a.b.
- שורה 8 קול [=דברי] רבה - בבלי, ביצה ב ע"ב.
- שורה 16 מן אמס=מאתמול - לפי דברי רבה, שם.
- שורה 18 שני ימים טובים שלגליות - בבלי, ביצה ד ע"ב: "רב אמר נולדה בזה מותרת בזה"; זה סיכומו של רירה"ס להסברו הארוך בשורות 13-17. וראו גם: הלכות גדולות, עמ' ריא; אוצה"ג, מסכת יום טוב, חלק הפירושים, עמ' 51, סעיף קלה; רמב"ם, שביתת יום טוב, פרק א, הל' כד.
- שורה 18-19 שני ימים טובים שלראש השנה - בבלי, שם, סעב; הלכות גדולות, שם; רמב"ם, שם.

20. ביצה י. כ"י TS F1(2).33 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים [ביפוליו כתוב משני צידיו]. יש בם שני עניינים, והם כתובים בצורה כזו שהאחד נכנס בין שורותיו של האחר. בעמוד א, במרכזו, העתקה של תחילת מסכת משקין. בשורה החמישית מן השורות הכתובות, באותיות מרובעות, גדולות וברורות, בכתב ידו המעולה, כתב: "בשמ' רחמ'", ואחר רווח של כ-7 אותיות - "נתחיל לכתוב מסכת", עם עיטורים על האותיות נ, ל ו-ת. בשורה הבאה: "משקין תלמוד", שוב רווח של כ-8 אותיות ואחר "בסיעתא דשמיא", עם עיטורים על האותיות מ, נ, ד, ב, א ו-א. בהמשך, העתקה באותיות מרובעות ויפות של המשנה הראשונה במסכת ושל תחילת הגמרא. נראה, שייעודו הראשוני של כתב היד היה העתקת פרקים, או אולי כל המסכת, אפשר לצורך מכירה, כמו שניתן ללמוד מאיכותו של הכתב. מה גרם לרירה"ס לשנות את תוכניו המקורית ולהשתמש באותו הדף שימוש חוזר ולא כל כך נוח - ניתן רק לנחש.

העניין השני, והוא רובו של כתב היד, הוא פירוש לבבלי, ביצה דף י. את הפירוש החל רירה"ס לכתוב מעל הכותרת שצוינה קודם. תחילתו של הפירוש לסופה של משנה א ג, בבלי, שם, י ע"א, מחלוקת בית שמאי ובית הלל כיצד יטול את העופות במועד. פירושו מתחיל בדברי רב חנו, ראשית הגמרא שם. ארבע שורותיו הראשונות

כתובות בצורה אופקית מסודרת מעל כותרת ההעתקה. מכאן ואילך כתוב הפירוש או בשורות קצרות מימין לטקסט המועתק, למשל: שורות 5, 6 ו-8; או בשורות מלאות הנכנסות בין שורות הטקסט המועתק, למשל: 10, 18, 21, ועוד.

בעמוד ב, המשך הפירוש למשנה ד - "זמן שחורים וכו'" וסוגיית הגמרא שם, ע"ב. בחלקו התחתון של עמוד א, בשורות אופקיות מהופכות, החל רירה"ס לכתוב את פירושו למשנת "זמן שחורים". כתובות שם כעשר שורות פגומות מאוד, אם על ידי קרעים ואם על ידי כתמים שחורים. קטע זה לא טופל, כי את משנת "זמן שחורים" פירש בעמוד ב.

כתב היד פגום. חלקים ממנו או שנקרעו, או שדהו ונמחקו, או שהושחרו. באמצעיתם של שני העמודים שני קרעים גדולים סימטריים בצורת בוחן. בתחתית שני העמודים שני קרעים סימטריים בצורת משולש, וכן כתמים שחורים. בשליש התחתון של עמוד ב, דהה לחלוטין כל הכתוב באורך של 5-6 שורות. גם השורות האחרונות פגומות, ורק מילים ספורות בהן ניתנות לקריאה, אך הן אינן מצטרפות למשפטים שלמים וברורים. משום כך, כל החלק הזה בעמוד ב, אחרי שורה 19, לא הועתק.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - עצמי.

עמוד א

- 1 פיס' בית עמי אומי לא יטול אלא אם כן וכול⁶⁴ אמי רב חנן⁶⁵ בר אמי מחלוקת בהריכה ראשונה וג' יעני אן⁶⁶
- 2 אלכלאך אלדי בין בית עמי ובין בית הלל אנמא הו פי אול פראך דלך אלברג' פקט <<לאן לשחה אלאני' בית עמי
- 3 סברי חישינ דילמא אתי לאימלוכי ובית הלל וגו>> לאן לשחה⁶⁷ אלאנסאן עלי אול פראך יקולון בית
- 4 עמי איאך ירתאי ויהדי לה פי אכדהא תם ירתאי תאניה⁶⁸ בעד דכול⁶⁷ יום טוב פי אכדהא
- 5 והי מוקצה ויתג'ה
- 6 פי קול בית עמי חישינ דילמא

64 נראה כתב על גבי כתב.

65 שתי הנקודות על ה-נ הראשונה - במקור; משמעותן אינה ברורה, לא נראה לי שיש להן קשר לניקוד העליון.

66 בסוף השורה כתם שחור בצורת פס. בשוליים נראים שרידי שורה מחוקה, אך היא איננה ניתנת לזיהוי.

67 המילה כתובה באותיות מוגדלות.

68 האות ת מוארכת במיוחד.

- 7 אתי לאימלוכי מעני תאן והו אן יכון קולהם חישינן דילמא אתי לאימלוכי
יעני אננא נתכשי ענד מג'יה פי יום
- 8 טוב ליאכד אלפראך
- 9 אנה ינט'ר אלברג' אלדי פיה אלטיוור וקלה טיוורה וכיך מא בין פיה מן
אלפראך אלמתולדה מן הריכה ראשונה פישח
- 10 עלי נפסה <<אן>>אכד
- 11 מא קד אעדה מן תלך אלטיוור אלתי מן אלברכה לאנה יקול פי נפסה
אנני קד אכדת מא קד אעדדתה מן אלטאיר
- 12 [.....]אלטיוור [.....]
- 13 <<.....>> בה אד לס [.....]
- 14 סיאנסון בהא <<.....>> פיתכשי לאלא יטירון
- 15 [.....]ויכון קד אמתנע מן עמחת יום טוב
- 16 [.....] יום טוב לאנה אדא נענע מערה יום טוב ל[.....]
- 17 [.....משום] בית שמי אמא בית הלל פיקולון לא חישינן לאימלוכי
ואמא פי אלפראך
- 18 אלטואני ומא בעדהא
- 19 פלא כלאך בין בית שמי ובית הלל הל אלג'מיע מתפקין אנה יג'זיה
קולה זה וזה אני נוטל דון נענע
- 20 ושרח הריכה ראשונה אלבהטן אלאוילי והכדי⁶⁹ פסר רבינו נתן בן רבינו
יחיאל זצ"ל⁷⁰ מחלוקת בהריכה ראשונה פיר'
- 21 באפרוחים חדשים שלא הולידו הזה השובך אלא הריכה אחת והן הן
שהשובך ואין שם אפרוחים זולתן בית
- 22 שמי וכו' הם אעטרצו עלי בית הלל וקאלו
- 23 ולבית הילל⁷¹ למא לי למימר זה וזה וגו' יעני לס אחוג' בית הילל אן
יקול זה וזה אני נוטל ולס לא יג'זיה קולה
- 24 מיכן אני נוטל למחר
- 25 יעני מן הדא אלברג' אנא אכד גדא מן דון תפציל ואעדאד פאן קלת אן
בית הלל לית להו ברירה [.....]

עמוד ב

- 1 מתני' זימן שחורים <<ומצא להנים>> וג' וכו' אדא אעד אנסאן מן יום

69 והכדי - י במקום אליף נחה; וראו: בלאו, דקדוק, עמ' 25, סעיף 10.

70 זצ"ל - הכתב מעובה ולא ברור, כך נראה לי לזהות.

71 הילל - כאן ובהמשך השורה בכתבי מלא, בדרך כלל הכתיב חסר.

- 72 מא ליום אלעיד פראך סוד ווג'דהא פי יום טוב
- 2 ביץ' או אעד פראך ביץ' ווג'דהא פי יום טוב סוד או אנה אעד פרכין ווג'דהא פי יום טוב תלתה מחט'ור דבאח[תהא]
- 3 ואמא אן אעד ג פראך ווג'ד פרכין פדהאחתיא מטלקה פאן אעד פי וסט אלעש ווג'דהא בין ידי אלעש
- 4 פמחט'ור דבאחתיא ואן לם יכן תם פי אלעש אלא הם פאן הולאי אלפראך מטלקה דבאחתיא ואצל דלך
- 5 ג'מיעה סתתה'ין פי אלתלמוד שאפיא: גמ' <<פשיטא וכול'>> פשיטא יעני דלך מעלוס [אנה מן]
- 6 זימן שחורים ומצא להניס <להניס> ומצא שחורים אסורים מעלוס אנהם אסורין לאן <הי אלדי'> מא אעדה והכיננו אכדה
- 7 פי יום טוב לם יג'דה ודא <מעמא אן> הכין אנסאן ליום טוב שי ולם יג'דה ביום טוב הל ווג'ד גירה ממא לם יעדה
- 8 קהל יום טוב לא יג'וז לה <<תחריכה>>| אכדה ודבאחתיא לאנה מוקצה ואלמוקצה חראם <תחריכה> ומא אלפאידיה אלתי אפאדתנא
- 9 אלמשנה הקולהא הדא אג'אה רבה וקאל הכא במאי עסיקין כגון עזימן שחורים ולהניס ומצא [וג']
- 10 יעני אנה יכון קד אעד <קהל דכול יום [טובה]> פראך סוד פי ג'הה אלשרק מתלא ופראך ביץ' פי ג'הה אלמגרה [מתלא]
- 11 ופי יום טוב יאכדהם ווג'ד <<עכס>> [.....פי אלבר] ג' פי אלג'הה אלתי תלי[הא]
- 12 אלמשרק פי ג'הה אלמגרה מוצ'ע אן [.....] מוצ'עהא
- 13 אעד אלפרא אלסוד פ[קד] כאן << 73 >> אן ר' בהא לאחר [.....]
- 14 ואנמא אנקלאה אנקלבו אעני טארו אלשחורים מן מוצ'עהם [פי ג'הה אלמשרק.....]
- 15 אולאיך אלפראך אלביץ' וכדאך אלפראך אלביץ' טארו מן מוצ'עהם מן ג'הה [אלמגרה.....]
- 16 <<אולאיך>> אלפראך אלסוד והדא מעני א'אתהפוכי א'אתהפוך פכננא⁷⁴ נע'ת'קד אן דלך חלאל ונג' [ד]....
- 17 אלמשנה הקולהא הדא אן חראם תחריכהם ודבאחתיאם [פאן תקול]

72 יומ מא - במקור כתוב כשתי מילים, אולם האות מ בסוף המילה הראשונה - רגילה.

73 כתם שחור.

74 פכננא - לא כל כך ברור, האם כתב בשתי נונין או פכונא, בכתיב מלא. בין כך ובין כך הכתיב אינו תואם את כללי הערבית הספרותית.

דלך אלתי אעד טארת ומצ'את והדה
18 אלתי וג'דוא אכרי הי ג'את מן מוצ'ע אכר והדה אלפאידיה אלתי אסמענא
<קולה> לימי' מסיעא לר' חנינא יעני הל

תרגום:

עמוד א

(1) בית שמי.....ראשונה וג', כלומר, (2) המחלוקת בין בית שמאי ובין בית הלל היא רק בברכה ראשונה מאותו הקן בלבד, <<כי בגלל קמצנותו של האדם בית שמאי (3) סוברים, "חשישין דילמא אתי לאימלוכי ובית הלל וג"ו>> כי בגלל שהאדם חס על הברכה הראשונה, אומרים בית (4) שמאי [אסור] שמא יימלך בדעתו וייראה לו ליטול אותה, ואחר כך יימלך בדעתו שנית, אחרי כניסת יום טוב לקחת אותה, (5) הרי היא מוקצה. והכוונה (6) בדברי בית שמאי "חשישין דילמא (7) אתי לאימלוכי" היא משמעות שנייה, והיא, שדבריהם 'חשישין דילמא אתי לאימלוכי' הכוונה היא שאנו חוששים, כי בבואו ביום (8) טוב לקחת את הברכה (9) שהוא יסתכל בקן אשר בו העופות ומיעוט עופותיו, ומה שיש בו מלבד הברכה שנולדה מן הברכה הראשונה, ויהיה חבל (10) לו לקחת (11) את מה שהכין מן העופות ההם אשר מן הברכה, כי הוא יאמר בנפשו, אני, אם אקח את העופות שהכינותי, (12) [.....] העופות [.....] (13) << >> <.....> בו כיוון ש[.....] (14) יהיו רגילים בה << >> ויחשוש שמא יעופו (15) [.....] ויצא שהוא נמנע משמחת יום טוב. (16) [.....] יום טוב, כי אם הוא נענע מערב יום טוב מפני (17) [.....בשם] בית שמאי, ואילו בית הלל אומרים "לא חשישין לאימלוכי". ובעניין הברכה (18) השנייה ומה שאחריה, (19) הרי אין מחלוקת בין בית שמאי ובין בית הלל אלא כולם בדעה אחת, שמתר לו לומר 'זה זזה אני נוטל' בלי נענוע. (20) ופירוש בריכה ראשונה - ההטלה [מילולית = הבטן] הראשונה, וכן פירש רבנו נתן בן רבינו יחיאל זצ"ל; "מחלוקת בברכה ראשונה" - פיר' (21) באפרוחים חדשים שלא הולידו בזה השובך אלא בריכה אחת והן הן שבשובך, ואין שם אפרוחים זולתן. "בית (22) שמי וכו'" - אחר כך הקשו על בית הלל ואמרו (23) "ולבית הלל למה לי למימר זה זזה וג"ו" - כלומר, למה נאלץ בית הלל לומר 'זה זזה אני נוטל', ולמה לא יהיה מותר לו לומר (24) 'מכאן אני נוטל למחר', (25) כלומר, מן הקן הזה אני נוטל מחר בלי לפרט ולהכין. ואם תאמר, שבית הלל אינם סוברים שיש ברירה, [.....]

עמוד ב

(1) מתני' "זימן שחורים <<ומצא לבנים>> וג", אם זימן [מילולית = הכין] אדם באחד הימים ליום החג בריכה של שחורים ומצאם ביום טוב (2) לבנים, או זימן בריכה לבנה ומצא ביום טוב שחורה, או זימן שניים ומצאם ביום טוב שלושה - אסור לשחוט אותם. (3) אבל, אם זימן שלושה ומצאם שניים - שחיתתם מותרת. אבל אם זימן אותם באמצע הקן ומצאם לפני הקן - (4) שחיתתם אסורה. ואם אין שם בקן אלא הם - הרי ששחיתתם מותרת. ושורש העניין הזה (5) בכללותו מבואר בתלמוד כדבעי. גמ' <<פשיטא וכו'>> פשיטא, כלומר, זה ברור, שאם (6) זימן שחורים ומצא

לבנים או לבנים ומצא שחורים אסורים, וברור שהם אסורים, כי אלה אשר זימן והכין לקחתם (7) ביום טוב - לא מצאם. ואם הכין אדם ליום טוב דבר מה ולא מצאו ביום טוב, אלא מצא משהו אחר שלא זימנו (8) לפני יום טוב, אסור לו <|><<לטלול>> לקחתו ולשחטו כי הוא מוקצה, והמוקצה אסור בטלטול. ומה התועלת אשר הועילה לנו (9) המשנה בדבריה אלה, ענה רבה ואמר, "הכא במאי עסקינן כגון שזימן שחורים ולבנים ומצא וג'", (10) כלומר, הוא זימן לפני כניסת יום טוב שחורים בצד מזרח, למשל, ולבנים בצד מערב, (11) כדי שביום טוב יוכל לקחתם, ומצא <<להיפך>> [.....] בקן בצד האחר (12) המזרח - בצד מערב, מקום אשר [.....] במקומם (13) שזימן את השחורים והנה <<.....>> בבא לאחר [.....] (14) אלא רק 'אתהפוכי אתהפוך', כלומר, השחורים אשר עפו ממקומם [שבצד מזרח.....] (15) ואלה העופות הלבנים, וכן העופות הלבנים עפו ממקומם בצד [מערב.....] (16) <<ואלה>> העופות השחורים, וזה פירוש 'איתהפוכי איתהפוך'. וסברנו שזה מותר, ומצאנו [.....] (17) את המשנה אומרת, שאסור לטלטלם ולשחטם. ואם תאמר אלה אשר הכין עפו והלכו, ואלה (18) אשר מצאו הם אחרים שבאו ממקום אחר, וזו המסקנה אשר השמיע לנו באומרו "לימא מסיעא לר' חנינא", כלומר, האם

בירורים:

עמוד א

- שורה 1 פיס' - משנה, ביצה א ג; בבלי, ביצה י ע"א.
- שורה 1 אמר רב חנן - בבלי, שם.
- שורה 3-5 לשחה אלאנסאן [בגלל קמצנותו של האדם]... מוקצה - ראו פיה"מ למשנתנו.
- שורה 14-15 לאלא יטירון=לבל יעופו - בגלל מקוטעות הטקסט לא ברור כיצד מתקשר הסבר זה לעניין הבריכה הראשונה. החשש של הימנעות משמחת יום טוב מובא בבבלי, שם, רע"ב, לעניין 'דמשתכחי כולהו כחושים', ואילו החשש שמא יעופו, נראה לי שהוא קשור להמשך למשנת 'זימן שחורים' בע"ב, לחשש של 'הנך אזדו לעלמא'. ואולי זה קשור לדיון בניסוחים האפשריים 'זה וזה אני נוטל' או 'מכאן אני נוטל'.
- שורה 19 פלא כלאף=אין מחלוקת - בבלי, שם, ע"א: "דברי הכל וכו'".
- שורה 19 זה וזה אני נוטל - בבלי, שם.
- שורה 20 ושרח [=ופירוש] בריכה ראשונה - ראו גם: רש"י, שם, ד"ה 'בריכה'.
- שורה 20 רבנו נתן - ראו: 'הערוך' ערך 'ברך'.

עמוד ב

- שורה 1 מתני' - ביצה א ד; בבלי, י ע"ב.
- שורה 2 אעד פרכין=זימן שניים - בבלי, שם.

שורה 9	אג'אב [=ענה] רבה - בבלי, שם, בתחילת הדיון בגמרא.
שורה 10	פי ג'הה אלשרק מתלא=בצד מזרח למשל - דוגמא פרשנית של רירה"ס, וכן להלן בדוגמאות נוספות.
שורה 13	בבא לאחר - נראה לי שכוונתו לדברי הגמרא 'והשכים ומצא'.
שורה 18	אכרי הי=אחרים הם - בבלי, שם, 'והני אחריני נינהו'.

21. ביצה יד ע"ב. כ"י TS F5.160 עמוד ב. אקסט.

מבוא

כתב היד המתואר פה הוא העמוד השני מכתב יד בן שני עמודים [העמוד הראשון טופל לעיל, משנה 1], ותוכנו - סיכום סוגיה בבבלי, ביצה יד ע"ב. הסיכום כולל את המשנה השנייה, א ט, שבעמוד זה - מחלוקת בית שמאי ובית הלל בעניין דברי המאכל שמשלחין כ"דורון איש לרעהו" [כלשון רש"י] ביום טוב. רירה"ס נעזר גם בגמרא במועד קטן יג ע"ב, בעניין ה'דשושות'. בהמשך העמוד, משורה 16 ואילך, הוא דן במשנה הבאה, א י; בעניין 'משלחין כלים' ביום טוב.

כתב היד פגום מאוד; הרבה דהיות, הוספות בין השורות, והרבה קרעים באמצע העמוד, לפעמים עד כדי אי ודאות בהתאמה בין תחילת השורה ובין סופה. בגלל הפגימות הרבות לא ניתן לקבל תמונה ברורה, ולו גם חלקית, מסיכום הסוגיה.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר עמ' 351.

22. ביצה לו ע"א. כ"י ENA 3299.5 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, קרועים בשוליהם בשני הצדדים, אבל נראה שרק חלק קטן מן הכתוב נקרע. גם השוליים התחתיים קרועים, אולם נראה שלא חסר במ דבר מן הכתוב. הכתב נראה מרובע ומסודר, אבל קשה לקריאה; הרקע כהה מאוד, הרבה כתמים כהים, חלק מהאותיות מושחר עד כדי אי אפשרות לזיהוי סביר. בעמוד א, זוהו בוודאות מספר מילות מפתח, כמו: "השף", "ממחק", "כלונסות", ונראה שהדברים מתייחסים לסוגיית 'השף בין העמודים', בבלי, שבת עה ע"ב, ואשר טופלה לעיל, גמרא 12. בעמוד ב, זוהו בוודאות מספר ביטויים, כמו: "פסיק רישיה", "דבר שאינו מתכון", וכן עניין זימון עופות. שני הביטויים הראשונים מוזכרים פעמים רבות בש"ס; גם עניין 'זימון עופות' כבר נדון לעיל, גמרא 20. אזכורם של שלושת הביטויים בכפיפה אחת מכוון אותנו, לדעתי, לסוגיית הגמרא בבבלי, ביצה לו ע"א. בגלל הפגמים הרבים קשה לעמוד על שיטתו של רירה"ס בכתב יד זה, אולם מבדיקה

שטחית נראה לי, שגם כאן נקט את שיטת הסיכום.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 437.

23. ביצה לז ע"ב. כ"י ENA.1267 אינט.

מבוא

העמוד המטופל כאן דהוי כמעט כולו, ורק שני קטעים קטנים כתובים נותרו בו. האחד I, שש שורות אופקיות בראש העמוד, והוא הנדון כאן. עניינו - הסבר עקרוני לעירובי תחומין; ההסבר מבוסס על הגמרא בבבלי, ביצה לז ע"ב.

השני II, בן חמש שורות, כתוב בשורות אנכיות מלמעלה כלפי מטה בצד שמאל של העמוד, והוא דן במליחת עורות ביום טוב. חלק גדול ממנו נמחק על ידי רירה"ס בקווים עיליים. הנושא עצמו טופל אצל גינת, עמ' 214-239, על פי עמודים אחרים מאותו קובץ, ולא ראיתי צורך לחזור עליו שנית. מצורת הכתיבה נראה לי, שעמוד זה שימש כרישומי טיטות.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

- 1 תנו רבנן ס"א איתמר שנים ששאלו חלוק אחד לילך בו שחרית לבית המדרש [ואחד לילך⁷⁵ בו ערבית] לבית <<המשתה>> הכנסת
- 2 ס"א לבית המשתה אחד עירב וכול' שרח חלוק קמיץ: מעלום א[נה] קד תקדם לי <<מן>> פי שרח ה[דה] אלמסכתא אן יום טוב יחתאג'
- 3 אלי עירובי תחומין ולא יחתאג' אלי עירובי חצירות ואעלם אן הדה אלהלכה פיהא צעובה ואחתאג' אלי תקדים <מערפה>⁷⁶ אצול ינהני
- 4 עליה תפסיר הדה אלהלכה <והא שרחהא שרחא שאפיא> פאעלם אדא סבת או עייד פי מוצ'ע מא לה אן ימצ'י [מסאפה] אלפי דראע לא' ג'הה אראד
- 5 דון עירוב והדה תתסמי תחום עבת פאדא אראד אן ימצ'י אכתר מן אלפי דראע מתלא ארבעה אלאך יחתאג' אן יערה יחתאג' אלי עירוב ודלך באן

75 לפי שיירי הכתוב שלפני המילה 'בו' נראה לי, שרירה"ס כתב 'לילך' ולא 'ליכנס' כברוב הנוסחאות שלפנינו.

76 זיהוי לא ודאי.

6 יצ'ע עירוב פי אכר אלא לפין >דראע< [אלג'הה] אלדי [אתפק⁷⁷] משיהא
פי ג'הה אלמשרק >ינהי< לה אן ימצ'י [פי ג'הה אלמגרה]

תרגום:

(1) "תנו רבנן... הכנסת (2) ס"א לבית... כו", פירוש 'חלוק' - 'קמיין' [=כתונת] ידוע, כמו שכבר כתבתי לעיל בפירוש המסכת הזאת, כי ביום טוב צריך (3) [לערב] עירובי תחומין ולא צריך [לערב] עירובי חצרות. ודע, כי הלכה זו יש בה קושי, ואני צריך להקדים הסבר ליסודות שעליהם יתבסס (4) פירוש ההלכה הזאת. והנה פירושה כיאות. דע, כי אם [אדם] שבת או עשה את החג במקום כלשהו, יש לו רשות ללכת מרחק של אלפיים אמה לכל רוח שירצה (5) בלי עירוב, והוא הנקרא 'תחום שבת'. ואם ירצה ללכת יותר מאלפיים אמה, למשל ארבעת אלפים, >הוא צריך לערב< הוא זקוק לעירוב. וזאת באופן (6) שיניח עירוב בסוף אלפיים האמה, ברוח אשר החליט ללכת בה; לצד מזרח - אסור לו ללכת לצד מערב.

בירורים:

- שורה 1 תנו רבנן וכו' - בבלי, ביצה, לז ע"ב [ראו גם: רמב"ם, יום טוב, פרק ה, הל' יט].
- שורה 1 ס"א - לא מצאתי כתבי יד נוספים שבהם רירה ס עצמו מביא חילופי גרסאות [ראו גם בתחילת שורה 2].
- שורה 3 אלי עירובי תחומין... חצירות - בבלי, ביצה יב ע"א: "ערוב הוצאה לשבת ואין ערוב הוצאה ליום טוב". ראו גם: רמב"ם, יום טוב, פרק א, הל' ד.
- שורה 5 יחתאג' אלי עירוב=יהיה זקוק לעירוב - לעניין עירובי תחומין ראו: משנה עירובין, פרק ה', במיוחד משנה ז'; רמב"ם, עירובין, פרק ו, הל' ג.

24. יומא קטעים שונים. כ"י TS K11.32 אינט.

ד ע"א-רע"ב; יח; יט סע"ב; כ ע"א

מבוא

כתב היד הוא בן שני דפים גדולים, א ו-ב [דף אחד כתוב בשני צידין]. חלק מדף א דן בבבלי, פסחים, תחילת הפרק, וכבר נדון לעיל, גמרא 15. חלקו האחר של דף א וכן דף ב, נדונים בסעיף זה. שניהם עניינם נושאים שונים הקשורים בעבודת יום הכיפורים, מבבלי, יומא. החלק השני של דף א, כולל מספר קטעים קצרים מאוד. בדף ב - חציו

קטע ארוך העוסק בקרבנות יום הכיפורים; בחציו השני - מספר קטעים קצרים, גם הם קשורים בעבודת יום הכיפורים ובחלקו של הכהן הגדול. חלקם כתובים עברית וחלקם ערבית.

הלשון צוינה ליד כל קטע וקטע [תיאור חלקי של כתב היד - לעיל: גמרא 15].
הזיהוי - שייבר, 328.

קטע א, יומא, דף ד. כ"י TS K11.32

סעיף א, הלשון - ערבית.

- 1 אמרת נכנסו <המים תחת הדם יעני
- 2 קד באן אן כלאמך <פי אמר פי הדה אלבריתא < אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה אן אלמים הדאל אלדם וקולה אמרת <תמאם אלבריתא
- 3 {תם קאל לה והכא דליל [אנה] כאשר עשה וגו'}

תרגום:

(1) אמרת "נכנסו המים תחת הדם", כלומר, (2) התברר, כי דבריך בעניין הבריתא הזאת, "אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה", כי המים במקום הדם; ומה שאמר "אמרת" - הוא סיום הבריתא. (3) {אחר כך אמר לו, [שזה] הוכחה [לכתוב] "כאשר עשה וגו'"}.

בירורים:

הקטע הקצר הזה מתייחס לקטע גמרא בבבלי, יומא ד ע"א, וראו גם: הסוגיה המקבילה בירושלמי, יומא פרק א, הלכה א, לח ע"ג. הסוגיה דנה בטיהורו של הכהן הגדול במסגרת הכנתו לביצוע תפקידיו בעבודת יום הכיפורים. הסוגיה מתבססת, בין השאר, על ברייתא המובאת בבבלי, שם, באמצע העמוד. הברייתא משווה את הכנת הכהן הגדול להכנת אהרן הכהן לתפקידו במהלך ימי המילואים מחד גיסא, ומאידך גיסא לטיהורו של הכהן השורף את הפרה האדומה, במדבר יט ז-ח. ראו גם: משנה, פרה ג. א. רירה"ס קובע, כי המילים "אמרת נכנסו המים תחת הדם" הן סיומה של הברייתא ולא חלק מהדיון התלמודי. ה'מים' הם מי חטאת, שמהם מזים על הכהן הגדול, בהבדל מאהרן הכהן, שבימי המילואים היזו עליו מדם הקרבנות. "כאשר עשה" - ויקרא טז טו.

קטע א, יומא דף ד. כ"י TS K11.32

סעיף ב, הלשון - ערבית.

- 1 לא הא הכתובה אלא למרק כלומי להעלים עיכול מאכל שבמעיו
- 2 למרק יתמם אי יפני מא הקי פי אחשאד מן אלמאאכל

תרגום:

(1) [כבמקור] (2) למרק - לסיים, כלומר, לכלות את האוכל שנותר במעיו.

בירורים:

המקור - בבלי, יומא ד רע"ב, דרשתו של ר' נתן על הפסוק "ויעל משה וג'", שמות כד טו, המספר על עליית משה להר סיני. דברי רירה"ס הם תרגום דרשתו של ר' נתן.

קטע ב, יומא יח ע"א. כ"י TS K11.32

הלשון - ערבית.

- 1 דאמ' רה אסי תרקבא דדינרי עיילא ליה וכול' פיר' עמע[ין]
- 2 כי מרתא בת היתוס היתה אלמנה >> << >והיתה בת גדולים<> <<
- 3 >>כהן גדול<< | >> <<|>קבשם >> ⁷⁸ << >יהושע בן גמלא לדבר בה<
- 4 מרתא >אסם מראה< וכאנת ארמלה ו'טבהא יהושע בן גמלא
- 5 והו כהן הדיוט וקדסהא ולם ידכל בהא ואראדת
- 6 תסתג'לה כהן גדול פדפעת אלף ומאיתין דינאר
- 7 ללסלטאן חתי אקאמה ליהושע זוג'הא פי כהונה
- 8 גדולה

תרגום:

(1-3) [כבמקור] (4) מרתא - שם אשה, והיתה אלמנה, ואירס אותה יהושע בן גמלא (5) בהיותו כהן הדיוט, וקידש אותה, ולא כנס אותה. ורצתה (6) להעלותו להיות כהן גדול. ושלמה אלף ומאתיים דינר (7) למלך, כך שמינה את יהושע בעלה לכהונה (8) גדולה.

בירורים:

הקטע הנדון הוא תרגום מעובד לסיפור נישואיו של יהושע בן גמלא - שהיה כהן גדול בשלהי ימי הבית השני, ו"זכור לטוב" בזכות פעילותו בארגון החינוך לילדי ישראל [בבלי, בבא בתרא כא ע"א] - עם מרתא בת ביתוס, אלמנה עשירה, בת לאחת המשפחות המיוחסות ביותר בירושלים בימים ההם. מקור הסיפור הוא במשנה יבמות ו ד, הדנה בנישואי כהן גדול. מדין תורה אלמנה אסורה לכהן גדול, "והוא אשה בבתוליה יקח. אלמנה... את אלה לא יקח", ויקרא כא יג-יד. אולם, קובעת המשנה, "ארס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנס". כראיה לכך מביאה המשנה - "ומעשה ביהושע בן גמלא שקדש את מרתא בת ביתוס ומנהו המלך להיות כהן גדול וכנסה". הסיפור מובא גם בספרי, אמור, פרק ב ח. הגמרא ביבמות סא ע"א מבחינה

בהבדל שבניסוח המשנה ברישא - 'נתמנה', לבין לשון המעשה ביהושע בן גמלא, 'ומנהו המלך'; וכאן היא מביאה את דברי רב אסי, כי מרתא בת ביתוס בעצם קנתה את הכהונה הגדולה עבור יהושע בן גמלא, בבלי, יבמות שם; יומא יח ע"א. דברי רב אסי ביומא הם המצוטטים כאן.

- שורה 2 בת גדולים - ראו בבלי, גיטין נו ע"א: "מרתא בת ביתוס עתירתא דירושלם היא".
- שורה 6 אלף ומאתים דינר - ביומא, שם, "תרקבא דדינורי". התרקב הוא מידת נפח בת שלושה קבים; הקב הוא 1.190 ליטר, וייס, מידות ומשקלות, עמ' רב. רירה"ס תרגם את מידת הנפח למספר של מטבעות. לא ברור לי על סמך קבע רירה"ס שהקב שקול כנגד 400 דינר.
- שורה 7 ללסלטא=למלך - לפי הבבלי ביומא הוא 'ינאי מלכא'. רירה"ס לא ציינו בשמו, אולי סבר, שלא ייתכן שמדובר בינאי החשמונאי; שהרי מן המסופר על מרתא בת ביתוס בסיפורי החורבן בבבלי, גיטין שם, עולה, כי היא חייתה כמאה וחמישים שנה אחרי ינאי.

קטע ג, יומא יח ע"א. כ"י TS K11.32

מבוא

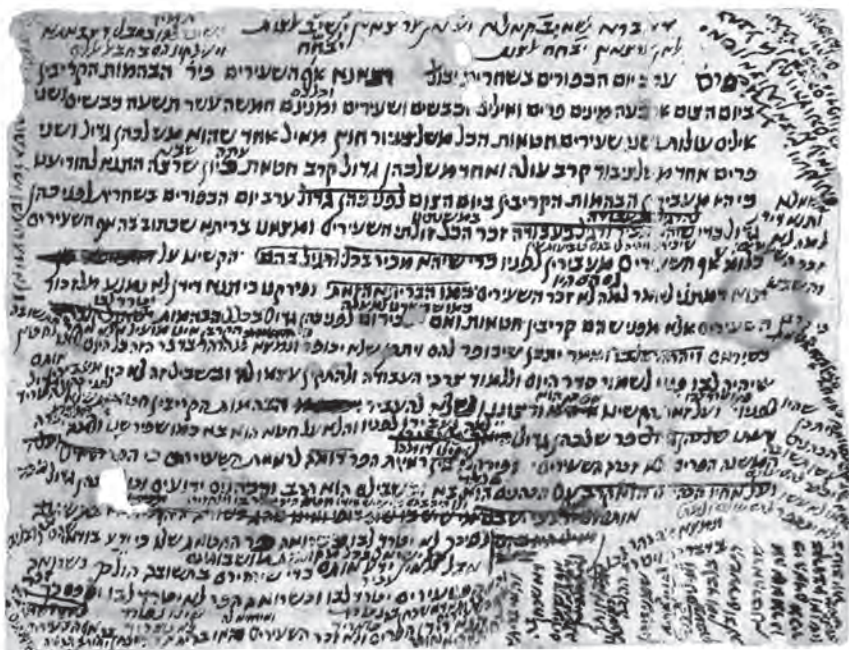
הקטע הנדון כאן הוא הגדול בקטעי הגמרא שבכתב יד זה, ותופש כמחציתו של דף ב. נושא - הסוגיה בבבלי, יומא יח ע"א, הדנה בהקרבת קרבנות יום הכיפורים על ידי הכהן הגדול. רובו של הקטע, כעשרים שורות, כתוב בשורות רחבות בכתב מרובע ומסודר. יש בו לא מעט מחיקות והוספות בין השורות, ולמרות זאת הוא קריא וברור. המשכו וסיימו כתובים בשורות קצרות מאוד, מאונכות לקטע המרכזי ובצורה מרושלת למדי. בצד ימין של הקטע רשם רירה"ס הערות שוליים אחדות, אולי כתזכורת לעצמו ואולי לצורכי הוראה. הן אינן משתלבות בגוף הטקסט העיקרי, ולכן לא שובצו בתוכו אלא הובאו בבירורים.

הלשון - עברית. בשני מקומות מחק רירה"ס ניסוחים קצרים שכתבם תחילה בארמית או בערבית וניסחם מחדש בעברית.

- 1 פיס⁷⁹ ערה⁸⁰ יום הכפורים בעשרית וכולי⁸⁰ תאנא אף השעירים פיר' הבהמות הקריהין
- 2 ביום הצום ארבעה מינים פרים ואילים וכבשים ושעירים ומנינים <וכללם> חמשה עשר תעשה כבשים ושני

79 אותיות מוגדלות.

80 במקור - רווח קצר.

כ"י TS K11.32

- 3 אילנים עולות ושני שעירים חטאות הכל משלצ'בור חוץ מאיל אחד שהוא משלכהן גדול ושני
- 4 פרים אחד משלצ'בור קרב עולה ואחד משלכהן גדול קרב חטאת כיון שרצה עתה משהא התנא להודיענו
- 5 כי היו מעבירין ההמוות הקריבין היום הצום <<לפני כהן גדול>> ערה יום הכפורים בשחרית לפני כהן
- 6 גדול <<כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה>> | <<להרגילו בעבודה>> | <שיכירם ויהיה לו בהם טביעת עין> זכר הכל <המעשיתנו> זולתי השעירים {ותנא דידן למה לא זכר השעירים} ומצאנו הרייתא שכתבו בה אף השעירים
- 7 כלומר 'שאף השעירים גם הם היו מעבירין לפנינו' <<כדי שיהא מכיר הכלל>> <<ורגיל בהם>> והקשינו על << >>
- 8 תנא דמתני' לאמר למה לא זכר השעירים <<כמו הברייתא הזאת>> ופירקנו כי תנא דידן לא נמנע מלזכור

- 9 השעירים אלא מפני שהן קריבין חטאות <כמו שהיארנו למעלה> ואם יעבירום לפני כהן גדול הכלל הבהמות <ישתגל קלבה⁸¹> <יטרד לבו> <כעיראם <ויהרהר הלב>> ויאמר יתכן שיכופר להם ויתכן שלא יכופר ונמצא <החטאת> <הקרבן> אינו מועיל אלא אחר התשובה <ולא ידע העשו ישר תשובה [אם לאו]> <נמצא מהרהר בדבר הזה כל היום ואנו נחפזן>
- 11 שיהיה לבו פנוי לשמור סדר היום וללמוד צרכי העבודה ולהתקין עצמו לה ובעביל זה לא היו מעבירין אותם
- 12 לפניו. <כן יטרד לבו>. ועל זאת הקשינו <אי הכי⁸²> <אם כן הוא ורצונו שלא להעביר >> <הבהמות הקריבין חטאת <לפני כהן גדול> שלא להטריד
- 13 דעתו <שלכהן גדול> <פר שלכהן גדול >> <היאך מעבירין> <למה נעבירו לפניו והלא על חטא הוא בא כמו שפירשנו ולמה <ומדוע> זכרה
- 14 המשנה הפרים ולא זכרה השעירים. ופירקנו <אין> <אינו דומה> <ראיית הפר >> <דומה> <לראיית השעירים כי הפר >> <הואיל ועליו
- 15 ועל אחיו הכהנים הוא קרה> <על הכהנים >> <בלבד> <ובשילם הוא הוא קרה והכהנים ידועים >> <כהן גדול מק[ריה ?]>
- 16 אותה >> <יש בהם >> <ממי שיש בו שום דופי ואינו נוהג כשורה היה מחזיר> <ולו היה בהם מי שיש בידו חטא הי [גוער] בו ומחזיר >> <|> <>> <התשובה
- 17 >> <ואילו היה בהם >> <חטא >> <לפיכך לא יטרד לבו כשרואה פר החטאת עלו כי ידע בודאי שהם מקרה ליהם
- 18 אבל <כל ישראל בכל מקומות מושבותם> מאין ידע יכיר <אותם כדי שיחזירם התשובה הולכך כשרואה
- 19 השעירים יטרד לבו וכשרואה הפר לא יטרד >> <אינו נטרד >> <לא ניטרד >> לבו ולפיכך זכר
- 20 תנא דידן הפרים ולא זכר השעירים והאי בריתא דאשכחן בה אף השעירים
- 21 והאי בריתא
- 22 דאשכחן בה

81 "ישתגלו קלבה" - ייטרד לבו. נראה שמתוך הרגלו לפרש דברי המשנה בערבית, עשה זאת גם כאן מתוך שגרת הלשון. אולם מתוך רצונו לשמור על אחידות הלשון העברית, מחק את הכתוב בערבית ותרגם לעברית.

82 מחק את הארמית וכתב את התרגום לעברית.

23	אף השעירים ⁸³
24	<<לא סמכינן>>
25	דחיתא היא
26	<והלכה> וחותך
27	ההלכה כמשנתנו
28	שמעבירין
29	לפניו פרים
30	ואילים [וכהנים]
31	בלבד ואין מעבירין
32	השעירים והעת
33	עראה רבינא
34	מה שאמרנו
35	כי האדם מכיר
36	בקרביו ואנשיו
37	טוב יותר משאר האדם

בירורים:

שורה 1	פיס' ערב... וכו' - בבלי, יומא יח ע"א.
שורה 1	תאנא אף השעירים - ירושלמי, יומא פרק א, הל' ג, לט ע"א: "אשכח תני ושעיר", וראו שם הדיון בעניין.
שורה 2	חמשה עשר - לפירוט ולסיכום ראו גם: רמב"ם, עבודת יום הכפורים, פרק א, הל' א.
שורה 4-5	בא התנא להודיענו - ראו: בבלי, שם.
שורה 6	מכיר ורגיל בעבודה - משנה, יומא א ג; בבלי, שם.
שורה 6	טביעת עין=פירושו של רירה"ס ל'מכיר'.
שורה 6	ומצאנו בריתא - ירושלמי, שם [ראו ההערה לשורה 1].
שורה 6-7	בצד ימין בהערות שוליים כתב רירה"ס: "אשאלא ותנא דידן למה לא זכר השעירים והשבנו כי קרבן..." ההמשך לא ניתן לפיענוח. ההערה מתייחסת לדבריו בשורה 8, אך איננה משתלבת בגוף הטקסט ולכן הובאה כאן.
שורה 8	ופירקנו - בבלי, שם. ואולי לכך התכוון רירה"ס בהוספת השוליים במילה 'והשבנו'.